

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αυτοδιαχείριση και πρωτογενής πρόληψη:

Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», του Κέντρου Πρόληψης του Ν. Χαλκιδικής, ως παράδειγμα ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών για την κοινωνική αλλαγή.

Μεταπτυχιακή φοιτήτρια: Βασιλική Παπαλάμπρου
Επιβλέπων καθηγητής: Σωτήρης Χτούρης

ΜΥΤΙΛΗΝΗ 2019

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Περίληψη.....	4
Εισαγωγή.....	7
Βιβλιογραφική ανασκόπηση.....	11

Α΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

A.1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ.....	14-32
1.2. Πρωτογενής/καθολική Πρόληψη: Επίπεδα Πρόληψης/Βασικές έννοιες /Αρχές, Αξίες/Φιλοσοφία/Παρεμβάσεις.....	14
1.2.1. Πρωτογενής/καθολική πρόληψη και κοινωνικά δίκτυα.....	20
1.3. Πρωτογενής/καθολική πρόληψη και αυτοδιαχείριση.....	23
1.3.1. Το Μοντέλο της Αυτοβοήθειας/Αλληλοβοήθειας.....	23
1.3.2. Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση» ως παρέμβαση πρωτογενούς πρόληψης.....	26
1.3.3. Περιγραφή του προγράμματος.....	28
1.4. Έρευνα Δράσης, Αυτοδιαχείριση και Πρωτογενής /καθολική πρόληψη.....	30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

A.2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ.....	33-47
2.1. Κοινωνικό κεφάλαιο.....	33
2.2. Πολιτισμικό κεφάλαιο.....	42
2.3. Κοινωνικοποιημένο πολιτισμικό κεφάλαιο (ΚΠΚ).....	44

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

A.3. ΤΕΧΝΗ, ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ.....	48-74
3.1. Η έννοια της Ενδυνάμωσης και ο ρόλος της Αυτοδιαχείρισης.....	48
3.2. Ο ρόλος της Τέχνης στην ενδυνάμωση.....	50
3.2.1. Η Καλλιτεχνική πρακτική.....	62
3.2.2. Περιγραφή διαδικασίας κατασκευής διαδραστικού χάρτη.....	64
3.2.3. Περιγραφή του βασικού πλάνου- Κριτήρια βιωσιμότητας του έργου.....	69
3.3. Η Κοινωνική αλλαγή ως ζητούμενο.....	72

Β΄ ΜΕΡΟΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

B.1 ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΜΠΕΙΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	75-84
1.1. Ερευνητικά ερωτήματα.....	75
1.2. Μεθοδολογία Εμπειρικής Έρευνας.....	75
1.3. Επιλογή Ερευνητικού Σχεδίου.....	77
1.3.1. Τεχνικές συλλογής των ποιοτικών δεδομένων.....	78
1.3.2. Επικουρικές τεχνικές συλλογής των ποιοτικών δεδομένων.....	79
1.4. Σχεδιασμός έρευνας.....	80
1.5. Πλαίσιο Διεξαγωγής της Μελέτης και Διαδικασία Έρευνας.....	83
1.6. Το Δείγμα της Έρευνας.....	83
1.6.1. Στατιστικά και κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά Ε.Ο. Στανού.....	83
1.6.2. Στατιστικά και κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά Ε.Ο. «Προσέγγιση».....	83
1.7. Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας.....	84
1.8. Επεξεργασία των δεδομένων.....	84

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

B.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ.....	85-116
2.1. Διαδικασία Ανάλυσης Δεδομένων με το Υπόδειγμα του Εμπειρικού Διαλεκτικού Ρεαλισμού.....	85
2.2. Κωδικοί Ανάλυσης - Κοινωνικές Οντότητες.....	86
2.3. Κοινωνικά Γεγονότα.....	109
2.4. Διατύπωση Κοινωνικών Τύπων.....	112
2.5. Κοινωνικά Φαινόμενα.....	114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

B.3 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑΣΜΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ.....	117-129
3.1. Διαλεκτικοί Στοχασμοί.....	117
3.2. Σύννεφο λέξεων ως Συχνότητα Λεκτικών Δια-δράσεων.....	122
3.3. Συμπεράσματα -Συζήτηση.....	124
Βιβλιογραφία.....	130-135
Παράρτημα.....	136-223

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία, μελετάται το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», το οποίο σχεδιάστηκε, υλοποιήθηκε και συνεχίζεται να υλοποιείται έως σήμερα, στο πλαίσιο των παρεμβάσεων πρωτογενούς/καθολικής πρόληψης του Κέντρου Πρόληψης των εξαρτήσεων και προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας του Ν. Χαλκιδικής ΠΝΟΗ, και σε συνεργασία με το Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας. Αφορά ομάδες που λειτούργησαν, στη βάση των αρχών της Αυτοδιαχείρισης και των αρχών και αξιών της Έρευνας -Δράσης, και ανέπτυξαν δράσεις στην τοπική κοινωνία για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτές οι «αυτοδιαχειριζόμενες» ομάδες λειτούργησαν χωρίς την παρουσία συντονιστή, μέσω της σταδιακής αυτονόμησης τους, του οποίου ο ρόλος ήταν περιφερειακός και εστιάστηκε στην εμπύχωση και διευκόλυνση των ομάδων.

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι η αποτύπωση, η αποτίμηση και η περαιτέρω διερεύνηση, μιας εναλλακτικής πρότασης παρέμβασης στο πεδίο της πρωτογενούς/καθολικής πρόληψης, με άξονα την έννοια της αυτοδιαχείρισης. Τα αποτελέσματα που αναμένεται να κομίσει αφορούν το αν αυτές οι ομάδες μπορούν να καταστούν μοχλός ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την κοινωνική αλλαγή σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, καθώς και την συμβολή της παρεμβατικής βιωματικής Τέχνης σε αυτήν την ενδυνάμωση.

Οι θεωρίες που στήριξαν τη μελέτη είναι του Κοινωνικού Κεφαλαίου και των μορφών του, καθώς και το μοντέλο της Αυτοβοήθειας/ Αλληλοβοήθειας.

Η μεθοδολογική διαδρομή που εφαρμόστηκε στην ποιοτική κοινωνική έρευνα, άντλησε από τις θεωρητικές παραδοχές του Εμπειρικού Διαλεκτικού Ρεαλισμού, η επιλογή του ερευνητικού σχεδίου αφορά την Έρευνα-Δράση, και κύρια τεχνική συλλογής των δεδομένων απετέλεσε η διεξαγωγή Ομάδων Εστιασμένης Συζήτησης.

Τα ερευνητικά ευρήματα δείχνουν ότι το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», λειτουργεί σε ένα σημαντικό βαθμό ως μοχλός ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών, και σε αυτό σημαντικό ρόλο παίζουν η διακριτή συλλογική ταυτότητα που χαρακτηρίζει τις «αυτοδιαχειριζόμενες» ομάδες, καθώς και η

λειτουργία τους στη βάση των αξιών και αρχών της Έρευνας -Δράσης. Επιπλέον, προκύπτει ότι οι ομάδες αυτές δεν αναπτύσσουν μόνιμες διαδράσεις με άτομα, ομάδες, δίκτυα και δεν δημιουργούν κοινωνικά δίκτυα. Για το σκοπό αυτό επιλέχθηκε η καλλιτεχνική πρακτική «διαδραστικός -διαδικτυακός χάρτης», μια πρακτική με συμμετοχικά διαλογικά χαρακτηριστικά, η οποία αναμένεται να συμβάλλει αφενός στην ενδυνάμωση των ίδιων των ομάδων, αφετέρου στην ανάπτυξη μόνιμων διαδράσεων και ανάπτυξη κοινωνικών δικτύων. Στην αύξηση του βαθμού ενδυνάμωσης, συμπεραίνεται ότι θα συμβάλλει και η περαιτέρω μελέτη επιμέρους ευρημάτων όπως η διεύρυνση του δείγματος, η ενεργοποίηση διαδικασιών συμμετοχικότητας και η αλλαγή η μη του «περιφερειακού» ρόλου των συντονιστών.

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του δι-ιδρυματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «Εφαρμοσμένη Κλινική Κοινωνιολογία και Τέχνη» του Πανεπιστημίου Αιγαίου & του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας (Σχολή Καλών Τεχνών Φλώρινας).

Λέξεις κλειδιά: πρωτογενής πρόληψη, αυτοδιαχείριση, ενδυνάμωση, έρευνα δράσης, κοινωνικό κεφάλαιο, συλλογικές πρακτικές Τέχνης, διαδραστικός διαδικτυακός χάρτης.

Abstract

In the current study consideration is being given in the program” self- management training” than has been conceived and implemented and is still carried out within the framework of primary/holistic prevention interventions by the PNOI Prevention Center Against Drugs of the prefecture of Halkidiki in collaboration with Self Help Promotion Program. It’s about groups that developed actions in the local community over a long period of time, driven by the self management principles and by the action research values. These self- managed groups operated without the presence of a coordinator, through a process of progressive autonomy. The coordinator played a ‘peripheral’ role targeted on groups’ empowerment and facility.

The purpose of this study is to document, evaluate and to investigate further an alternative intervention proposal in the field of primary/holistic prevention

interventions based on self management principles. Outcomes that are expected related to whether these groups could be engine of empowerment for local communities, which is precondition for long term social change, as well as the impact of experienced intervention art to this empowerment.

Theories behind this study are the theory of Social Capital and its types as well as the Selfhelp/ Mutual Aid model.

The methods applied in the qualitative social research are inspired by the theoretical assumptions of empirical dialectical realism, action research has been chosen for the research plan and mainly for the data collection focused groups were used.

Research results illustrate that the program “self management training” promote local community empowerment. In addition, a distinctive collective identity which characterizes the self managed groups, along with the values and principles of action research have a key role. Furthermore, it appeals that these groups do not develop permanent interactions with individuals, other groups, networks and they do not create social networks. For this purpose the artistic practice of “interactive social network map” was selected, a method with participatory and dialectical characteristics, with the potentials to contribute to the empowerment of group itself, of the one part and to the development of permanent interactions and growth of social networks, of the other part. In respect to the empowerment level, more research of specific findings needs to be set, such as the enlargement of the sample, participatory practices, and coordinator’s peripheral role.

This thesis has been drawn up in the context of postgraduate course “Applied-Clinical Sociology and Arts”, Department of Sociology at the University of the Aegean in collaboration with the Department of Fine and Applied Arts, Faculty of Fine Arts, University of Western Macedonia.

Key words: primary intervention, self management, empowerment, action research, social capital, art collective practice, interactive social network map.

Εισαγωγή

Στην χώρα μας η πρωτογενής πρόληψη υλοποιείται τα τελευταία 20 χρόνια, κυρίως από τα 75 Κέντρα Πρόληψης, τα οποία καλύπτουν τους 50 από τους 51 νομούς της χώρας (ΕΚΤΕΠΝ, 2000-2017), μέσω της υλοποίησης μακροχρόνιων παρεμβάσεων, με στόχο την πρόληψη όλων των εξαρτητικών συμπεριφορών αλλά και των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων εν γένει. Δεδομένου ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των παρεμβάσεων απευθύνεται κυρίως στους δύο βασικούς φορείς κοινωνικοποίησης-γονείς και εκπαιδευτικούς¹- αλλά και άμεσα στους μαθητές, ένα σημαντικό μέρος των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας οφείλεται στην ευαισθητοποίηση και επιμόρφωση της σχολικής κοινότητας από τα Κέντρα Πρόληψης (ESPAD)².

Η πρόληψη είναι μια διαδικασία βαθύτατα εκπαιδευτική, συνεπώς συστηματική, βιωματική και μακροχρόνια. Βασικός στόχος των παρεμβάσεων πρόληψης στην κοινότητα είναι (και οφείλει να είναι) η επανασύσταση της πρωτοστατούσης της σχολικής κοινότητας (Χαρίτου- Φατούρου, Μ. & Χαλιμούρδα, Σ. & Καπετάνου, Ε., 2011). Ειδικά στις σύγχρονες δυτικού τύπου κοινωνίες η συνεχώς αυξανόμενη εμφάνιση ψυχοκοινωνικών προβλημάτων σχετίζεται άμεσα με την κρίση και τα αδιέξοδα του κυρίαρχου μοντέλου ανάπτυξης και του πολιτισμού που προκύπτει στο πλαίσιο αυτού του μοντέλου. Σε αυτό το πλαίσιο προκύπτει έντονος προβληματισμός για τις υλοποιούμενες παρεμβάσεις πρόληψης και τίθεται επιτακτικά το ζήτημα διεύρυνσης ή και αλλαγής του προσανατολισμού τους (Albee, 1986, Ζαφειρίδης 2001α, Ζαφειρίδης, 1998). Αυτός ο θεμελιώδης στόχος προϋποθέτει διάρκεια και βάθος, δηλαδή το ακριβώς αντίθετο των βραχέων ενημερωτικών δράσεων, προϋποθέτει ότι τα υλικά δεν γίνονται αυτοσκοπός, και ότι ο ρόλος των ειδικών δεν πρέπει να υποκαθιστά την αυτενέργεια της κοινότητας (σχολικής και ευρύτερης). Συνεπώς τα προγράμματα πρόληψης των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων που

¹ Ένας από τους στόχους των παρεμβάσεων στους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων -γενική στόχευση αποτελεί η στήριξη του ρόλου τους και η δημιουργία σχέσης μεταξύ όλων όσων αποτελούν τη σχολική κοινότητα, - είναι η υλοποίηση από τους εκπαιδευτικούς στους μαθητές, προγραμμάτων Αγωγής Υγείας με θεματικές όπως η πρόληψη όλων των εξαρτητικών συμπεριφορών, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση/διαφυλικές σχέσεις, ο σχολικός εκφοβισμός, κ.α. Τα Κέντρα Πρόληψης στο πλαίσιο της υλοποίησης παρέχουν διαχρονική εποπτεία στους εκπαιδευτικούς.

² «...Οι έφηβοι απάντησαν ότι τα προγράμματα αγωγής υγείας έγιναν κυρίως από τους καθηγητές τους (32,0%), από στελέχη των Κέντρων Πρόληψης της περιοχής τους (27,6%) και από επαγγελματίες άλλων υπηρεσιών (22,3%). Στο Ν. Θεσσαλονίκης σχεδόν οι μισοί μαθητές (47,3%) απάντησαν ότι τα προγράμματα αγωγής υγείας στην τάξη τους έγιναν από στελέχη των Κέντρων Πρόληψης...» (ESPAD, 2015)

στοχεύουν στην επανασύνδεση και ενίσχυση των κοινωνικών δεσμών για να έχουν αποτέλεσμα, προϋποθέτουν- όπως επισημαίνει ο Ζαφειρίδης (2001β)- την ανάδειξη της πολιτικής διάστασης της πρόληψης και την κατανόηση της ως υπόθεση κοινωνικής και πολιτικής ευθύνης. Η χώρα μας από το 2010, βιώνει μια συνεχιζόμενη κρίση με ανατροπές σε πολλαπλά επίπεδα (κοινωνίας, κοινωνικής ομάδας, εργασιακού χώρου, οικογένειας, ατόμου κ.ο.κ.). Η όξυνση της επιβεβαιώνεται και από τα αιτήματα των ίδιων των τοπικών κοινοτήτων προς τα Κέντρα Πρόληψης (ΕΚΤΕΠΙΝ2014-2017). Σε αυτές τις συνθήκες παρατηρούνται συγκροτήσεις συλλογικοτήτων (κοινωνικά ιατρεία/φαρμακεία/παντοπωλεία) και άλλες ιδιαίτερες μορφές κοινωνικής οργάνωσης, όπου οι άνθρωποι συμμετέχουν, και οι προσπάθειες αυτές φαίνονται δημιουργικές και ελπιδοφόρες για την υπόθεση της επανασύνδεσης της κοινωνίας σε σώμα. Το όλο πεδίο των εξελίξεων βάζει στο προσκήνιο - παράλληλα με τα ζητήματα αναστοχασμού - την αναζήτηση νέων, καινοτόμων παρεμβάσεων, που δεν θα αναπαριστούν την κοινωνία ως ανήμπορη ή σε άγνοια (και τους «ειδικούς» ως από καθέδρας σωτήρες της), αλλά θα αναγνωρίζουν και μια άλλη πλατιά γνώση, τη γνώση των ανθρώπων που βιώνουν άμεσα, αδιαμεσολάβητα μια κατάσταση και θα στοχεύουν στην δημιουργία πυρήνων ενεργών πολιτών, οι οποίοι ασχολούνται με τα πραγματικά ζητήματα των κοινοτήτων τους, καθώς και στην ενίσχυση, ανάπτυξη, διάχυση των αυθόρμητων πρωτοβουλιών των συλλογικοτήτων.

Επιλογή του θέματος (ερευνητική περιοχή) και στόχοι της εργασίας.

Το ενδιαφέρον για την παρούσα μελέτη προκύπτει από την εμπειρία της λειτουργίας των ομάδων που συγκροτήθηκαν ως αυτό-διαχειριζόμενες³, ακολουθώντας το σχεδιασμό του προγράμματος⁴ «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση» και λειτούργησαν χωρίς την παρουσία συντονιστή τα τελευταία 17 χρόνια στο νομό Χαλκιδικής, στο πλαίσιο των παρεμβάσεων πρωτογενούς/καθολικής πρόληψης⁵ του Κέντρου

³ οι ομάδες που λειτούργησαν σύμφωνα με το πρόγραμμα Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση, με βασική προϋπόθεση τη μη παρουσία συντονιστή

⁴ βλ. 1.3.2: περιγραφή προγράμματος

⁵ Στην παρούσα εργασία με τον όρο παρεμβάσεις πρωτογενούς πρόληψης εννοούνται οι παρεμβάσεις πρωτογενούς πρόληψης όπως αυτές σχεδιάζονται και υλοποιούνται από τα 75 Κέντρα Πρόληψης, δεδομένου ότι

Πρόληψης (με τη συνεργασία του Προγράμματος Προαγωγής Αυτοβοήθειας). Το επιστημονικό ενδιαφέρον εδράζεται, στο ότι το εγχείρημα αυτό δεν έχει αποτυπωθεί πλήρως στις διαστάσεις του, χρήζει περαιτέρω διερεύνησης με στόχο την ενδυνάμωση του, αλλά και στο προσωπικό ενδιαφέρον, δεδομένου ότι η γράφουσα συμμετείχε στη δημιουργία, στον σχεδιασμό, καθώς και στην επόπτευση του προγράμματος ως Επιστημονικά Υπεύθυνη και ως μέλος της επιστημονικής ομάδας του Κέντρου Πρόληψης .

Σκοπός/Στόχος

Στην παρούσα εργασία αποτυπώνεται μια εναλλακτική πρόταση δουλειάς /παρέμβασης, που βασίζεται στις αρχές και αξίες της φιλοσοφίας της πρωτογενούς πρόληψης και της Έρευνας- Δράσης. Θέτει ως απώτερο στόχο τη θετική κοινωνική αλλαγή, μέσω της ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών και την συμβολή του ρόλου της Τέχνης στην επίτευξη αυτής της ενδυνάμωσης. Τα αποτελέσματα που αναμένεται να κομίσει η παρούσα πρόταση είναι :

- η ανάπτυξη δικτύων (μέσω της ενδυνάμωσης των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων)
- η ανάδειξη του ρόλου της Τέχνης σε αυτή την ενδυνάμωση(μέσω της καλλιτεχνικής πρακτικής που επιλέγεται)
- η αποτίμηση μιας εναλλακτικής πρότασης παρέμβασης στο πεδίο της πρόληψης με άξονα την έννοια της αυτοδιαχείρισης στις τοπικές κοινωνίες
- η διάχυση/διεύρυνση αυτής της πρότασης στο σχεδιασμό παρεμβάσεων πρωτογενούς πρόληψης,ως τεκμηριωμένη παρέμβαση πρωτογενούς πρόληψης.

Πέραν των προαναφερομένων, η παρούσα μελέτη θα μπορούσε να θεωρηθεί ως αφορμή για την έναρξη ενός αναστοχαστικού διαλόγου σχετικά με το επιστημολογικό υπόβαθρο των παρεμβάσεων πρωτογενούς/καθολικής πρόληψης, με στόχο την συσπείρωση των δυνάμεων για δημιουργία πολιτικών πρόληψης, καθώς και για την διερεύνηση δημιουργίας δικτύου, ανάμεσα στα Κέντρα Πρόληψης και στα Πανεπιστήμια (Πανεπιστήμιο Αιγαίου & Σχολή Καλών Τεχνών Φλώρινας), με

το μεγαλύτερο ποσοστό των παρεμβάσεων πραγματοποιούνται από τα Κέντρα Πρόληψης ΕΚΤΕΠΝ (200-2017):
Ετήσιες Εκθέσεις. Διαθέσιμο στο <http://www.ektepn.gr/>

στόχο την την παροχή τεχνογνωσίας, σε ότι αφορά την ενσωμάτωση της παρεμβατικής βιωματικής τέχνης στον σχεδιασμό των παρεμβάσεων πρωτογενούς πρόληψης.

Η δομή της εργασίας αναλύεται ως εξής:

Στην εισαγωγή διατυπώνεται η προβληματική και τα κίνητρα για τη διεξαγωγή της έρευνας, ο σκοπός και τα προσδοκώμενα αποτελέσματα αυτής, καθώς και η βιβλιογραφική επισκόπηση.

Στο πρώτο μέρος (Α΄) ,στο **πρώτο κεφάλαιο** περιλαμβάνει μια συνοπτική περιγραφή της φιλοσοφίας της πρωτογενούς πρόληψης και δίνεται το στίγμα των παρεμβάσεων που βασίζονται σε αυτή με εστίαση στα κοινωνικά δίκτυα. Στη συνέχεια παρουσιάζεται η έννοια της Αυτοδιαχείρισης και το Μοντέλο Αλληλοβοήθειας /Αυτοβοήθειας που τη στηρίζει, καθώς και το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση» ως παρέμβαση πρωτογενούς πρόληψης. Το πρώτο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την αναφορά στις αρχές της Έρευνας-Δράσης και την επιχειρούμενη συσχέτιση των αρχών αυτών με τις αρχές της Αυτοδιαχείρισης και της πρωτογενούς πρόληψης.

Το **δεύτερο κεφάλαιο**, περιλαμβάνει τις θεωρίες στις οποίες βασίστηκε η έρευνα. Υπάρχουν πολλές θεωρίες και θεωρητικά μοντέλα⁶ που συνδέονται με την έννοια της πρωτογενούς πρόληψης, όπως αυτή υλοποιείται μέσα από τις αντίστοιχες παρεμβάσεις των Κέντρων Πρόληψης. Στην παρούσα μελέτη αξιοποιούνται οι θεωρητικές έννοιες του κοινωνικού κεφαλαίου, πολιτισμικού κεφαλαίου, και του Κοινωνικοποιημένου Πολιτισμικού Κεφαλαίου (Κ.Π.Κ.) και το μοντέλο της αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας.

Το **τρίτο κεφάλαιο**, αναφέρεται στην έννοια της Ενδυνάμωσης, στην σύνδεση της έννοιας της Αυτοδιαχείρισης ως μοχλού ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών, καθώς και στον ρόλο που μπορεί να επιτελέσει η Τέχνη στην ενδυνάμωση.

⁶ Οι κυριότερες θεωρίες και θεωρητικά μοντέλα που εστιάζουν στο ατομικό επίπεδο επιρροής σε σχέση με την αλλαγή συμπεριφοράς που έχουν εφαρμοστεί και σε θέματα υγείας είναι: το Μοντέλο Πεποιθήσεων για την Υγεία (Hochbaum 1958, Rosenstock 1974), η Θεωρία της Έλλογης Δράσης (Fishbein & Ajzen 1975), η Θεωρία της Προσχεδιασμένης Συμπεριφοράς (Ajzen 1991) και το Διαθεωρητικό Μοντέλο (ή Μοντέλο Σταδίων Αλλαγής) (Prochaska & DiClemente 1983).

Περιγράφονται οι συλλογικές πρακτικές τέχνης, και η καλλιτεχνική πρακτική που επιλέχθηκε. Το τρίτο κεφάλαιο περιλαμβάνει και την έννοια της κοινωνικής αλλαγής, η οποία τίθεται ως απώτερος στόχος, και ο ρόλος των παρεμβάσεων πρωτογενούς πρόληψης προς την επίτευξη της.

Στο δεύτερο μέρος (**Β'**), το **πρώτο κεφάλαιο** περιλαμβάνει, τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας, τη μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας (ποιοτική) και το ερευνητικό σχέδιο που αφορά την Έρευνα-Δράση. Παρουσιάζονται τα «εργαλεία» που χρησιμοποιήθηκαν για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων, που είναι η Ομάδα εστιασμένης συζήτησης και το αρχειακό υλικό (ως επικουρική τεχνική), καθώς και το δείγμα της έρευνας. Επίσης, παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο επεξεργαζόμαστε τα ερευνητικά μας δεδομένα και γίνεται αναφορά στα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας.

Το **δεύτερο κεφάλαιο** αναφέρεται στη διαδικασία ανάλυσης (βηματισμός) των δεδομένων της έρευνας με το υπόδειγμα του Εμπειρικού Διαλεκτικού Ρεαλισμού (κωδικοί ανάλυσης /κοινωνικές οντότητες, πρωτογενείς κοινωνικοί τύποι) και επιχειρείται μια πρώτη προσέγγιση συζήτησης μέσω της συγκρότησης κοινωνικών γεγονότων και των πρωτογενών κοινωνικών τύπων, και στη συνέχεια μέσω των κοινωνικών φαινομένων που αναδεικνύονται.

Στο **τρίτο κεφάλαιο** παρουσιάζονται οι διαλεκτικοί σχολιασμοί, καθώς και τα συμπεράσματα που συνδέονται με τα ερευνητικά ερωτήματα. Στο πλαίσιο της συζήτησης επιχειρούνται κάποιες θεωρητικές προεκτάσεις και η διατύπωση ενός γενικότερου κοινωνικού τύπου.

Βιβλιογραφική επισκόπηση

Όπως επισημαίνει το EMCDDA⁷ είναι πολύ δύσκολο να συγκριθούν, πολύ περισσότερο δε να ομογενοποιηθούν προσεγγίσεις και παρεμβάσεις πρόληψης μεταξύ των διαφορετικών ευρωπαϊκών χωρών. Η πληθώρα προγραμμάτων, με την μορφή project, που αναπτύσσονται σε διεθνές επίπεδο δεν εμπεριέχουν βασικά χαρακτηριστικά της πρωτογενούς/ καθολικής πρόληψης, όπως την απεύθυνση στο

⁷ EMCDDA. *Prevention of Drug Use*. Διαθέσιμο στο "<http://www.emcdda.europa.eu/themes/prevention/responses-in-eu>"

σύνολο της κοινότητας ως «ενεργού κοινωνικού δικτύου»⁸, και την υλοποίηση αυτών μακροχρόνια βάση⁹. Ταυτόχρονα εδώ και δεκαετίες υπάρχει ένα ολόκληρο ρεύμα επιστημόνων, οι οποίοι/ες δραστηριοποιούνται στον τομέα της πρόληψης των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων και της κοινοτικής ανάπτυξης, που θέτουν στο κέντρο της συζήτησης το ρόλο του ιστορικού, κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου στην ανάπτυξη των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων και προτείνουν ένα διακριτό πλαίσιο ανάπτυξης παρεμβάσεων πρόληψης και κοινοτικής ανάπτυξης (Albee, 1982, 1985· Sarason, 1981· Prilleltensky, 1989· Prilleltensky & Nelson, 2002). Βασικό χαρακτηριστικό αυτού του πλαισίου είναι η αλλαγή ή η διεύρυνση του προσανατολισμού των παρεμβάσεων πρόληψης, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη ενεργή συμμετοχή των πολιτών και τοπικών κοινωνιών, στο σχεδιασμό, την υλοποίηση και την αξιολόγηση των παρεμβάσεων αυτών, με στόχο την ανταπόκριση στα τοπικά χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των κοινωνιών και στην ενίσχυση της βιωσιμότητας αυτών των παρεμβάσεων. Επίσης κεντρικής σημασίας στη συγκρότηση εναλλακτικών παρεμβάσεων πρόληψης και κοινοτικής ανάπτυξης σε σχέση με τον ενεργό ρόλο των πολιτών και των τοπικών κοινωνιών, είναι η αξιοποίηση των πρακτικών αυτοβοήθειας/ αλληλοβοήθειας και αυτοδιαχείρισης εντός των κοινοτήτων στις οποίες οι παρεμβάσεις αυτές απευθύνονται (Chavis & Wandersman, 1990· Maton, 2008· Rappaport, 1987· Ζαφειρίδης, 2001β). Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί ότι η επισκόπηση της διεθνούς βιβλιογραφίας αναδεικνύει την έννοια της αυτοδιαχείρισης και της αυτοβοήθειας/ αλληλοβοήθειας κεντρική στην αντιμετώπιση των προβλημάτων υγείας και των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων. Αντίθετα, οι έννοιες αυτές στο πλαίσιο της βιβλιογραφίας για την πρόληψη και την κοινοτική ανάπτυξη ενώ περιγράφονται ουσιαστικά στις πρακτικές ενεργοποίησης των τοπικών κοινοτήτων, δεν ονοματίζονται πολλές φορές διακριτά ή απαντώνται όροι όπως, συλλογική δράση, αλληλεγγύη, συνεργασία. Παρόλα αυτά η προσεκτική μελέτη της βιβλιογραφίας -ειδικά των περισσότερο κριτικών προσεγγίσεων για αυτά τα ζητήματα- αναδεικνύει ως βασικότατη μεθοδολογία ενεργοποίησης τοπικών κοινωνιών και δημιουργίας βιώσιμων ψυχοκοινωνικών

⁸ EMCDDA: <http://www.emcdda.europa.eu/html.cfm/index1578EN.html>

⁹ ομοίως

παρεμβάσεων την αξιοποίηση πρακτικών αυτοδιαχείρισης και αλληλοβοήθειας των άμεσα ενδιαφερομένων πολιτών (Kagan et al. 2011· Prilleltensky & Nelson, 2002· Montero & Sonn, 2009).

Α ΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Α.1. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

1.2. Πρωτογενής/καθολική Πρόληψη:Επίπεδα Πρόληψης/ Βασικές έννοιες / Αρχές,Αξίες / Φιλοσοφία /Παρεμβάσεις .

Επίπεδα Πρόληψης

Το ζήτημα των ορίων μεταξύ πρόληψης και έγκαιρης διάγνωσης στο πεδίο της ψυχοκοινωνικής υγείας, που κορυφώθηκε τη δεκαετία του 1960, ανέδειξε και καθιέρωσε έννοιες που επιχειρούσαν την οριοθέτηση επιπέδων πρόληψης ανάλογα με τη φάση υλοποίησης της προληπτικής παρέμβασης. Ο ψυχίατρος Gerald Caplan (1964) εισήγαγε τους όρους «πρωτοβάθμια/πρωτογενής», «δευτεροβάθμια/δευτερογενής» και «τριτοβάθμια/τριτογενής» πρόληψη, σύμφωνα με το οποίο ο όρος «πρωτογενής πρόληψη» αναφέρεται στο σύνολο των παρεμβάσεων που υλοποιούνται στον λεγόμενο «υγιά πληθυσμό» με στόχο την αποφυγή ή καθυστέρηση μιας συμπεριφοράς. Η δευτερογενής πρόληψη αφορά τη θεραπευτική αντιμετώπιση και η τριτογενής πρόληψη ή πρόληψη της υποτροπής, δηλαδή την αντιμετώπιση όλων των παραγόντων (λ. χ. οικογενειακό πλαίσιο, στιγματισμός, ανεργία, κ.α.), που την ευνοούν. Το Αμερικανικό Institute of Medicine (IOM) το 1994 εισήγαγε¹⁰ μια νεώτερη ταξινόμηση της πρόληψης στην ψυχική υγεία, η οποία

¹⁰ «...Μια νεώτερη ταξινόμηση της πρόληψης αφορά τον όρο «καθολική την οποία εισήγαγε το Αμερικανικό Institute of Medicine (IOM) το 1994 και υιοθέτησε το Ευρωπαϊκό Κέντρο Τεκμηρίωσης (EMCDDA). Η νέα ορολογία προτάθηκε με το σκεπτικό πως είναι ακριβέστερη και δημιουργεί λιγότερη σύγχυση σχετικά με τα όρια ή την αλληλοεπικάλυψη των σταδίων πρόληψης, εξυπηρετεί τις μεθοδολογικές ανάγκες των ειδικών της πρόληψης και διαμορφώνει πιο ικανοποιητικά την έννοια ενός συνεχούς παρεμβάσεων. Προκειμένου, ωστόσο, να γίνει συνολικότερα κατανοητός ο λόγος εισαγωγής της νέας ορολογίας, μάλιστα σταδιακά σε αντικατάσταση -και όχι σε συμπλήρωση- της προηγούμενης, χρειάζεται να σημειωθεί πως το ιστορικό πλαίσιο της εδραίωσης της χαρακτηρίζεται από την εντατικοποίηση των αυστηρών δημοσιονομικών πολιτικών διεθνώς, την αυξημένη κοινωνική διαφοροποίηση σε σχέση με τις προηγούμενες μεταπολεμικές δεκαετίες, καθώς και την παράλληλη προσαρμογή των μοντέλων άσκησης κοινωνικής πολιτικής στην απορρέουσα απαίτηση για εντονότερη άσκηση κοινωνικού ελέγχου. .Harrison, M., & Sanders, T. (eds.) (2014).Harrison, M., & Sanders, T. (eds.) (2014)..»(Λάιος,κ.α.,2016).

διακρίνει τα επίπεδα της «καθολικής», «επικεντρωμένης»¹¹, «ενδεδειγμένης»¹² πρόληψης.

Με τις καθολικές παρεμβάσεις η έμφαση δίνεται στην απεύθυνση στο σύνολο της κοινότητας ως «ενεργού κοινωνικού δικτύου», περιλαμβανομένης της σχολικής κοινότητας (εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς). Η έμφαση των παρεμβάσεων των Κέντρων Πρόληψης τοποθετείται στην πρωτογενή/καθολική¹³ πρόληψη με κεντρικό σημείο αναφοράς την διερεύνηση, εξισορρόπηση και αναίρεση όλων εκείνων των αιτιολογικών παραμέτρων που συμβάλλουν στην διαμόρφωση της ψυχικής και κοινωνικής δυσλειτουργίας, η οποία εκδηλώνεται μέσω οιασδήποτε εξαρτητικής ή άλλης προβληματικής συμπεριφοράς, σε συγκεκριμένο κοινωνικό-πολιτισμικό πλαίσιο.

Η φιλοσοφία της πρωτογενούς καθολικής πρόληψης στοχεύει μέσα από ένα συνεχές παρεμβάσεων, στην όσο το δυνατόν ολόπλευρη στήριξη των ανθρώπων, μέσα από την αμοιβαία ενίσχυση της προσωπικής αυτονομίας και της συνοχής στην κοινότητα. Όπως εύστοχα σημειώνουν οι Ζαφειρίδης (2001α) Μπαϊρακτάρης (2004), Sarason (1981), τα κυρίαρχα επιστημονικά παραδείγματα των κοινωνικών επιστημών- ακριβώς επειδή τα διακρίνει *μια απολιτική προσέγγιση των αιτιών των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων*- κατευθύνουν σε αποσπασματικές δράσεις, χωρίς συνέχεια και κατά συνέπεια με μικρές δυνατότητες επιβίωσης.

Βασικές έννοιες, Αρχές, Αξίες

11 Οι επικεντρωμένες παρεμβάσεις απευθύνονται σε συγκεκριμένες «ομάδες πληθυσμού», όπως παλινοστούντες, μετανάστες, πρόσφυγες, μαθητές διαφορετικής εθνικότητας, εφήβους στο όριο να διακοπής σχολικής φοίτησης, ανήλικους παραβάτες, κατοίκους υποβαθμισμένων περιοχών, παιδιά σε φιλοξενία που στερούνται οικογένεια. Οι ομάδες αυτές θεωρείται πως, λόγω έλλειψης πόρων (όχι με τη στενά οικονομική έννοια), είναι «ευαίσθητες» ή «ευάλωτες, δηλαδή τα μέλη τους -με έμφαση ξανά στις νεότερες ηλικίες- είναι πιθανό να διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να αναπτύξουν προβληματικές/βλαπτικές σχέσεις με ουσίες (οπ.π.).

12 Οι ενδεδειγμένες παρεμβάσεις αφορούν τον εντοπισμό και την προσέγγιση μεμονωμένων ανθρώπων με προσωπικές δυσκολίες, που θεωρείται πως ενδέχεται να οδηγήσουν σε προβληματική χρήση ουσιών κάποια στιγμή στη ζωή τους, καθώς και ανθρώπων που ήδη πειραματίζονται με τη χρήση ουσιών. Οι μέθοδοι αντιμετώπισης εδώ περιλαμβάνουν κυρίως την έγκαιρη παρέμβαση και τη συμβουλευτική. Στο προτεινόμενο αυτό επίπεδο άσκησης πολιτικών πρόληψης, το ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο λαμβάνεται ελάχιστα ή καθόλου υπ' όψη (οπ.π.).

13 «...ενώ σε πολύ πρόσφατη (Απρίλιος 2016) επικαιροποίηση του, των «προφίλ πρόληψης» στην Ευρώπη αναφέρεται εκτεταμένα σε νέες καθολικές παρεμβάσεις πρόληψης στην οικογένεια, σε πείσμα όσων θεωρούν (χωρίς τεκμηρίωση) πως δήθεν πιο σύγχρονες και πιο αναγκαίες είναι οι παρεμβάσεις επικεντρωμένης και ενδεδειγμένης πρόληψη...»EMCDDA (2016)

Βασικές έννοιες που διατρέχουν την πρωτογενή/καθολική πρόληψη είναι :

- της Κοινωνικής Συμμετοχής, όπου τα μέλη ενός δικτύου ή μιας κοινότητας, αποδεικνύουν στην πράξη την ισχυροποίηση τους και παράλληλα αντανακλούν τις αξίες και την ηθική που τους διακρίνουν και μέσω των οποίων οδηγούνται στην θέσπιση και επίτευξη κοινών στόχων.

- το Πνεύμα της Κοινότητας, το οποίο αποτελεί ζωτικό και αναπόσπαστο κομμάτι της φιλοσοφίας και των παρεμβάσεων της πρωτογενούς πρόληψης, και αφορά τους συναισθηματικούς δεσμούς «.. που αναπτύσσονται μέσα από σχέσεις αμοιβαίας επιρροής, θετικής ανταλλαγής και αφοσίωσης αλλά και μέσα από βιώματα και γεγονότα που εξυφαίνουν τη βιογραφία της κοινότητας δημιουργούν το συμβολικό της κεφάλαιο. Αυτό αποτελεί πηγή κοινωνικής ταυτότητας για τα μέλη της κομίζοντας σ' αυτά κώδικες και νόρμες κοινωνικής συμπεριφοράς, προσδοκίες και δεσμούς ..» (McMillan&Chavis , 1986:6-23).

- το αίσθημα της κοινότητας, το αίσθημα του ανήκειν ,το οποίο κατανοείται ως ο δεσμός που έχει το άτομο με την κοινότητα του, αλλά και «..ως την κρίσιμη εκείνη ψυχοσυναισθηματική διάσταση που οδηγεί τους πολίτες σε μορφές συλλογικής δράσης..» (Ζήση, 2013: 112).

Συνίσταται σε αξίες και αρχές όπως:

- Η πρόληψη γίνεται με τα μέλη της κοινότητας και όχι προς τα μέλη της κοινότητας.
- Η ενότητα κοινότητας-ανθρώπου έγκειται κυρίως σε σχέσεις, στη συγκρότηση και εμπάθυνση των οποίων χρειάζεται να συμβάλει κάθε παρέμβαση πρόληψης. Σχέσεις που τις διακρίνουν η εμπιστοσύνη, η ειλικρίνεια, ο σεβασμός, η αλληλεγγύη, κ.α.
- Η πρόληψη είναι κατά πρώτον συγκρότηση σχέσης και κατά δεύτερον παροχή υπηρεσίας.
- Η ενημέρωση και η καλλιέργεια προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων είναι πτυχές της πρόληψης.

- Σκοπός είναι η διευκόλυνση της οικοδόμησης αυθεντικών συνδέσεων μεταξύ των μελών της κοινότητας, που συμμετέχουν εθελοντικά.
- Οι παρεμβάσεις στην κοινότητα έχουν συνέχεια, δεδομένου ότι οι αποσπασματικές και μονοδιάστατες παρεμβάσεις οδηγούν συχνά στην αναποτελεσματικότητα (NIDA 2003), στην αλληλοεπικάλυψη - η οποία προκαλεί αρκετές φορές την διόγκωση¹⁴ του προβλήματος - και στην σπατάλη πόρων.
- Βασίζονται σε διαδραστικές μεθόδους, ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την ενεργό συμμετοχή και προσαρμόζονται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των συμμετεχόντων.
- Τελικός στόχος της πρόληψης, είναι η ενδυνάμωση και η βελτίωση της ποιότητας ζωής των μελών της κοινότητας, με την παράλληλη ανάδυση της αυτονομίας τους και της συνείδησης του συνανήκειν και κατ' επέκταση η συμβολή της στη δημιουργία θετικών κοινωνικών αλλαγών στην κοινότητα.

Φιλοσοφία/Παρεμβάσεις

Η φιλοσοφία της πρωτογενούς καθολικής πρόληψης μέσα από αυτές τις αξίες και αρχές της, προσβλέπει στην ανάπτυξη μιας ζωντανής, ισότιμης, πρότυπης σχέσης, στην ανάδειξη ενός εναλλακτικού σύγχρονου κοινοτικού πνεύματος πρόληψης, το οποίο δεν έγκειται στην αναπαραγωγή της κυρίαρχης, από καθέδρας σχέσης «ειδικού» και «μη ειδικού». Το γεγονός αυτό αναδεικνύει μια τελείως διαφορετική προσέγγιση του ρόλου των ειδικών - όπως επισημαίνουν οι Kagan et al.(2011) - τουλάχιστον σε ότι αφορά τις παραδοσιακές προσεγγίσεις της Ψυχολογίας και γενικότερα των κοινωνικών επιστημών. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι λειτουργοί πρόληψης δεν είναι απαλλαγμένοι/ες από αναπαραστάσεις, προκαταλήψεις, ζήτημα που καλεί σε διαρκή επαγρύπνηση, αυτοκριτική και αναστοχαστική διάθεση.

Η φιλοσοφία αυτή στηρίζεται στην αναγνώριση της διαλεκτικής σχέσης ατόμου-περιβάλλοντος (Rappaport,1987) και οργανώνει τις κοινωνικές παρεμβάσεις στη

¹⁴ λ.χ. οι παρεμβάσεις για τον σχολικό εκφοβισμό όπου καταγράφεται μέσα από την εμπειρία των Κέντρων Πρόληψης η αρνητική στάση των μαθητών λόγω της εμπλοκής πολλών φορέων οι οποίοι στην πλειοψηφία τους υλοποιούν αποσπασματικές δράσεις και παρά ταύτα δεν παρατηρείται μείωση αυτών των συμπεριφορών.

βάση αυτής της αρχής, καλλιεργώντας δυναμικές σχέσεις, μέσα από την επαφή με τα πρόσωπα ή ομάδες/συλλογικότητες που συμμετέχουν σε αυτές.

Οι παρεμβάσεις που η φιλοσοφία αυτή πραγματώνεται, αναγνωρίζουν και συνεκτιμούν τις τοπικές ιδιαιτερότητες και το συγκεκριμένο κάθε φορά ιστορικό, κοινωνικό πολιτισμικό, οικονομικό, πλαίσιο. Ο όρος παρέμβαση αναφέρεται στις συστηματικές, δομημένες δράσεις που υλοποιούνται στο πλαίσιο αυτής της φιλοσοφίας, οι οποίες έχουν σαφείς διατυπωμένους στόχους, καθορισμένη μεθοδολογία και θεωρητικό πλαίσιο, και ανταποκρίνονται στα χαρακτηριστικά και στις ανάγκες της ομάδας-στόχος. Μια παρέμβαση μπορεί να είναι μεμονωμένη δράση ή και συνδυασμός δύο ή περισσότερων δράσεων (ΕΚΤΕΠΝ, 2011). Απαιτούν από τους λειτουργούς που τις υλοποιούν, πολιτισμική, δομική επάρκεια- ικανότητες που αποκτούνται με εκπαίδευση - προϋποθέτουν όμως και επικοινωνιακή επάρκεια, η οποία εμπεριέχει την προσέγγιση με ευαισθησία, αποδοχή, κατανόηση και σεβασμό, σε όλα τα στάδια της επικοινωνίας με άτομα ή ομάδες. Η επικοινωνιακή επάρκεια θα μπορούσε να διατυπωθεί ως το «ήθος» της πρόληψης και είναι μια δεξιότητα - που δεν αποκτάται με εκπαίδευση - αποτελεί όμως τη βάση για την οικοδόμηση μιας ισότιμης σχέσης, μιας σχέσης εμπιστοσύνης και ασφάλειας.

Απευθύνονται κυρίως στους δύο βασικούς φορείς κοινωνικοποίησης, τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων, αλλά και άμεσα στο παιδί, τον έφηβο και τον νέο. Οι παρεμβάσεις επεκτείνονται και στην ευρύτερη κοινότητα, σε ενήλικες που έχουν συστηματική επαφή με τα παιδιά και τους εφήβους (NIDA 2003). Οι ενήλικες αυτοί αποτελούν τους «σημαντικούς άλλους» μαζί με τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς. Πέραν τούτων, υλοποιούνται παρεμβάσεις σε επαγγελματικές ομάδες που έρχονται σε επαφή με εφήβους και νέους σε κρίσιμες στιγμές της ζωής τους (λ. χ. αστυνομικοί, ιερείς-πνευματικοί), σε επαγγελματίες υγείας, σε αιρετούς της αυτοδιοίκησης, κ.α.

Κατά την υλοποίηση τους ξεκινούν από την καλλιέργεια, ενίσχυση και ανάπτυξη προστατευτικών ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων όπως κριτική σκέψη, λήψη αποφάσεων, αναγνώριση και έκφραση συναισθημάτων, αυτοεκτίμηση, ανάληψη ευθύνης, ενίσχυση της αποδοχής της διαφορετικότητας, επικοινωνία, δημιουργική

σύγκρουση κ.α. Σημειώνεται πως η ενίσχυση των παραπάνω μπορεί να αποτελέσει «εφόδιο», στον βαθμό που εντάσσεται σε πλαίσια βαθύτερης κατανόησης και παρέμβασης στο κοινωνικό. Ανεξάρτητα από την ομάδα - στόχο η «διαδρομή» αυτή στοχεύει στην εγκαθίδρυση «σχέσης», δηλαδή μέσα από τη σχέση -μεταξύ των μελών της κοινότητας και ανάμεσα σε αυτά και τους/τις λειτουργούς πρόληψης, επέρχεται η συνειδητοποίηση της προσωπικής και συλλογικής ευθύνης, η ενεργοποίηση και ανάληψη δράσης (λ. χ συγκρότηση αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων, ενίσχυση υπαρχόντων δικτύων ή δημιουργία νέων, κ.α.) και τελικά η ενδυνάμωση των δεσμών της κοινότητας. Για το σκοπό αυτό η μέθοδος που αξιοποιείται σε μεγάλο βαθμό στις παρεμβάσεις, είναι αυτή της βιωματικής μάθησης, η οποία είναι ένας εναλλακτικός τρόπος εκπαίδευσης που προάγει την ουσιαστική επικοινωνία, προσφέροντας την ευκαιρία στους /στις συμμετέχοντες/ουσες - μέσω της αλληλεπίδρασης - να ανακαλέσουν, να αφουγκραστούν τον Άλλο, να ανταλλάξουν ιδέες και εμπειρίες, να σχετιστούν με άμεσο, αδιαμεσολάβητο τρόπο και στο πνεύμα αυτό πλέον, «να μάθουν». Οι διεπιστημονικές ομάδες στις παρεμβάσεις αυτές, έχουν τον ρόλο του εμπυχωτή. Με αυτό τον τρόπο συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός περιβάλλοντος εμπειρίας, μέσα στο οποίο διευκολύνονται οι «ενδοψυχικές διεργασίες ιδιοποίησης και διαμόρφωσης του ψυχικού κόσμου, της προσωπικότητας και των επιθυμιών, αναγκών, κινήτρων, ενδιαφερόντων» (Λάιος Ν., κ.α.,2016).

Ως σύνοψη, παρατίθεται ο καταλληλότερος ορισμός για την πρωτογενή/καθολική πρόληψη : «..Πρόληψη των ναρκωτικών και των άλλων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων είναι η αγάπη, η ανθρωπιά, η αλληλεγγύη, η φιλία και η υποχώρηση των προσωπικών και ατομικών συμφερόντων μπροστά στο συλλογικό καλό. Είναι σαφές ότι τις αξίες αυτές, μπορούν υπό τις σημερινές συνθήκες να καλλιεργούν μοναχικά πρόσωπα, μικρές ομάδες/παρέες και μη καθετοποιημένες εθελοντικού τύπου οργανώσεις, που βρίσκονται σε έμπρακτη καθημερινή ρήξη με την κυρίαρχη ατομοκεντρική ιδεολογία και τις υπαγορευόμενες από αυτή αλλοτριωμένες στάσεις ζωής. Αυτοί αποτελούν τους αληθινούς φορείς της πρόληψης γιατί υπηρετούν τον άνθρωπο και όχι σκοπιμότητες και προσωπικές ιδιοτέλειες. Αυτοί ασκούν έμπρακτα την πρόληψη γιατί με την καθημερινή τους αγωνιστική πρακτική και με τις στάσεις ζωής που επέλεξαν να υπηρετούν, συντηρούν ζωντανές τις ελπίδες και το όνειρο για

μια άλλη κοινωνία. Αυτοί και όχι οι συγκεντρωτικοί οργανισμοί με τις απρόσωπες υπαλληλικές ιεραρχίες τους. Γιατί η πρόληψη χρειάζεται πρόσωπα και όχι κοινοπραξίες συμφερόντων. Αυτοί, και όχι οι εξειδικευμένοι τεχνοκράτες γιατί η τέχνη της πρόληψης δεν είναι επάγγελμα, δεν μαθαίνεται. Είναι τέχνη ζωής που προϋποθέτει για την άσκησή της Πίστη, Ανθρωπιά και πορεία Αυτογνωσίας» (Ζαφειρίδης, 2009).

Στην εποχή μιας παρατεταμένης κρίσης- αναδεικνύουσας και αναδεικνυόμενης ιδιαίτερα μέσα από τη διάρρηξη των κοινωνικών δεσμών- η «τέχνη» της συμβολής στην συγκρότηση αυθεντικών σχέσεων μεταξύ προσώπων/μελών της κοινότητας, στην επανασύνδεση των κερματισμένων μερών του κοινωνικού, στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, προβάλλει επιτακτική και τα Κέντρα Πρόληψης χρειάζεται να συνεχίσουν και να εμβαθύνουν προς αυτή την κατεύθυνση.

1.2.1 Πρωτογενής /καθολική πρόληψη και κοινωνικά δίκτυα

Η έννοια των δικτύων

Τα δίκτυα είναι πολυδιάστατα συστήματα επικοινωνίας, που διαμορφώνουν την ανθρώπινη πρακτική και την κοινωνική ταυτότητα και προσφέρουν το πεδίο σύνδεσης του ατομικού με το γενικό, τον ενδιάμεσο χώρο συγκρότησης της ατομικής/συλλογικής πρακτικής (Χτούρης, 2004).

Ως δίκτυο νοείται η διακριτή κοινωνική και πολιτισμική οντότητα, που οφείλει να αναγνωρίζει τον εαυτό του ως τέτοια, έτσι ώστε να ενεργοποιεί τις διαδικασίες εκείνες που θα συμβάλλουν στην διατήρηση και αναπαραγωγή του. Στη μακρόχρονη επιβίωση του δικτύου καθοριστικό ρόλο παίζουν οι αξίες που συνδέονται με αυτό και οι οποίες είναι ανεξάρτητες από τοπικούς «περιορισμούς».

Ο Cassirer - στο πλαίσιο του μετασχηματισμού της έννοιας της πράξης - θεωρεί ότι η πράξη συνδυάζεται με την παραγωγή συμβολικής γνώσης, η οποία «...παράγει νόημα ως συμβολικό μόρφωμα ανώτερης τάξης που έχει δεσμευτικό χαρακτήρα για ένα μεγαλύτερο ανθρώπινο περιβάλλον...». Όπως επισημαίνει ο Χτούρης (2004), στις περισσότερες περιπτώσεις το μόρφωμα αυτό είναι ένα δίκτυο. Σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση των δικτύων παίζουν τα (δρώντα) υποκείμενα /δρώντα κλειδιά (*key*

actor) του δικτύου «..κυρίως μέσα από τη διαδικασία ερμηνείας και αυτοαξιολόγησης των πρακτικών τους, ως προς την εξυπηρέτηση του «κοινού ενδιαφέροντος..» (οπ.π.:74). Αυτά καθορίζουν τα όρια την ένταση και την ποιότητα των σχέσεων του δικτύου. Ο Latour στην θεωρία του δικτύου των δρώντων, θεωρεί ότι οι δρώντες δεν είναι μόνο άτομα αλλά και στοιχεία της πραγματικότητας, αποδίδοντας ιδιαίτερη σημασία στις τεχνολογικές οντότητες (τεχνουργήματα), στις οποίες αναγνωρίζει ισότιμη σχέση μέσα στο δίκτυο δράσης που δημιουργείται (οπ.π.).

Η κοινωνική ταυτότητα που διαμορφώνεται στο πλαίσιο ενός δικτύου «..αναδεικνύεται ως σύμβολο και ως πνευματικό εργαλείο της κοινωνικής συνοχής..»(ο.π.:75). Αυτό κυρίως συμβαίνει σε στιγμές κρίσης και άμυνας. Ο Χτούρης σχολιάζει, ότι η ταυτότητα φαίνεται να λειτουργεί στα δίκτυα περισσότερο ως σημείο αυτοαναφοράς και άμυνας¹⁵«..αυτή η διαδικασία αυτοαναφοράς...παίζει καταλυτικό ρόλο στη συγκρότηση διακριτών κοινωνικών οντοτήτων, όπως είναι τα δίκτυα ..» και όχι ως ένας κατάλογος αυθεντικών χαρακτηριστικών (όπως είθισται να προσλαμβάνεται). Βασικό στοιχείο των δικτύων είναι οι κόμβοι, οι οποίοι νοούνται ως τα νοητά σημεία που συνδέονται ή έρχονται σε επαφή οι δράσεις που αναπαράγουν τα δίκτυα και μπορεί να είναι ομάδες, χώροι, θεσμοί, κ.α. Στο πλαίσιο των πρακτικών των δικτύων, για κάποια χρονικά διαστήματα συμβολοποιούνται¹⁶ ορισμένοι κόμβοι αλλά και λειτουργίες των δικτύων και αυτές οι συμβολικές πρακτικές εναλλάσσονται με τις ορθολογικές. Η συνύπαρξη των ορθολογικών και συμβολικών πρακτικών διαμορφώνουν τύπους δικτύων που ονομάζονται «ορθολογικά-συμβολικά δίκτυα συλλογικής δράσης ».

Στην παρούσα μελέτη, οι αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες ευρισκόμενες μέσα στην τοπική κοινωνία, αποτελούν πρωτογενή δίκτυα και φαίνεται να λειτουργούν ως τα οιονεί δρώντα υποκείμενα /δρώντα στοιχεία κλειδιά (*key actant*), τα οποία μπορούν να παίζουν καθοριστικό ρόλο για τη διαδικασία λειτουργικής και συμβολικής συγκρότησης δικτύων.

Δίκτυα και προαγωγή της ψυχοκοινωνικής υγείας

¹⁵ σε επίπεδο συμβολικής κατανόησης από τα μέλη του δικτύου

¹⁶ Δράσεις που έχουν επαναλαμβανόμενο στερεοτυπικό ή τελετουργικό χαρακτήρα

Στο πλαίσιο της διερεύνησης της συμβολής του κοινωνικού κεφαλαίου στη θετική αυτοεκτίμηση της υγείας, αλλά και στον χώρο της κοινωνικής φροντίδας, διαπιστώθηκε διαχρονικά, ότι το κοινωνικό κεφάλαιο έχει ουσιαστικό περιεχόμενο και έκφραση με την ανάλογη συγκρότηση και λειτουργία εξειδικευμένων κοινωνικών δικτύων, στα οποία τα άτομα ανήκουν ή προσεγγίζουν, είτε ως παρέχοντες είτε ως αποδέκτες/ωφελοούμενοι (Kritsotakis and Gamarnikow, 2004)(Φακιολάς, 2012). Ο ερευνητής επισημαίνει τις διεξοδικές έρευνες του Bourdieu (1984), σχετικά με την επίδραση των κοινωνικών δικτύων στην υποστήριξη των ατόμων, στην εξυπηρέτηση των αναγκών υγείας τους και στην εύρυθμη λειτουργία του συστήματος υπηρεσιών υγείας. Επίσης με παρόμοιες έρευνες οι Berkman (1986) & Cassel (1976), απέδειξαν ότι τα άτομα που ανήκουν σε καλά οργανωμένα κοινωνικά δίκτυα, είναι καλύτερα προετοιμασμένα να αντιμετωπίσουν καλύτερα επώδυνες καταστάσεις καθώς και οι (Gilmore et al., 2002·Per Carlson, 1998), οι οποίοι έδειξαν ότι τα σταθερά κοινωνικά δίκτυα συνδέονται με καλή υγεία στο γενικό πληθυσμό (οπ.π.).

Ο Μπαϊρακτάρης (1994), σχολιάζει την συνεισφορά των κοινωνικών δικτύων στον τομέα της υγειονομικής και ψυχοκοινωνικής περίθαλψης, αλλά και στον ευρύτερο κοινωνικό τομέα, σε σχέση με το αν προσφέρουν μια διαφορετική εναλλακτική προοπτική από αυτή που προσφέρουν τα επίσημα συστήματα υγείας. Αναφέρει πως η πληθώρα δικτύων που παρατηρείται είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο «...που εξελίσσεται αρκετά σύνθετα τόσο στο εσωτερικό του όσο και σε σχέση με τις επίσημες κρατικές πολιτικές...» (Μπαϊρακτάρης, 1994: 194). Θεωρεί πως τα κοινωνικά δίκτυα μπορούν να καταστούν σημαντικά εργαλεία κοινωνικής δραστηριοποίησης και άμεσης συμμετοχής των πολιτών σε θέματα υγείας και άλλα σημαντικά για τους πολίτες θέματα, όταν αυτά ξεφεύγουν από τον ανταγωνιστικό πολυκερματισμό των δράσεων, των ομάδων των στόχων, όταν υπάρχει λειτουργική διασύνδεση μεταξύ τους και όταν η δημιουργία τους ανταποκρίνεται σε πραγματικές ανάγκες ενός χώρου/τόπου.

Στο πλαίσιο των ευρημάτων, μιας πρόσφατης πολυετούς ερευνητικής προσπάθειας ¹⁷ επισημαίνεται ότι- λόγω της κρίσης- υπήρξε μεν ένας πλουραλισμός φορέων

¹⁷ Του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών ερευνών για την καταγραφή των φορέων και οργανώσεων της κοινωνίας

αλλά ταυτόχρονα και ένας κατακερματισμένος χώρος, όπου πολλοί σχετικά μικροί φορείς δραστηριοποιούνται σε παρόμοια πεδία. Επίσης η οριζόντια δικτύωση των φορέων εμφανίζεται να είναι χαμηλής έντασης καθώς και η δικτύωσή τους σε διεθνές επίπεδο (Αφουξενίδης, 2015).

Στην πρωτογενή πρόληψη ως κοινοτική παρέμβαση, τα κοινωνικά δίκτυα συνιστούν πεδίο ιδιαίτερης σημασίας, γιατί συνιστούν τα κύρια μέσα σύνδεσης του ανθρώπου με την κοινότητα ως σύνολο. Η κατανόηση των κοινωνικών δικτύων μιας κοινότητας προσφέρει καλύτερη γνώση της ίδιας της κοινότητας, των δυναμικών και των αλλαγών της, καλύτερη πρόσβαση σε ανθρώπους και ομάδες. Τα κοινωνικά δίκτυα συνιστώντας τα ίδια χώρους ανταλλαγής, διαλόγου και συνεργασίας, ανοίγουν νέες δυνατότητες ενεργοποιώντας και δεσμεύοντας ακόμη περισσότερους άνθρωποι σε περισσότερα και ποιοτικά «υψηλότερα» επίπεδα. Μέσα στα δίκτυα οι άνθρωποι εμπιστεύονται, ανταλλάσσουν πληροφορίες, λαμβάνουν και αποδίδουν στήριξη, μεγεθύνουν δυνάμεις και διανοίγουν δυνατότητες, αλληλεπιδρούν με άλλα δίκτυα, οικοδομούν την προσωπική και κοινωνική ταυτότητά τους. Επίσης συμβάλλουν στην αλληλοδόμηση δικτύων και με αυτόν τον τρόπο «απλώνεται» περισσότερο το «άτυπο» δίχτυ προστασίας στην κοινότητα, από την κοινότητα για την κοινότητα.

Συνοψίζοντας, βασικός στόχος των παρεμβάσεων πρωτογενούς πρόληψης (οφείλει να) είναι η ενεργοποίηση και διασύνδεση των τοπικών «κοινωνικών δυνάμεων », γεγονός όμως που προϋποθέτει έμφαση στην πρωτογενή και καθολική πρόληψη. Ειδικά στην εποχή μας και για τα χρόνια που έρχονται, η κατεύθυνση των παρεμβάσεων στην ενίσχυση και τον πολλαπλασιασμό πολυφωνικών κοινωνικών δικτύων αλληλοβοήθειας και αλληλοϋποστήριξης των μελών τους, καθίσταται αναγκαία γιατί τα δίκτυα αυτά μπορούν να αποτελέσουν δίκτυα επιβίωσης .

1.3. Πρωτογενής /καθολική πρόληψη και αυτοδιαχείριση

1.3.1. το Μοντέλο της Αυτοβοήθειας /Αλληλοβοήθειας

Η εμφάνιση των πρακτικών αυτοβοήθειας και αλληλοβοήθειας, στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ου αιώνα, κατανοείται στη βάση των έντονων κοινωνικό-

οικονομικών -πολιτικών αλλαγών στο δυτικό κόσμο, οι οποίες συνοψίζονται στη ραγδαία βιομηχανική ανάπτυξη και στην αποδιοργάνωση του κοινωνικού ιστού που αυτή προκάλεσε. Συμπτώματα αυτής της αποδιοργάνωσης ήταν η μαζική εμφάνιση ψυχοκοινωνικών προβλημάτων (Alexander,2000,2001 ·Peele,1989) (Ζαφειρίδης, Λαϊνάς, 2009).

Η διαχρονική ανάπτυξη και διάδοση των ομάδων αυτών στην αντιμετώπιση προβλημάτων ψυχικής (λ. χ. δημιουργία δικτύων Επιζώντων της Ψυχιατρικής) κοινωνικής και σωματικής υγείας, φαίνεται να απαντά στην αναποτελεσματικότητα ή την ανεπάρκεια των επαγγελματικών προσεγγίσεων των επίσημων θεσμών υγείας (Ζαφειρίδης, Λαϊνάς,2007·Albee 1985· Cartner & Riessman,1984). Αξίζει να σημειωθεί πως οι τελευταίοι οδηγήθηκαν στην αποδοχή¹⁸ και στην προσπάθεια ενσωμάτωσης των πρακτικών των ομάδων αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας στις επίσημες πολιτικές υγείας (Borkman,1990), όμως της αποδοχής αυτής προηγήθηκε, η στάση της ανοχής/σιωπηρής αποδοχής (Katz,1992· Jakobs,Goodman,1989) και πρωθύστερα η στάσης της αμφισβήτησης / αγνόησης έως και δαιμονοποίησης (Jones, 1970· Cain,1963· Chafetz and Demone,1962)(οπ.π.).

Μια ομάδα αυτοβοήθειας ή ομάδα αλληλοβοήθειας δημιουργείται από άτομα που έχουν βιώσει το ίδιο πρόβλημα ή την ίδια κατάσταση στην ζωή τους, είτε άμεσα είτε μέσα από την οικογένεια ή τους φίλους τους. Το να μοιράζονται τις εμπειρίες, τους βοηθάει να δώσουν ο ένας στον άλλο μια αμοιβαία υποστήριξη μοναδικής ποιότητας και να αντλήσουν πρακτικές πληροφορίες και τρόπους αντιμετώπισης σε σχέση με το πρόβλημά τους. Ο σκοπός τους είναι να υπάρξουν αλλαγές στις ζωές των μελών τους και να επηρεάσουν σε κοινωνικό και πολιτικό επίπεδο. Σε τακτές, συνήθως εβδομαδιαίες συναντήσεις δίνουν έμφαση στην αυθεντικότητα, την ισότητα, σε μια κοινή γλώσσα επικοινωνίας και στην αλληλοβοήθεια. Η ομάδα είναι ένα μέσο για να αντιμετωπίσουν την εξωτερική (κοινωνική) όσο και την εσωτερική (ψυχολογική) απομόνωση. Οι ομάδες αυτοβοήθειας είναι αυτοδιαχειριζόμενες και λειτουργούν

¹⁸ Η αυξανόμενη αποδοχή (λ.χ. ο σημαντικός ρόλος των ΝΑ και ΑΑ σε εθνικά σχέδια δράσης για την υγεία) δημιουργεί το κίνδυνο, τα συστήματα υγείας να μην προβούν σε αναθεώρηση των αναποτελεσματικών προσεγγίσεων τους, καθώς και οι ομάδες αυτοβοήθειας να χάσουν την αυτονομία, να αφομοιωθούν στη λογική διαχείρισης των επίσημων συστημάτων υγείας (οπ.π.)

από και για τα μέλη, δεν καθοδηγούνται από επαγγελματίες¹⁹, παρόλο που κάποιες συμβουλευόνται ειδικούς κατά καιρούς για συγκεκριμένα ζητήματα (Matzat, 1993) (οπ.π.).

Οι Powell, 1987· Schopler & Galinsky,1995· Schubert & Bovumans,1991, επισημαίνουν ότι οι διαφορές ανάμεσα στις ομάδες αυτοβοήθειας και στις ομάδες στήριξης είναι ο ρόλος των επαγγελματιών στις ομαδικές συναντήσεις, ο τύπος του προσανατολισμού στην αλλαγή, ο αριθμός των μελών της ομάδας, ο βαθμός αυτονομίας, η συνθετότητα του προγράμματος και της φιλοσοφίας (Kurtz,1997). Επίσης οι Riessman& Carrol²⁰ (1995), θεωρούν ότι κοινό σημείο όλων των ομάδων είναι η αυτοδιάθεση, η αυτοδημιουργία, το αυτεξούσιο του ατόμου, η κινητοποίηση και προώθηση των αφανών εσωτερικών δυνάμεων ατόμου/ ομάδας/ κοινότητας, το ήθος της αυτοβοήθειας²¹ (η εστίαση στην έννοια του ήθους, αφορά στην εμπειρία παρά στη γνώση, στην επαναβεβαίωση των παραδοσιακών κοινοτικών αξιών και στην αυτοδυναμία), καθώς και η εκδημοκράτιση της καθημερινής ζωής (οπ.π.).

Αυτά τα κοινά χαρακτηριστικά που διαθέτουν τα ποικίλα παραδείγματα αυτοβοήθειας μπορούν να περιγραφούν ως:

- συγκρότηση των ομάδων από τους άμεσα ενδιαφερόμενους πολίτες στη βάση των πραγματικών τους αναγκών και της ενεργούς εμπλοκής όλων των μελών,
- πλήρης αυτονομία / αυτοοργάνωση της ομάδας που εμπεριέχει και την άρνηση χρηματοδότησης από οποιαδήποτε εξωτερική πηγή,
- ανάληψη προσωπικής ευθύνης, όπου μέσω της ανταλλαγής εμπειριών και προσωπικών βιωμάτων αποκτούν μια νέα γνώση για τις αιτίες και την αντιμετώπιση των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων,
- υιοθέτηση των παραδοσιακών κοινοτικών αξιών της αλληλεγγύης, της προσφοράς,

19 «..Σύμφωνα με τον ορισμό της αυτοβοήθειας στο πεδίο των εξαρτήσεων αποκλείεται η συμμετοχή επαγγελματιών ή ακόμη και απλών εθελοντών, Στις υπόλοιπες ομάδες αυτοβοήθειας η απλή συμμετοχή επαγγελματιών ή άλλων εθελοντών με συγκεκριμένους ρόλους δε θεωρείται ότι ανατρέπει την έννοια της αυτοβοήθειας (Carter & Riessman, 1984)..» (Ζαφειρίδης, Λαϊνάς, 2009).

20 «..στο βιβλίο τους *Επανακαθορίζοντας την Αυτοβοήθεια (Redefining Self Help)*..(Kurtz,1997)

21 «..Ορίζουν το ήθος της αυτοβοήθειας ως έναν αστερισμό κανόνων και αισθημάτων ,μια σειρά θεμάτων που αποτελούν τη βάση της συμπεριφοράς..»(οπ.π.)

της δικαιοσύνης, του αμοιβαίου ενδιαφέροντος, της συντροφικότητας, της αξιοπρέπειας, των ισότιμων σχέσεων.

Η συνύπαρξη αυτών των χαρακτηριστικών, συνιστά μια άτυπη επανασύσταση της κοινότητας σε ένα μικρο κοινωνικό περιβάλλον και με αυτή την έννοια συμβάλλει στην προαγωγή της ψυχοκοινωνικής υγείας (Ζαφειρίδης, Λαϊνάς, 2009). Σε αυτά τα κοινά χαρακτηριστικά οφείλεται η αποτελεσματικότητα τους, γιατί λειτουργούν ο αντίποδας στις κοινές γενεσιουργές αιτίες των σύγχρονων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, όπως για παράδειγμα η παθητικότητα και η μη ανάληψη ευθύνης (βασικοί αιτιοπαθογενετικοί παράγοντες των εξαρτήσεων). Όπως επισημαίνει ο Ζαφειρίδης 2001^{β)} η παθητικότητα όχι μόνο δεν ενισχύεται αλλά αντιμετωπίζεται ριζικά, ακριβώς γιατί ενθαρρύνονται τα μέλη να αναπτύξουν πρωτοβουλίες.

Ο Μπαϊρακτάρης (1994), σχολιάζει την συμβολή των διάφορων μορφών και τύπων ομάδων αυτοβοήθειας στην δημιουργία κοινωνικών δικτύων, όπου διαπιστώνεται πως- σύμφωνα με τις έρευνες των Trojan et all(1987)- τα μέλη των ομάδων θεσπίζουν περισσότερους στόχους (οι οποίοι μπορεί να αφορούν την ατομική ή κοινωνική αλλαγή), συνδυάζοντας με αυτόν τον τρόπο την κοινωνική αλληλοϋποστήριξη με την κοινωνική δράση.

1.3.2. Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση» ως παρέμβαση πρωτογενούς πρόληψης

Οι προαναφερθείσες πρωτοβουλίες αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας, ενέπνευσαν τη γένεση καινοτόμων επαγγελματικών προγραμμάτων (Μπαϊρακτάρης, 1994).

Ένα τέτοιο παράδειγμα έμπνευσης αποτελεί και το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», το οποίο γεννήθηκε στη βάση της αναρώτησης: Εάν ισχυρό κίνητρο στις ομάδες αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας είναι η θεραπεία, εξίσου ισχυρό κίνητρο δεν μπορεί να αποτελέσει (λ. χ. για το γονιό, τον δάσκαλο, τον κάθε ευαισθητοποιημένο /ενεργοποιημένο πολίτη), η «υιοθέτηση» ενός διαφορετικού τρόπου και στάσης ζωής, η οποία μπορεί να οδηγήσει στην πραγμάτωση του οράματος για μια πιο ανθρώπινη κοινωνία; Η αναρώτηση αυτή προέκυψε στη βάση μιας διαλεκτικής σχέσης που είχε ήδη διαμορφωθεί ανάμεσα στους λειτουργούς

πρόληψης και τις ομάδες²². Μια σχέση όπου «αλληλοτροφοδοτήθηκε»²³ η θεωρία με τη δράση. Η «αλληλοτροφοδότηση» αυτή διαπερνά τη φιλοσοφία, το σκεπτικό και όλους τους εμπλεκόμενους : τους «ειδικούς» (επιστημονικό προσωπικό του Π.Π.Α.) με τους «ειδικούς» (συντονιστές /λειτουργούς πρόληψης), τους λειτουργούς πρόληψης με τις ομάδες, τα άτομα/ μέλη με τις ομάδες, τις ομάδες με τις ομάδες και επιδιώκει να επεκταθεί από τις ομάδες (ως πρωτογενή δίκτυα) στα κοινωνικά δίκτυα με τα κοινωνικά δίκτυα.

Στόχος του προγράμματος ήταν να συμβάλλει στη δημιουργία ή ενίσχυση «χώρων» συνάντησης, διαλόγου, επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ ομάδων, που έχουν αναπτύξει κοινούς προβληματισμούς για «ότι συμβαίνει γύρω μας», που έχουν συνειδητοποιήσει την προσωπική και συλλογική ευθύνη σε αυτό, που διακατέχονται από κοινές αξίες, που υιοθετούν ή λειτουργούν με αρχές αυτοδιαχείρισης, που έχουν κατανοήσει τη σημασία της συλλογικής δράσης, και που έχουν ισχυρό κίνητρο : την αναίρεση των αιτιών για το «ότι συμβαίνει γύρω μας», δηλαδή την πρόληψη. Το μοντέλο λοιπόν της αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας στο επίπεδο της πρόληψης των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, κατανοείται και πραγματώνεται από ομάδες που υιοθετούν τα κοινά χαρακτηριστικά των ομάδων αυτοβοήθειας /αλληλοβοήθειας, αναπτύσσουν όμως πρακτικές που δεν αφορούν την αντιμετώπιση προβλημάτων, αλλά την προαγωγή της ψυχοκοινωνικής υγείας.

Ο Μπαϊρακτάρης (1994) επισημαίνει, ότι οι εμπειρίες αυτές διαφοροποιούνται από τον εθελοντισμό - ο οποίος είναι για τους συμμετέχοντες μια προσωρινή χρήσιμη εμπειρία, χωρίς όμως να διασφαλίζει διάρκεια και συνέχεια- ως προς το ότι δεν εξαντλούνται στους ειδικούς ή τους εθελοντές και αναφέρονται στην ενεργοποίηση ανθρώπων μιας τοπικής κοινωνίας για ανάληψη συλλογικής δράσης.

Η σημασία των ομάδων αυτοδιαχείρισης σε κοινοτικό επίπεδο όπως αναλύθηκε και στην εισαγωγή, στη βάση των κριτικών προσεγγίσεων είναι πρωτεύουσας σημασίας για την δημιουργία ενεργών πυρήνων στις τοπικές κοινωνίες.

22 λ. χ. ομάδες γονιών, εκπαιδευτικών, εκπροσώπων κοινωνικών φορέων, κ.α

23 Αναλυτική παρουσίαση του προγράμματος στο παράρτημα .ενότητα 8,όπως παρουσιάστηκε με κοινή εισήγηση και από το Π.Π.Α. στη 2η Δημερίδα των Κέντρων Πρόληψης

1.3.3. Περιγραφή του προγράμματος

Χαρακτηριστικά των ομάδων - Τρόπος συγκρότησης- Πλαίσιο λειτουργίας

Οι αυτό-διαχειριζόμενες ομάδες συγκροτούνται από άτομα που έχουν ολοκληρώσει²⁴ εκπαιδευτική βιωματική ομάδα του Κέντρου Πρόληψης και έχουν «αίτημα» να συνεχίσουν να υπάρχουν και να λειτουργούν ως ομάδα. Σε μία αυτό-διαχειριζόμενη ομάδα μετέχουν είτε μέλη διαφορετικών ομάδων²⁵, είτε μέλη της ίδιας ομάδας (λ. χ. μπορεί να προέρχονται όλα από μια ομάδα γονιών). Η ομάδα, της οποίας ο αριθμός κυμαίνεται από 8-10 άτομα, αρχικά λειτουργεί με την παρουσία συντονιστή - με ρόλο εμπυχωτή - ο οποίος σταδιακά αποχωρεί και η ομάδα συνεχίζει τη λειτουργία της. Πιο συγκεκριμένα:

- Αν εκφραστεί αίτημα για συνέχεια, δίνεται στα μέλη της ομάδας ο χρόνος να συζητηθεί μεταξύ τους (χωρίς την παρουσία των συντονιστών) και αφήνεται σε δική τους πρωτοβουλία η επαφή με το Κέντρο Πρόληψης. Τονίζεται η διαθεσιμότητα της υπηρεσίας. Εάν υπάρξει αυτή η επαφή ακολουθεί συνάντηση με στόχο τη διερεύνηση του αιτήματος, όπου συζητιέται διεξοδικά η έννοια της αυτοδιαχείρισης, διερευνάται δηλαδή αν τους «κάνει νόημα το νέο πλαίσιο συνεργασίας. Δίνεται έμφαση στη σταδιακή αυτονόμηση της ομάδας.

- Η ομάδα συνεχίζει με τους στόχους που θέτει η ίδια η ομάδα. Οι στόχοι μπορεί να είναι «εσωτερικοί» (δυναμική ομάδας) ή «εξωτερικοί» (δράσεις ή ενέργειες που απευθύνονται στην κοινότητα). Οι δύο αυτές κατηγορίες στόχων μπορούν να εναλλάσσονται. Οι στόχοι υλοποιούνται από την ομάδα με σταδιακή μείωση της παρουσίας του συντονιστή.

- Ο συντονιστής λειτουργεί με τον ρόλο του εμπυχωτή/διευκολυντή. Στόχος του είναι να στηρίζει αυτό που «γεννιέται» στην ομάδα, να μην είναι κατευθυντικός αλλά ταυτόχρονα να φροντίζει για τη διατήρηση της συνοχής της ομάδας καθώς και το ότι οι στόχοι της ομάδας είναι στα πλαίσια της φιλοσοφίας της Πρόληψης.

- Οι συναντήσεις των μελών γίνονται σε τακτά χρονικά διαστήματα. Ο χώρος

²⁴ Αρκετές φορές η συνέχεια εκφράζεται και κατά τη διάρκεια της αρχικής ομάδας

²⁵ Προϋπόθεση είναι η συμμετοχή σε κάποια εκπαιδευτική ομάδα του Κ. Π.

επιλέγεται από την ομάδα. Δεν υπάρχει προκαθορισμένος αριθμός συναντήσεων.

- Το συμβόλαιο²⁶ διατηρεί τους κανόνες που υπήρχαν στην αρχική ομάδα, προτείνονται όμως και συζητούνται τα παρακάτω από τους συντονιστές²⁷ :

- Η μη μετατροπή της ομάδας σε σύλλογο (η προ-υπάρχουσα εμπειρία αποδεικνύει ότι με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται η ισοτιμία των μελών και δεν παρεμποδίζεται η αυτοδιαχείριση της ομάδας, καθώς δεν εμπλέκονται και άλλα συμφέροντα).
- Η δέσμευση πως δε θα χρησιμοποιηθεί η ιδιότητα του μέλους της ομάδας σε άλλους χώρους, ούτε θα χρησιμοποιηθεί άλλη ιδιότητα του ατόμου (κοινωνική του δράση ή επάγγελμά του) μέσα στην ομάδα.
- Η μη αποδοχή χρημάτων (η ομάδα καταφεύγει σε λύσεις, που στηρίζονται στη συνεργασία των μελών).
- Η επιλογή ενός προσώπου αναφοράς με ρόλο οργανωτικό, το οποίο αλλάζει σε τακτά χρονικά διαστήματα, με στόχο να περνούν όλα τα μέλη από αυτή τη θέση.
- Η δημιουργία ενός «νέου συμβολαίου» από την ίδια την ομάδα.

Οι στόχοι των ομάδων αφορούν: την Σύσφιξη σχέσεων - Ανάπτυξη αλληλεγγύης, την Υιοθέτηση ενός πιο δημιουργικού και ανθρώπινου τρόπου ζωής και την Δημιουργία κοινωνικών δικτύων.

Ως αυτοδιαχειριζόμενες λοιπόν, νοούνται οι ομάδες που συγκροτήθηκαν ή υιοθέτησαν στην πορεία της λειτουργίας τους αυτή την διαφορετική οπτική, όπου μέσω της σταδιακής αποχώρησης του συντονιστή/λειτουργού πρόληψης και την πλήρη αυτονόμηση της ομάδας, η έμφαση δίνεται στους ίδιους τους πολίτες και για τους ειδικούς επιφυλάσσεται ένας περιφερειακός ρόλος υποστήριξης των πολιτών. Η σχέση που διαμορφώνεται ανάμεσα στον συντονιστή και τα μέλη είναι μια διαλεκτική σχέση.

Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», αποτελεί καινοτόμο πρακτική

²⁶ Σε κάθε βιοματική εκπαιδευτική ομάδα στην αρχή της λειτουργίας της συνδιαμορφώνεται συμβόλαιο μεταξύ των μελών και του συντονιστή

²⁷ με βάση την εποπτεία από το Π.Π.Α

πρωτογενούς πρόληψης γιατί «συμπυκνώνει» τη φιλοσοφία της πρόληψης και συμβάλλει στο βάθεμα της : οι αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες ως πρωτογενή δίκτυα, μέσω της συλλογικής δράσης που αναπτύσσουν στις τοπικές κοινωνίες, στη μετεξέλιξη τους μπορούν να καταστούν κοινωνικά δίκτυα, μπορούν να συσπειρώνουν δυνάμεις και προσπάθειες (λ. χ. άτομα, ομάδες , συλλογικότητες, φορείς, κ. α.) και να συμβάλλουν με αυτόν τον τρόπο στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής, στην επανασύνδεση των κοινωνικών δεσμών. Αξίζει να σημειωθεί, πως η στάση απέναντι σε προγράμματα που βασίζονται στις αρχές της αυτοδιαχείρισης, των όποιων επίσημων πολιτικών (αν) υπάρχουν για την πρόληψη στη χώρα μας, είναι στο στάδιο της μη κατανόησης, που οδηγεί στη σιωπηρή ανοχή ή αγνόησή τους. Τα τελευταία είκοσι χρόνια οι επίσημοι θεσμοί των συστημάτων υγείας και παιδείας δεν κατανοούν - επειδή δεν θέλουν να κατανοήσουν - την πολιτική διάσταση της πρόληψης, την πρόληψη δηλαδή ως υπόθεση κοινωνικής και πολιτικής ευθύνης (Ζαφειρίδης, 2009).

1.4. Έρευνα δράσης, Αυτοδιαχείριση και Πρωτογενής /καθολική πρόληψη.

Στην παρούσα ενότητα η Έρευνα-Δράση παρουσιάζεται, όχι ως μια ερευνητική μέθοδος²⁸ με την αυστηρή έννοια του όρου, αλλά ως μία θεωρητική έννοια από την οποία αντλεί η συγκεκριμένη μελέτη, συνάδει²⁹ με τις υπόλοιπες έννοιες που πραγματεύεται (λ.χ. ενδυνάμωση, κοινωνική αλλαγή, πρωτογενής πρόληψη, μοντέλο αυτοβοήθειας/αλληλοβοήθειας, αυτοδιαχείριση) και συνενώνεται³⁰ με το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση». Το σκεπτικό αυτό απορρέει, από το ότι η βασική διαφοροποίηση αυτού του τύπου έρευνας σε σχέση με άλλες συνίσταται στο ότι είναι μια αξιακά προσανατολισμένη έρευνα, έχει ένα ηθικό πρόταγμα, που μετατρέπει το ερευνητικό πρωτόκολλο σε συνέργεια και προάγει την κοινωνική αλλαγή. Αξίες όπως η ισότιμη συμμετοχή, ο σεβασμός, ο διάλογος, η αμοιβαιότητα, διακατέχουν την έρευνα-δράση.

28 Έχει επιλεγεί ως ερευνητικό σχέδιο στην μεθοδολογία της παρούσας μελέτης

29 Και με τις αρχές του μεταπτυχιακού στο πλαίσιο του οποίου εκπονείται η παρούσα εργασία

30 « ..Η συνένωση του ακτιβισμού και της έρευνας με στόχο την ενδυνάμωση των γυναικών αποτελεί πρώτο θέμα στην ατζέντα πολλών φεμινιστριών ερευνητριών ..»(Robson,2010:257)

Ο Robson (2010), αναφέρει πως η βελτίωση (η βελτίωση μιας πρακτικής, αρχικά, η βελτίωση της κατανόησης μιας πρακτικής από αυτούς την ασκούν, κατά δεύτερον, και η βελτίωση μιας κατάστασης στην οποία λαμβάνει χώρα η πρακτική, κατά τρίτον), μαζί με την εμπλοκή (τη συνεργασία ερευνητών και ερευνώμενων και τη συμμετοχή³¹ των δεύτερων στη διαδικασία), αποτελούν βασικά χαρακτηριστικά της Έρευνας-Δράσης.

Ο Kurt Lewin, που χρησιμοποίησε πρώτος τον όρο, την θεωρεί ως ένα εργαλείο εκδημοκρατισμού, όπως και μεταγενέστεροι ερευνητές την αντιμετωπίζουν ως μια ενσάρκωση των δημοκρατικών αρχών στις έρευνες (Robson, 2010). Στην Έρευνα-Δράση υπάρχει μια ισχυρή βούληση για αλλαγή, η οποία όπως επισημαίνει ο Fullan (1982), είναι μια διαδικασία και όχι ένα γεγονός, προκύπτει μέσω της αλληλεπίδρασης ερευνητή και ενδιαφερόμενων και απαιτεί χρόνο (οπ.π.). Ο ρόλος του ερευνητή είναι αυτός του συνεργάτη και διευκολυντή και προϋποθέτει από μέρους του τη διαμόρφωση μιας στάσης που τη χαρακτηρίζει το γνήσιο ενδιαφέρον, η προσήλωση σε αξίες, η αμφισβήτηση του ρόλου του ειδικού «από καθ' έδρας», η δέσμευση, η στροφή του βλέμματος σε ανθρώπους με ισχυρή βιωματική γνώση. Μέσω της αμφισβήτησης αναπτύσσεται η αυτογνωσία, η κριτική ικανότητα των συμμετεχόντων σε ότι αφορά τις αντιλήψεις /παραδοχές /δράσεις, συνεπώς και η αναθεώρηση αυτών. Με αυτή την κυκλική διαδικασία (Kemmis and Wilkinson,19918) (οπ.π.), δημιουργείται μια κοινότητα μάθησης γιατί ο στοχασμός μοιράζεται, υπάρχει τριβή και ζύμωση. Η Έρευνα-Δράση είναι μια διαδικασία που οδηγεί στη βελτίωση της κατανόησης των κοινωνικών καταστάσεων και προσανατολίζει την δράση του ερευνητή/διευκολυντή και των συμμετεχόντων. Συνιστά διαδικασία χειραφέτησης, γιατί μέσω της ανάληψης δράσης, στοχεύει στην ενδυνάμωση και την κοινωνική αλλαγή (Ιωσηφίδης, 2017).

Η Έρευνα-Δράση έχει μια κριτική στάση στην άκαμπτη οπτική των κυρίαρχων προσεγγίσεων, που αποπλαισιώνουν τις παρεμβάσεις από τις ιστορικές, κοινωνικές και πολιτισμικές συνθήκες στις οποίες αναπτύσσονται. Εμπεριέχει την έννοια του συμμετοχικού σχεδιασμού σε όλα τα στάδια της παρέμβασης (συμμετοχική ανάδειξη

31 « ..Οι όροι συμμετοχική έρευνα (participatory research) Park,1993 και συμμετοχική έρευνα δράσης (participatory action research) Selener,1997, χρησιμοποιούνται ως συνώνυμοι...» (οπ.π. :256)

αναγκών, συμμετοχικός σχεδιασμός παρέμβασης, συμμετοχική υλοποίηση, συμμετοχική αξιολόγηση, συμμετοχικός επανασχεδιασμός και εκ νέου υλοποίηση), όπου με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνονται τα εξής:

- οι παρεμβάσεις ανταποκρίνονται στις ανάγκες του συγκεκριμένου τόπου και των ανθρώπων και δεν αναπαράγονται επιστημονικά δεδομένα που έχουν παραχθεί για άλλους ανθρώπους και άλλους τόπους και πολιτισμούς,

- είναι ενεργός ο ρόλος των πολιτών και των τοπικών κοινωνιών (άρα επιτυγχάνεται ο βασικός στόχος της πρόληψης).

Αναπλαισιώνοντας, οι αρχές της Έρευνας-Δράσης πέραν του ότι συνάδουν με το μοντέλο της αυτοβοήθειας /αλληλοβοήθειας, « ...οι ομάδες αυτοβοήθειας ακολουθώντας το μοντέλο της έρευνας-δράσης οδηγούνται σε μια νέα γνώση για τις αιτίες και σε μία νέα αντίληψη για τους τρόπους αντιμετώπισης των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων...» (Ζαφειρίδης ,Λαϊνάς, 2009:272), συνιστούν μια κοινή βάση αξιών με την αυτοδιαχείριση - κυρίως μέσα από την έρευνα δράσης μπορεί να προκύψουν επαρκείς προτάσεις αυτοδιαχείρισης - και αποτελούν κομβικό εργαλείο για παρεμβάσεις πρωτογενούς πρόληψης που στοχεύουν στην κοινότητα, στην κοινοτική ανάπτυξη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Α.2 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ-ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ- ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΜΕΝΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Στο παρόν κεφάλαιο, θα περιγραφούν οι θεωρητικοί και οι εννοιολογήσεις που τεκμηριώνουν το θέμα της παρούσας μελέτης και αναδεικνύουν την συσσώρευση ή μη, κοινωνικού κεφαλαίου στα δεδομένα της έρευνας. Με το ίδιο σκεπτικό θα περιγραφεί το πολιτισμικό και το κοινωνικοποιημένο πολιτισμικό κεφάλαιο.

2.1 Το κοινωνικό κεφάλαιο

Βασικοί ορισμοί

Ο ορισμός του κοινωνικού κεφαλαίου σύμφωνα με τον Bourdieu, περιλαμβάνει όλους τους ενεργούς ή τους εν δυνάμει πόρους που συνδέονται με ένα δίκτυο *μόνιμων σχέσεων*, δηλαδή *με την ένταξη σε μια ομάδα*, στις οποίες υπάρχει διαφοροποίηση ως προς τη θεσμοθέτηση, και χαρακτηρίζονται από αμοιβαία αναγνώριση και αποδοχή (Bourdieu, 1999 : 92-95). Σημειώνεται πως ο Bourdieu προσεγγίζει το κοινωνικό κεφάλαιο, ως ένα είδος πόρου που συσσωρεύει αξία σε επίπεδο ατόμου, θεωρεί ότι η μελέτη των μορφών του μας βοηθά να κατανοήσουμε τη δομή και λειτουργία του κοινωνικού κόσμου και ότι αποτελεί τον μηχανισμό αναπαραγωγής των κοινωνικών δομών και συγκεκριμένα για την αναπαραγωγή άνισων ταξικών σχέσεων (οπ.π.). Ο θεωρητικός διακρίνει τρεις μορφές κεφαλαίου, το κοινωνικό (διασυνδέσεις, κοινωνικές υποχρεώσεις του ατόμου), το πολιτισμικό (πανεπιστημιακοί τίτλοι, τα πολιτισμικά γούστα, γνώσεις, δεξιότητες, κ.α.) και το οικονομικό (που θεσμοποιείται με τα ιδιοκτησιακά δικαιώματα). Κάθε μία από αυτές τις μορφές εμφανίζεται και λειτουργεί σε διαφορετικό πεδίο. Μια τέταρτη μορφή που θα μπορούσε να προστεθεί είναι το συμβολικό κεφάλαιο η οποία φαίνεται να αποτελεί υποκατηγορία του πολιτισμικού κεφαλαίου (Κονιόρδος, 2006:2). Βασική πηγή κοινωνικού κεφαλαίου αποτελεί η οικογένεια. Οι διαφορές ανάμεσα στις μορφές του είναι ότι το οικονομικό κεφάλαιο είναι άμεσα μετατρέψιμο σε χρήμα, το πολιτισμικό και το κοινωνικό είναι υπό ορισμένες συνθήκες μετατρέψιμα σε χρήμα. Σημαντικό είναι επίσης το ότι το

κοινωνικό κεφάλαιο δεν προσλαμβάνεται ως κάτι που να ανάγεται στο οικονομικό ή πολιτισμικό κεφάλαιο που κατέχει ένα άτομο ή το σύνολο των ατόμων μιας ομάδας (οπ.π.).

Ο Bourdieu θεωρεί ότι το κοινωνικό κεφάλαιο δεν ανεξαρτητοποιείται ποτέ πλήρως. Ο όγκος του κοινωνικού κεφαλαίου που κατέχει ένα άτομο, εξαρτάται από το εύρος του δικτύου των δεσμών που είναι σε θέση να κινητοποιήσει, αλλά και από τον όγκο των άλλων τριών μορφών κεφαλαίου που έχουν οικειοποιηθεί τα άτομα του περιβάλλοντός του. Επίσης επισημαίνει πως το δίκτυο των δεσμών δεν είναι φυσικό ή κοινωνικό δεδομένο, αλλά θεμελιώνεται και διατηρείται «*χάρη στην αλχημεία της συναλλαγής ως επικοινωνίας*», η οποία παράγει την αμοιβαία αναγνώριση και γνώση. Η αμοιβαία αναγνώριση, που έχει ως αποτέλεσμα την αναγνώριση της ένταξης στην ομάδα, παράγει την ομάδα και θέτει ταυτόχρονα και τα όρια της. Η διαφύλαξη αυτών των ορίων αποτελεί μέλημα κάθε μέλους της ομάδας. Σε κάθε νέα «είσοδο», ο καθορισμός των κριτηρίων της ομάδας υπόκειται σε διακύβευση και μπορεί να τροποποιήσει την ομάδα. Δηλαδή η αναπαραγωγή του κοινωνικού κεφαλαίου για τον Bourdieu, είναι εξαρτημένη από μια *εργασία κοινωνικότητας*, όπου μέσα από συνεχείς επαφές - στο πλαίσιο των οποίων επαναβεβαιώνεται η αμοιβαία αναγνώριση από τα μέλη της ομάδας- επιδιώκεται η συνοχή και κατ'επέκταση η διατήρηση της ομάδας (Bourdieu,1999 :92-95).

Ο Coleman (1988), εξηγώντας την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου, αναγνωρίζει ως σημαντικά στοιχεία: τις υποχρεώσεις και προσδοκίες- που εξαρτώνται από την αξιοπιστία του κοινωνικού περιβάλλοντος- την δυνατότητα ροής πληροφοριών της κοινωνικής δομής, και των κανόνων που συνοδεύονται από τις κυρώσεις. Υποστηρίζει πως μια ιδιότητα που είναι κοινή σε πολλές μορφές του κοινωνικού κεφαλαίου και το διαφοροποιεί από άλλες, είναι η διάσταση του «για το κοινό καλό» και ότι εκείνοι που παράγουν κοινωνικό κεφάλαιο συνήθως συλλαμβάνουν μόνο ένα μικρό μέρος από τα οφέλη του, κάτι που οδηγεί σε υπό επένδυση στο κοινωνικό κεφάλαιο. Στο άρθρο του «Social Capital in the Creation of Human Capital», αναδεικνύει πως μέσω της επίδειξης του αποτελέσματος του κοινωνικού κεφαλαίου στην οικογένεια και στην κοινότητα, βοηθιέται ο σχηματισμός ανθρώπινου

κεφαλαίου. Ο θεωρητικός προσεγγίζει την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου ενσωματωμένη στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, και πως η παραγωγή και απόδοση αξίας εξαρτάται από τις σχέσεις εμπιστοσύνης και συνεργασίας που αναπτύσσονται στο κοινωνικό περιβάλλον ανάμεσα σε άτομα, ομάδες, δίκτυα (Coleman,1988:118-119).

Η κριτική στην εννοιολόγηση του Coleman, αφορά στο ότι εξισώνει το κοινωνικό κεφάλαιο με τους πόρους, δηλαδή δεν διακρίνει - σύμφωνα με τον Portes- τους ίδιους τους πόρους από την ικανότητα απόκτησης τους, στο πλαίσιο της συμμετοχής των ατόμων σε ομάδες, δίκτυα, κ.α. Η κριτική που άσκησε ο Portes στους θεωρητικούς του κοινωνικού κεφαλαίου αφορούσε τον διαχωρισμό των πηγών του κοινωνικού κεφαλαίου από τα αποτελέσματα που αυτό επιφέρει. Οι Portes & Sensenbrenner (1993), αναγνωρίζουν τέσσερις πηγές του κοινωνικού κεφαλαίου: την εσωτερίκευση των αξιών, τις συναλλαγές που εμπεριέχουν την αμοιβαιότητα, τις μορφές συλλογικής αλληλεγγύης (όπως η ταξική συνείδηση) και τη θεσμοθετημένη εμπιστοσύνη που επιβάλλεται μέσω θετικών και αρνητικών κυρώσεων. Θεωρούν ότι εφαλτήριο για αυτές τις πηγές αποτελούν τα κίνητρα των ατόμων ή των ομάδων, τα οποία είτε προέρχονται από την οικογένεια, είτε καλλιεργούνται μέσα σε μια κοινότητα στην οποία κάποιος νιώθει αλληλέγγυος. Σύμφωνα με τους συγγραφείς αυτή η πολλαπλότητα των πηγών προέλευσης του κοινωνικού κεφαλαίου, το ορίζει «ως την ικανότητα να εξασφαλίζει κανείς ωφελήματα από τη συμμετοχή το σε δίκτυα και άλλες κοινωνικές δομές» και το χαρακτηρίζει ως «προς την ποικιλομορφία των επιπτώσεων του » (Κονιόρδος,2006: 3).

Σημαντική είναι η συμβολή τους ως προς τις αρνητικές όψεις του κοινωνικού κεφαλαίου τις οποίες περιγράφουν ως :

- τον αποκλεισμό των εκτός δικτύου, της εξω-ομάδας, μέσω της «διπλής περιχαράκωσης» (αρχικά ο Weber και αργότερα Parkin το1978, ονόμασαν με αυτόν τον τρόπο το κλείσιμο μιας κοινωνικής ομάδας και την περιχαράκωση της),
- τις υπερβολικές απαιτήσεις της ομάδας ή του δικτύου προς τα μέλη τους για πειθαρχία και απουσία κριτικής ως προς τις αποφάσεις που λαμβάνονται,

- τον περιορισμό των προσωπικών ελευθεριών που πιθανά να επιβάλλονται στα μέλη,
- την ύπαρξη εξισωτικών κανόνων που δεν επιτρέπουν την ανάδειξη/διάκριση των πιο ενεργών μελών της εσω-ομάδας,
- την εμφάνιση ατόμων - κυρίως σε μεγάλες ομάδες - που επωφελούνται αλλά δεν προσφέρουν (οπ.π.).

Η θεωρία του Putnam, ο οποίος προέρχεται από τον χώρο των πολιτικών επιστημών, αναλύεται στα έργα του:

- *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy* (1993), όπου μελετώντας τι προκαλεί την καλύτερη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών ανάμεσα στην βόρεια και νότια Ιταλία, διαπίστωσε την ανάπτυξη πολύπλευρων συμμετοχικών θεσμών και συμμετοχικού ήθους,
- και στο *Bowling Alone* (2000), όπου ανέλυσε την διαρκή υποβάθμιση των θεσμών της Κοινωνίας των Πολιτών στην Αμερική (Κονιόρδος, 2006).

Για τον Putnam το κοινωνικό κεφάλαιο είναι στοιχείο της κοινωνικής ζωής και συνίσταται στα χαρακτηριστικά δίκτυα, νόρμες, σχέσεις εμπιστοσύνης, τα οποία ενδυναμώνουν τα δρώντα υποκείμενα για να επιδιώκουν το κοινό όφελος. Ο θεωρητικός προσεγγίζει το κοινωνικό κεφάλαιο κυρίως σαν ένα συλλογικό χαρακτηριστικό και με αυτήν την έννοια μπορεί να μετρηθεί μόνο σε συλλογικό επίπεδο. Συνιστά το ενοποιητικό στοιχείο «...που μπορεί να συγκολλά (*bonding*...) να γεφυρώνει (*bridging*) και να συνδέει (*linking*) κοινωνικές ομάδες ..» και καθορίζει την ομαλή λειτουργία των θεσμών στις δημοκρατικές κοινωνίες (οπ.π.:4).

Η νοηματική μετατόπιση του κοινωνικού κεφαλαίου από το ατομικό επίπεδο στο επίπεδο των κοινοτήτων από τον Putnam - στην οποία ασκήθηκε κριτική³² - (οπ.π.), θα μπορούσε να ιδωθεί ως τη μόνη αναφορά από θεωρητικούς, σε μια (έστω και χαλαρή) σύνδεση του κοινωνικού κεφαλαίου με την έννοια του χώρου/τόπου

32 Κριτική δέχθηκε και για την κατεύθυνση της αιτιότητας καθώς και για την κυκλικότητα των ερμηνειών του (Κονιόρδος, 2006)

(Χτούρης, 2009). Επίσης επισημαίνεται, ότι στην έρευνα³³ του Putnam στις αμερικάνικες κοινότητες, δεν αναφέρονται τα συμβολικά όρια της κοινότητας, αλλά ούτε και η σημασία των πολιτισμικών συμβόλων του τόπου στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και στην παραγωγή ταυτότητας, «.. ο Χώρος αποτελεί για τον Putnam απλά το πλαίσιο , (η έμφαση της γράφουσας), μέσα στο οποίο οι κοινωνικοί δεσμοί και τα δίκτυα αναπτύσσονται λιγότερο ή περισσότερο..»(ο.π.).

Τυπολογία και Διαστάσεις

Στη βάση της θεωρίας για το κοινωνικό κεφάλαιο έχουν προταθεί διάφορες κατηγορίες/ τύποι, καθώς και διαστάσεις οι οποίες συμβάλλουν στην κατανόηση επιμέρους πτυχών του, καθώς και στο βαθμό συσσώρευσής του, στο πλαίσιο της μελέτης λ. χ. της λειτουργίας ομάδων.

Μια βασική διάκριση είναι αυτή σε δομικό (structural) κοινωνικό κεφάλαιο και γνωστικό (cognitive) κοινωνικό κεφάλαιο. Το πρώτο αντιστοιχεί στην αντικειμενική διάσταση του κοινωνικού κεφαλαίου και περιλαμβάνει κοινωνικά δίκτυα, θεσμούς, και γενικότερα συλλογικές οντότητες, καθώς και τους κανόνες, τις νόρμες, τους κώδικες, τους ρόλους, τις διαδικασίες, που διέπουν αυτές τις οντότητες. Το γνωστικό κοινωνικό κεφάλαιο αφορά κυρίως σε υποκειμενικά στοιχεία, όπως η εμπιστοσύνη, η αμοιβαιότητα, οι αξίες, οι αποδεκτές συμπεριφορές, και αναφέρεται στην αίσθηση των μελών ενός δικτύου ή μιας κοινότητας ως προς αυτά, καθώς και στην ιεράρχηση τους για την επίτευξη συνεργασιών (Ζήση,2013). Στην διάκριση του (Putnam, 2000) για το κεφάλαιο που *συγκολλά (bonding...)* γεφυρώνει(*bridging*) και *συνδέει (linking)* κοινωνικές ομάδες (Κονιόρδος,2006), οι Szreter & Woolcock (2004) εισήγαγαν αντίστοιχα τους τύπους : «κοινωνικό κεφάλαιο δεσμών», «κοινωνικό κεφάλαιο γεφύρωσης » και «κοινωνικό κεφάλαιο διασύνδεσης » (Ζήση, 2013). Το πρώτο αναφέρεται στους στενούς δεσμούς ανάμεσα σε άτομα που βρίσκονται σε ομόλογες ομάδες και είναι προσανατολισμένο προς το εσωτερικό αυτών των ομάδων. Το δεύτερο αναφέρεται στις σχέσεις εμπιστοσύνης, συνεργασίας ατόμων που είναι μέλη διαφορετικών, αλλά ομόλογων στην κοινωνική ιεραρχία ομάδων και το τρίτο αφορά σχέσεις, συνέργειες μεταξύ ομάδων, που δεν είναι ομόλογες στην κοινωνική

³³ *Bowling Alone* ,(2000):*The collapse and revival of American Community* (Χτούρης ,2009)

ιεραρχία και προσανατολίζονται προς την παραγωγή συλλογικού οφέλους (ο.π.).

Ο Σωτηρόπουλος (2006), επισημαίνει ότι το κοινωνικό κεφάλαιο και η κοινωνία πολιτών είναι συνδεδεμένα, - όπου το κοινωνικό κεφάλαιο σημαίνει την εμπιστοσύνη ανάμεσα σε άτομα και θεσμούς - και επιχειρεί τη διάκριση σε θετικό και αρνητικό κοινωνικό κεφάλαιο. Θετικό κοινωνικό κεφάλαιο ορίζει την τάση ένταξης σε εθελοντικές ενώσεις και εμπιστοσύνης σε πολιτικούς και διοικητικούς θεσμούς. Το αρνητικό κοινωνικό κεφάλαιο αφορά την εμπιστοσύνη σε περιορισμένη εμβέλεια (μικρά σύνολα ατόμων τα οποία συνδέονται με συγγενικούς, τοπικούς ή ιδιαίτερους δεσμούς) και τη δυσπιστία στους πολιτικούς και διοικητικούς θεσμούς. Επίσης θέτει ως κριτήρια για την αύξηση του κοινωνικού κεφαλαίου, την συμπληρωματικότητα των προτεινόμενων στρατηγικών, την διαμόρφωση τους σε εθνικό και τοπικό επίπεδο και κυρίως την συνεργασία των συλλογικών δρώντων σε όλα αυτά τα επίπεδα.

Όσον αφορά τις διαστάσεις το μοντέλο μέτρησης του κοινωνικού κεφαλαίου που προτείνουν οι Bullen & Onyx (1998) εμπεριέχει :

- τη συμμετοχή στα κοινά,
- τους πρωτοβάθμιους και φιλικούς δεσμούς ,όπως οικογενειακές και φιλικές σχέσεις,
- τους δεσμούς στους τόπους εργασίας και κατοικίας ,όπως σχέσεις στη γειτονιά, σχέσεις στην εργασία,
- την προ κοινωνική ή αλτρουιστική συμπεριφορά όπως κοινωνική δράση,
- το αίσθημα εμπιστοσύνης και ασφάλειας,
- την αποδοχή της διαφορετικότητας, όπως η ανοχή και έκφραση διαφορετικών απόψεων και νόημα στη ζωή (Ζήση,2013).

Πιο συγκεκριμένα, η έννοια της εμπιστοσύνης αποτελεί βασικό πυλώνα του κοινωνικού κεφαλαίου όπως κι αν ορισθεί αυτό (Uslaner ,1999 :122 Kovalainen,2005:71) αλλά και της ανθρώπινης κοινωνικότητας. Η εμπιστοσύνη είναι κοινωνικό συναίσθημα γιατί «ευνοεί την κοινωνική ευημερία³⁴ αλλά και γιατί

34 « ..(Smith 1976: 38-9, 85).. »(Δεμερτζής ,2006)

διευκολύνει τη «διπλασιασμένη συμπάθεια»³⁵. Για την παραγωγή κοινωνικής αλληλεγγύης και κοινωνικής συνοχής, η εμπιστοσύνη αντλεί και από την αμοιβαιότητα, η οποία προϋποθέτει την ανταπόδοση (Δεμερτζής, 2006: 40 & 52).

Η κοινωνική συμμετοχή επίσης, αποτελεί βασική διάσταση του κοινωνικού κεφαλαίου, της οποίας έκφραση συνιστούν οι θεσμοί της Κοινωνίας των Πολιτών³⁶. Η διαχρονική μελέτη τους στον ελλαδικό χώρο οδηγεί στις εξής διαπιστώσεις :

- την υστέρηση της χώρα μας σε σύγκριση με άλλες χώρες της Ευρώπης (*Chtouris, 1991*) και με την Βόρειο Ιταλία ³⁷(Χτούρης, 2009),
- την σταδιακή βελτίωση αυτής της κατάστασης- σύμφωνα με τον Σωτηρόπουλο (2004,2005)- με αργό ρυθμό (Δεμερτζής ,2006) και,
- με βάση νεώτερα ευρήματα³⁸, την καταγραφή μεγάλου αριθμού οργανώσεων ³⁹ ειδικά στην περίοδο της κρίσης⁴⁰.

Χαρακτηριστικά αυτών των οργανώσεων είναι ότι οι δραστηριότητες τους καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα αντικειμένων, με έμφαση στην κοινωνική αλληλεγγύη και στην ανθρωπιστική βοήθεια, ότι διατηρούν την αυτονομία τους και ότι συνεχίζουν να συμβάλλουν σε ενός είδους αυτό-οργάνωσης ειδικών ομάδων του πληθυσμού «.. αυτοί οι φορείς σχετίζονται με μια πιο παραδοσιακή συγκρότηση του χώρου της

35 « ..συναισθανόμαστε /ταυτιζόμαστε τόσο με το πρόσωπο που δείχνει εμπιστοσύνη όσο και με το αντικείμενο της εμπιστοσύνης του..»(ο.π.)

36 «..η έννοια της «κοινωνίας πολιτών» καλύπτει ένα ευρύτατο φάσμα φορέων, συλλογικοτήτων και θεσμών, καθώς επίσης και ιδεών που σχετίζονται με τη νοηματοδότηση της δημοκρατίας, τη δημόσια σφαίρα, τον πλουραλισμό, την ατομική ελευθερία και την κοινωνική αλληλεγγύη...Ορισμένες φορές αποκαλείται «τρίτος τομέας», ο οποίος αποτελείται από πολλές και διαφορετικές οργανώσεις και φορείς που συχνά δεν επικοινωνούν μεταξύ τους, με αποτέλεσμα οι προσπάθειες και οι δράσεις τους να έχουν μειωμένο αντίκτυπο στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο..»(Αφουξενίδης ,2015)

37 Σύμφωνα με τις μελέτες του *Putman* (Χτούρης,2009)

38 βλ. κεφ. 1 έρευνα του ΕΚΚΕ

39 όπως «.. ΜΚΟ, εθελοντικά δίκτυα, μη κερδοσκοπικές οργανώσεις και σωματεία, φορείς αλληλεγγύης, συλλόγους που ασχολούνται με διάφορα τοπικά θέματα, θρησκευτικές οργανώσεις, πολιτισμικούς φορείς, φιλανθρωπικά ιδρύματα, φορείς διεθνούς βοήθειας, κ.λπ. (Σωτηρόπουλος, 2004, Αφουξενίδης, 2006) και μορφές που σχετίζονται περισσότερο με αυτόνομες συλλογικές δράσεις πολιτών, με τα κοινωνικά κινήματα και τις κινήσεις πολιτών σε επίπεδο γειτονιάς και πόλης ...δεν συμπεριλαμβάνονται συλλογικές μορφές δραστηριοποίησης που έχουν ως στόχο το κέρδος, όπως είναι οι συνεταιρισμοί, οι κοινωνικές επιχειρήσεις, ή γενικότερα οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας...»(ο.π.)

40 «..η μεγάλη πληθυσμιακή περιθωριοποίηση που δημιούργησε η κρίση, ιδιαίτερα στα αστικά κέντρα, αποτέλεσε τη βασική προϋπόθεση της εθελοντικής και αυτόνομης αυτο-ρύθμισης μέρους της κοινωνίας ως ανασταλτικού αντίβαρου στις συνέπειες της κρίσης..»(ο.π.)

κοινωνίας πολιτών που προσιδιάζει αρκετά τις θεμελιώδεις αρχές του κοινοτισμού..»(Αφουξενίδης, 2015:330). Σημαντικό επίσης είναι το εύρημα, ότι τέτοιου είδους συλλογικότητες - αν και σε μικρό ποσοστό - προϋπήρχαν της κρίσης, σε επίπεδο πόλης και γειτονιάς. Οι ερευνητές σχολιάζουν πως η αποτίμηση των δράσεων δεν είναι εύκολη⁴¹ (οπ.π.).

Η αίσθηση της κοινότητας επίσης θεωρείται από πολλούς ερευνητές διάσταση του κοινωνικού κεφαλαίου. Σύμφωνα με τους Lochner et al.(1999), είναι αποτέλεσμα του συνδυασμού της αίσθησης των ατόμων μιας ομάδας ως προς : τη συλλογική δράση , τις σχέσεις εμπιστοσύνης και αμοιβαιότητας, την ύπαρξη κοινών αξιών, την αλληλοστήριξη και την αξιοποίηση της από όλους για την επίλυση η αντιμετώπιση προβλημάτων (Ζήση, 2013).

Κοινωνικό Κεφάλαιο και ψυχοκοινωνική υγεία

Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρθηκαν ενδεικτικά έρευνες που εστιάζουν στα κοινωνικά δίκτυα, ως βασικό χαρακτηριστικό του κοινωνικού κεφαλαίου, και την αιτιώδη σχέση τους με την υγεία. Σε αυτό το σημείο προσθετικά αναφέρονται : οι αναλύσεις των Ziersch, 2005., Wan, 2003, Rose, 2000, που επιχειρήθηκαν με πολυμεταβλητές, και ανέδειξαν πως το κοινωνικό κεφάλαιο επιδρά άμεσα στην υγεία και συμβάλλει στην ενδυνάμωση της, πολύ περισσότερο από το προσωπικό κεφάλαιο που διαθέτει κάθε άτομο (Φακιολάς,2012).

Επίσης, άλλες μελέτες (Drukker, Kaplan & van Os (2006) έδειξαν ότι οι σχέσεις εμπιστοσύνης επηρεάζουν την ποιότητα της ζωής των παιδιών και των προεφήβων, καθώς και την ψυχική τους υγεία και την κοινωνική τους συμπεριφορά. Σε άλλες πιο στοχευμένες ερευνητικές μελέτες (Drukker et al.,2003· van der Linden et al.,2003), τα ευρήματα έδειξαν μια έμμεση συσχέτιση του κοινωνικού κεφαλαίου με την ψυχική υγεία των παιδιών, με την έννοια ότι το επίπεδο εμπιστοσύνης και ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος επιδρούσαν θετικά στα παιδιά που διαβιούσαν σε δύσκολα οικογενειακά περιβάλλοντα (Ζήση, 2013). Στην Ελλάδα, η εμπειρική μελέτη (Ζήση

⁴¹ για παράδειγμα γεννά νέα ερευνητικά πεδία όπως το «.. αν η διάχυση και η εμβάθυνση της δραστηριοποίησης ουσιαστικά νομιμοποιεί την κρατική αδράνεια και απραξία» καθώς και το τι επιπτώσεις «.. μπορεί να υπάρχουν σε μικρο-επίπεδο, τόσο με χωρικούς και γεωγραφικούς όρους, όσο και με όρους που άπτονται της προσωπικότητας των ατόμων..»(οπ.π.).

και συν., 2008) του κοινωνικού κεφαλαίου και της ψυχικής υγείας που πραγματοποιήθηκε σε αγροτικές κοινότητες, ανέδειξε από τη μια τον σημαντικό ρόλο των αξιών της κοινωνικής αλληλεγγύης και της αλληλοβοήθειας - ιδιαίτερα σε συνθήκες κρίσης - και από την άλλη μια εσωστρέφεια, με περιορισμένες τις διαπροσωπικές διαδράσεις (Ζήση, 2013:146).

Με βάση τα παραπάνω, όλες οι παρεμβάσεις πρωτογενούς πρόληψης αποτελούν μια μεγάλη πηγή κοινωνικού κεφαλαίου, διακρινόμενο είτε σε επίπεδο μορφών, είτε σε επίπεδο διαστάσεων, δεδομένου ότι ανεξάρτητα από την «ομάδα-στόχο», οι παρεμβάσεις πρωτογενούς πρόληψης στοχεύουν στην ενδυνάμωση των δεσμών της κοινότητας. Πιο συγκεκριμένα, τις παρεμβάσεις στον χώρο της οικογένειας στηρίζει η θεωρία του οικογενειακού κοινωνικού κεφαλαίου, η οποία «...δίνει έμφαση στην ένταξη της οικογένειας σε ευρύτερα κοινωνικά δίκτυα...» (Ζήση,2015:34) και τη σχεσιακή διάσταση ως βασικό στοιχείο του κοινωνικού κεφαλαίου, η οποία έχει καταδειχθεί ερευνητικά από τους Furstenberg & Hughes (Ζήση,κ.α.,2015). Αντίστοιχα, τις παρεμβάσεις στα σχολεία στηρίζει η θεωρία του σχολικού κοινωνικού κεφαλαίου η οποία προάγει την ιδέα ενός ανοιχτού, ανθρωποκεντρικού σχολείου, τονίζοντας τη συγκολλητική αξία της εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών μιας κοινότητας και τη σημασία των διεργασιών της επιρροής, της αίσθησης του ανήκειν και των δεσμών (ο.π.).

Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, από τη μια αντανakλά τη συσσώρευση κοινωνικού κεφαλαίου - μέσω των σχέσεων αμοιβαιότητας, εμπιστοσύνης, αφοσίωσης και ισότιμης συμμετοχής που αναπτύσσουν τα μέλη των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων, τη διακριτή συλλογική ταυτότητα που διαμορφώνουν, τις αξίες και τις αρχές που καθοδηγούν τις ομάδες και τις δράσεις τους, την αυτονομία που επιδιώκουν, την αποδοχή από τις τοπικές κοινωνίες που δραστηριοποιούνται - και από την άλλη φαίνεται οι αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες να διαμορφώνονται ως «κλειστές ομάδες», υπό την έννοια της μη ένταξης νέων δρώντων και τη μη ανάπτυξη επικοινωνίας και συνεργασίας μεταξύ των ομάδων.

Συνοψίζοντας, το Κοινωνικό Κεφάλαιο είναι μια ευρεία έννοια που αφορά το ατομικό και συλλογικό όφελος που συσσωρεύεται, από την κοινωνική συμμετοχή και

τη δημιουργία κοινωνικών δεσμών. Εμπεριέχει κοινωνιο-ψυχολογικά στοιχεία, όπως η κοινωνική δικτύωση, οι αξίες, οι κοινωνικές νόρμες, η αλληλεγγύη, αμοιβαιότητα, η εμπιστοσύνη, τα οποία επιδρούν στις ατομικές πρακτικές από τη μια και από την άλλη συμβάλλουν στην κοινωνική και οικονομική ενδυνάμωση, διαμέσου του σχηματισμού κοινωνικών οντοτήτων και της συσπείρωσης των δυνάμεων τους.

Οι θεωρητικές αντεγκλήσεις που αναπτύχθηκαν για την έννοια του κοινωνικού κεφαλαίου στο πέρασμα των χρόνων καθώς και η κριτική που δέχθηκε για τις αρνητικές όψεις του, όπως η ανάπτυξη κοινωνικού αποκλεισμού (Σωτηρόπουλος, 2006), οι δυσκολίες ως προς τη μέτρηση του σε χώρες με χαμηλή θέσμιση (Χτούρης, 2009), η ιδεολογικο-πολιτική χρήση του που οδηγεί τελικά στην *υπερέκταση της χρήσης του όρου* (Κονιόρδος, 2006), επισημαίνουν την αντιμετώπιση του ως έννοιας συστηματικής, δηλαδή απαιτούν τη λογική της διαύγειας και της συνοχής, έτσι ώστε η χρήση του να περιοριστεί σε αυτό που μπορεί ουσιαστικά και με επάρκεια να εξηγήσει (ο.π.).

Όπως επίσης επισημαίνει ο Χτούρης (2009), το κοινωνικό κεφάλαιο αποτελεί μια *έννοια υποδοχής για πολλά και διαφορετικά μοντέλα ανάλυσης*, γι αυτό η διερεύνηση του πρέπει να μελετάται σε σχέση με τα χαρακτηριστικά του (λ. χ. εμπιστοσύνη, κοινωνική συμμετοχή) στο συγκεκριμένο ερευνητικό πεδίο, καθώς και σε ομοιογενείς πολιτισμικά χώρους.

2.2. Πολιτισμικό κεφάλαιο

Το πολιτισμικό κεφάλαιο σύμφωνα με τον Bourdieu, συνιστά τη συσσώρευση αξίας σε ατομικό επίπεδο και εκφάνσεις του αποτελούν τα εκπαιδευτικά και επαγγελματικά προσόντα, τα πολιτισμικά γούστα, γνώσεις, δεξιότητες, κ.α. Η έννοια αυτή απετέλεσε την προϋπόθεση για την συνειδητοποίηση των ανισοτήτων των μαθητών, που προέρχονται από διαφορετικές κοινωνικές τάξεις, σε ότι αφορά τις σχολικές επιδόσεις τους. Ο Bourdieu « *κατέδειξε πως η επιχείρηση φυσιοποίησης (naturalisation) του κοινωνικού* » δηλαδή η μετατροπή των κοινωνικών ανισοτήτων σε φυσικές ανισότητες ευφυΐας, κουλτούρας, κ.α., καθιστά το εκπαιδευτικό σύστημα σε νομιμοποιητή της αναπαραγωγής των κοινωνικών σχέσεων εξουσίας, επικυρώνοντας με αυτόν τον τρόπο

την κληρονομική μετάδοση του πολιτισμικού κεφαλαίου (Bourdieu,1999:75).

Η οικογένεια είναι ο κατ' εξοχήν φορέας αυτής της μετάδοσης, δεδομένου ότι η λειτουργία των *οικογενειακών αγαθών* δεν αφορά μόνο στην πιστοποίηση της συνέχειας της καταγωγής, αλλά και στην μεταβίβαση αξιών, ιδιοτήτων, ικανοτήτων. Μαζί με το σχολείο λειτουργούν *αδιαχώριστα*, ως *τόποι* που συγκροτούνται οι ικανότητες και ως τόποι όπου διαμορφώνεται η τιμή των ικανοτήτων αυτών, συνιστούν δηλαδή αγορές, και οι πολιτιστικές ικανότητες ακριβώς για αυτό είναι *αλληλέγγυες* με αυτές τις αγορές. Ο θεωρητικός υποστηρίζει ότι διακύβευμα των αγώνων, - λόγω της αντιπαράθεσης ανάμεσα σε όσους συμπλέουν με την κυρίαρχη κουλτούρα και σε αυτούς που τάσσονται υπέρ μιας πιο «ελεύθερης» κουλτούρας - αποτελεί η δημιουργία μιας *ορισμένης αγοράς*, αυτής που θα ανταποκρίνεται, θα ευνοεί εκείνα τα προϊόντα που κουβαλούν «*..το σήμα μιας ιδιαίτερης τάξης συνθηκών απόκτησης..*» (Bourdieu,1979: 118- 139).

Το πολιτισμικό κεφάλαιο κατηγοριοποιείται - σύμφωνα με τον θεωρητικό - στις ακόλουθες τρεις καταστάσεις :

- την Ενσωματωμένη κατάσταση, όπου το πολιτισμικό κεφάλαιο αναφέρεται ως συνδεδεμένο με το σώμα υπό τη μορφή ιδιοτήτων και διαθέσεων, καθώς αποτελεί «ένα *έχειν* που έγινε είναι», μια ιδιοκτησία που έγινε σώμα, μια *έξη*,
- την Αντικειμενοποιημένη, όπου το πολιτισμικό κεφάλαιο αναφέρεται στη πρόσβαση σε πολιτισμικά αγαθά (λ.χ. τέχνη, γραφή). Μεταξύ της αντικειμενοποιημένης και ενσώματης κατάστασης, υπάρχει διαλεκτική σχέση με την έννοια ότι η «προσέγγιση» του πολιτισμικού αγαθού «προϋποθέτει» τις διαθέσεις και,
- την Θεσμοποιημένη, όπου αναφέρεται στην κατοχή τίτλων, οι οποίοι επίσης απαιτούν μια «*θεσμοποιητική αναγνώριση*» (Bourdieu, 1999).

Ο Bourdieu, υποστηρίζει ότι το πολιτισμικό κεφάλαιο - ως μια διάσταση της *έξης* - αντανακλά την κοινωνική θέση του καθενός «*..οι διαφορές πολιτισμικού κεφαλαίου σηματοδοτούν τις διαφορές μεταξύ των τάξεων..*» (Bourdieu,1979). Ορίζει την *έξη* (*habitus*), - η οποία αποτελεί βασική έννοια στη θεωρία του - πέραν της ενσώματης παρουσίας, και ως «τρόπο ζωής», ως δεξιότητες και πρακτική κοινωνική ικανότητα, ως

γούστα και αισθήματα, κίνητρα, προτιμήσεις, ως προσδοκίες για τις ευκαιρίες στη ζωή, κ.α. Οι δύο βασικοί φορείς κοινωνικοποίησης, οικογένεια και σχολείο, παίζουν ρόλο στον άνισο επιμερισμό της έξιξης, η οποία αναπαράγει τις κοινωνικές ανισότητες, με κύριο μέσο το πολιτισμικό κεφάλαιο. Για την κατανόηση της θεωρίας του εξίσου σημαντική έννοια είναι η έννοια του πεδίου (field), η οποία αναφέρεται στο πολυδιάστατο χώρο (διάφοροι τομείς της κοινωνικής ζωής) που αναπτύσσεται η κοινωνική δράση, στο πλαίσιο της προσπάθειας των ατόμων να αποκτήσουν πολιτισμικό κεφάλαιο ή άλλες μορφές του (Smith, 2006). Σημαντικό σημείο στη θεωρία του Bourdieu για το πολιτισμικό κεφάλαιο, είναι η *μεταθεσιμότητα* του πολιτισμικού κεφαλαίου, με την έννοια ότι δεν μετατρέπεται εύκολα σε άλλες μορφές κεφαλαίου, λόγω του ότι η απόκτηση του απαιτεί μεγάλο χρονικό διάστημα και λόγω του ότι αποτελεί «ιδιοκτησία» του ατόμου βαθιά ριζωμένη στη συνείδηση του (ο.π.). Οι επικριτές του, σχετικά με τις έρευνες του για το πολιτισμικό κεφάλαιο, υποστηρίζουν ότι παίζουν μεγαλύτερο ρόλο άλλες μεταβλητές στη διαμόρφωση του γούστου, όπως για παράδειγμα η ηλικία και το φύλο (Bennett, Emmison, Frow, 1999), ή ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψιν ο τόπος, ο χρόνος καθώς και οι συνθήκες που επικρατούν στο συγκεκριμένο τόπο και χρόνο, κατά τη διεξαγωγή των ερευνών (Lamont, 1992) (ο.π.).

2.3. Κοινωνικοποιημένο Πολιτισμικό Κεφάλαιο (ΚΠΚ)

Προαναφέρθηκε ότι οι θεωρίες για τις έννοιες του κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου έχουν δεχθεί κριτικές που εστιάζουν σε διαφορετικά στοιχεία, χαρακτηριστικά, διαστάσεις. Μία ακόμη κριτική αφορά, την απουσία σε όλες τις έρευνες για το κοινωνικό κεφάλαιο της κοινωνικής διάστασης του τόπου και του χώρου. Όπως επισημαίνει ο Χτούρης (2009), η χωρική διάσταση είναι μόνο «σιωπηλά» (*tacit*) παρούσα, αλλά κυρίως ως κοινότητα αναφοράς και όχι ως μια παράμετρος που μπορεί να συμβάλλει στη συσσώρευση κοινωνικού κεφαλαίου.

Στη θεωρία του ο Coleman δηλώνει πως η ωφέλεια του κοινωνικού κεφαλαίου κατανέμεται στο μεμονωμένο άτομο/δημιουργό του, σε άλλα άτομα και στην κοινότητα. Υπό αυτήν την έννοια το κοινωνικό κεφάλαιο εδράζεται σε ένα συγκεκριμένο τόπο ή χώρο. Η δήλωση αυτή θα μπορούσε να ιδωθεί ως αναφορά στη χωρική διάσταση. Επίσης στο κοινωνικό κεφάλαιο που συγκολλά (*bonding*) του

Putman και αντίστοιχα στο «κοινωνικό κεφάλαιο δεσμών» των Szreter & Woolcock (2004), θα μπορούσε να «ανιχνευθεί» μία έμμεση αναφορά στην συσχέτιση του κοινωνικού κεφαλαίου με την έννοια του τόπου (Χτούρης, 2009).

Στην έλλειψη αυτή έρχεται να απαντήσει η έννοια του Κοινωνικοποιημένου Πολιτισμικού Κεφαλαίου. Η διάσταση αυτή δεν έρχεται να προστεθεί στο πλαίσιο *υπερέκτασης χρήσης του όρου*, αλλά προκύπτει αφενός από την κριτική που έχουν δεχθεί οι έννοιες του κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου, αφετέρου από τις δυσκολίες που παρατηρούνται στα εργαλεία μέτρησης τους, κυρίως σε περιοχές με χαμηλή θεσμική πυκνότητα (οπ.π.: 78), ή σε περιοχές που παρατηρούνται φαινόμενα κοινωνικού και γεωγραφικού αποκλεισμού. Στην Ελλάδα υπάρχουν περιοχές⁴² οι οποίες αναπτύσσουν πολιτισμικές πρακτικές με κοινή χωρική αναφορά, ενώ εμφανίζουν χαμηλή κοινωνική οργάνωση ή είναι γεωγραφικά ή κοινωνικά αποκλεισμένες (Chtouris, 2008).

Το Κοινωνικοποιημένο Πολιτισμικό Κεφάλαιο (εφεξής ΚΠΚ) αποτελεί μια ανασύνθεση του κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου με τη διάσταση του τόπου. Ειπωμένο διαφορετικά συνιστά μια άλλη διάσταση - τη χωρική διάσταση - των δύο μορφών κεφαλαίου. Είναι μια υβριδική μορφή κεφαλαίου που κινείται στο «χώρο» ανάμεσα στο πολιτισμικό και κοινωνικό κεφάλαιο και αφορά την συσσώρευση συμβολικής και λειτουργικής αξίας σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο. Η αξία αυτή προέρχεται από την συν-παρουσία σε συγκεκριμένο χώρο ατόμων ή ομάδων, τις επαναλαμβανόμενες πολιτισμικές ή άλλες πρακτικές που αναπτύσσουν και την πολιτισμική ταυτότητα που παράγεται και αποδίδεται στον τόπο ή των χώρο.

Το ΚΠΚ προϋποθέτει την παρουσία του σώματος και η σχέση που δημιουργείται μεταξύ αυτού και της πολιτισμικής δράσης, αποτελεί μια αξία που αποδίδεται στον χώρο ή στον τόπο και ταυτόχρονα το άτομο ή οι ομάδες αποκτούν μια ταυτότητα. Η δράση⁴³ μιας αυτοδιαχειριζόμενης ομάδας, όπου συγκεντρώνονται όλοι οι κάτοικοι-όλων των ηλικιών- ενός χωριού, στο προαύλιο του σχολείου και αναβιώνουν τα παραδοσιακά παιχνίδια του τόπου τους, μπορεί να αναγνωσθεί ως «απόδοση της

42 Μια τέτοια περιοχή γεωγραφικά αποκλεισμένη είναι αυτή που διεξήχθη η μία από τις δύο Ο.Ε.Σ.

43 Είναι μία από τις δράσεις της αυτοδιαχειριζόμενης ομάδας Στανού Χαλκιδικής, η οποία συμπεριλαμβάνεται στο δείγμα της παρούσας έρευνας.

αξίας μέσω της κοινής αναφοράς στον κοινό χώρο » (Χτούρης, 2009 :79) .

Η θεωρία του « Κοινωνικού Αγκυροβολίου» (Social Anchor Theory), εστιάζει στην ανάδειξη αυτής της διαδικασίας «..οι δραστηριότητες δεν τοποθετούνται τυχαία στον χώρο, αλλά αγκυροβολούν σε συγκεκριμένους τόπους...» (Χτούρης, Ζήση, 2012: 112), όπου ο τόπος γίνεται αγκυροβόλιο μέσω τριών αλληλοσυμπληρούμενων διαδικασιών που αφορούν: την συσσώρευση της τοπο-αξίας (*place-value*), που δημιουργείται μέσω του ΚΠΚ, τη δημιουργία ταυτότητας σε αυτούς που δρουν στον τόπο και την στοιχειοθέτηση του τόπου, ως ένα εν δυνάμει υποκείμενο που συσσωρεύει αξία λόγω των δραστηριοτήτων, αλλά και λόγω της ιδιαίτερης ταυτότητας που του αποδίδεται. Ο τόπος γίνεται δρών υποκείμενο, μια νέα οντότητα και με αυτήν την έννοια γίνεται σημείο αναφοράς για τα άτομα /ομάδες /κοινωνικά δίκτυα και «εφαλτήριο» για τις δράσεις τους (ο.π.).

Ο ρόλος των κοινωνικών δικτύων είναι σημαντικός στη συσσώρευση ΚΠΚ και αποτελεί τη μία από τις δύο διαδρομές που αυτό συγκροτείται. Η πρώτη διαδρομή είναι μέσω της κοινής αναφοράς στον κοινό χώρο. Σε αυτή τη διαδρομή, που παρατηρείται σε τόπους που δεν υπάρχουν δυνατοί ισχυροί δεσμοί, σημαντικό σημείο αποτελούν οι πρακτικές⁴⁴ που ενέχουν τη διατήρηση και τεκμηρίωση της μνήμης ατομικής και συλλογικής ενός τόπου. Στη δεύτερη διαδρομή η αξία συσσωρεύεται μέσω των σχέσεων που αναπτύσσονται ανάμεσα στα δίκτυα κατά την λειτουργία τους. Σε αυτόν τον κοινωνικό δεσμό το ΚΠΚ συμβάλλει σημαντικά, ιδιαίτερα όταν συμμετέχουν άτομα διαφορετικής κοινωνικής θέσης, δημιουργώντας «γεφυρώσεις», εξασφαλίζοντας με αυτόν τον τρόπο τη κοινωνική συνοχή. *Η επαναλαμβανόμενη τελετουργική πρακτική που αναπτύσσεται με κοινή αναφορά το κοινό χώρο/τόπο, αποτελεί το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της συμβολής του ΚΠΚ και της εμπάθνσης του κοινωνικού δεσμού* (Χτούρης, 2009:79). Ένα τέτοιο παράδειγμα αποτελεί μία άλλη δράση της προαναφερόμενης ομάδας, που αφορά : το χτίσιμο ενός ξωκλησιού⁴⁵, στη συνέχεια την τέλεση ετήσιας θείας λειτουργίας επί δεκάξι χρόνια

44 «...Ακόμη και αν αυτές έχουν αρνητική διάσταση λ. χ. φυσικές καταστροφές...»(Χτούρης , 2009,:79)

45 με χρήματα που συγκέντρωσε η ομάδα από την πώληση βιβλίου που δημιούργησε η ίδια με τα παραδοσιακά παιχνίδια του τόπου

με την παρουσία των συγχωριανών, καθώς και τις συναντήσεις της ομάδας στο ξωκλήσι και τις επισκέψεις των ντόπιων και μη. Η επαναλαμβανόμενη αυτή πρακτική, μπορεί να αναγνωσθεί ως συσσώρευση θετικού ΚΠΚ - ως «το κέλυφος μιας κοινωνικής επικοινωνίας - σε τοπικό επίπεδο. Το θετικό ΚΠΚ «...συσχετίζεται με τη βελτίωση της ποιότητας του χώρου αλλά και της ποιότητας της ζωής και της επικοινωνίας των ανθρώπων που βρίσκονται σε αυτόν..» (οπ.π.:80). Αντίθετα, αρνητικό ΚΠΚ συσσωρεύεται όταν καταγράφεται υποβάθμιση της ποιότητας του χώρου και της ποιότητας της ζωής και της επικοινωνίας (λ. χ. παραβατικές συμπεριφορές στο πλαίσιο πολιτιστικών εκδηλώσεων όπως τα καρναβάλια) (οπ.π.).

Για τη μέτρηση του ΚΠΚ χρησιμοποιούνται ποιοτικές μέθοδοι⁴⁶ αλλά και δομημένα ερωτηματολόγια⁴⁷, όμως θα πρέπει να σημειωθεί πως δεν παραμένει σταθερά θετικό ή αρνητικό, λόγω της σημασίας που έχει η συγκυρία κατά την οποία εξετάζεται (οπ.π.).

Η συσσώρευση του ή μη, μπορεί να δώσει απαντήσεις ως προς την παραγωγή αξίας από τις ομάδες που λειτουργούν με βάση τις αρχές της αυτοδιαχείρισης και κατ'επέκταση για τις παρεμβάσεις πρωτογενούς πρόληψης.

⁴⁶ Τα προαναφερόμενα παραδείγματα αποτελούν δεδομένα ομάδας εστιασμένης συζήτησης

⁴⁷ Σχετική έρευνα πραγματοποιήθηκε το 2007 (Χτούρης, 2009:79-80)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Α.3. ΤΕΧΝΗ , ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΗ , ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ

3.1 Η έννοια της Ενδυνάμωσης και ο ρόλος της Αυτοδιαχείρισης.

Ο Staples(1993), αναφέρει πως ενδυνάμωση είναι μια διαδικασία, στην οποία μπορεί να αναπτυχθεί, να διευκολυνθεί ή να «εξασφαλιστεί» η εξουσία με σκοπό να δοθεί η δυνατότητα σε άτομα ή ομάδες που έχουν προσβληθεί να :

- αυξήσουν τους πόρους τους,
- βελτιώσουν την αυτοεκτίμησή τους,
- αναπτύξουν την ικανότητα να δρουν μόνοι τους σε ψυχολογικές, κοινωνικό πολιτισμικές, πολιτικές και οικονομικές καταστάσεις.

Ο Maton (2000) σχολιάζει, πως είναι σημαντική η παρουσία ποικιλίας κοινοτήτων υποστήριξης, που θα παρέχουν ευκαιρίες σύνδεσης και μια αίσθηση του ανήκειν σε μια μεγάλη ποικιλία (διαφορετικών) πολιτών, ενώ κοινωνικά προγράμματα, που ουσιαστικά ενισχύουν την ενσωμάτωση στο κοινωνικό δίκτυο και την κοινωνική υποστήριξη των αποσυνδεδεμένων πολιτών, μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία μιας αίσθησης κοινότητας και ενσωμάτωσης.

Η Sadan (2004), σχολιάζοντας τους Maton & Rappaport (1984), τονίζει ότι η ενδυνάμωση δημιουργεί μια αλλαγή στην ανθρώπινη συμπεριφορά και στην κοινωνική δομή. Η δυνατότητα για κοινοτική ενδυνάμωση υπάρχει σε κάθε περιβάλλον, ακριβώς όπως η δυνατότητα για ατομική ενδυνάμωση υπάρχει σε κάθε άτομο. Σε κάθε διαδικασία ατομικής ενδυνάμωσης υπάρχει επίσης ένα δυναμικό για την ενδυνάμωση της κοινότητας και κάθε διαδικασία της ενδυνάμωσης της κοινότητας, δημιουργεί ένα περιβάλλον που διευκολύνει την ατομική ενδυνάμωση και την ίδια στιγμή διαμορφώνει και καθορίζει τη μορφή της.

Τα βασικά στοιχεία της έννοιας της Ενδυνάμωσης συναντούνται στις θεωρίες του Zimmerman, σύμφωνα με την οποία, η ενδυνάμωση είναι η διαδικασία κατά την οποία τα άτομα και οι ομάδες αποκτούν τα μέσα εκείνα που τους επιτρέπουν να κερδίσουν τον έλεγχο, όχι μόνο της ζωής τους, αλλά και της δημοκρατικής και

ενεργούς συμμετοχής στην ιδιωτική και δημόσια ζωή τους. Σε σχετικές έρευνες τους, οι συμμετέχοντες που ανέφεραν μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής σε δημόσιες δραστηριότητες κατέγραψαν υψηλότερα ποσοστά ενδυνάμωσης (ορίζοντας την ως τη σχέση μεταξύ της αίσθησης της προσωπικής ικανότητας (competence), της επιθυμίας και της προθυμίας να αναλάβουν δράση στον δημόσιο τομέα (στα δημόσια πράγματα) (Zimmerman & Rappaport, 1988). Επίσης ο ρόλος της ενδυνάμωσης φαίνεται να προβάλλει ως «προϋπόθεση», ως ένα βήμα στην πορεία για την θετική κοινωνική αλλαγή «..Η ενδυνάμωση είναι μια διαδικασία που προσπαθεί να συνδέσει τις ικανότητες και τις δυνατότητες των ατόμων, τα πρωτογενή δίκτυα, και τις προκοινωνικές συμπεριφορές με την κοινωνική πολιτική και παρεμβάσεις που στοχεύουν στην κοινωνική αλλαγή..» (Zimmerman, 1995 :569). Παραδείγματα ενδυνάμωσης στο επίπεδο της αντιμετώπισης των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων αποτελούν οι ομάδες αυτό-βοήθειας οι οποίες είναι ελεύθερες από επαγγελματίες. Ο Maton (2000), τονίζει ότι οι ομάδες κοινωνικής δράσης, οι οργανώσεις αυτοβοήθειας και οι εθελοντικές ενώσεις είναι παραδείγματα τοπικών κοινοτήτων με δυνατότητες ενδυνάμωσης. Συγκεκριμένα, έχουν την ικανότητα να παρέχουν κινητοποιητική δομή, αναπτυξιακές ευκαιρίες, πολύπλευρο σύστημα υποστήριξης και ενδυναμωτική ηγεσία, παράγοντες που μπορούν να δημιουργήσουν και να ενισχύσουν την προσωπική και ομαδική ενδυνάμωση.

Καθώς οι αρχές των κριτικών προσεγγίσεων αναφέρονται σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και έννοιες, όπως συμμετοχή, κοινωνική δικαιοσύνη, τοπική αναφορά και έμφαση στις ανάγκες των άμεσα ενδιαφερομένων, τότε η αυτοδιαχείριση φαντάζει ως ένα σημαντικός μοχλός ενδυνάμωσης, γιατί:

- Βασίζεται στη συμμετοχή των άμεσα ενδιαφερομένων,
- Εκδημοκρατίζει τη διαδικασία,
- Δίνει το βάρος της δημιουργίας και της παρέμβασης στους άμεσα ενδιαφερόμενους, άρα ουσιαστικά αναδεικνύει τις δικές τους ανάγκες και έχει αναφορά στα τοπικά, ιστορικά, κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά των κοινωνιών στις οποίες απευθύνεται.

Αν ένα από τα βασικά προβλήματα των σύγχρονων κοινωνιών είναι η παθητικότητα, η μη ανάληψη ευθύνης επίλυσης των προβλημάτων και η ανάθεση επίλυσης τους σε ειδικούς και υπηρεσίες και άρα η διαιώνιση της απάθειας και της αδράνειας, τότε η δημιουργία ενεργοποιημένων πυρήνων πολιτών στην κοινότητα απαντά ριζικά στις γενεσιουργές αιτίες των προβλημάτων και λειτουργεί ως μοχλός ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών. Στο επίπεδο της πρωτογενούς πρόληψης αντίστοιχα ρόλο μπορούν να επιτελέσουν οι αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες, με τους λειτουργούς της πρόληψης σε ένα περιφερειακό ρόλο.

3.2 Ο ρόλος της Τέχνης στην ενδυνάμωση

«...πρέπει να υπάρχουμε διαδραστικά...»⁴⁸

Η σχέση του ρόλου της τέχνης με την ανθρώπινη κοινωνία αφορά μια εξέλιξη του 19ου αιώνα. Οι στοχαστές εκείνης της εποχής, υπό την επίδραση των πολιτικών και επιστημονικών εξελίξεων, διατύπωσαν ερωτήματα - όπως ο Ρώσος θεωρητικός Πιζάρεφ⁴⁹ που θεωρεί ότι οι κοινωνικές συνθήκες καθρεφτίζονται αναγκαστικά στην τέχνη και αναρωτιέται «αν ο μόνος τρόπος για να έχουμε καλύτερη τέχνη είναι να βελτιώσουμε αυτές τις συνθήκες - και θέσεις που εστίαζαν στην κοινωνική υπευθυνότητα της τέχνης. Ο Comte⁵⁰ υποστήριξε ότι ο διαχωρισμός της τέχνης από την υπόλοιπη ζωή είναι μια τάση για αυτοκαταστροφή, ενώ Proudhon αναφερόμενος στην κοινωνική σκοπιμότητα της τέχνης σχολιάζει πως «η τέχνη για την τέχνη δεν είναι τίποτα», καθώς διαχωρίζεται από τα δικαιώματα και τα καθήκοντα, καθώς έχει απογυμνωθεί, περισταλεί και δεν είναι τίποτα παραπάνω από μια διέγερση της φαντασίας και των αισθήσεων.

Ο κοινωνιολόγος -αισθητικός Guyau, στην προσπάθεια του ⁵¹ να καταργήσει τους διαχωρισμούς τη τέχνης από τις άλλες πλευρές της κουλτούρας, προσέθεσε ότι η τέχνη «είναι ουσιαστικά κοινωνική» και ότι «κρύβει μέσα της μια βαθιά ηθικότητα και βαθιά κοινωνικότητα». Η ολοκληρωμένη ανάπτυξη των θεωριών για την κοινωνική ευθύνη της τέχνης, έγινε από τον Ruskin (1846,1853 &1870), ο οποίος επισήμανε ότι

48 απόσπασμα από το μετεγγραμμένο κείμενο

49 Στο άρθρο του « Η κατάλυση της Αισθητικής» (1865) (Beardsley ,1989)

50 Στο έργο του «Discours sur l'ensemble du positivisme»(1848)(οπ.π.)

51 Στο έργο του «L'art au point de vue sociologique»(1887)(οπ.π.)

η τέχνη πρέπει να έχει ως βασικές αρχές της την «δήλωση του αληθινού και του χρήσιμου».

Στον 20ο αιώνα, υπό την επιρροή πολιτικών εξελίξεων που οδήγησαν στην εμφάνιση κινήσεων, το θέμα προέβαλε επιτακτικά και απασχόλησε τον χώρο της διανοήσης από τους μαρξιστές έως τους υπαρξιστές. Η γενική θέση του διαλεκτικού υλισμού για την αισθητική συνίσταται στην αιτιακή εξάρτηση της τέχνης από τις κοινωνικές συνθήκες. Στη σύνθετη φιλοσοφική αντίληψη (υπαρξιακή φαινομενολογία) του Heidegger – η λειτουργία της τέχνης είναι η αποκάλυψη του κρυμμένου *Είναι* και η έννοια του ωραίου αφορά την αυτοπαρουσίαση της αλήθειας (Beardsley, 1989). Αρκετά σύγχρονα ρεύματα συνδυάστηκαν μεταξύ τους για να προωθήσουν μια κοινή τάση : την αναγνώριση του έργου τέχνης ως αυτόνομου αντικείμενου, που έχει εγγενείς ιδιότητες ανεξάρτητες από τη σχέση του με άλλα πράγματα και με το δημιουργό του ή το θεατή του (ο.π.).

Οι εκπρόσωποι της κριτικής θεωρίας (Adorno, Horkheimer, Marcuse), αλλά και νεότεροι στοχαστές όπως ο Lukacs και Benjamin, έχοντας ως ιδεολογικό «δάνειο» την θεωρία του ορθόδοξου μαρξισμού, ανέπτυξαν μια θεωρητική παράδοση για την τέχνη, που απομακρύνεται από την εννοιολόγηση της τέχνης ως αντανάκλαση των σχέσεων παραγωγής, «αντανάκλαση της πραγματικότητας»⁵², και υποστηρίζει ότι τα έργα τέχνης είναι προϊόντα κοινωνικής εργασίας που δίνουν τη δυνατότητα μιας «συμπεκνωμένης ανάγνωσης» της πραγματικότητας. Στην κριτική θεωρία το ενδιαφέρον στράφηκε στο υποκείμενο, στην αυθεντικότητα του κοινωνικού ανθρώπου και στο ξεπέραςμα της αποξένωσης και της αλλοτρίωσης που δημιουργεί η καπιταλιστική κοινωνία. Επίσης οι εκπρόσωποι της, άσκησαν μια ανατρεπτική κριτική για την μορφή, το περιεχόμενο, την ενότητα, του έργου τέχνης και κατήγγειλαν (Adorno, Benjamin) το σύνολο της πολιτιστικής βιομηχανίας για τη μετατροπή της τέχνης σε εμπορευματικό προϊόν και ανταλλακτικό αγαθό.

Ο Debord (1992) στην θεωρία του για την κοινωνία του θεάματος, υποστήριξε ότι μετά τη διολίσθηση του *είναι σε έχουν*, το *έχουν* διολισθαίνει σε *φαίνεσθαι* και όλη η κοινωνική ζωή εκδηλώνεται σαν μια τεράστια συσσώρευση θεαμάτων, καθώς και ότι

52 Το συμπέρασμα αυτό αντλήθηκε από την επιστημολογική θέση του Λένιν (ο.π.)

αποτελούσε άμεσο βίωμα, έχει εκπέσει σε αναπαράσταση. Όρισε το θέαμα ως το κεφάλαιο που έχει φτάσει σε τέτοιο βαθμό συσσώρευσης, ώστε να μετατρέπεται σε εικόνα, του οποίου η απαρχή σηματοδοτεί την απώλεια της ενότητας του κόσμου, γιατί είναι η κοινή γλώσσα του διαχωρισμού «..το θέαμα επανενώνει το διαχωρισμένο αλλά το επανενώνει ως διαχωρισμένο..». Επισήμανε ότι η διακήρυξη της ανεξαρτησίας της τέχνης, ως ατομική παραγωγή διαχωρισμένων έργων, είναι η αρχή της διάλυσης της (Debord, 2016: 28 & 164).

Σημαντική θέση για την τέχνη κατέχει η θεωρία του Bourdieu, γιατί τοποθετεί την αισθητική διάθεση σε ένα ιστορικό πλαίσιο, σε αντίθεση με την καντιανή αισθητική που υποτάσσει τη φόρμα στη λειτουργία και «..αρνείται να αυτονομήσει μια κρίση από την πρακτική της λειτουργία..». Η κατανόηση και η εκτίμηση του έργου είναι συνάρτηση των όποιων συμβατικών κανονιστικών προτύπων, «..που διέπουν την σχέση με το έργο τέχνης σε μια ορισμένη ιστορική και κοινωνική κατάσταση..». Η καθαρή αισθητική για τον Bourdieu είναι εξοπλισμένη με την αρχή της διακριτικότητας, η οποία ενέχει την προϋπόθεση απόστασης⁵³, μιας απόμακρης και ασφαλούς σχέσης, από τον κόσμο και τους άλλους. Κάθε κρίση εξάλλου είναι και *διά-κρίση*. Τα γούστα δηλώνουν ακριβώς αυτή την αναπόφευκτη διαφορά. Αναγνωρίζει το «ωραίο» αλλά ως κάτι που έχει εσωτερικευθεί, ως κάτι που «επισημαίνει» το γούστο και το συσσωρεύει ως μεταβλημένη εμπειρία. Η τέχνη που θέλει να είναι αντάξια του ονόματός της, συμπληρώνει ο θεωρητικός, δεν πρέπει να είναι διαχωρισμένη από την κοινωνική ζωή, οφείλει να *διεγείρει την ηθική ευαισθησία*, να ζωγραφίζει το αληθινό και όχι το πραγματικό και να αποκαθιστά την κοινωνική και ιστορική αλήθεια για την οποία όλοι μπορούν να εκφέρουν κρίση (Bourdieu,2015:σελ.24, 29,73-99).

Κλινική Κοινωνιολογία και Τέχνη

Η σύνδεση Κλινικής Κοινωνιολογίας και Τέχνης, αφορά στην εμβάθυνση και στην συνέχεια της εμφάνισης του διπλού χαρακτήρα της τέχνης : ως κάτι το Αυτόνομο και ως ένα Κοινωνικό γεγονός. Ο συνδυασμός του φορμαλισμού του Kant και της αισθητικής ηθικής, τίθεται στον πυρήνα των πρακτικών της Κλινικής Κοινωνιολογίας, ως κεντρική και εφαρμόσιμη αξιακή στάση των δράσεων και των

⁵³ για τον Bourdieu όλη η κοινωνική τάξη πραγμάτων βασίζεται στην έννοια της απόστασης(Bourdieu,2015,:29)

εφαρμογών στις οποίες αποβλέπει. Η κοινότητα και ο Κοινωνικός δεσμός, βασικές έννοιες της Κλινικής Κοινωνιολογίας, αποτελούν κεντρικά σημεία της αισθητικής ηθικής, με την έννοια ότι μέσα από ένα δίκτυο δεσμών παράγεται μια νέα αισθητική αντίληψη, αλλά και μια κοινότητα μπορεί να προσεγγιστεί μέσα από ένα δίκτυο καλλιτεχνικής πρακτικής και να δημιουργηθεί αισθητική ηθική. Ο συνδυασμός της κοινωνικής δράσης με την αισθητική πρακτική, αφορά στην ανάδειξη της νέας (διαλεκτικής) σχέσης, η οποία βασίζεται στην έννοια της διάδρασης ανάμεσα στα δύο πεδία. Η διάδραση αυτή αναπτύσσεται στη βάση των παρακάτω ερωτημάτων και δημιουργεί μια νέα ποιότητα αλλά και μια νέα αισθητική:

- πως πρακτικές τέχνης μπορούν να οδηγήσουν στην αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων αλλά και στην πρόληψη ψυχοκοινωνικών προβλημάτων (που η παρούσα εργασία εστιάζει)

- πως ένα έργο τέχνης μέσω της καλλιτεχνικής παράστασης και αισθητικής του μπορεί να αναδείξει μια νέα διάσταση στην κατανόηση, αντιμετώπιση και πρόληψη των κοινωνικών προβλημάτων.

Αυτή η νέα ποιότητα, η νέα αισθητική που αναδύεται, δίνει νέα διάσταση στην κατανόηση των κοινωνικών ζητημάτων, αποκαλύπτει την αλήθεια μέσω της διαλεκτικής σχέσης και αυτή η αποκάλυψη είναι η στιγμή της διαλεκτικής σύνθεσης. Πρόκειται για τη διαλεκτική καλλιτεχνική -κοινωνική σύνθεση που «φωτίζει» με ένα νέο τρόπο το έργο και την κατάσταση, και συνιστά αποκάλυψη γιατί αποκαλύπτει - κάτι που δεν ήταν σε γνώση πρωτότερα - τη νέα γνώση.

Η Συλαίου (2015), σχολιάζει πως τέχνη ως κριτική πρακτική, ενσωματώνει την μνήμη και την ιστορία, θέτει την βάση για μια διαλεκτική σχέση μεταξύ τέχνης και κοινωνίας. Μέσω της αισθητικής εμπειρίας και της πρόκλησης για σκέψη που προσφέρει η τέχνη, η συμβολή της είναι ιδιαίτερα σημαντική σε διάφορα κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα.

Στην παρούσα εργασία το βασικό ερευνητικό ερώτημα, αφορά το αν οι αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες μπορούν να λειτουργήσουν ως μοχλός ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών και με ποιους τρόπους μπορεί να επέλθει αυτή η ενδυνάμωση.

Με βάση τα συμπεράσματα της έρευνας, η ενδυνάμωση αυτή «στρέφει το βλέμμα» στη δημιουργία μόνιμων διαδράσεων και στην ανάπτυξη κοινωνικών δικτύων, ανάμεσα στις αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες, ανάμεσα στις ομάδες αυτές και σε άτομα/άλλες ομάδες/δίκτυα, μέσω της καλλιτεχνικής πρακτικής (κατασκευή διαδραστικού διαδικτυακού χάρτη) που επιλέχθηκε. Η στιγμή που τα δύο πεδία (ερευνητική παρέμβαση και πρακτική τέχνης) εφάπτονται, είναι η στιγμή που ξεκινά η διαλεκτική σύνθεση γιατί με αυτό τον τρόπο αποκαλύπτεται, «φωτίζεται» με ένα νέο τρόπο το έργο/ διαδικτυακός διαδραστικός χάρτης και η δημιουργία δικτύων μέσω των οποίων θα επιτευχθεί η ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών.

Η επίτευξη της ενδυνάμωσης στοχεύει μακροπρόθεσμα στην θετική κοινωνική αλλαγή. Σε σχετικό άρθρο⁵⁴, ο Glăveanu V.P. (2017) τονίζει τη σχέση μεταξύ δημιουργικότητας και κοινωνικής αλλαγής, με ιδιαίτερη έμφαση στις δημόσιες, συμμετοχικές και διαδραστικές μορφές τέχνης. Υποστηρίζει ότι η δημιουργικότητα και η εμπειρία του θαύματος (wonder) αποτελούν το κλειδί για την αποσαφήνιση αυτής της σύνθετης σχέσης, ξεκινώντας από την αρχή ότι η δημιουργική δράση ουσιαστικά συνεπάγεται τη δημιουργία νέων προοπτικών σε μια δεδομένη πραγματικότητα. Συνεχίζει επισημαίνοντας, πως τοποθετώντας αυτές τις προοπτικές στο διάλογο, αναδύεται ένας χώρος αντανakλαστικότητας όπου η πραγματικότητα εμφανίζεται ως ουσιαστικά πολλαπλή και ανοιχτή στην αλλαγή. Η συνειδητοποίηση του δυνατού και της δέσμευσης σε αυτό ορίζει την εμπειρία του θαύματος. Και είναι μέσω μιας συλλογικής εμπειρίας θαύματος που καθιστά την κοινωνική αλλαγή νοητή και, επομένως, τελικά εφικτή.

Συλλογικές διαλογικές πρακτικές τέχνης

Από τα τέλη του 1990, οι διαλογικές πρακτικές - οι οποίες αποτελούν μορφές κοινωνικά εμπλεκόμενης τέχνης και εμπεριέχουν τις έννοιες της διάδρασης, της διαλογικότητας και της συνεργασίας - προωθούνται σημαντικά και στοχεύουν στην «ανάμειξη» του κοινωνικού περιεχομένου των τόπων με την τέχνη. Στην προώθηση αυτή συνέβαλαν τακτικές (λ. χ. τακτικά μέσα), που εστιάζουν στην ενίσχυση των

54 Art and Social Change: The Role of Creativity and Wonder. In: Awad S., Wagoner B. (eds) Street Art of Resistance. Palgrave Studies in Creativity and Culture. Palgrave Macmillan, Cham

δεσμών κοινωνικής οργάνωσης, και στην καλλιέργεια συλλογικών τόπων διάδρασης. Κοινό στοιχείο αυτών των πρακτικών, αποτελεί η εστίαση του ενδιαφέροντος από το αντικείμενο της τέχνης, στην συμμετοχή των υποκειμένων και στους κοινωνικούς τόπους που αναδύονται κατά την παρέμβαση. Η «μετατόπιση» αυτή ακολούθησε μια κλιμάκωση, - ο παθητικός «αναγνώστης» μεταλλάσσεται σε «ενεργό », σε «χειραφετημένο», σε «συμπαρωγικό» και σε «ομοσυντάκτη» - και οδήγησε στη δημιουργία μιας *αυτοθεσμιζουσας δημόσιας σφαίρας*, λόγω της συμμετοχής ομάδων ή μελών κοινοτήτων και της αυτοοργάνωσης. Ταυτόχρονα διαμορφώθηκε μια κριτική στάση απέναντι στους επίσημους θεσμούς τέχνης, οι οποίοι αντιμετώπισαν την ιδέα της διάδρασης, ως επαναληπτική αυτόματη αντίδραση σε κάποιο ερέθισμα, απομονωμένη από την πραγματική (τεχνολογική) ζωή, ή τη συνέδεσαν ευκαιριακά με μαζικά τουριστικά εκθέματα τέχνης, με στόχο την εναρμόνιση με το σύγχρονο εμπόριο και τη διαφήμιση (Ντάφλος, 2015). «Απέναντι» στις ιεραρχίες των θεσμικών κέντρων τέχνης, βρίσκεται και η έννοια της διαλογικότητας που χαρακτηρίζει αυτές τις πρακτικές, η οποία *«..διεκδικεί περιοχές αυτόνομης πνευματικής συλλογικής κυριολεκτικής πράξης, πέρα από ιδρυματικές εξαρτήσεις... και οδηγεί σε συνενώσεις μελών σε οριζόντια βάση..»* (οπ.π. : 59-60).

Οι κοινωνικές, φιλοσοφικές, πολιτικές θεωρίες και προσεγγίσεις, συνέβαλαν στην δόμηση των εννοιών αυτών. Οι θεωρητικές αυτές συμβολές προσανατόλισαν το βλέμμα των εικαστικών τεχνών στον κοινωνικό χώρο και στην αναζήτηση κοινών τόπων.

Για την έννοια της κοινότητας, της οποίας ο επαναπροσδιορισμός αποτελεί ζητούμενο για τις συλλογικές διαλογικές πρακτικές , ενδεικτικά αναφέρονται :

- η θεώρηση για « την κοινότητα χωρίς κοινότητα», του Γάλλου φιλοσόφου Nancy, την «αεργό κοινότητα» όπως την ονομάζει, που αντιστέκεται στην ομογενοποίηση και τον ατομισμό και που μας επιτρέπει να αναθεωρήσουμε και να ξαναφανταστούμε την συνθήκη απο-κοινού (Nancy, 2015:26-34),

- καθώς και του φιλοσόφου Rancière (2004), που θεωρεί ότι το θέαμα δημιουργεί απόσταση/διαχωρισμό ανάμεσα στον κόσμο της τέχνης και στον κόσμο της πολιτικής (=πραγματικής) ζωής. Αναφερόμενος στο θέατρο (ως μια μορφή εφήμερης

κοινότητας) - όπου οι θεατές μπορούν να μετατραπούν, μέσω της διαμεσολάβησης των εμπειριών και της επεξεργασίας τους από τους ίδιους, από παθητικά σε ενεργά υποκείμενα - υποστηρίζει ότι οι εμπλεκόμενοι μπορούν γίνουν *ενεργοί συμμετέχοντες* στις συλλογικές δημόσιες παραστάσεις (Ντάφλος, 2015).

Σε ότι αφορά την έννοια της διάδρασης στην Τέχνη, σύμφωνα με τους Erving Goffman, Bruno Latour κ.ά., «..η διάδραση συμμετέχει ενεργά σε όλες τις κοινωνικές δραστηριότητές μας, δεν είναι απλώς και μόνο μια «κατασκευή», η οποία ρυθμίζει πράγματα και καταστάσεις στη ζωή μας, αλλά η ίδια η συνθήκη που τα κατασκευάζει..» (Ντάφλος, 2015: 64).

Ο Latour (2002), θεωρεί βασικά στοιχεία της διάδρασης το *υποκείμενο της δράσης*, την *ιδέα του συμβάντος*, την *αναπλαισίωση του γεγονότος* και τα *διάμεσα*. Επισημαίνει ότι οι διαδράσεις μπορούν να υπάρχουν και να παρεμβάλλονται από μόνες τους, ως διάσπαρτες αναφορές, που έρχονται από διαφορετικές πραγματικότητες, διαφορετικά πράγματα και ανθρώπους, από διαφορετικούς τόπους και χρόνους και ότι η διάδραση μπορεί να τοπικοποιείται από ένα σύνολο διαχωρισμών, πλαισίων, ομπρελών, «αντιπυρικών ζωνών», που επιτρέπουν το πέρασμα από μια σύνθετη κατάσταση σχέσεων προς μια άλλη, επίσης επιμέρους περίπλοκη (ο.π.).

Για τον Goffman (1963), η κοινωνική συνύπαρξη επιτελείται κατά την διάρκεια των κοινωνικών συναντήσεων, «μικτών συναναστροφών», στο πλαίσιο των οποίων εμπλέκονται ρόλοι αλληλεπίδρασης «..Οι κοινωνικές κατασκευές μιας ιεραρχίας ομοιοτήτων και μιας ιεραρχίας της διαφοράς, διαπερνούν την κοινωνική αλληλεπίδραση και συμβάλλουν στην κοινωνική διαμόρφωση της ταυτότητας των διαφορετικών υποκειμένων..» (Goffman, 2001:53).

Αντίστοιχη επιρροή υπήρξε και στις άλλες δύο έννοιες διαλογικότητα, συνεργασία όπως :

- η πρόταση των όρων διαλογική δημοκρατία και διαλογικός εκδημοκρατισμός, του Giddens (1999), όπου ο διάλογος κατέχει ουσιαστικό δημόσιο χώρο και αφορά όλες τις κοινωνικές δομές,

- η συναινετική θεωρία του Habermas (1997), όπου με τις συγκρούσεις παρούσες οδηγούμαστε τελικά στη συναίνεση (η οποία αποτελεί δεσμευτική ηθική υποχρέωση) και με αυτόν τον τρόπο είναι εφικτή η δικτύωση των κοινωνικών διαδράσεων,

- και η αντίθετη θέση της Mouffe (2010), η οποία κατανοεί τη μορφή του διαλόγου με την έννοια άσκησης δημοκρατικής πολιτικής, και θεωρεί ότι ο διάλογος πρέπει να επιδιώκει την αντιπαράθεση, την ρήξη και τη σύγκρουση με απώτερο στόχο τον μετασχηματισμό των κατεστημένων σχέσεων εξουσίας (Ντάφλος, 2015).

Ο Freire (1977), αναπτύσσει τη θεωρία της διαλογικής δράσης, της οποίας βασικά συστατικά στοιχεία θεωρεί τη συνεργασία και τον διάλογο (τον ορίζει ως βασική μορφή επικοινωνίας). Ο θεωρητικός, συνενώνει τις δύο έννοιες διαλογικότητα, συνεργασία και ορίζει ως επίκεντρο της διαλογικής πράξης «τη διαλογική διαδικασία συνεργασίας», η οποία «..πράξη είναι συγχρόνως το θεμέλιο του διαλόγου, αλλά και ο ίδιος ο διάλογος..» (οπ.π.:72-73). Η συνύπαρξη, η συνάντηση και η συνομιλία τίθενται στη βάση έναρξης της διαλογικής διαδικασίας. Η συνομιλία κατανοείται ως ουσιαστική επικοινωνία, ως εγκαθίδρυση σχέσης (Karusiński, 2011, σ. 74, 80) (οπ.π.:68).

Ο Buber (2002), δηλώνει ότι ο διάλογος «...λειτουργεί ως ένας ουσιαστικός επικοινωνιακός ανθρώπινος δεσμός ή σχέση ..που οδηγεί στην κοινότητα ...» (οπ.π.: 67), για σημαντικά θέματα που απασχολούν τους ανθρώπους.

Στους εικαστικούς θεωρητικούς η Gablik (1992), τονίζει ότι οι διαδραστικές τέχνες που είναι ανοικτές σε πειραματικούς χώρους, που εναρμονίζονται με οικολογικά μοντέλα και είναι συνυφασμένες με την κοινωνική υπευθυνότητα μπορούν να οικοδομήσουν κοινότητα (οπ.π.).

Η εικαστικός Lacy, επηρεασμένη από τη θεωρία του Nancy, επινοεί τον όρο «νέα δημόσια τέχνη» (new genre public art), θεωρεί ότι οι πρακτικές αυτές δεν βασίζονται σε μια τυπολογία καλλιτεχνικών μέσων, υλικών, μερών, αλλά είναι συνυφασμένες με τις έννοιες της επικοινωνίας, της συνεργασίας, της συμμετοχής, του κοινού, των σχέσεων, της πολιτικής πρόθεσης και ανάλογα με την έμφαση που δίνουν δηλώνονται, ως τέχνη με έμφαση στην τοποθεσία, τέχνη δημόσιου

ενδιαφέροντος ή τέχνη κοινοτικής βάσης , κ.α. (Lacy,1995: 20-40).

Η Known (2004), θεωρεί ότι η κοινότητα αποτελεί πρόκληση για τις συλλογικές πρακτικές τέχνης, οι οποίες έχουν τη δυνατότητα να την επινοούν, να τη σχηματοποιούν και να την υποβάλλουν σε κριτική αναθεώρηση. Υποστηρίζει ότι με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να παραχθεί μια *νέα κριτική δημόσια τέχνη*, όρος που - σύμφωνα με τη θεωρητικό - εμπειρικλείει τον καλλιτέχνη, την κοινότητα και τα κοινωνικά ζητήματα (Ντάφλος, 2015).

Σε ότι αφορά την έννοια της διάδρασης, αυτή προσεγγίζεται από τους εικαστικούς, τη δεκαετία του 2000, με διαφορετικούς τρόπους. Δύο βασικοί τύποι μέσων - σε σχέση με την εμπλοκή του κοινού - εμφανίζονται:

- τα μη διαδραστικά μέσα, με τον δημιουργό /καλλιτέχνη /αποστολέα του μηνύματος και τον αποδέκτη /θεατή/ παθητικό παραλήπτη του μηνύματος,
- και τα διαδραστικά μέσα, με τον θεατή/συμμετέχοντα - ως ένα βαθμό - στη δημιουργία του μηνύματος.

Ο Bourriad (2002), επισημαίνει ότι λανθασμένα αποδίδεται η έννοια της διάδρασης στον θεατή /παρατηρητή, που παραμένει αμέτοχος στην καλλιτεχνική διαδικασία, που δεν παρεμβαίνει με κάποια ενέργεια του, ενώ υποστηρίζει ότι αντίθετα, η σχεσιακή τέχνη γεννιέται από μια *κοινωνική διαδικασία* που το βασικό της στοιχείο είναι η *διανθρώπινη ανταλλαγή*. Η ανταλλαγή αυτή - συμπληρώνει- καλλιεργείται και μεθοδεύεται από το έργο, το οποίο συνιστά αισθητικό αντικείμενο αυτό καθαυτό, ενώ οι άνθρωποι αποτελούν συστατικό στοιχείο του χώρου. Η πρόταση αυτή αναφέρεται σε πρακτικές τέχνης, οι οποίες έχουν θεωρητικό και πρακτικό εφελτήριο και σημείο εντοπισμού τους το κοινωνικό περιεχόμενο και επιδιώκουν να εκδηλώνονται και να περιγράφονται περισσότερο ως *συνολικές διανθρώπινες σχέσεις*, παρά ως *ανεξάρτητος ιδιωτικός χώρος* (Bourriad, 2014).

Η Bishop (2006), αναφέρει πως η διάδραση στις νέες αυτές πρακτικές, εμπειριέχει την έννοια της κοινωνικής διάστασης της συμμετοχής και πως οι συμμετοχικές πρακτικές, διαμορφώνοντας κοινούς τόπους συνεργασίας ανάμεσα σε άτομα και ομάδες, στοχεύουν στην αποκατάσταση των κοινωνικών δεσμών. Διαπιστώνει δε,

πως η τρέχουσα καλλιτεχνική δραστηριότητα στρέφει το ενδιαφέρον της στους «αληθινούς ανθρώπους». Σημειώνει επίσης, πως οι συλλογικές πρακτικές δεν μπορούν εύκολα να εμπορευματοποιηθούν λόγω του τρόπου παραγωγής τους, με την έννοια ότι εμπλέκονται πολλαπλά πνευματικά δικαιώματα και διαφορετικοί παράγοντες στη διαμόρφωσή τους (Ντάφλος, 2015: 60).

Το γεγονός αυτό συμβάλλει στην μείωση του ρυθμού μετατροπής των έργων τέχνης από την πολιτισμική βιομηχανία σε εμπορεύματα, συνεπικουρούν δηλαδή στο να αποδεσμευτεί η Τέχνη από την «εμπορευματική συμβολοποίηση» (Χτούρης, 2004).

Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζει η τοποθέτηση του Otto von Busch (2008), ο οποίος θεωρεί ότι η ερευνητική δράση (πρακτική δράση), μπορεί να είναι συνεργατική ή προσωπική και διακρίνει τρεις μορφές :

- την σε πρώτο πρόσωπο μορφή η οποία αναφέρεται στο ίδιο το εμπλεκόμενο άτομο /δρώντα,
- την σε δεύτερο πρόσωπο μορφή, όπου η *συνεργατική* μορφή της ομάδας παράγει στενή και κοινή κατάσταση για τους συμβαλλομένους,
- και την σε τρίτο πρόσωπο μορφή της ερευνητικής δράσης, η οποία δίνει τη δυνατότητα συμμετοχής και εμπλοκής σε ανθρώπους που είναι απομακρυσμένοι, που δεν μπορούν να συναντηθούν, όπου παράγεται μια διαπροσωπική ποιότητα μέσα από τις διασκορπισμένες απόψεις τρίτων (Ντάφλος, 2015).

Οι έννοιες της διάδρασης, διαλογικότητας και συνεργασίας εμπεριέχονται και στο χώρο της τηλεπικοινωνιακής τέχνης, στο πλαίσιο διερεύνησης υβριδικών χώρων ανάμεσα στο αναλογικό και το ψηφιακό της διαλογικής τέχνης. Ο Lev Manovich (2002), επισημαίνει την συμβολή των νέων μέσων, αναφέροντας πως αυτά τα «νέα μέσα» λειτουργούν ως διευκολυντές, για να αναπτυχθούν ποικίλα σχήματα συνεργασίας, όπως δίκτυα με μεμονωμένα πρόσωπα και ομάδες και συνιστούν τον ιδανικό χώρο για να ευδοκιμήσουν συνεργατικές πρακτικές. Υποστηρίζει ότι τα συνεργατικά μοντέλα παραμένουν οι μοναδικοί διέξοδοι, για τη δημιουργία νέων μορφών κοινωνικού πολιτισμού και επικοινωνίας (οπ.π.). Ο Κας (1999), θέτει τον

όρο διαλογική ηλεκτρονική τέχνη, η οποία δεν είναι αποκλειστικά ψηφιακή, αλλά ανάμεσα στο αναλογικό και το ψηφιακό, στο οργανικό και το ανόργανο, συμπεριλαμβάνοντας το τεχνosώμα. « ..Ετσι,ο τόπος του αληθινού διαλόγου και της διαλογικότητας παραμένει, όπως πάντοτε, όχι στη διάδραση μεταξύ ανθρώπου και υπολογιστή, αλλά μεταξύ των ανθρώπων..» (οπ.π.: 76). Θεωρεί - όπως και ο Μανovich - ότι η έννοια της διαλογικότητας είναι μια ευρεία έννοια που εμπεριέχει τη διάδραση - σε αντίθεση με τους επίσημους θεσμούς τέχνης που την ταυτίζουν με το τεχνολογικό - και με αυτόν τον τρόπο όλες οι διαλογικές πρακτικές είναι διαδραστικές.

Οι συλλογικές διαλογικές πρακτικές τέχνης θεωρούνται ανεπίσημες πρακτικές τέχνης, λόγω του ότι διατηρούν αποστάσεις από τους επίσημους θεσμούς τέχνης και πολλές φορές είναι αθέατες, ασαφείς ή δυσδιάκριτες για αυτούς. Ο τρόπος λειτουργίας⁵⁵ και οι πρακτικές⁵⁶ των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων προσιδιάζει τις συλλογικές πρακτικές τέχνης : λ. χ. η θέσπιση και υλοποίηση στόχων τίθενται από τα ίδια τα μέλη και αφορούν «το οτιδήποτε συμβαίνει γύρω μας », διαμορφώνουν ισχυρή ταυτότητα ως ομάδες, επιδιώκουν την αυτονομία, εμφανίζουν χαμηλή διάδραση με τους θεσμικά κατοχυρωμένους θεσμούς, λειτουργούν χωρίς συντονιστή/ειδικό (ο οποίος διατηρεί ένα περιφερειακό ρόλο), δεν επιζητούν τη θεσμική τους «μετατροπή».

Ενδιαφέρουσα αναδεικνύεται η σύμπτωση, της «αντιμετώπισης» από το «σύστημα τέχνη» της έννοιας της διάδρασης (η οποία αφορά την αποδυνάμωση , την αποσπασματική οικειοποίηση της και την παρερμηνεία της σε βάρος του πραγματικού της περιεχόμενου), με την αντιμετώπιση των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων : αφενός δεν εντάσσονται στην επίσημη κρατική κοινωνική πολιτική και αφετέρου η «υιοθέτηση» των αρχών αυτοδιαχείρισης από την επιστημονική κοινότητα ως παρέμβαση πρωτογενούς πρόληψης , εμφανίζεται εξαιρετικά χαμηλή. Στο πλαίσιο δε της παρούσας ερευνητικής μελέτης καταγράφεται απόπειρα οικειοποίησης⁵⁷ δράσης της ομάδας από θεσμικό φορέα.

55 βλ.Κεφάλαιο 1

56 Ομοίως

57 βλ. παράρτημα ενότητα κωδικοποίηση

Η περιγραφή της συγκεκριμένης πρακτικής - διαδραστικός διαδικτυακός χάρτης - που ακολουθεί εντάσσεται στις συλλογικές διαλογικές πρακτικές τέχνης, συνιστά ένα έργο με συμμετοχικά χαρακτηριστικά, που εμπεριέχει τις έννοιες της διάδρασης, της διαλογικότητας και της συνεργασίας .

Με βάση τη διάκριση της Dezeuze (2010), μπορεί να ιδωθεί στην αρχική του φάση «ως διαδραστική τέχνη»⁵⁸ και στην εξέλιξη του ως «συμμετοχική».⁵⁹ (Ντάφλος , 2015:).

Σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση των εναλλακτικών μορφών τέχνης, Μπαλτζής (2006), μπορεί να θεωρηθεί υβριδικό μοντέλο παρεμβατικής τέχνης⁶⁰, δεδομένου ότι αυτά τα μοντέλα:

- προϋποθέτουν την ενεργή εμπλοκή και συμμετοχή των πολιτών,
- λειτουργούν ως μέσο επικοινωνίας με την ευρύτερη κοινωνία (σε κάποιες περιπτώσεις τα ίδια τα έργα είναι τα μέσα επικοινωνίας),
- συμβάλλουν στην συνοχή των κοινωνικών ομάδων (μέσω της ενεργοποίησης και ανάπτυξης κοινωνικών δικτύων),
- αυξάνουν το βαθμό συνειδητοποίησης των πολιτών,
- ενισχύουν την αίσθηση για κοινωνική αλλαγή(κυρίως μέσω των συμβολικών δεσμών),
- μπορούν να επιδράσουν- μακροπρόθεσμα- σε κοινωνικά κινήματα (μέσω της διάχυσης αξιών, προτύπων, κ.α.).

Επίσης μπορεί να προσεγγιστεί και ως διαδικτυακή τέχνη⁶¹ (Internet Art ή Net

58 «..στη διαδραστική τέχνη το περιεχόμενο γεννιέται από τον καλλιτέχνη και διευθετείται από τους συμμετέχοντες...»(Ντάφλος, 2015)

59 «..στη συμμετοχική τέχνη το περιεχόμενο γεννιέται από τους συμμετέχοντες και επιμελείται από τον καλλιτέχνη ή και την ομάδα συμμετεχόντων...»(οπ.π.)

60 «... με την ισχνή βιβλιογραφία που υπάρχει σε διεθνές επίπεδο, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η παρεμβατική τέχνη δεν είναι κάτι το ενιαίο, αλλά ένα αρκετά σύνθετο και αντιφατικό φαινόμενο ..» (Μπαλτζής, Φραγκονικολόπουλος 2006)

61 «..Ο όρος, δεν χρησιμοποιείται για την τέχνη που απλά έχει ψηφιοποιηθεί και «ανέβει» στο διαδίκτυο ώστε να είναι ορατή από κάποιο πρόγραμμα περιήγησης (browser), όπως για παράδειγμα ζωγραφικοί πίνακες που μπορούμε να δούμε σε μια online γκαλερί. Αντ' αυτού, η ύπαρξη της συγκεκριμένης μορφής τέχνης βασίζεται εγγενώς στο

Art), δεδομένου ότι είναι μια μορφή τέχνης που ο χώρος της είναι το ίδιο το διαδίκτυο, τόσο ως προς τη διαμόρφωση της, όσο και ως προς την παρουσίαση της. Η δυνατότητα διάχυσης συνιστά το δυνατό «σημείο» αυτής της μορφής τέχνης. Τα βασικά της χαρακτηριστικά αφορούν :

- το Κείμενο, όπου ο γραπτός λόγος παίρνει μια τέτοια μορφή αφήγησης στη διαδικτυακή τέχνη, που το καθιστά «Υπερ-κείμενο», όπου η ανάγνωση γίνεται μη γραμμική, με την έννοια ότι η δυνατότητα χρήσης συνδέσμων (links) μπορεί να οδηγήσει σε μια εντελώς διαφορετική, νέα αφήγηση,

- τον Υβριδισμό, που αφορά τον γραφίστικο σχεδιασμό (graphic design) (πολυδιάστατες εικόνες και γραφικά, ήχο και μουσική, φωτογραφίες και κινούμενα γραφικά),

- το χιούμορ και το ψηφιακό σαμποτάζ ιστοσελίδων-στόχων για πολιτικούς σκοπούς (Hactivism).

Η διαδικτυακή τέχνη αποτελεί μια μορφή δημιουργίας αρκετά αντισυμβατική. Η άσκηση κριτικής στους θεσμούς, στο επίσημο σύστημα τέχνης, η επιφυλακτικότητα των net art καλλιτεχνών ως προς την εμπορευματοποίηση της, έχει οδηγήσει στη συσχέτιση με την εννοιολογική τέχνη, με την έννοια ότι αποτελεί συνέχεια της (Δραγώνα,2009). Ο διαδραστικός /διαδικτυακός χάρτης, σε αυτό το στάδιο, εμπεριέχει ένα από τα χαρακτηριστικά της διαδικτυακής τέχνης, τον *Υβριδισμό*. Με βάση την προοπτική και την εξέλιξη του μπορεί να εμπεριέξει και τα άλλα χαρακτηριστικά, δεδομένου ότι ο στόχος είναι να καταστεί ένα έργο «ανοικτό », «αυτοδιαχειριζόμενο», με την έννοια ότι τα μέλη των ομάδων θα επιλέγουν τη μορφή και το περιεχόμενο των δεδομένων που θα «ανεβαίνουν» στον χάρτη. Σύμφωνα με τον Bourriard (2002), το ανοικτό έργο αναδύεται από τον αναγνώστη ή το θεατή, ο οποίος γίνεται κεντρική φιγούρα σε βάρος του δημιουργού.

3.2.1. Η καλλιτεχνική πρακτική

Η καλλιτεχνική πρακτική έχει αναφορά στην οπτική σύνταξη της πληροφορίας

διαδίκτυο, επωφελούμενη από διάφορα χαρακτηριστικά του κυβερνοχώρου όπως η διαδραστικότητα των ιστοσελίδων και η δυνατότητα σύνδεσης με ποικίλες και πολλαπλές κοινωνικές και οικονομικές ομάδες, κουλτούρες και υπο- κουλτούρες...» (Δραγώνα,2009)

μέσα από τη χρήση των νέων τεχνολογιών και περιλαμβάνει την κατασκευή⁶² διαδραστικού διαδικτυακού χάρτη, στον οποίο μπορεί να αποτυπωθούν και να αποτυπώνονται διαρκώς η λειτουργία και οι δράσεις των ομάδων. Στόχος είναι η ενίσχυση των δεσμών, η καλλιέργεια ενός συλλογικού τρόπου διάδρασης, η ανάπτυξη κοινού τρόπου επικοινωνίας ανάμεσα στα μέλη των ίδιων των ομάδων, ανάμεσα σε ομάδες στην τοπική κοινωνία και σε ευρύτερα κοινωνικά περιβάλλοντα, καθώς και ανάμεσα στις ομάδες και τον φορέα υποστήριξης (Κέντρο Πρόληψης). Όπως σχολιάζει ο Willats το κοινό /ακροατήριο είναι εξίσου σημαντικό με τον καλλιτέχνη, όταν παίρνει ενεργό ρόλο, όταν αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, όταν αναμειγνύεται στην καλλιτεχνική δράση και πέρα από αυτήν, γιατί με αυτόν τον τρόπο *επιτελείται η καλλιτεχνική δουλειά στην πραγματική ζωή*. Ο Willats ανέπτυξε πρακτικές, που επικεντρώνονταν στην ιδέα της αυτοοργάνωσης και αυτοδιεύθυνσης της τοπικής κοινωνίας, με σκοπό αυτές να πάρουν μόνιμο χαρακτήρα - όπου αυτό ήταν εφικτό - και να ενεργοποιήσουν τους κοινωνικούς δεσμούς (Ντάφλος , 2015).

Ο διαδικτυακός χάρτης, μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο ενδυνάμωσης και να επιτευχθεί η διασύνδεση των ομάδων και στα τέσσερα επίπεδα της δικτύωσης : στο επίπεδο της (διαλογικής) επικοινωνίας – αρχικά - αλλά και στα επόμενα επίπεδα: (διαλογικής) συνεργασίας/ συντονισμού, ανάληψης (διαλογικής) δράσης, μέσω της προοπτικής που δίνεται και της εξέλιξης του. Ο Latour στη θεωρία του για τα δίκτυα δρώντων αναφέρει ότι η χρήση ενός τεχνουργήματος αναπαράγει από μόνη της συγκεκριμένα δίκτυα, «..αναμένουμε ότι το συγκεκριμένο τεχνούργημα θα δημιουργήσει και το δίκτυο των χρηστών του ..»(Χτούρης, 2004:123).

Η προοπτική αυτή μπορεί να «προκαλέσει» και να «προσκαλέσει» σε συμμετοχή παρόμοιες ομάδες - που πιθανά να λειτουργούν ή να λειτουργήσουν στο μέλλον- από όμορους νομούς. Όπως επισημαίνει ο Ντάφλος (2015), οι τεχνολογίες διασύνδεσης, επιτρέπουν τη συσχέτιση απομονωμένων γεωγραφιών «κοινούς και σε απόσταση τόπους», διευκολύνουν πράξεις αμοιβαίας ανταλλαγής, έτσι ώστε να ενισχύονται και

62 Η κατασκευή υλοποιήθηκε από ειδικό προγραμματιστή δεδομένου ότι απαιτεί εξειδικευμένη τεχνική γνώση. Στη συνέχεια παρασχέθηκε εκπαίδευση (λ.χ. επιλογή, στοίχιση και ανέβασμα ηχητικού βίντεο, φωτογραφιών,κ.α.), ως προς τη λειτουργία του στα μέλη της επιστημονικής ομάδας /συντονιστές των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων του Κέντρου Πρόληψης.

να ανατροφοδοτούνται, μέσω αυτών των πρακτικών τέχνης, οι σχέσεις των εμπλεκόμενων μελών.

Αξίζει επίσης να σημειωθεί, ότι στα δεδομένα της ερευνητικής μελέτης καταγράφονται ως ζητούμενα από τους συμμετέχοντες για την ανασύσταση των ομάδων, «το έναυσμα», «το φύσημα», «η νέα πνοή», «η νέα προσέγγιση», «ο συντονισμός», «κάτι να πυροδοτήσει»⁶³. Το εικαστικό έργο/ διαδικτυακός διαδραστικός χάρτης, μπορεί να είναι το *δρων σύνθετο σύμβολο κλειδί (complex key symbol)*⁶⁴ για την ανασύσταση και την συνέχεια των ομάδων που η λειτουργία τους έχει διακοπεί ή ατονήσει.

Επιπλέον η καλλιτεχνική πρακτική μπορεί να λειτουργήσει ενισχυτικά και ως προς τη δημιουργία νέων ομάδων με βάση το εξής σκεπτικό: Σύμφωνα με το σχεδιασμό⁶⁵ του προγράμματος «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», η λειτουργία και οι δράσεις των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων που προϋπήρχαν, περιγράφονταν στις ομάδες που είχαν αίτημα για «συνέχεια», με στόχο την ενθάρρυνση τους για αυτή τη «συνέχεια». Η παρουσίαση του διαδικτυακού διαδραστικού χάρτη μπορεί να λειτουργήσει ως ένα κινητοποιητικό στοιχείο προς αυτή την κατεύθυνση. Επίσης η συγκεκριμένη καλλιτεχνική πρακτική θα μπορούσε να αποτελέσει και ένα εργαλείο ανατροφοδότησης⁶⁶, μία τεχνική συλλογής δεδομένων, στο πλαίσιο της έρευνας-δράση. Η τεχνική αυτή εντάσσεται στις ποιοτικές μεθόδους έρευνας, βασισμένες στην τέχνη και το βίωμα (Πουρκός, 2015).

3.2.2. Περιγραφή διαδικασίας κατασκευής διαδραστικού χάρτη.

Α΄ ΣΤΑΔΙΟ

Σε αυτό το στάδιο κατασκευής⁶⁷ απεικονίστηκαν τα ονόματα των

63 Αυτούσια αποσπάσματα από το μετεγγραμμένα κείμενα

64 βλ. κεφ.1 . 1.2. πρωτογενής/καθολική πρόληψη και κοινωνικά δίκτυα

65 βλ. εισαγωγή παραπομπή 2 ,3,4,και 5

66 Σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο του προγράμματος οι ομάδες επικοινωνούν με το Κ.Π. μόνο εάν οι ίδιες το ζητήσουν. Η γνώση για την πορεία μιας ομάδας ή για το αν συνεχίζει να υφίσταται , προκύπτει μέσω αυτής της διαδικασίας ή μέσω ενός «άτυπου παρατηρητηρίου», δηλαδή πληροφορίες που αποκτώνται είτε από τυχαίες συναντήσεις του επιστημονικού προσωπικού με μέλη ομάδων είτε από συναντήσεις στο πλαίσιο άλλων δράσεων του Κ.Π. (λ.χ. μια ομιλία) .

67 για την πρόσβαση στην απεικόνιση έχει επιτραπεί η κοινή χρήση με λογαριασμό gmailκαι ακολουθείται η εξής διαδρομή: Googledrive, εισαγωγή στον λογαριασμό: self.management.groups.map@gmail.com, με κωδικό

αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων που λειτούργησαν στον Νομό Χαλκιδικής. Η αρίθμηση των ομάδων έγινε με βάση τη χρονική περίοδο που λειτούργησαν, με έναρξη τα προγενέστερα χρόνια. Επίσης απεικονίζονται, ηχητικά αποσπάσματα των δύο ομάδων που συμμετείχαν στις Ο.Ε.Σ., τα οποία επιλέχθηκαν με βάση τις θεματικές⁶⁸ του οδηγού των Ο.Ε.Σ., καθώς και κείμενο με βασικές πληροφορίες για όλες τις ομάδες.

Β' ΣΤΑΔΙΟ

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις με τις δύο ομάδες που συμμετείχαν στις Ο.Ε.Σ., όπου παρουσιάστηκε ο διαδραστικός χάρτης και εξηγήθηκε ο σκοπός και ο τρόπος λειτουργίας του. Πιο συγκεκριμένα έγινε παρουσίαση :

- του ρόλου της Τέχνης στην αντιμετώπιση και πρόληψη των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων
- της παρεμβατικής βιοματικής τέχνης
- της καλλιτεχνικής πρακτικής (διαδραστικός χάρτης) όπου εξηγήθηκε η φιλοσοφία, ο σκοπός και η λειτουργία του και στη συνέχεια εξηγήθηκε το κριτήριο επιλογής των ηχητικών αποσπασμάτων και προβλήθηκε το ηχητικό βίντεο που αφορούσε την ομάδα.

Ζητήθηκε η άδεια από κάθε ομάδα αν συμφωνεί να κοινοποιηθούν τα ηχητικά βίντεο, ανάμεσα στις δύο ομάδες καθώς και στην δημοσιοποίησή τους, άμα της ολοκλήρωσης (Γ στάδιο) της καλλιτεχνικής πρακτικής. Τα μέλη των ομάδων προσκλήθηκαν να συμμετέχουν στην συνδιαμόρφωση, συνέχεια και εξέλιξη του, απεικονίζοντας λ. χ. τη λειτουργία της ομάδας, τις δράσεις τους, την πιθανή δημιουργία συνεργιών μεταξύ των ομάδων ή ότι επιλέξουν και με όποια μορφή αποφασίσουν (γραπτό κείμενο, φωτογραφίες, ηχητικά αποσπάσματα, κ.α.). Η ίδια διαδικασία⁶⁹ θα ακολουθηθεί και για τις υπόλοιπες ομάδες που απεικονίζονται στον χάρτη.

πρόσβασης :socialandart2019. Στον χάρτη που ανοίγει, πατάμε κλικ στις κουκκίδες .

68 βλ. Β μέρος , κεφ. 1 μεθοδολογία

69 βλ. παράρτημα ενότητα 7 : Κριτήρια βιωσιμότητας του έργου

Η ανατροφοδότηση των δύο ομάδων ήταν ιδιαίτερα θετική:

Ομάδα Στανού: Παρευρέθηκαν τα επτά από τα δέκα μέλη της ομάδας . Από την ενημέρωση για την παρεμβατική βιοματική τέχνη και τα παραδείγματα που χρησιμοποιήθηκαν⁷⁰ η ομάδα άρχισε να συνδέει με τις δράσεις της. Μετά την προβολή των αποσπασμάτων κυριάρχησε συγκίνηση και στη συνέχεια έκαναν μια αναδρομή της «αφήγησης» τους κατά τη διεξαγωγή της Ο.Ε.Σ., στην οποία προσέθεταν και νέες «αφηγήσεις». Ένα μέλος έκανε σύνδεση του αυτοδιαχειριζόμενου τρόπου λειτουργίας τους, με ένα παράδειγμα ομάδας αυτοβοήθειας (για το αλτσχάιμερ) που είχε προβληθεί στην τηλεόραση. Επίσης τα μέλη ζήτησαν να μάθουν για τις δράσεις της δεύτερης ομάδας και όπως προαναφέρθηκε, εξηγήθηκε πως θα τους ζητηθεί η άδεια στην συνάντηση που ακολουθεί και εφόσον δοθεί θα τους κοινοποιηθεί το αντίστοιχο ηχητικό βίντεο. Κατά την ολοκλήρωση της συνάντησης η ομάδα αποφάσισε να δημιουργήσει λογαριασμό (θα συζητήσουν για το όνομα του).

Αυτούσια αποσπάσματα ομάδας Στανού

*«..το ακούς και αισθάνεσαι..»,«..τόρα στο χάρτη βλέπεις όλα αυτά που κάναμε..»,
«...δεν το είχαμε καταλάβει τι πράγματα κάναμε.. », «...κοντά σε σένα με αυτό που μας έδειξες, κατάλαβα τι κάναμε ..»,«..θα δούνε και οι άλλοι τι κάναμε που εμάς δε μας φάνηκε τι είχαμε κάνει..»,«..ζανά τώρα παίρνουμε δύναμη..»,«..τόρα μπορείς να πας με ένα θάρρος να ξεκινήσεις ..», η ομαδικότητα είναι μεγάλο πράγμα και αυτό είναι δημιουργία.. » ,«.. τώρα συνειδητοποίησα πόση αξία είχαν αυτά..», «...είναι μια ευκαιρία να βγάλουμε ότι έχουμε κάνει..»,«.. τώρα φαίνεται τι δουλειά έγινε..», « ..νιώθω μεγάλη ικανοποίηση έτσι όπως άκουσα το αποτέλεσμα όλων αυτών που κάναμε..»,« ..ήταν πολύ ικανοποιητικό γιατί με αυτόν τον τρόπο βγαίνει η συνέχεια της ομάδας ..» ,« .. μπορούμε να ανεβάσουμε τώρα που θα πάμε στο εκκλησάκι..», « ..κάναμε κάποια πράγματα που τελικά ήταν σπουδαία..» , « ..τόρα συνειδητοποιούμε και λέμε τι ταλέντο είχαμε..», « ..δεν καταλαβαίνεις τι χάρισμα έχεις και τώρα λέμε ναι είχαμε χάρισμα..»,*

Ομάδα «Προσέγγιση»: Παρευρέθηκαν επτά μέλη (το ένα δεν ήταν στην Ο.Ε.Σ.). Η

⁷⁰ Από τα μαθήματα του ΠΜΣ

ομάδα συναντιέται σχεδόν κάθε εβδομάδα μετά τη διεξαγωγή της Ο.Ε.Σ. Έχουν προγραμματίσει να πάνε ως ομάδα μια εκδρομή. Και εδώ κυριάρχησε η συγκίνηση η οποία εκφράστηκε με μια μεγάλη παύση και η χαρά. Ένα μέλος εξέφρασε τον προβληματισμό του σχετικά με την τεχνογνωσία που χρειάζεται για το «ανέβασμα» στον χάρτη και ένα άλλο για το αν θα μπορεί η μία ομάδα να παρεμβαίνει» στον χάρτη στον «χώρο» της άλλης ομάδας. Δόθηκαν εξηγήσεις και προτάσεις. Η συζήτηση στράφηκε στην αναπόληση των δράσεων τους, καθώς και στο γιατί σταμάτησαν να λειτουργούν. Μπήκαν στη διαδικασία να χαρακτηρίζουν το είδος των δράσεων της ομάδας του Στανού και των δικών τους. Επίσης άρχισαν να συζητούν για τη συνεργασία με άλλες ομάδες. Επέλεξαν το όνομα του λογαριασμού τους (το όνομα της ομάδας τους), έτσι ώστε να επιτραπεί η κοινή χρήση για να μπορούν να ακούσουν τα ηχητικά αποσπάσματα και να τα δείξουν και στα μέλη της ομάδας που δεν παρευρίσκονταν και ρώτησαν πότε θα γίνει αυτό.

Αυτούσια αποσπάσματα ομάδας «Προσέγγιση»

«...αυτό είναι δημιουργία...»,«...συγκινήθηκα πολύ παρόλο που δεν ήμουν στη προηγούμενη συνάντηση,είδα με αυτό που άκουσα το δέσιμο της ομάδας ,τον αναπολώ αυτόν το καλό καιρό..»,«..έχω συναισθήματα χαράς και περηφάνιας, αυτό μόνο που με απασχολεί πως δεν έχουμε βρει καινούριο στόχο..», «..νιώθω σαν μη πέρασε ο χρόνος ,δεν χάθηκε αυτό που είχαμε..», «.. θα ήθελα πολύ να πιούμε έναν καφέ με την άλλη ομάδα..», «..αυτό τώρα ήταν σαν δώρο,σαν την καραμέλα που δίνει ο γονιός..», «..δεν ξέρω τη συνέχεια μπορεί ν ανακαλύψεις ότι είναι ενδιαφέρον και να συνεχίσεις..», « ..τόρα έχουμε μια αφορμή ,μια ευκαιρία..», « ..ο ένας συμπληρώνει τον άλλο..», « ..η ομάδα ήταν η αφορμή για να δείξουμε τι κάναμε..», « ..ήταν πάρα πολύ ωραίο αυτό που ζήσαμε τώρα..», « .. τελικά ανακαλύψαμε τους εαυτούς μας ..», « ..τότε ήμασταν μαζεμένες τώρα πιο πολύ συνειδητοποιούμε ..»,« ..νιώθω πάρα πολύ όμορφα γιατί τώρα καταλαβαίνω ότι έκανε η ομάδα,τόρα φαίνεται η δουλειά που έγινε..»,« ..εμείς εδώ είχαμε το κοινωνικό κομμάτι είχαμε τον Άγιο Παύλο..», « ..δεν κάναμε εμείς «ρίζες» όπως ο Στανός..», « ..έχουμε κοινή βάση είμαστε κοντά ..», « ..στις συναντήσεις που κάνουμε καθόμασταν τρεις ώρες φεύγαμε από ντροπή στο μαγαζί..», « ..όσες φορές ήρθα τώρα, είδα ότι το «ζυμάρι» ήταν το ίδιο,δεν

φοβόσουν να μιλήσεις το άνοιγμα γινόταν αμέσως..», « ..χαίρομαι τόσο πολύ, ήταν σαν να ήταν χθες ..μας έλειψε..» .

Επιπλέον σχόλια:

Από τα προαναφερόμενα αναδείχθηκε η συμβολή της καλλιτεχνικής πρακτικής στην ενδυνάμωση τους αλλά και στην ανάπτυξη της επικοινωνίας μεταξύ των ομάδων. Και οι δύο ομάδες ζήτησαν να ενημερωθούν για τα τεχνικά ζητήματα (λ.χ. πρόσβαση, κοινή χρήση, κ.α.), και υπήρξε η δέσμευση για όλα αυτά, μέσω επόμενης συνάντησης. Σχολιάστηκε από μέλος της μίας ομάδας το αν η δυνατότητα για «ανέβασμα» πληροφοριών στον χάρτη θα είναι πάγια ή σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα. Δεδομένου ότι η απάντηση απαιτούσε τεχνικής φύσεως γνώση, υπήρξε η δέσμευση για την απάντηση. Η «ανάγνωση» αυτού του σχολίου από τη γράφουσα είναι ότι επιχειρείται η οριοθέτηση των ζητημάτων που αναδύονται, με στόχο την προστασία της ομάδας. Επιπλέον η αίσθηση είναι ότι απαιτείται χρόνος για την «ζύμωση» όλων αυτών των πληροφοριών. Κατά την ολοκλήρωση των συναντήσεων ζητήθηκε η αποστολή, αφού συζητήσουν και συμφωνήσουν, επιπλέον υλικού για τον εμπλουτισμό του διαδραστικού χάρτη.

Γ' ΣΤΑΔΙΟ

Σε αυτό το στάδιο ο διαδραστικός χάρτης εμπλουτίστηκε⁷¹ με επιπλέον υλικό που αφορά βασικές πληροφορίες για τις ομάδες που απεικονίζονται, οι οποίες δεν συμμετείχαν στην έρευνα. Για οποιοδήποτε άλλη πληροφορία (λ.χ. φωτογραφίες) πρέπει να ζητηθεί άδεια από τις ομάδες.

Δ' ΣΤΑΔΙΟ

Σε αυτό το στάδιο ολοκληρώνεται η καλλιτεχνική πρακτική με την ανάρτηση του διαδραστικού χάρτη σε ιστοσελίδα, που θα δημιουργηθεί για τον σκοπό αυτό, με διεύθυνση www.selfmanagementgroups-map (θα προηγηθούν τα τέσσερα βήματα που περιγράφονται στο κύριο πλάνο που ακολουθεί). Η δημοσιοποίηση της θα πραγματοποιηθεί, μέσω της ιστοσελίδας του Κέντρου Πρόληψης σε σχετικό link, μέσω δελτίων τύπου και με άλλους τρόπους που θα προτείνουν και οι ίδιες οι ομάδες.

⁷¹ εφόσον αποστείλουν οι δύο ομάδες υλικό μέχρι την υποστήριξη της εργασίας, θα αναρτηθεί και αυτό

Επίσης θα πραγματοποιηθεί παρουσίαση του όλου εγχειρήματος, αρχικά στο Δίκτυο Κέντρων Πρόληψης Κ. Μακεδονίας και στο Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας (έχει ήδη εκφράσει αίτημα) και στη συνέχεια στα υπόλοιπα Κέντρα Πρόληψης της χώρας (στο πλαίσιο των εκπαιδεύσεων που υλοποιεί το εκπαιδευτικό κέντρο του OKANA). Επιπλέον στο πλαίσιο συνεδρίων (λ.χ. στο συνέδριο του Δικτύου φορέων πρόληψης το οποίο πραγματοποιείται ανά δύο χρόνια).

3.2.3 Περιγραφή του βασικού πλάνου -Κριτήρια βιωσιμότητας του έργου

Όλες οι ομάδες που απεικονίζονται στον χάρτη και οι οποίες λειτούργησαν ως αυτοδιαχειριζόμενες τα προγενέστερα χρόνια, θα προσκληθούν να συμμετέχουν στην συνδιαμόρφωση της καλλιτεχνικής πρακτικής, της οποίας η προοπτική και εξέλιξη της αφορά την δημιουργία ενός κοινού τόπου επικοινωνίας, με στόχο την ενίσχυση μόνιμων διαδράσεων και την δημιουργία κοινωνικών δικτύων. Παράλληλα σε κάθε νέα ομάδα που θα λειτουργεί ως αυτοδιαχειριζόμενη (υπάρχουν τέτοιες ομάδες ήδη), αλλά και σε κάθε ομάδα που έχει εκφράσει αίτημα για «συνέχεια» θα παρουσιάζεται η καλλιτεχνική πρακτική, με στόχο την εμπύχωση τους και ενίσχυση αυτού του αιτήματος αντίστοιχα.

Η διαδικασία που θα εφαρμοστεί ακολουθεί τον εξής βηματισμό:

1ο: Παρουσίαση της εργασίας στα επιστημονικά στελέχη/Συντονιστές ομάδων του Κέντρου Πρόληψης και παροχή της τεχνογνωσίας που απαιτείται για τη λειτουργία του χάρτη (αυτό το βήμα έχει ολοκληρωθεί). Η ανατροφοδότηση ήταν ιδιαίτερως θετική και ενδυνάμωσε τους συναδέλφους, δεδομένου ότι η αποτύπωση και αποτίμηση του προγράμματος «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση », αποτελούσε κοινό προβληματισμό.

2ο: Επικοινωνία του κάθε Συντονιστή με το πρόσωπο αναφοράς των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων και ορισμός συνάντησης .

3ο: Στη συνάντηση, στην οποία θα παρευρίσκεται και η γράφουσα (ως δημιουργός και ως Επιστημονικά Υπεύθυνη του Κέντρου Πρόληψης), θα παρουσιαστεί η καλλιτεχνική πρακτική στο στάδιο που βρίσκεται, η φιλοσοφία, ο σκοπός και η

λειτουργία της, η οποία θα πλαισιωθεί με αναφορές στον ρόλο της Τέχνης στην αντιμετώπιση και πρόληψη των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, και εστίαση στην παρεμβατική βιωματική τέχνη. Θα ακολουθήσει συζήτηση, σχόλια και ανατροφοδότηση και θα ζητηθεί από την κάθε ομάδα η δημιουργία λογαριασμού , καθώς και το ανέβασμα με τις μορφές (λ. χ. κείμενο, φωτογραφίες, ηχητικό υλικό, κ.α.) που δίνει δυνατότητα ο χάρτης. Θα ακολουθήσουν συναντήσεις με κάθε ομάδα για παροχή τεχνογνωσίας σχετικά με την τεχνική λειτουργία του χάρτη (λ. χ. πως ανεβαίνουν τα κείμενα, οι φωτογραφίες, κ. α.). Παράλληλα όπως προαναφέρθηκε ,στις νέες αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες θα ακολουθείται η ίδια διαδικασία (οι ομάδες που θα λειτουργήσουν χωρίς συντονιστή για τουλάχιστον ένα χρόνο).

5ο: Σε αυτό το βήμα θα αναρτηθούν στον χάρτη όλα τα δεδομένα και η ιστοσελίδα θα δημοσιοποιηθεί.

Τα προαναφερόμενα βήματα έχουν ενταχθεί στον επιστημονικό προγραμματισμό του Κέντρου Πρόληψης και θα εμπεριέχονται και στον νέο πενταετή προγραμματισμό (Δεκέμβριος 2019-Δεκέμβριος 2024), ο οποίος θα υποβληθεί στον ΟΚΑΝΑ προς έγκριση (το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση» εμπεριέχεται από το 2002 στον επιστημονικό προγραμματισμό). Έχει ήδη ενημερωθεί η Επιστημονικά Υπεύθυνη του ΟΚΑΝΑ για το Κέντρο Πρόληψης, στην οποία επίσης θα παρουσιαστεί η εργασία στο πλαίσιο των συναντήσεων εποπτείας που ορίζονται από τον επιστημονικό επόπτη ΟΚΑΝΑ.

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Κέντρου Πρόληψης έχει αποφασίσει ομόφωνα την χρηματοδότηση κατασκευής του διαδραστικού χάρτη καθώς και το κόστος που απορρέει για την υποστήριξη της (λ.χ. κόστος για όνομα / domain). Η ανατροφοδότηση τους ήταν επίσης ιδιαίτερα θετική.

Κεντρικός διαχειριστής της ιστοσελίδας θα είναι το Κέντρο Πρόληψης. Η δυνατότητα επεξεργασίας των δεδομένων δεν θα είναι πάγια, αλλά θα ορίζονται συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα. Με αυτόν τον τρόπο θα κατανεμηθεί και ο όγκος της της δουλειάς που απορρέει από την εφαρμογή του περιγραφόμενου πλάνου.

Η διατήρηση της έννοιας της αυτοδιαχείρισης και του θεωρητικού πλαισίου που

συνοδεύει το πρόγραμμα - που συνίσταται στην διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ μη-κατευθυντικότητας και υποστήριξης- αποτελεί ακόμη ένα κριτήριο. Στόχος δεν είναι το έργο να αποτελέσει «ιδιοκτησία» του Κέντρου Πρόληψης, αλλά «χώρος» συνάντησης ομάδων, συλλογικοτήτων, δικτύων .

Με τη διάχυση της καλλιτεχνικής πρακτικής στην επιστημονική κοινότητα θα δοθεί η δυνατότητα και σε άλλους φορείς να συμμετέχουν, είτε από τον χώρο της Πρόληψης (λ.χ. το Κέντρο Πρόληψης του Δήμου Θεσσαλονίκης Σείριος που είναι στη διαδικασία συγκρότησης αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων), είτε από τον χώρο της αντιμετώπισης (λ.χ. το Πρόγραμμα Προαγωγής Αυτοβοήθειας το οποίο έχει παραρτήματα σε τέσσερις νομούς της χώρας ή το ΚΕΘΕΑ που έχει υπηρεσίες σχεδόν σε όλους τους νομούς , κ.α.). Με αυτόν τον τρόπο ο χάρτης θα αφορά όχι μόνο τον νομό Χαλκιδικής αλλά όλη την χώρα.

Το σημαντικότερο κριτήριο διασφάλισης της βιωσιμότητας του έργου είναι η ανταπόκριση των ομάδων, μέσω της συμμετοχής, της ανάπτυξης διαλόγου, συνεργασιών και δικτύωσης. Η θετική ανατροφοδότηση των δύο ομάδων έχει θέσει τη βάση για την προοπτική αυτή. Αν υποθεθεί ότι το Κέντρο Πρόληψης σταματήσει να υφίσταται, η βεβαιότητα ότι το έργο θα συνεχίσει να υφίσταται είναι μεγάλη και βασίζεται στον τρόπο που οι ομάδες αυτές λειτουργούν και στην ισχυρή τους ταυτότητα.

Συνοψίζοντας, με τα παραπάνω διασφαλίζεται όχι μόνο η βιωσιμότητα του έργου, αλλά και η συνεχιζόμενη έρευνα – δράση, της οποίας μία τεχνική συλλογής δεδομένων αποτελεί και ο διαδραστικός χάρτης. Παράλληλα δίνεται «φωνή», στην έννοια της αυτοδιαχείρισης και κατ'επέκταση στην πρωτογενή /καθολική πρόληψη σε επίπεδο επιστημονικής τεκμηρίωσης και σε επίπεδο ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών. Το έργο συμβάλλει στην δημιουργία και ενίσχυση της διαλεκτικής σχέσης ανάμεσα στη θεωρία και την δράση. Η ανάδειξη αυτής της «φωνής » δεν αφορά μόνο τις ευάλωτες κοινωνικά ομάδες ή τις τοπικές κοινωνίες που βρίσκονται σε κρίση. Αφορά πρωτίστως, όπως επισημαίνει ο Ζαφειρίδης, την κατανόηση της πρόληψης όλων των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων ως υπόθεση κοινωνικής και πολιτικής ευθύνης.

3.3 Η Κοινωνική αλλαγή ως ζητούμενο

Το 1960 η Muzumdar , θέτει έξι βασικά συστατικά της ποιοτικά θετικής αλλαγής⁷² (progress- change):

- την ενίσχυση της αξιοπρέπειας του ανθρώπου,
- τον σεβασμό για κάθε ανθρώπινη προσωπικότητα,
- την αυξανόμενη ελευθερία για πνευματική αναζήτηση και διερεύνηση της αλήθειας,
- την ελευθερία δημιουργίας και αισθητική απόλαυση των έργων της φύσης,
- μια κοινωνική τάξη που προωθεί τις τέσσερις πρώτες αξίες και προάγει τη ζωή, την ελευθερία και την επιδίωξη της ευτυχίας, με δικαιοσύνη και ισότητα για όλους.

Η κοινωνική αλλαγή⁷³ στο σήμερα μπορεί να οριστεί « .. ως μια ευδιάκριτη μεταβολή στις δομές ενός κοινωνικού συνόλου η οποία δεν είναι ένα στιγμιαίο συμβάν ,ούτε ξεπερνάει τα όρια ζωής μιας γενιάς , η οποία έχει ένα χαρακτήρα μονιμότητας και αποτελεί σταθμό στην ιστορία της κοινωνίας...» (Τσαούσης ,1999). Η κοινωνική αλλαγή προκαλείται «είναι το προϊόν μιας εκούσιας ενέργειας που αναλαμβάνεται με σκοπό να επιδιώξει ένα συγκεκριμένο αποτέλεσμα ,το οποίο πρέπει να επιτευχθεί με συγκεκριμένους τρόπους και συγκεκριμένους ρυθμούς...» (οπ.π.).

Η συνεισφορά του Maton (2000) στην έννοια της κοινωνικής αλλαγής είναι σημαντική, καθώς θεωρεί ότι παρεμβάσεις που δεν επηρεάζουν κοινοτικά και κοινωνικά περιβάλλοντα δεν μπορούν από μόνες τους να κάνουν τη διαφορά και ότι υπάρχει κρίσιμη ανάγκη για συμμαχικούς κλάδους (disciplines), οργανώσεις και πολίτες να έρθουν μαζί και να συνασπίσουν τις προσπάθειες τους για κοινωνική αλλαγή. Προτείνει την εστίαση σε τέσσερις θεμελιώδης στόχους στη διαδικασία κοινωνικού μετασχηματισμού: δημιουργία ικανοτήτων (capacity building), ενδυνάμωση ομάδων (group empowerment), τη σχεσιακή κοινοτική οικοδόμηση

72 Ο όρος είναι progress- change και όχι evolution/change-αλλαγή ανεξάρτητη ποιότητας

73 «..ο όρος εισάγεται το 1922 από τον Αμερικανό κοινωνιολόγο Ogburn, W.F. σε αντικατάσταση του όρου κοινωνική εξέλιξη...στην ελληνική γλώσσα αποδίδεται και με τον όρο κοινωνική μεταβολή όπου με τον όρο αυτό καλύπτεται κάθε είδους μετασχηματισμός,σκόπιμος ή μη,ενώ ο όρος κοινωνική αλλαγή υπογραμμίζει τη σκόπιμη και συνειδητή μεταβολή...»(Τσαούσης,1999)

(relational community-building) και την πρόκληση (του) πολιτισμού culture challenge). Ο συγγραφέας επισημαίνει ότι η κοινωνική αλλαγή αποτυγχάνει όταν :

- υπάρχουν σωρευτικές επιπτώσεις από πολλαπλά αρνητικά κοινωνικά περιβάλλοντα της καθημερινής ζωής,

- αναπτύσσονται πολλά υποσχόμενα προγράμματα, θεμελιώδη χαρακτηριστικά των κοινωνικών περιβαλλόντων συχνά δεν επιτρέπουν τη συνεχή λειτουργία του προγράμματος για παρατεταμένες χρονικές περιόδους. Η χρηματοδότηση επίδειξης (demonstration funding) τελειώνει, οι υποστηρικτές του προγράμματος το εγκαταλείπουν και οι μεταβαλλόμενες προτεραιότητες οδηγούν σε μειώσεις των πόρων. Τα παραπάνω αποδυναμώνουν τις προσπάθειες εγκαθίδρυσης και διατήρησης προγραμμάτων (που θα μπορούσαν δυνητικά να επιφέρουν αλλαγή). Οι προσπάθειες να επηρεαστούν τα επείγοντα κοινωνικά προβλήματα είναι ουσιαστικά περιορισμένες εξαιτίας της έλλειψης κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών πόρων. Επίσης αναφέρει ότι από την άποψη της διαδικασίας παρέμβασης, παρατηρείται αυξανόμενη απογοήτευση με την πάροδο των χρόνων με εξωτερικές προσεγγίσεις κυριαρχούμενες από τους ειδικούς (expert-dominated).

Οι ομάδες που υιοθετούν αρχές αυτοδιαχείρισης ενέχουν ως προϋπόθεση τον περιφερειακό ρόλο των ειδικών, το οποίο σημαίνει από κοινού και σε οριζόντια βάση οργάνωση των προσπαθειών, συστήνονται και λειτουργούν σε εθελούσια βάση και όχι στο πλαίσιο μιας «διαφημιζόμενης» κοινωνικής πολιτικής (λ. χ. εθελοντισμός), και επέκταση δεν εξαρτώνται από κάποια χρηματοδότηση και δεν την επιζητούν. Οικοδομούν ισχυρές σχέσεις εντός της ομάδας, θεσπίζουν στόχους που απαντούν στις ανάγκες τους και τους υλοποιούν μέσω δράσεων, οι οποίες δημιουργούν ικανότητες σε ατομικό επίπεδο, προάγουν την ενδυνάμωση των ίδιων των ομάδων, αλλά αποδίδουν αξία και σε τοπικό επίπεδο (Maton,2000).

Συνοψίζοντας, η κοινωνική αλλαγή (οφείλει να) είναι ο απώτερος στόχος όλων των παρεμβάσεων πρωτογενούς πρόληψης. Παρεμβάσεις που δεν εφορμούν στη βάση της θεώρησης της κοινής αιτιολογίας των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, (τουναντίον η «εξειδίκευση», καλυμμένη με τον μανδύα της επιστημονικής ανάγεται σε επιστημονική γνώση στοχεύοντας στην απορρόφηση κονδυλίων),

παρεμβάσεις που δεν θέτουν ως κεντρικό στόχο την εγκαθίδρυση σχέσης και την ανάπτυξη δικτύων, (θεωρώντας ότι η πληθώρα «επιμορφωμένων» επαγγελματιών υγείας για την υλοποίηση βραχέων και αποσπασματικών δράσεων συνιστά πρόληψη), παρεμβάσεις που σχεδιάζονται και επιβάλλονται κεντρικά, που «ασπάζονται» τον ρόλο του «σαηνευμένου» λειτουργού πρόληψης, που τα υλικά γίνονται αυτοσκοπός και όχι το μέσο για την επίτευξη του στόχου, απέχουν μακράν και δεν δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την κοινωνική αλλαγή. Η πρόληψη είναι χρήσιμη μόνο στον βαθμό που μετατρέπεται σε κοινωνικό μετασχηματιστή, μετασχηματιζόμενη η ίδια εντός της κοινότητας (Λάϊος ,κ.α. 2016) ,άρα μόνο τότε η κοινωνική αλλαγή μπορεί να οραματιστεί.

Β' ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ - ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Εισαγωγικά

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στο πλαίσιο εκπόνησης της εργασίας. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζονται τα ερευνητικά ερωτήματα, η επιλογή ερευνητικού σχεδίου και ο σχεδιασμός της έρευνας, η μέθοδος και οι τεχνικές συλλογής (ομάδες εστιασμένης συζήτησης) των ποιοτικών δεδομένων, καθώς και οι επικουρικές τεχνικές (αρχαιακό υλικό). Επίσης αναφέρεται το δείγμα της έρευνας, τα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας της έρευνας.

1.1. Ερευνητικά ερωτήματα

Το κύριο ερευνητικό ερώτημα αφορά, το εάν και σε ποιο βαθμό το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση» λειτουργεί ή μπορεί να λειτουργήσει ως μοχλός ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών.

Επιμέρους ερευνητικά ερωτήματα:

Υπάρχει μια διακριτή συλλογική ταυτότητα που χαρακτηρίζει τις αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες ;

Ακολουθεί το συγκεκριμένο πρόγραμμα, ένα υπόδειγμα/πρότυπο έρευνας;

Με ποιους τρόπους οι αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες αυτές μπορούν να ενδυναμωθούν;

1.2. Μεθοδολογία Εμπειρικής Έρευνας

Επιλέχθηκε μια ποιοτικά προσανατολισμένη έρευνα, γιατί το ενδιαφέρον στρέφεται στην μελέτη των βιωμάτων των μελών των ομάδων και της σύνδεσης τους με τον τρόπο λειτουργίας τους και των δράσεων που ανέπτυξαν. Τα κεντρικά χαρακτηριστικά μιας ποιοτικής έρευνας αφορούν, την έμφαση στις διαδικασίες, στην βιωμένη εμπειρία, στα νοήματα και στις αναπαραστάσεις, καθώς και την έμφαση στις πρακτικές, στις δράσεις, στις κοινωνικές σχέσεις, στις υλικές /κοινωνικές δομές,

καθώς και στα ευρύτερα πολιτισμικά πλαίσια. Στο πλαίσιο μιας ποιοτικής έρευνας επίσης, τα άτομα ή οι ομάδες γίνονται αντιληπτά ως ερευνητικοί συνεργάτες και όχι ως «αντικείμενα», υπάρχει αμεσότητα και προσωπική εμπλοκή του ερευνητή (Ιωσηφίδης, 2017). Σημαντικό στοιχείο των ποιοτικών κοινωνικών ερευνών συνιστά η ανάδειξη ενός επιστημονικού λόγου με κοινωνικά χαρακτηριστικά, μέσω της δυνατότητας προοπτικών όπως:

- η παραγωγή, άμεσα ή έμμεσα, πολιτικών αποτελεσμάτων, δεδομένου ότι αναδεικνύει την φωνή αυτών που δεν έχουν φωνή,
- η συμβολή στην ανάπτυξη μιας κριτικής κοινωνικής επιστήμης.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ποιοτικής μεθοδολογίας έρευνας είναι η Έρευνα δράση όπου *«..δίνεται η δυνατότητα ουσιαστικότερης σύνδεσης με το στοιχείο της δράσης, αύξησης του επιπέδου γνώσης της κοινωνικής πραγματικότητας και προσπάθειας πρόκλησης αλλαγών προς όφελος των συμμετεχόντων..»* (οπ.π. 243-244).

Οι θεωρητικές παραδοχές αντλούνται από το Εμπειρικό Διαλεκτικό Ρεαλισμό ή Διαλεκτικό Ρεαλισμό, ο οποίος με τη σειρά του αντλεί από τις παραδοχές του κριτικού ρεαλισμού (Bhaskar 1975) και του εμπειρικού ρεαλισμού του Lawson (1990). Σύμφωνα με αυτές, η κοινωνική πραγματικότητα δεν κατανοείται ως ανεξάρτητη από τις κοινωνικές σχέσεις και διαδράσεις και η οριοθέτηση της συνίσταται στη συγκρότηση γεγονότων, στα οποία η ανθρώπινη διαλεκτική εμπειρία είναι πάντα συνυφασμένη και προσδίδει και αυτή στην κατανόηση του πραγματικού κόσμου. Ο διαλεκτικός Ρεαλισμός εστιάζει στην αναγνώριση δύο επιπέδων, αυτό της εμπειρίας και πρωτόλειας εννοιολόγησης της και στο επίπεδο του πραγματικού, που παράγεται μέσα από τη Διαλεκτική σε πολλαπλές φάσεις και επίπεδα. Θεωρεί δηλαδή ότι η Διαλεκτική αποτελεί συστατικό στοιχείο της κοινωνικής πραγματικότητας και ταυτόχρονα αποδέχεται, ότι τα εμπειρικά δεδομένα είναι η βάση και το πλαίσιο για τη συγκρότηση της. Αυτή η διαδικασία είναι εξωτερική και κοινωνική, συμμετέχει στη λειτουργία και αναπαραγωγή των κοινωνικών σχέσεων και μπορεί να μεταβιβαστεί στην επιστημονική κοινωνική γνώση. Χαρακτηριστικό της κοινωνικής πραγματικότητας αποτελεί επίσης το γεγονός, ότι *αποκρυσταλλώνεται σε μορφές σταθερών αξιών οι οποίες συμβάλλουν στην*

αναπαραγωγή των κοινωνικών δεσμών, με την έννοια ότι αποτελούν τα αγκυροβόλια της και λειτουργούν ως δίαυλοι της αναπαραγωγής της. Τέτοιες αξίες αποτελούν το κοινωνικό, πολιτισμικό και ανθρώπινο κεφάλαιο καθώς και οι υπόλοιπες μορφές του. Η κοινωνική πραγματικότητα αφορά στη διάδραση των ατόμων με τις δομοποιημένες αξίες, οι οποίες είναι τα σημεία αναφοράς της καθημερινής διαλεκτικής σχέσης ανάμεσα σε άτομα και σε ομάδες. Υπό αυτή την έννοια οι δομοποιημένες συσσωρευμένες αξίες είναι ταυτόχρονα εσωτερικές και εξωτερικές και αναπαραγόμενες μικρο-και μακροσχέσεις (Χτούρης, 2017). Όπως επίσης επισημαίνουν οι Chtouris, Miller(2014), «...η θεωρητική πρόταση για την ύπαρξη πολλαπλών μορφών κεφαλαίων-αξιών που στο σύνολο τους αποτελούν ταυτόχρονα το αξιακό και θεσμικό πλαίσιο συγκρότησης της κοινωνίας, όπου η ατομική δράση είναι συστατικό του μέρους, είναι σημαντική για το ζεπέρασμα του αδιεξόδου που δημιουργεί ο δυϊσμός δομής -δράσης...» (οπ.π.: 315).

1.3. Επιλογή Ερευνητικού Σχεδίου.

Η μέθοδος που επιλέχθηκε είναι η Έρευνα - Δράσης γιατί αυτός ο τύπος έρευνας, συνίσταται στη συλλογική και από κοινού παραγωγή γνώσης, στη βάση της οποίας ο κόσμος γίνεται κατανοητός από τους ίδιους τους συμμετέχοντες κατά τη διαδικασία, με στόχο να αναλάβουν δράση για την αλλαγή του, είναι αξιακά προσανατολισμένος στην ανάδειξη ποιοτήτων, όπως η ισότιμη συμμετοχή, ο σεβασμός, ο διάλογος, η αμοιβαιότητα, είναι μια αναστοχαστική έρευνα που επιτρέπει την δημιουργική αξιοποίηση της συσσωρευμένης εμπειρίας, είναι δυνατόν να οδηγήσει σε αποτελέσματα τα οποία να έχουν ευρύτερη επίδραση (Robson, 2010 · Ιωσηφίδης, 2017· Ισάρη & Πουρκός, 2015). Η παρούσα μέθοδος επιλέχθηκε με σκοπό την συστηματική καταγραφή, ανάλυση, ερμηνεία, και κατανόηση των διαδικασιών συγκρότησης της βιωμένης εμπειρίας, όπως αυτά προκύπτουν μέσα από τις αφηγήσεις των μελών δύο αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων του Κέντρου Πρόληψης του Ν. Χαλκιδικής. Συνιστά ταυτόχρονα μια αποτίμηση της πορείας αυτών των ομάδων, και μια συνεχιζόμενη διαδικασία, που περιλαμβάνει τον σχεδιασμό μιας αλλαγής, τη δράση και την παρατήρηση αυτού που συμβαίνει με την αλλαγή, την απεικόνιση αυτών των διαδικασιών και συνεπειών, καθώς και τον σχεδιασμό περαιτέρω δράσης.

Όπως επισημαίνει ο Robson (1993), υπάρχουν συγγένειες μεταξύ της έρευνας δράσης και της έρευνας αξιολόγησης δεδομένου ότι ένα μέρος της έρευνας δράσης μπορεί να επικεντρώνεται στην αξιολόγηση. Συμπληρώνει δε, ότι μια ευρέως αποδεκτή εκδοχή της έρευνας δράσης την εκλαμβάνει ως *ελικοειδή ή κυκλική διαδικασία*, όπου εάν η αλλαγή κριθεί ανεπαρκής τότε η διαδικασία επαναλαμβάνεται.

1.3.1. Τεχνικές συλλογής των ποιοτικών δεδομένων

Οι τεχνικές συλλογής των ποιοτικών δεδομένων, αφορούν στην υλοποίηση ομάδων εστιασμένης συζήτησης, δεδομένου ότι αποτελούν το βασικότερο μεθοδολογικό εργαλείο για την άντληση ποιοτικών δεδομένων και πληροφοριών, μέσω μιας διαδικασίας άμεσης αλληλεπίδρασης των συμμετεχόντων. Η προσέγγιση αφορά δύο ομάδες. Ο συγκεκριμένος αριθμός επιλέχθηκε, δεδομένου ότι οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης συνιστούν έναν «πρόσφορο χώρο» ανάπτυξης μιας «ζωντανής» διαλεκτικής σχέσης. Ο Wilkinson (1998), αναφέρει ότι οι Ο.Ε.Σ. μπορούν να ιδωθούν ως ένα προσωρινό κοινωνικό πλαίσιο, στο οποίο η διάδραση των μελών είναι από μόνη της ένα σημαντικό δεδομένο της έρευνας (Χτούρης, Ζήση, Ρενταρή, 2017). Αυτή η μορφή διαλεκτικής αναδύεται, μέσω του διάλογου των συμμετεχόντων, της παρουσίας του ερευνητή με τον ρόλο του συντονιστή/εμπυχωτή/διευκολυντή της συζήτησης, του τρόπου της δημόσιας παρουσίας του ατόμου στην εστιασμένη ομάδα και του εσωτερικού διαλόγου του ατόμου που πιθανά να αποκαλύπτεται. Με αυτόν τον τρόπο αναδεικνύονται, αφενός τα συγκεκριμένα βιώματα των ατόμων που συμμετέχουν στις εστιασμένες ομάδες, σε σχέση με το πλαίσιο του κοινωνικού κόσμου από τον οποίο αυτά τα βιώματα προέρχονται, αλλά και με τους εξωτερικούς περιορισμούς ή τις ατομικές και συλλογικές ευκαιρίες τις οποίες αντιμετωπίζουν, αφετέρου η ύπαρξη δυναμικής ανάμεσα στους συμμετέχοντες και ανάμεσα στον ερευνητή και την ομάδα, και η συμβολή της στην παραγωγή του αναγκαίου αναστοχασμού και της *αποστασιοποίησης* ("*Verfremdungseffekt*") των υποκειμένων (ο.π.). Εν κατακλείδι, οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης δίνουν τη δυνατότητα ανάπτυξης μιας μεγάλης ποικιλίας διαδραστικών σχέσεων και στο μικρο επίπεδο, αλλά και στην σχέση μικρο-μάκρο, οι οποίες αναμένεται να οδηγήσουν στην παραγωγή σημαντικών εμπειρικών δεδομένων και νέων εννοιολογήσεων (ο.π.).

1.3.2. Επικουρικές τεχνικές συλλογής των ποιοτικών δεδομένων : Το αρχειακό υλικό.

Ο Robson (1993), στα πλεονεκτήματα της χρήσης αρχείου δεδομένων, επισημαίνει πως το αρχείο όπως και το τεκμήριο, αποτελεί ένα διακριτικό μέτρο που είναι μη αντιδραστικό, με την έννοια ότι δεν επηρεάζεται από το γεγονός της χρήσης του, παρέχει μια *δια-επικύρωση* άλλων μέτρων που αφορά την υποστήριξη τους ή τη διάψευση τους και ενθαρρύνει τη δημιουργικότητα του ερευνητή. Ως μειονεκτήματα αναφέρει την μη άμεση αναφορά στο ερευνητικό ερώτημα, τα πρόσωπα που ευθύνονται για την καταγραφή των δεδομένων και τον πληθυσμό από τον οποίο προήρθαν, την ισότιμη ή μη συμβολή των προσώπων για την παραγωγή του αρχείου, την φαινομενική σύνδεση μεταξύ αιτίας και επίδρασης, καθώς και τα δεοντολογικά ζητήματα. Επίσης θεωρεί ότι είναι δυνατή η *δευτερογενής ανάλυση* των δεδομένων ενός αρχείου, η οποία ορίζεται από την Hakim (1982) ως *«οποιαδήποτε περαιτέρω ανάλυση ενός υπάρχοντος συνόλου δεδομένων, η οποία θα παρουσιάσει ερμηνείες, συμπεράσματα ή γνώσεις, πρόσθετες ή τουλάχιστον διαφορετικές από εκείνες που παρουσιάστηκαν στην πρώτη αναφορά»* (Robson, 2010:428).

Στη μεθοδολογία της ανάλυσης περιλαμβάνεται ως επικουρική τεχνική συλλογής ποιοτικών δεδομένων, το αρχείο του Κέντρου Πρόληψης και εμπεριέχει την καταγραφή της πορείας των ομάδων (λ.χ. στάδια αυτονόμησης, αριθμός συναντήσεων, σταθερότητα στην παρουσία των μελών, τρόπος υλοποίησης των στόχων, δράσεις, δυναμική της ομάδας, ιδέες των μελών, εμπόδια που προκύπτουν, κ.α.) καθώς και τη μετέπειτα καταγραφή της παρατήρησης της πορείας του προγράμματος. Καλύπτει το χρονικό διάστημα από την αρχική σύσταση των ομάδων, την σταδιακή αυτονόμηση και λειτουργία τους ως αυτοδιαχειριζόμενες έως και την τελευταία πληροφορία που έλαβε το Κέντρο Πρόληψης για την λειτουργία τους. Εστιάζοντας στα μειονεκτήματα αναφέρονται οι εξής παρατηρήσεις : Το αρχείο δεν δημιουργήθηκε σε άμεση σχέση με το κύριο ερευνητικό ερώτημα, καταγράφηκε με στόχο μιας πρωτόλειας αξιολόγησης μέσα από τη συστηματική καταγραφή της πορείας των ομάδων. Ο πληθυσμός στον οποίο αναφέρεται είναι ο ίδιος με αυτόν των Ο.Ε.Σ. Στην καταγραφή συμμετείχαν ισότιμα οι συντονιστές των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων και η - σε με-

ταγενέστερο στάδιο - καταγραφή εμπεριέχει παρατηρήσεις και σχόλια κατά την εποπτεία του προγράμματος «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση », σε επίπεδο ολομέλειας της επιστημονικής ομάδας του Κέντρου Πρόληψης, αλλά και κατά την εποπτεία από το Π.Π.Α. Αυτά τα μεταγενέστερα σχόλια εστιάζουν στην αντιπαραβολή ανάμεσα στο θεωρητικό πλαίσιο του προγράμματος και την πορεία των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων. Σε ό,τι αφορά το ζήτημα της δεοντολογίας, επισημαίνεται ότι η καταγραφή των ομάδων - και των δράσεων γενικότερα- που υλοποιούνται από τα Κέντρα Πρόληψης , αποτελεί βασική προϋπόθεση και είναι σύμφωνη με το πλαίσιο λειτουργίας τους. Αυτής της διαδικασίας τη γνώση, έχουν πάντα οι συμμετέχοντες στις δράσεις. Το μειονέκτημα που οφείλει να σημειωθεί είναι η διαπίστωση, πως η διαχρονική καταγραφή σε κάποια σημεία δεν ήταν συστηματική.

1.4. Σχεδιασμός έρευνας

Οδηγός ερωτήσεων Ο.Ε.Σ.

Αρχικά θα ήθελα να σας προσκαλέσω να μου μιλήσετε για τον εαυτό σας, ότι θέλετε και νομίζετε εσείς να αναφέρετε.
Τώρα θα ήθελα να σας προσκαλέσω μου μιλήσετε για το πως προέκυψε, πως ξεκίνησε η συγκεκριμένη ομάδα της οποίας είστε μέλη (για παράδειγμα πότε δημιουργήθηκε, διάρκεια, τρόπος λειτουργίας, κίνητρα, στόχοι)
Θα ήθελα να σας προσκαλέσω να μου μιλήσετε για την εμπειρία σας από αυτή τη συμμετοχή
Τι είδους δράσεις κάνατε;Είχαν ανταπόκριση;
Είχατε συνεργασία και επικοινωνία με άλλες τέτοιες ομάδες; Γνωρίζετε άλλες τέτοιες ομάδες που να λειτουργούν από μόνες τους στον τόπο σας ή στον νομό ή στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό;
Οι δράσεις ή οι πρωτοβουλίες που επιλέξατε είχαν κάποια σχέση με την τέχνη , την καλλιτεχνική πρακτική ;
Έχει κάποια σημασία η τέχνη στη λειτουργία της ομάδας;
Η ομάδα σας έχει σαν κοινό σημείο αναφοράς το χώρο;
Θεωρείτε ότι ο χώρος γενικότερα έχει σημασία ως "κοινό αγαθό";
Μέσα από τις δράσεις/πρωτοβουλίες που πραγματοποιήσατε/τε θεωρείτε ότι αποκτούν τα μέλη της ομάδας αλλά και η ίδια η ομάδα κάποια ταυτότητα ;

Τι είναι αυτό που θέλατε να πετύχετε είτε σε ατομικό είτε σε κοινωνικό επίπεδο;
Υπήρξε ανταπόκριση/υποστήριξη από επίσημους θεσμούς στο λειτουργικό κομμάτι της ομάδας;
Είχατε δυσκολίες;
Θεωρείτε ότι συνέβαλε αυτή η ομάδα στην ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας;
Συνεχίζετε να λειτουργείτε ως ομάδα ;
Που πιστεύετε κατά τη γνώμη σας ότι οφείλεται αυτό ;
Θα θέλατε να συμπληρώσετε ή να σχολιάσετε κάτι πριν κλείσουμε;

Θεματικές οδηγού ερωτήσεων και κωδικοί ανάλυσης

Θεματική 1. Προσωπικά στοιχεία

(φύλο, ηλικία, εργασία, σπουδές, οικογενειακή κατάσταση, μέλος ομάδας)

Θεματική 2. Σχέσεις/πορεία με τις ομάδες, δημιουργία και ανάπτυξη δικτύων κοινωνικού κεφαλαίου, επικοινωνίας (κοινωνικό κεφάλαιο).

Σχέσεις με τα άλλα μέλη ομάδας/ων, βαθμός εμπιστοσύνης/ επιφύλαξης /ταύτισης, σχέσεις με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, βαθμός ένταξης των μελών, άποψη για τη λειτουργία, κριτήρια/λόγοι επιλογής, λόγοι λειτουργίας της ομάδας, επαφές/επικοινωνία, μέλη, διασυνδέσεις/δίκτυα.

Θεματική 3. Ποια είναι η αξία και η σημασία αυτών των ομάδων σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο (ανθρώπινο κεφάλαιο).

Παραγωγή και Απόδοση αξίας (συμβολική, λειτουργική, κοινωνική-πολιτισμική, οικονομική), σημασία, αποτίμηση, προσωπικό - κοινωνικό όφελος, δημιουργία ταυτότητας

Θεματική 4. Συγκρότηση των ομάδων σε σχέση με τον κοινό χώρο δράσης και των παραγόμενων βιωμάτων (κοινωνικοποιημένο πολιτισμικό κεφάλαιο).

Χώρος και ομάδες, σχέση με το χώρο ως «συνθήκη», χαρακτήρας (κοινός χώρος), χώρος και κοινωνικά-πολιτισμικά δίκτυα, χώρος και δράσεις.

Θεματική 5. Κοινωνική και προσωπική συμμετοχή στις ομάδες (ως μέσο για την παραγωγή πολιτισμικού κεφαλαίου).

Γνώση/επίπεδο γνώσης, δεξιότητες, εμπειρία/περιστατικά/βιώματα, επιρροή, ταύτιση, πρακτικές/δραστηριότητες πρωτοβουλίες των ομάδων/εναρμόνιση με πρακτικές, ομαδική σκέψη, στόχοι).

1.5. Πλαίσιο Διεξαγωγής της Μελέτης και Διαδικασία Έρευνας

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη στο Νομό Χαλκιδικής και αφορά τις ομάδες που συγκροτήθηκαν ακολουθώντας το σχεδιασμό του προγράμματος «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση» και λειτούργησαν χωρίς την παρουσία συντονιστή.

1.6. Το Δείγμα της Έρευνας

Η επιλογή των ομάδων έγινε με κριτήριο τη λειτουργία της ομάδας χωρίς την παρουσία συντονιστή πέραν του ενός έτους. Η δημιουργία σχέσης και η τήρηση του πλαισίου⁷⁴ που είχε συν-διαμορφωθεί με το Κέντρο Πρόληψης, απεδείχθη ως το βασικό πλεονέκτημα της προσέγγισης. Στην μία ομάδα συμμετείχαν 8 μέλη και στη δεύτερη 6 μέλη (κατά την αρχική διερεύνηση είχαν απαντήσει θετικά 8 μέλη).

1.6.1 Στατιστικά και κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά Ε.Ο. Στανού

Οι συμμετέχοντες είναι όλες γυναίκες, ηλικίας άνω των 50 ετών οι περισσότερες (δύο είναι σχεδόν 50) και το μορφωτικό επίπεδο είναι απόφοιτοι υποχρεωτικής και μέσης εκπαίδευσης. Μόνο ένα μέλος εργάζεται σήμερα (κατά τη λειτουργία της ομάδας δεν εργαζόταν κανένα). Διαμένουν μόνιμα στο Στανό Χαλκιδικής. Χαρακτηριστικό του χωριού αυτού είναι ότι αποτελεί το δεύτερο στην χώρα με πολύτεκνες οικογένειες⁷⁵. Ο Στανός είναι μια ορεινή, απομονωμένη γεωγραφικά περιοχή, με παραδοσιακό τρόπο ζωής, έχει έντονη επαφή με την θρησκεία⁷⁶, υπάρχει μεγάλη ανεργία, και μέτριο βιωτικό επίπεδο. Λειτουργούν μόνο σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης (νηπιαγωγείο και δημοτικό). Απέχει περίπου 45 χλμ, από τον Πολύγυρο - που είναι η έδρα του Κέντρου Πρόληψης - το συγκοινωνιακό δίκτυο είναι ελλιπές και μόνο το οδικό δίκτυο βελτιώθηκε την τελευταία πενταετία. Η συνθήκη αυτή δυσκόλεψε αρκετά, τη διαθεσιμότητα του Κέντρου σε ότι αφορά τις συναντήσεις με την ομάδα.

1.6.2. Στατιστικά και κοινωνικό-δημογραφικά χαρακτηριστικά Ε.Ο. «Προσέγγιση»

74 βλ. κεφ.1

75 Το στοιχείο αυτό ίσχυε πριν δέκα χρόνια, δεν έχει διερευνηθεί η μεταβολή του

76 Η κινητοποίηση για την πρώτη ομάδα γονιών γίνεται από τον ιερέα και εκπρόσωπο της Μητρόπολης στο Δ.Σ. του Κέντρου Πρόληψης

Οι συμμετέχοντες είναι όλες γυναίκες άνω των 50 ετών (δύο είναι άνω των 60) και το μορφωτικό επίπεδο αυτών είναι ανώτατης και ανώτερης εκπαίδευσης. Εργάζονται τα τέσσερα μέλη, ένα είναι συνταξιούχος και ένα δεν εργάζεται. Διαμένουν μόνιμα στη Νικήτη Χαλκιδικής. Η Νικήτη απέχει περίπου 37 χλμ, από τον Πολύγυρο . Ήταν και είναι (ως « Καποδιστριακός» και ως «Καλλικρατικός» δήμος), η έδρα του Δήμου Σιθωνίας γεγονός που «διατηρεί» μια αντιπαλότητα με το δεύτερο μεγάλο χωριό του δήμου τον Ν. Μαρμαρά. Το βιωτικό επίπεδο είναι υψηλό. Στον τόπο αυτό γίνονται τα πρώτα προγράμματα (1999) του Κέντρου Πρόληψης. Το συγκοινωνιακό και οδικό δίκτυο είναι πολύ καλό ακόμη και τους χειμερινούς μήνες. Η συνθήκη αυτή, συνέβαλε στη διαθεσιμότητα του Κέντρου Πρόληψης σε ότι αφορά τις συναντήσεις με την ομάδα.

1.7. Ζητήματα Ηθικής και Δεοντολογίας

Πριν την έναρξη της συζήτησης, εξηγήθηκε αναλυτικά ο σκοπός της συνάντησης, δόθηκαν στους συμμετέχοντες τα έντυπα ενημέρωσης και συγκατάθεσης⁷⁷, καθώς και διευκρινίσεις / απαντήσεις στις ερωτήσεις που προέκυψαν από τους συμμετέχοντες κατά την ανάγνωση των εντύπων.

1.8. Επεξεργασία των δεδομένων

Η συζήτηση ηχογραφήθηκε με ψηφιακό μαγνητόφωνο κατόπιν αδείας των συμμετεχόντων στην έρευνα. Κατά τη διάρκεια της συζήτησης κρατήθηκαν και γραπτές σημειώσεις⁷⁸. Στη συνέχεια, έγινε απομαγνητοφώνηση (transcribing) - μετατροπή του προφορικού λόγου σε γραπτό - και καταγράφηκε το περιεχόμενο της συζήτησης σε κείμενο.

⁷⁷ βλ. Παράρτημα 1 & 2

⁷⁸ βλ. Παράρτημα 3 & 4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΚΑΙ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

2.1. Διαδικασία Ανάλυσης Δεδομένων με το Υπόδειγμα του Εμπειρικού Διαλεκτικού Ρεαλισμού.

Ο βηματισμός στην ανάλυση

Κατά το στάδιο της κωδικοποίησης δημιουργήθηκαν κωδικοί ανάλυσης, οι οποίοι βασίστηκαν στις θεματικές του οδηγού και στη σχολιασμένη βιβλιογραφία. Οι έννοιες που επιλέχθηκαν, με βάση τις θεωρητικές παραδόσεις της κοινωνικής επιστήμης, ήταν του κοινωνικού κεφαλαίου και των μορφών του (πολιτισμικό, ανθρώπινο και κοινωνικοποιημένο πολιτισμικό κεφάλαιο). Στη συνέχεια εντοπίστηκαν τα δεδομένα (Δ) με τη μορφή κωδικών από τις δύο ομάδες (βλ. παράρτημα, ενότητα 6), τα οποία παράγουν κοινό νόημα ως προς τις θεματικές του οδηγού ερωτήσεων, οι οποίοι είναι:

- K.1 (Σχέσεις/πορεία με τις ομάδες, δημιουργία και ανάπτυξη δικτύων κοινωνικού κεφαλαίου, επικοινωνίας).
-
- K.2 (Ποια είναι η αξία και η σημασία αυτών των ομάδων σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο).
- K.3 (Συγκρότηση των ομάδων σε σχέση με τον κοινό χώρο δράσης και των παραγόμενων βιωμάτων).
- K.4 {Κοινωνική και προσωπική συμμετοχή στις ομάδες (ως μέσο για την παραγωγή πολιτισμικού κεφαλαίου)}.

Οι κοινωνικές εννοιολογικές οντότητες που προέκυψαν από τον διαλεκτικό συνδυασμό των δεδομένων, κατά την επαναλαμβανόμενη ανάγνωση, οδήγησαν στον εντοπισμό συγκροτημένων εννοιολογικών εννοιών, στην εμφάνιση των κοινωνικών γεγονότων. Σε ένα επόμενο βήμα έγινε μια προσπάθεια ομαδοποίησης των χαρακτηριστικών και των πρακτικών των δύο Ε.Ο. σε πρωτογενείς κοινωνικούς τύπους και καταγράφηκε το κοινωνικό πρότυπο (προφίλ) που εμφανίζουν. Αυτός ο επαναλαμβανόμενος διαλεκτικός κύκλος οδήγησε στην ανάδυση ορισμένων κεντρικών διακριτών οντοτήτων της κοινωνικής πραγματικότητας, των κοινωνικών

φαινομένων.

2.2. Κωδικοί Ανάλυσης - Κοινωνικές Οντότητες :

Κ.1) Σχέσεις/πορεία με τις ομάδες, δημιουργία και ανάπτυξη δικτύων , κοινωνικού κεφαλαίου, επικοινωνίας.

Κωδικοί αναφοράς

Σχέσεις με τα άλλα μέλη ομάδας/ων, βαθμός εμπιστοσύνης/ επιφύλαξης /ταύτισης, σχέσεις με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, βαθμός ένταξης των μελών, άποψη για τη λειτουργία, κριτήρια/λόγοι επιλογής, λόγοι λειτουργίας της ομάδας, επαφές/επικοινωνία, μέλη, διασυνδέσεις/δίκτυα.

➔ Παρατηρείται συσσώρευση κοινωνικού κεφαλαίου, και με βάση την τυπολογία των Szreter & Woolcock (2004), «κοινωνικό κεφάλαιο δεσμών». Το κοινωνικό κεφάλαιο σε ατομικό επίπεδο και σε επίπεδο ομάδας στηρίζεται από τις άλλες μορφές (πολιτισμικό και κοινωνικοποιημένο πολιτισμικό κεφάλαιο), ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στη δημιουργία ανθρώπινου κεφαλαίου.

Πιο συγκεκριμένα, τα μέλη και των δύο Ε.Ο. εμφανίζουν ισχυρό δίκτυο μόνιμων σχέσεων.

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«..Αυτό μας βοήθησε όλα αυτά τα χρόνια. Νιώθουμε μια οικειότητα μεταξύ μας..» ,

«..Έτσι και ανταμώνουμε μεταξύ μας λες και γνωριζόμαστε πιο καλά από ότι παλιά που δεν κάναμε παρέα. Μας έδεσε αυτό...»,

«..η ομάδα αυτή δημιουργήθηκε και δεν μπορεί να σταματήσει να υπάρχει έχει συσταθεί ,έχει γιγαντωθεί, έχει παρουσιάσει δράσεις.. υπάρχει λοιπόν σαν ομάδα..»,

«..δεν συνεχίσαμε σαν ομάδα αλλά επειδή είμαστε ομάδα..»,

«..στην ομάδα δεθήκαμε .. αλλιώς και τώρα που δεν λειτουργούμε σαν ομάδα έχουμε άλλο δέσιμο..»,

«..εμείς ήμασταν μια ομάδα που προϋπήρχε, οι άνθρωποι που είναι εδώ πέρασαν κάποιες δοκιμασίες για να φτάσουν αυτό το σημείο να είναι ομάδα και να είναι

καλά..»,

«..το ότι οι άνθρωποι χάνονται, δεν χάνονται και τα αισθήματα..»,

«.. δεν χάνονται οι ψυχές μας....αυτά που δημιουργούμε..».

➔ Οι δράσεις που αναπτύσσουν και ο τρόπος λειτουργίας των ομάδων, η ουσιαστική επικοινωνία διατηρούν και ενισχύουν αυτό το δίκτυο δεσμών.

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«..Και όταν βρεθούμε για ένα σκοπό ,όπως το εκκλησάκι ,νιώθουμε ότι είμαστε μέλη μιας ομάδας..»,

«...Δεθήκαμε πάρα πολύ με την ομάδα και ειδικά όταν ξεκινήσαμε να κάνουμε τις δράσεις, αυτό μας ικανοποιούσε και συνεχίζαμε..»,

« ..δέσαμε πολύ, περνούσαμε καλά, κάναμε διάφορες εκδηλώσεις, δράσεις..»,

«..Υπήρχαν δημοκρατικοί κανόνες, πάντα με ψηφοφορία το τι θέλουμε, πάντα ακούγαμε όλες τις γνώμες ,δεν υπήρχε στόχος να υπερισχύσει κάποια, για να γίνει το δικό της, συζητούσαμε όλες τις ιδέες και τις απόψεις και καταλήγαμε σε αυτές που ψηφίζαμε ...»,

«..Νομίζω ότι το μυστικό αυτής της ομάδας ήταν ότι δεν είχε έναν αρχηγό... αυτό ήταν το μυστικό ..δεν χρειαζόταν αρχηγό ...και κανείς δεν ..δεν ..είχε αρχηγικές τάσεις ..δεν κατέλωσε τον άλλο. Και αυτό ήταν ένα στοιχείο για να προχωρήσει η ομάδα. Έμεινε ομάδα, έμεινε ομάδα με μέλη, όλοι με τη γνώμη τους, με την άποψή τους,.... με την προσωπικότητά τους, με τις ιδιοτροπίες τους, με τα καλά τους και τα κακά τους, αυτό ήταν ..»,

«.. δεν είχαμε καταστατικό..»,

«..Ήταν το δέσιμο που είχαμε όλες μαζί. Έλεγε κάτι η μία και όλες συμφωνούσαμε, ναι να το κάνουμε-να συναντηθούμε..»

«.. βέβαια είχαμε ταμείο που κάθε μήνα συμμετείχαμε, δίναμε ένα μικρό ποσό ..τα λεφτά του ταμείου πήγαιναν πάντα στις δράσεις..»

«..αυτές οι δράσεις δεν ήταν με χρήματα, οι άνθρωποι που προσεγγίσαμε, θέλησαν να

βοηθήσουν την ομάδα, το έκαναν αφιλοκερδώς..»

➔ Οι σχέσεις εμπιστοσύνης και αμοιβαιότητας, οι κοινοί προβληματισμοί και στόχοι, η αλληλοστήριξη, η αποδοχή της διαφορετικότητας , επίσης παίζουν καθοριστικό ρόλο.

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«..Το σημαντικό ήταν ότι υπήρχε μεγάλη εχεμύθεια από την ομάδα και εμπιστοσύνη, ότι λέγαμε μέσα στην ομάδα- γιατί λέγαμε και εσώψυχα στην ομάδα- δεν βγήκαν παραέξω και αυτό ήταν πάρα πολύ σημαντικό και μας βοήθησε να ανοιχτούμε και να βγάλουμε πράγματα κρυμμένα...» ,

«..Λειτουργούσαμε και σαν ομάδα. Ότι θέλαμε να κάνουμε το συζητούσαμε, δηλαδή, εμπιστοσύνη η μία στην άλλη..»,

«...Και ακόμα ένα ήταν το σημαντικό για εμένα, η εχεμύθεια. Ήταν πάρα πολύ σημαντική..»,

«..άρα λοιπόν υπάρχει...η εμπιστοσύνη..»

«..υπάρχει αυτό το υπόβαθρο ,που έχει δημιουργηθεί..»

«..αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι όλες είχαμε κοινά σημεία, κοινά προβλήματα, δεν ήταν κάτι που το βίωνα μόνο εγώ...»,

«.. θυμάμαι κάτι πολύ σημαντικό από τη ζωή μου που δεν θα το ξεχάσω ποτέ, που με στήριζαν όταν έχασα τη μαμά μου, που ερχόταν στο μαγαζί και καθόμασταν στην αυλή για να με κάνουν παρέα. Δεν το έκανε κανείς άλλος αυτό. ...θυμάμαι που ερχόσασταν και ακόμα με συγκινεί..»,

«...το πιο βασικό ήταν η αγκαλιά η δικιά μας, ο ένας προς τον άλλον και αυτό έβγαινε,.. και προστάτενε ο ένας τον άλλο και αυτό έβγαινε και δεν μπορούσε η έξω κοινωνία να χτυπήσει κάποιον..»,

«..Δεν θυμάμαι καμιά αγκαλιά απ' έξω, οι αγκαλιές ήταν εδώ..»

«.. δέσαμε πάρα πολύ, γιατί είχαμε διαφορετικές απόψεις, διαφορετική προσέγγιση των πραγμάτων, ο καθένας μπορούσε από τον τομέα του να προσεγγίσει διαφορετικά τα

πράγματα..»

➔ Οι συναντήσεις επικοινωνίας παράγουν αμοιβαία αναγνώριση και αυτή με τη σειρά της παράγει την ομάδα και θέτει και τα όρια της. Οι ισχυροί δεσμοί ανάμεσα στα μέλη της ομάδας, αποκλείουν την ένταξη νέων δρώντων τουλάχιστον σε μόνιμη βάση.

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«..Κάθε μία είναι ο κρίκος της αλυσίδας ..»,

«..τα κορίτσια σήμερα τις νιώθω αδελφές μου...»,

«..Ήταν και ο ενθουσιασμός που είχαμε για την ομάδα, δεν θέλαμε να σταματήσει κάπου, θέλαμε να συνεχιστεί αυτό που ζούσαμε τόσο καιρό. Έτσι, αποφασίσαμε μετά την ομάδα να τη συνεχίσουμε μόνες μας και κάναμε αυτά που κάναμε με προσπάθεια...»,

«..και μου κάνει εντύπωση η αγάπη...που μιλάει η μία για την άλλη..»,

«...είμαι ιδρυτικό μέλος..»,

«..να ενωθούν οι κρίκοι πάλι..»,

«.. εμείς ήμασταν δεμένοι, εμείς ήμασταν η γροθιά και ο κόσμος ερχόταν γύρω από εμάς. Αυτό το δείχναμε, η ομάδα αυτή είχε μία δυναμική, μία εκπληκτική δυναμική..»,

«... εγώ ήθελα να βοηθηθώ, σίγουρα και να βοηθήσω γιατί μου αρέσει να δίνω..»,

«..Πήραμε δύναμη από την ομάδα..»,

«..τόρα που το σκέφτομαι εάν είχαμε κάποιον να μας "οδηγεί" να είναι μπροστά, να μας λέει τι να κάνουμε δεν θα ήμασταν τόσο δυναμικές όσο φανήκαμε ..θα ήμασταν πίσω.. έτσι? θα ήταν μπροστά αυτό το άτομο και θα έλεγε και μεις θα λέγαμε ..καλά...εντάξει.. θα έλεγε αυτός τη γνώμη του και μεις θα λέγαμε καλά...»,

«.. θα επαναπαυόμασταν ότι θα μας βοηθήσει αυτός και δεν θα δραστηριοποιούμασταν από μόνες μας..»

«.. Μπορεί η μία να έλεγε άντε τώρα να μην πάμε ...προχθές πήγαμε και δεν πουλήσαμε

τίποτα και έλεγε και η άλλη 'άντε, βρε πάμε, κάτι θα κάνουμε'.. καλά εντάξει...θα πάμε..»,

«..Ναι, αλλά αναπτερώνονταν πάλι το ηθικό μας και συνεχίζαμε... δεν πέφταμε...όχι ,όχι δεν πέφταμε....έχουμε συνηθίσει σ αυτό ..»,

«..Δεν το βάζαμε κάτω. Αυτό λέγαμε το αφήνουμε στην άκρη, συνεχίζουμε ..»,

«..εμείς μείναμε μέσα γιατί βρήκαμε αυτό που θέλαμε, άμα δεν έβρισκα αυτό που ήθελα δεν θα έμενα στην ομάδα. Αλλά βρήκα αυτό που ήθελα μέσα στην ομάδα..»

«..πρώτα από όλα αποδοχή από την ομάδα σαν άτομο αλλά και εγώ να πάρω από τον καθένα ορισμένα πράγματα και να δώσω..»,

«..Η ομάδα ,βασικά η Προσέγγιση μου έδωσαν και το χώρο και το χρόνο και την αποδοχή και τις ιδέες και το ότι έδινα και εγώ, έβαζα το λιθαράκι μου και αυτό με ικανοποιούσε πάρα πολύ γιατί θέλω να δίνω..»

«.. ίσως ήμασταν τα άτομα που μπορούσαν να συνεννοηθούν –ο αριθμός αυτός, ένας καλός αριθμός για να λειτουργήσουμε..»

«..δεν κάθισαν αυτά τα πρόσωπα γιατί ήδη υπήρχε το δέσιμο και ήταν δύσκολη η ένταξή τους. ..δεν ξέρω αν φταίμε εμείς, αν υπήρχε από τη δική τους πλευρά δηλαδή αν δεν δώσαμε εμείς το «χώρο» για να μπουν μέσα τα άτομα και να αισθανθούν άνετα ή αν αυτά από μόνα τους μαζεύτηκαν γιατί είδαν ήδη ένα «χώρο» να καταλαμβάνεται από τους ανθρώπους που υπήρχαν..»

«.. είδαν το δέσιμο το δικό μας και είπαν : δεν χωράμε..»

«..δεν συναντήθηκαν οι στόχοι μας..»

➔ Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι αυτό το κοινωνικό κεφάλαιο δεσμών, ενεργοποιείται με αφορμή μια συνάντησης *κοινωνικότητας*, την συνάντηση για την διεξαγωγή των Ε.Ο., η οποία δημιουργεί μια ευκαιρία επανασύστασης της ομάδας , μια ευκαιρία αναπαραγωγής του κοινωνικού κεφαλαίου. Η πρόταση για νέους στόχους επίσης πυροδοτεί την επανασύσταση.

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«...Τώρα νιώθουμε ομάδα ..και πάλι εδώ η παλιά ομάδα.. ναι ναι ..» (όλες μαζί),

«...Σαν να είχαμε μια συνάντηση σήμερα..»,

«...Ε, μετά από τόσα χρόνια ,είναι σαν να μην πέρασε μια μέρα..»,

«..Καλό θα ήταν να βρισκόμασταν έτσι ή μια φορά το καλοκαίρι κάπου μαζί σε ένα χώρο ή στο πηγάδι ή .. να μαζευτούμε να πιούμε ένα καφέ ..να πούμε διάφορα..»,

«..είναι ανασύσταση της ομάδας αυτό ..»,

«..και όταν ερχόμαστε εδώ μετά από χρόνια που είχαμε να συναντηθούμε έτσι και πλημμυρίζουμε συναισθημάτων..»,

«.. δεν έσβησε εκείνη η φλόγα που είχαμε..»,

«..Ελπίζω αυτή η συνάντηση να δώσει και νέα «πνοή» στην παλιά ΠΝΟΗ..»,

«..Ατονήσαμε μερικά χρόνια αλλά τώρα νομίζω πως μπορούμε να ξαναρχίσουμε..»,

«..και εγώ μέλος της παλιάς ΠΝΟΗΣ και ελπίζω να ξανασυναντηθούμε ..»,

« ..παρότι πέρασαν κάποια χρόνια που η ομάδα δεν συναντιέται μου φάνηκε σήμερα σαν να μη πέρασε μια μέρα ..αυτή η συνάντηση έτσι εδώ..»,

«..εγώ πέταξα από τη χαρά μου όταν μας πήρε να μας ενημερώσει η ΠΝΟΗ για τη συνάντηση.. ...άστραφα από τη χαρά μου ..παιδιά δεν ξέρετε πως έκανα ..»

«..είμαστε διατεθειμένες να κάνουμε πάλι αυτό από την αρχή, να τυπώσουμε 500 βιβλία και να αρχίσουμε πάλι να τα πουλάμε, είμαστε έτοιμες να το ζήσουμε ξανά αυτό..»,

«.. και το «διαζύγιο» που ήμασταν μέχρι τώρα θα ξαναγίνει «γάμος» » και που ξέρεις μπορεί να προκύψει και «παιδί»..».

➔ Παρατηρείται επίσης συγκρότηση «κοινωνικού κεφαλαίου γεφύρωσης ». Τα μέλη και των δύο ομάδων αναπτύσσουν δίκτυα επικοινωνίας κυρίως με τα στενά οικογενειακά δίκτυα και με δίκτυα γνωστών. Οι διαδράσεις με άτομα ή μέλη άλλων ομόλογων ομάδων δεν είναι μόνιμες και υπάρχει διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο ομάδες (με χαμηλότερο επίπεδο στην ομάδα Στανού από ότι στην Προσέγγιση).

Αντίστοιχα ο δεσμός⁷⁹ με τον φορέα υποστήριξης/Κέντρο Πρόληψης, στο διάστημα⁸⁰ που λειτουργούν ως αυτό-διαχειριζόμενες δεν εμφανίζει ενδιαφέρον κατά την αφήγηση του βιώματος. Μόνο στην ομάδα Προσέγγιση εμφανίζεται σε κάποια σημεία της αφήγησης που αφορούν τη συνέχεια της λειτουργίας της ομάδας.

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«.. Είχαμε βέβαια και την υποστήριξη από τους άντρες μας..»

«..Ναι, ναι...μας βοήθησαν και οι σύζυγοί μας..»

«..Σε αυτά τα παιχνίδια μας βοήθησαν. Δεν μπορούμε να πούμε τίποτα..»

« ..θυμάμαι ότι βοηθήσαμε τα παιδάκια να βγούνε στη σκηνή και συμμετείχαμε κι εμείς ..»

« ..πηγαίναμε στους παππούδες μας και στις μανάδες μας και ρωτούσαμε τι παιχνίδια παίζανε..»

«.. Και ο πάτερ (ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ 1) ήταν πάντα εδώ και να έρθει να μας δει, αν χρειαζόμασταν κάτι, να μας συμβουλευτεί..»

«.. η δασκάλα μας βοήθησε πολύ ..»

«..Καταρχήν προσπαθούσαμε να τα καταφέρουμε μόνες μας αλλά όπου δεν τα καταφέρναμε, όχι σαν άτομα, εκ των πραγμάτων δεν μπορούσαμε περαιτέρω απευθυνόμεσταν στον πατέρα (ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ 2)..»

«..εντάξει μας βοήθησαν και κάποιες άλλες έξω..»

«..γνωρίζουμε μία στην Ορμύλια που δεν είναι όμως από το χωριό ..»

«..Μας κάλεσαν από κει σαν ομάδα και αυτή της Πνοής και εμείς, να συνεργαστούμε στην πώληση των βιβλίων..»

«..Ούτε καν γνωρίζουμε τα άτομα που ήταν στην επόμενη ομάδα μετά από εμάς..»

«..Εμείς ήμασταν πιο δεμένες... οι άλλες δεν βγήκαν ενθουσιασμένες ..ήμασταν πιο ενεργά άτομα..»

79 Η άποψη της γράφουσας είναι ότι συνιστά κοινωνικό κεφάλαιο γεφύρωσης

80 Το Κέντρο Πρόληψης «αναγνωρίζεται» μόνο στη λειτουργία των αρχικών ομάδων.

«..συνέβαλαν και άλλοι εκτός ομάδας ..»

«..αγκάλιασαν πολλοί την ομάδα, χωρίς να έρχονται τακτικά, να είναι μέλη..»

«.. Μια κοπέλα που μας βοήθησε..»

«..Ναι υπήρχαν πολλοί άνθρωποι..»

«..Μας βοήθησαν πάρα πολλοί..ερχόταν..»

«.. ήταν γνωστά άτομα αυτά που ήρθαν..»

«..όχι σαν μέλος της ομάδας... αυτός ήρθε βοηθητικά..»

«..πέρα από τις δράσεις της Προσέγγισης» , όπου μας καλούσαν να βοηθήσουμε πηγαίναμε..»

«.. υπήρχε μεγάλη κοινωνική αποδοχή της ομάδας και μας πλησίαζαν και άλλες ομάδες για να ζητήσουν τη γνώμη μας, να βοηθήσουμε ή να συμμετέχουμε..»

«.. ο σύλλογος της Ορμύλιας μας είχε πλησιάσει, είχαμε κάνει κοινή συνάντηση..»

«..στη Θεσσαλονίκη κατεβήκαμε και ενωθήκαμε με κάποιες ομάδες από άλλους νομούς..»

«..είχαμε συνεργασία με ομάδες πρώτα μέσα από τη Νικήτη..»

«..Η ομάδα αυτή ήταν. Όταν ζητούσε ένας βοήθεια, πήγαιναν και οι υπόλοιποι. Οπότε υπήρχε συνεργασία μεταξύ μας..»

«.. αυτό πήρε και κάποιες διαστάσεις. Δηλαδή υπήρχαν κάποιες ομάδες από την Ορμύλια, από το Μαρμαρά που ζήτησαν να μας συναντήσουν, να τους πούμε το μυστικό μας, να γνωριστούμε..»

«.. Μας γνώρισαν πάντως, μας προσέγγισαν , δεν ξέρω αν τους βοηθήσαμε ή όχι να υπάρχουν στη συνέχεια σαν ομάδες...ότι μας ρώτησαν τα είπαμε..»

«.. βρήκαμε μια ομάδα από την Έδεσσα... θέλησαν να συναντηθούμε και πέρα από αυτό το μάζεμα..»

«..Κάναμε κάποιες προσπάθειες, δυστυχώς δεν συναντηθήκαμε, δεν μπορούσαμε να

συντονιστούμε για να έρθουμε. Η μετακίνησή μας ήταν δύσκολη, ήμασταν μεγάλες ομάδες εμείς..»

«.. η απόσταση ήταν αρκετά μακριά και δεν μπορέσαμε να βρεθούμε. Δεν θέλησαν και αυτοί νομίζω να κατεβούν Θεσσαλονίκη, εμείς για να πάμε Έδεσσα δύσκολα, αυτοί για να έρθουν εδώ...κάπως έτσι..»

«..ίσως σε αυτό το σημείο η ΠΝΟΗ θα μπορούσε να βοηθήσει για να δέσει κάποια καινούρια άτομα.. κάναμε κάποια κρούση..»

«.. Δεν θυμάμαι αν ήταν κάποια κρούση για αυτό ακριβώς ή αν ήταν για καθοδήγηση ,για βοήθεια για...είχαμε μια επαφή..»

«.. βλέπαμε ότι κάτι δεν πάει καλά σε εμάς ότι αρχίζει και φθείρει και θέλαμε κάποια τόνωση, κάποια στήριξη ..»

«..δεν θυμάμαι ακριβώς τα λόγια.. αλλά ήταν...: προσπαθήστε να δεθείτε, λειτουργήστε, εμείς δεν μπορούμε να καθοδηγήσουμε, δεν είναι ο ρόλος μας να καθοδηγήσουμε δεν είναι ο ρόλος μας να καθοδηγήσουμε.. εσείς πρέπει να βρείτε το τι θέλετε να κάνετε και το τι πρέπει να κάνετε..»

«.. όταν κάναμε κάτι ήμασταν μόνο σαν ομάδα, συναντιόμασταν εδώ και αποφασίζαμε τι πρέπει να κάνουμε και μετά ενημερώναμε την ΠΝΟΗ ότι θα κάνουμε "αυτό" ή θα πάμε "εκεί" ,αλλά ήμασταν όλες από μόνες μας και αυτό ήταν..»

« ..μας βοήθησε...στους τρεις μήνες...(γέλια) να γίνει η ομάδα ,να γίνει το ξεκίνημα..»

«..μας έδωσαν τα εφόδια ..και την αυτοπεποίθηση να έχουμε κάθε μια μας , στις συναντήσεις όλες αυτές και να προχωρήσουμε..»

«..γιατί αν δεν γινόταν αυτή η ομάδα δεν θα γινόταν τίποτα απ' όλα αυτά..»

➔ Δεν καταγράφεται συγκρότηση «κοινωνικού κεφαλαίου διασύνδεσης ». Επιδιώκουν την αυτονομία (λ.χ. η ομάδα της Νικήτης αναζητά και δίνει όνομα /«Προσέγγιση», στην ομάδα και εναντιώνονται σε όποια προσπάθεια οικειοποίησης (λ.χ. ομάδα Στανού).

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«..δεχόμασταν πιέσεις να συνεργαστούμε με τον σύλλογο για την έκδοση του βιβλίου

αλλά εμείς επειδή πιστεύαμε στους εαυτούς μας δεν δεχθήκαμε ..δεν θέλαμε να συνεργαστούμε με το σύλλογο γιατί το κυριότερο ήταν ότι πιστεύαμε στις δυνάμεις μας και θέλαμε αυτό που θα κάναμε να είχε τη δική μας σφραγίδα..»

«.. πολύ ασφυκτικές πιέσεις ..να μη γράφει ομάδα γονέων Στανού αλλά να γράφει (.....) σύλλογος Στανού..όλη η δουλειά είχε γίνει από εμάς οπότε θεωρήσαμε ότι δεν υπήρχε λόγος να μπει το όνομα του συλλόγου γιατί ήταν δική μας η δουλειά..»

«..τα παιχνίδια είχαν γίνει και καταγράφηκαν από εμάς... ο σύλλογος δεν είχε κάνει τίποτε δεν συμμετείχε καθόλου..»

«..πόσα καταφέραμε χωρίς να έχουμε κάποιον ισχυρό μπροστά με γνώσεις, χρήματα, γνωριμίες να μας βοηθήσει..»

«..μας έδωσε η ΠΙΝΟΗ 500 ευρώ για την έναρξη των εργασιών για την έκδοση του βιβλίου..»

«..να φτάσουμε να ... βγάλουμε όνομα στην ομάδα..»

«..Θέλαμε να τη δώσουμε ταυτότητα την ομάδα ...»

«..να αποκοπεί όσο μπορεί από την αρχική πηγή της και να γίνει αυτόνομη, ανεξάρτητη, να μεγαλώσει, να γίνει ..»

«..αυτοκέφαλη εκκλησία..»

K.2) Ποια είναι η αξία και η σημασία αυτών των ομάδων σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο (ανθρώπινο κεφάλαιο).

Κωδικοί αναφοράς

Παραγωγή και Απόδοση αξίας (συμβολική, λειτουργική, κοινωνική-πολιτισμική, οικονομική), σημασία, αποτίμηση, προσωπικό - κοινωνικό όφελος, δημιουργία ταυτότητας.

➔ Οι ισχυρές σχέσεις εμπιστοσύνης, συνεργασίας , αλληλοστήριξης, που αναπτύσσονται ανάμεσα στα μέλη των ομάδων , συγκροτούν ένα υψηλό επίπεδο ανθρώπινου κεφαλαίου. Η παραγωγή και απόδοση αξίας σε ατομικό επίπεδο (λ. χ.

δεξιότητες, γνώσεις, αυτο-εικόνα) και σε επίπεδο ομάδας (διαμόρφωση ισχυρής συλλογικής ταυτότητας), αντανακλάται μέσω της αποδοχής των μελών και των ομάδων από τις τοπικές κοινωνίες.

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«..Μέσα στην κοινωνία τη δική μας την τοπική αισθανόμαστε εκτός από το ότι είμαστε χωριανοί, κάτοικοι μόνιμοι, αισθανόμαστε και ξεχωριστά μέλη της συγκεκριμένης ομάδας της ΠΝΟΗΣ..»

«..Αποκτήσαμε ταυτότητα γιατί με αυτά που κάναμε, έλεγαν ξέρω γω στο χωριό 'α, αυτό το έκανε η ομάδα της ΠΝΟΗΣ ,α ..είσαι στην ΠΝΟΗ; α ..είσαι και συ σε αυτή τη δραστηριότητα;..»

«..νομίζω ότι κάθε μία ξεχωριστά ανέπτυξε την προσωπικότητά της, δυνάμωσε πιο πολύ η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας μέσα από την ομάδα..»

«..Κάθε μία είναι ο κρίκος της αλυσίδας..»

«.. μία ηθική ικανοποίηση ότι ζήσαμε όλο αυτό, ότι πήραμε πάρα πολλά πράγματα από την ομάδα , αυτά που ζήσαμε μέσα στην ομάδα ..ότι κάτι προσφέραμε στην κοινωνία του χωριού μας,το πιο επιτυχημένο το εκκλησιάκι που κάναμε..»

«..η ηθική ικανοποίηση της προσφοράς, ότι ζω σε μια κοινωνία, έχω και υποχρεώσεις σε μία κοινωνία, πρέπει κάτι να προσφέρω, κάτι να αφήσω... κάτι να προσφέρω να μείνει, κάτι παραμικρό να θυμάται η επόμενη γενιά. .., όπως με το βιβλίο ο στόχος μας ήταν αυτός, να τα γράψουμε τα παλιά παιχνίδια και να συνεχίσουν να τα παίζουν..»

«..Το είχαμε και εμείς οι ίδιες ανάγκη. Ήταν μια διέξοδος, ψυχοθεραπεία, ερχόμασταν εδώ, μιλούσαμε, κάναμε πράγματα..»

«..δεν μπορούσαμε να το φανταστούμε αυτό το πράγμα, τώρα που το βάζουμε σε σκέψη λέμε μπράβο..»

«..Ανακαλύψαμε και τους εαυτούς μας μέσα σε όλο αυτό, τις δυνατότητες που είχαμε, δεν τις γνωρίζαμε ..»

«..Τελικά δουλεύαμε τον εαυτό μας, δουλεύαμε την προσωπικότητά μας..»

«.. ότι είμαστε ένα παράδειγμα στο χωριό; ..κάποιος που θα το “βολέψει” στο μυαλό του θα πει μπράβο.. τι μπορούν και κατάφεραν δέκα γυναίκες από μόνες τους ...χωρίς να έχουμε κάποιον ισχυρό μπροστά με γνώσεις, χρήματα, γνωριμίες να μας βοηθήσει..»

«..Και δίνουμε και ένα παράδειγμα ..για τη νεολαία να μένουν στο χωριό, ότι μπορούν να κάνουν πράγματα..»

«..Και τώρα που δίνει εργασίες ο δάσκαλος, και φέτος, μας παίρνουν τηλέφωνο για τα παιχνίδια, και μας δίνει τέτοια ικανοποίηση και μετά από 16 χρόνια, συγκεκριμένα φέτος μας έψαχναν τα παιδάκια για τα παιχνίδια..»..»

«..Άρσεε πάρα πολύ στον κόσμο και ήρθαν για να θυμηθούν πώς έπαιζαν οι γονείς μας παλιά και εμείς πώς παίζαμε και ήταν όλο το χωριό, είχαμε πάρα πολύ κόσμο εκείνη τη βραδιά..»

«..και μας λέγαν : μπράβο τι ήταν αυτό που ζήσαμε...και μπράβο αυτό που κάνατε..»

«..Και για χρόνια δεν τα ξεχνούσαν... εκείνη η βραδιά στο σχολείο που τα παρουσιάζαμε, έχει μείνει αξέχαστη..»

«.. Και τώρα να πούμε να τα κάνουμε θα μαζευτούν πάλι..»

«..τα παίζαμε με τα παιδιά στο σχολείο και μαζεύτηκε όλο το χωριό από νέα παιδιά μέχρι και όλοι οι γέροι για να τα δουν ..απ όλες τις εκδηλώσεις που έγιναν όλα τα χρόνια εκείνη η βραδιά ήταν η πιο πετυχημένη..»

«..οι παππούδες γίνανε παιδάκια .. το χαμόγελο ήταν στα χείλη τους ζωγραφισμένο και στο πρόσωπο όλων..»

«..στο τέλος συμμετείχε όλος ο κόσμος..»

«...γιατί εμείς ήμασταν δεμένοι, για αυτό μας αγκάλιασαν..»

«..Βρίσκεις στόχο, είσαι σε μια διαδικασία, αποκτάς αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση, όλα αυτά είναι εφόδια και στον εαυτό σου και στην ομάδα όλη..»

«.. η συμμετοχή σε ομάδες και δράσεις σε κάνει να γνωρίσεις καλύτερα τον εαυτό σου και τις δυνατότητές σου...αυτοεκτίμηση και σεβασμός στους ανθρώπους που έχεις γύρω σου..»

«..και όλη η ομάδα πήρε ταυτότητα και έτσι μας γνώρισαν στο χωριό..»

«..Αν θέλω να περιγράψω τον εαυτό μου .. μιλάω και για την ομάδα μας.. τα χρησιμοποιώ όταν είναι να παρουσιάσω τον εαυτό μου κάπου..»

«..γιατί να μην είμαστε περήφανοι; ..εγώ είμαι περήφανη..»

«..πράγματι, κάναμε κάτι το πολύ ξεχωριστό ...Τόσα άτομα να ενωθούν, να δεθούν, χρόνια πολλά, πολύ προσφορά, πολύ συναίσθημα, πολύ πολύ πολύ πάρα πολύ ..»

«..μας αγκάλιασε όμως και ο κόσμος γιατί.. εμείς ήμασταν δεμένοι, για αυτό μας αγκάλιασαν..»

«.. μας αγκάλιασε στις δράσεις μας..»

«.. ήταν που πίστευε στην ομάδα, στη δράση που έκανε, οπότε αμέσως αμέσως βοηθούσε, αυτό ήταν..»

«.. το θέμα ήταν ότι εμείς βγαίναμε δυνατοί έξω και για αυτό μας αγκάλιασε ο κόσμος, εμείς ήμασταν δεμένοι, εμείς ήμασταν η γροθιά και ο κόσμος ερχόταν γύρω από εμάς..»

«.. δώσαμε πολλά, μας έδωσε και η ομάδα πολλά, πάρα πολλά...»

«..εδώ ήταν η ομάδα, στην πρώτη ήταν η εκπαίδευση..»

«..Ναι, εμπειρία ζωής. ... είναι πολύ σημαντικό .. μου φαίνεται πολύ δύσκολο τόσα άτομα ξαφνικά να ενωθούμε τόσο πολύ, να συναντιόμαστε, να φτάσουμε να συζητάμε και προσωπικά, να γίνουμε φίλοι, να βοηθάει ο ένας τον άλλον και μετά να συνεχίσουμε να βοηθάμε και τους άλλους, να βγάλουμε όνομα στην ομάδα..»

«..Με απίστευτη διάθεση, πίστευαν σε αυτό που έκανε η ομάδα .. δεν υπήρχε αμφιβολία για το τι έκανε η ομάδα ... γιατί είχαμε την αποδοχή του κόσμου, σαν προσωπικότητες αυτοί που είμαστε...»

«..οπότε δεν υπήρχε ίχνος αμφιβολίας για τα χρήματα- δεν ακούστηκε τίποτα, καμιά φορά, .. ξέραν ότι θα παν σε καλό σκοπό..»

«..Γιατί έβλεπαν ότι δίναμε, δεν παίρναμε, αλλά δίναμε..»

«..Αυτό που ήθελα ήταν να βοηθήσω και να μπω σε μια ομάδα..»

«..ένα από τα μυστικά της ομάδας ίσως να ήταν ότι τα μέλη δεν είχαν διάθεση για αυτοπροβολή. Ο καθένας είχε μια ταυτότητα, την κουβαλούσε και η ομάδα απλά διέξοδο στην επικοινωνία με την κοινωνία..»

«..πρώτα από όλα αποδοχή από την ομάδα σαν άτομο αλλά και εγώ να πάρω από τον καθένα ορισμένα πράγματα και να δώσω..»

«.. έμαθα και προσπάθησα και να αλλάξω και σαν άνθρωπος ..και δεν ήξερα ούτε τον τρόπο. ..μου έδωσαν και το χώρο και το χρόνο και την αποδοχή και τις ιδέες .. έβαζα το λιθαράκι μου και αυτό με ικανοποιούσε πάρα πολύ γιατί θέλω να δίνω..»

«.. η προσφορά ήταν το άλφα και το ωμέγα..»

« ..πήραμε και δώσαμε ..»

«.. αλλά ότι άφησε το στίγμα της και την ταυτότητα της μετά από τόσα χρόνια που έχει να παρουσιάσει δράσεις .. ναι θεωρώ ότι το άφησε..»

«.. το έβλεπαν οι φίλοι των παιδιών μας και γίναμε παράδειγμα για τα ίδια μας τα παιδιά και για τους συγχωριανούς μας και μπορεί κάποιιοι στο μέλλον να θελήσουν να κάνουν κάτι παρόμοιο..»

«..να ενωθούν οι κρίκοι πάλι..»

«..πρέπει να υπάρχουμε διαδραστικά..»

«.. η ομάδα αυτή δημιουργήθηκε και δεν μπορεί να σταματήσει να υπάρχει, έχει συσταθεί ,έχει γιγαντωθεί, έχει παρουσιάσει δράσεις.. .. πάντα υπάρχει «χώρος» για να ανεβεί ξανά ..»

K.3) Συγκρότηση των ομάδων σε σχέση με τον κοινό χώρο δράσης και των παραγόμενων βιωμάτων (κοινωνικοποιημένο πολιτισμικό κεφάλαιο).

Κωδικοί αναφοράς

Χώρος και ομάδες, σχέση με το χώρο ως «συνθήκη», χαρακτήρας (κοινός χώρος), χώρος και κοινωνικά-πολιτισμικά δίκτυα, χώρος και δράσεις.

➔ Παρατηρείται συσσώρευση Κοινωνικοποιημένου Πολιτισμικού Κεφαλαίου,

το οποίο φαίνεται να στηρίζεται από το κοινωνικό και πολιτισμικό κεφάλαιο. Οι ομάδες συγκροτούνται, δομούνται, υπάρχουν, λειτουργούν με σημείο αναφοράς τον τόπο, αλλά και οι ίδιες οι ομάδες συνιστούν συμβολικούς χώρους. Οι δράσεις/πρακτικές και των δύο ομάδων που αναπτύσσονται στην τοπική κοινωνία (με ελάχιστες απόπειρες εκτός αυτής), επιφέρουν βελτίωση της ποιότητας του χώρου, της ποιότητας της ζωής και της επικοινωνίας των ανθρώπων, δημιουργούν γεφυρώσεις ανάμεσα σε άτομα και με αυτόν τον τρόπο βαθαινουν και εξασφαλίζουν τον κοινωνικό δεσμό και την κοινωνική συμμετοχή. Η παρουσία του σώματος, η διατήρηση και τεκμηρίωση της μνήμης ατομικής και συλλογικής, η δημιουργία ταυτότητας στους δρώντες στο συγκεκριμένο τόπο, αντανακλούν τη βίωση της ομάδας ως χώρου και του χωριού ως τόπου, προσδίδουν αξία στον τόπο και τον επαναπροσδιορίζουν. Αξίζει να σημειωθεί το ότι ένα μέλος της ομάδας Στανού συγγράφει βιβλίο μετά από μια δεκαετία περίπου (2016), με τίτλο «Ντοπιολαλιά του Στανού Χαλκιδικής».

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«..αναβιώσαμε τα παιχνίδια που παίζαμε εμείς όταν ήμασταν μικρές..»

«..εμείς παίζαμε αυτά τα παιχνίδια μικρές..κρεμάλα, τόξο..»

«..όλοι μας έπιασαν και μας έλεγαν: ήρθαμε στα παιδικά μας χρόνια και δεν ακούγαμε ως τότε παιδιά να παίζουν, μετά έπαιζαν τα παιχνίδια που παρουσιάζαμε ..»

«..ότι θα κάνω κάτι και θα μείνει στο χωριό μου, ότι η ομάδα αυτή έκανε κάτι για το χωριό και αυτό το θυμόμαστε πάντα..»

«..και για χρόνια δεν τα ξεχνούσαν...αυτά τα παιχνίδια δεν τα ξεχνάνε... εκείνη η βραδιά στο σχολείο που τα παρουσιάζαμε, έχει μείνει αξέχαστη..»

«..μπήκαν μέσα και συμμετείχαν και αυτοί στο παιχνίδι. Και συγκινήθηκαν κιόλας, γιατί θυμήθηκαν όλοι τα παιδιά τους χρόνια..»

«..ιδίως οι παλιοί που είχαν ζήσει αυτά τα παιχνίδια ενθουσιάστηκαν, είχαν ενθουσιαστεί..»

« .. όπου έβλεπες παρέα έπαιζαν αυτά τα παιχνίδια..»

«..και μετά τα παίζαμε ,τα πήγαμε και αλλού..»

«..Και στη δικιά μας αίθουσα τα παίζαμε εδώ στην Αγία Χάιδω εδώ στο Στανό..»

«..στον Πολύγυρο τα παίζαμε ...στο Θέατρο..»

«..και στη Μονή Λαζαριστών τα παρουσιάσαμε, στη Θεσσαλονίκη..»

«..εκεί συμμετείχαμε σε ένα διαγωνισμό χειροποίητων παιχνιδιών..»

«..θυμάμαι ένα φούρνο...κάναμε και ψωμάκια πήλινα.. κούκλες πάνινες..αργαλειό με κεραμίδια..»

«..έχουν κάνει ένα λεύκωμα και υπάρχουν και φωτογραφίες από τα δικά μας παιχνίδια..»

«..και μετά βγήκε και το βιβλίο που κάναμε..»

«..γράψαμε όλα τα παιχνίδια που κάναμε τα βγάλαμε σε βιβλίο...αναλυτικά..πως παίζονται τα παιχνίδια ..με τα πάντα μέσα...που το διαβάζει κάποιος και καταλαβαίνει πως παίζεται το παιχνίδι..»

« .. στο βιβλίο αναζητήσαμε πολύ παλιά παιχνίδια ,παιχνίδια που έπαιζαν το 1900, πολύ παλιά όπως τα λιθάρια ... που από την ονομασία καταλαβαίνεις ότι είναι πολύ παλιά ..πηγαίναμε στους παππούδες μας και στις μανάδες μας και ρωτούσαμε τι παιχνίδια παίζανε μας τα περιέγραφαν μας τα δείχνανε ..»

«..μετά αγώνα δώσαμε να τα πουλήσουμε, πήγαμε στα χωριά να το παρουσιάσουμε το βιβλίο μας..»

«..σε πανηγύρια, όπου είχε κόσμο..»

«..σε εκκλησίες απέξω .. βγάλαμε πάγκο με τα βιβλία..»

«..μαζέψαμε λεφτά και χτίσαμε το εκκλησάκι της Αγίας Χάιδως, εδώ στο χωριό..»

«.. το κάναμε εκεί που λένε " στις Χάιδως τ αλώνι" το κάναμε ακριβώς εκεί πέρα.. και τώρα κάθε χρόνο πηγαίνουμε εκεί και κάνουμε λειτουργία ..»

«..και όταν έρχεται η μέρα της λειτουργίας μαζεύεται κόσμος, έρχονται και γιαγιές..»

«.. είναι και ψηλά και φαίνεται..μας έχει μια αγκαλιά- αγκαλιάζει όλο το χωριό..»

«..Μαζευόμασταν κάθε τρεις μέρες το καλοκαίρι..τα λέγαμε λίγο και άντε συνεννοούμασταν πότε θα πάμε ξανά ..»

«..γιατί αλλιώς δεν θα βρισκόμασταν πουθενά και ποτέ ..εκεί μαζευόμαστε όλες μαζί, γιατί τώρα έχουμε ένα κοινό στόχο .. αυτό είναι σαν σημείο αναφοράς που μας μαζεύει..»

«..ο χώρος αυτός είναι κάτι ενεργό, δεν είναι ανενεργό. Δηλαδή κάποια στιγμή μέσα στο χρόνο ο κόσμος μας περιμένει και πρέπει να ανταποκριθούμε σ αυτό. Δεν είναι κάτι που άντε το κάναμε, κάτι στάσιμο που τελείωσε. Υπάρχει ενέργεια, υπάρχει δράση..»

«..όσο ζούμε, αν θέλει ο θεός, εκεί θα πηγαίνουμε ..είμαστε υπεύθυνες για το εκκλησάκι και θα μαζευόμαστε..»

«..16 χρόνια συνεχίζουμε, δεν σταματήσαμε καμία χρονιά..»

«.. υπάρχει ένα πολύ μικρό απόθεμα στα βιβλία και συνεχίζουμε ακόμη και σήμερα και πουλάμε ..»

«..μας ενώνει αυτό εκεί πέρα, αυτό που πάμε να κάνουμε..»

«.. ο χώρος ανήκει σε όλο το χωριό, χώρος ευλογίας, προσκύνησης, θέας..»

«...γιατί βρισκόμαστε και συνεχίζουμε να είμαστε ομάδα αλλιώς αν δεν υπήρχε αυτός ο χώρος, ο τόπος νομίζω ότι η ομάδα μετά θα εξασθενούσε χρόνο με το χρόνο, εκείνος ο ενθουσιασμός και εκείνο το δέσιμο ..»

«..ενώ με το εκκλησάκι υπάρχει και συνέχεια.. και συναντιόμαστε και θα συναντιόμαστε-πρώτα ο Θεός-..μετά ίσως και τα παιδιά μας να συνεχίσουν..»

«..θα το κληρονομήσουν..»

«..ναι ναι θα πουν "οι μανάδες μας πήγαιναν κι έκαναν θεία λειτουργία ..πιστεύω να το κάνουν κάποια παιδιά ..να ενώνονται για να κάνουν αυτό..»

« ..Η μεγαλύτερη δράση και για πολλά χρόνια ήταν αυτό το χριστουγεννιάτικο παζάρι που κάναμε, το οποίο απαιτούσε απίστευτη προσωπική δουλειά..»

«..κάναμε καφέ, κάλεσμα στην κοινότητα, στο χωριό μας και ερχόταν ο κόσμος, είχε ανταπόκριση..»

«..ήταν ένα διήμερο παζάρι, δεν ήταν μια μέρα, δεν ήταν κάποιες ώρες, ήταν μεγάλο...ερχόταν από όλα τα γύρω χωριά, είχαμε τέτοιες επιτυχίες..»

«.. ένα beach party στην παραλία..»

«.. ένα θεατρικό έργο στον Άγιο Παύλο που ανεβάσαμε.. και ήρθε και πολύς κόσμος και εκεί..»

«..τα χρήματα που συγκέντρωνε η ομάδα ήταν από το παζάρι. Αυτά τα χρήματα είχαμε πολύ εύκολο στο μυαλό μας για τι σκοπό τα μαζεύουμε –ήταν τα παιδάκια από τον Άγιο Παύλο, ήταν μια προσπάθεια του πατέρα (...))»

«..δεν ήταν όμως μόνο τα παιδιά από τον Άγιο Παύλο, είχε και κάτι άλλα παιδάκια... θυμάμαι κάτω στην παραλία που ήταν 4- 5 παιδιά ..βοηθήσαμε και άλλα παιδιά και άλλες οικογένειες..»

«.. όπου μας καλούσαν να βοηθήσουμε πηγαίναμε..»

«..είχαμε συνεργασία με ομάδες πρώτα μέσα από τη Νικήτη..»

«..είχαμε ακουστεί πέρα από τη Νικήτη σαν ομάδα και ήθελαν να μας γνωρίσουν..»

« .. εμείς ζωγραφίσαμε την παραλία μας, τον « Αρσανά» που πηγαίναμε, βάλαμε και το όνομα....»

«..ήταν συνδεδεμένο με την ομάδα μας..»

«.. ο χώρος ήταν το χωριό που συναντιόμασταν, ο χώρος ήταν πάντα μέσα στο χωριό..»

« ..η ομάδα για μένα είναι ένας χώρος συνάντησης..»

«..το ότι ζούσαμε όλοι στο ίδιο μέρος ήταν πολύ σημαντικό.. με διευκόλυνε πάρα πολύ ο χώρος αυτός..»

«..και οι δράσεις ήταν εντός του χώρου του δικού μας, υπήρχε χώρος μέσα σε αυτόν το χώρο για να γίνουν αυτές οι δράσεις..»

«..αλλά υπήρχε και ο χώρος όχι με την έννοια του χώρου, δηλαδή ξέραμε ότι μια φορά

την εβδομάδα θα συναντηθούμε, θα δούμε τα ίδια πρόσωπα, τους γνωστούς μας ανθρώπους, θα περάσουμε καλά , θα πούμε μια κουβέντα...και αυτό με την έννοια το χώρου, των ανθρώπων τώρα, έτσι, της άλλης διάστασης, υπήρχε..»

«.. οπουδήποτε. Το θέμα ήταν αυτό, ότι ..θα συναντιόμασταν θα υπήρχε χώρος οπουδήποτε για να συναντηθούμε και αυτό ήταν το καλό..»

«.. νομίζω ότι η έννοια του χώρου είναι συνάφεια του τίτλου της ομάδας Προσέγγιση, τελείωσε, αυτό τα περικλείει όλα.. προσέγγιση ..τελεία...»

«..εμείς ήμασταν μια ομάδα που προϋπήρχε. Όταν ανοίξαμε την ομάδα γιατί θέλαμε να βάλουμε νέα πρόσωπα μέσα..δεν κάθισαν αυτά τα πρόσωπα γιατί ήδη υπήρχε το δέσιμο και ήταν δύσκολη η ένταξή τους. ..δεν ξέρω αν δεν δώσαμε εμείς το «χώρο» ... ή αν αυτά από μόνα τους μαζεύτηκαν γιατί είδαν ήδη ένα «χώρο» να καταλαμβάνεται από τους ανθρώπους..»

«..νομίζω ότι είναι αυτό .. ότι δεν είχε χώρο ...είδαν το δέσιμο το δικό μας και είπαν : δεν χωράμε..»

«...ότι τα άτομα τα νέα που ήρθαν στην ομάδα είχαν κάποια πιστεύω που δεν έβρισκαν «χώρο» μέσα στην ομάδα..»

«..ταυτίζεται ο χώρος με την εμπειρία, εκεί που τα ζεις, οι μνήμες, δενόμαστε..»

«.. ο χώρος είναι ζωή...στους ίδιους χώρους οι άνθρωποι κάνουν αναμνήσεις, δένονται, αγαπιούνται, μισιούνται, ο χώρος είναι που τα κάνει όλα, στο χώρο εναποθέτεις το οτιδήποτε έχει ο καθένας και από κει προχωράς..»

«..όταν εγώ βρεθώ στον Άγιο Παύλο συγκινούμαι, θυμάμαι το θέατρο, θυμάμαι..»

«.. και ύστερα και στον ίδιο χώρο ο καθένας έχει άλλες εμπειρίες και προσφέρει άλλα πράγματα και παίρνει και άλλα πράγματα, είμαστε όλοι στον ίδιο χώρο αλλά δεν πήρε η κάθε μια μας το ίδιο..ανάλογα με τις ανάγκες που έχει ο καθένας..»

«.. και ανάλογα και με τις εμπειρίες του καθενός μας..»

«.. υπάρχει λοιπόν σαν ομάδα ..το ότι ακολούθησε φθίνουσα πορεία δεν σημαίνει ότι έφτασε στο μηδέν ... πάντα υπάρχει «χώρος» για να ανεβεί ζανά..»

K.4) Κοινωνική και προσωπική συμμετοχή στις ομάδες (ως μέσο για την παραγωγή πολιτισμικού κεφαλαίου).

Κωδικοί αναφοράς

Γνώση/επίπεδο γνώσης, δεξιότητες, εμπειρία/περιστατικά/βιώματα, επιρροή, ταύτιση, πρακτικές/δραστηριότητες πρωτοβουλίες των ομάδων/εναρμόνιση με πρακτικές, ομαδική σκέψη, στόχοι.

➔ Καταγράφεται υψηλό επίπεδο πολιτισμικού κεφαλαίου, μέσω της απόκτησης γνώσεων, δεξιοτήτων, την ενσώματη στάση και παρουσία, την παρουσία και διάθεση πολιτισμικών πρακτικών, τη διάσωση της συλλογικής μνήμης της ταυτότητας και της ιστορίας του τόπου. Τα μέλη των ομάδων με «όχημα» την ομάδα, αναπτύσσουν πρακτικές προσφοράς /αλληλεγγύης , παράγουν πολιτισμικά αγαθά και μέσα από αυτές τις διαδικασίες και εμπειρίες αποκτούν και τα ίδια γνώσεις, δεξιότητες και βελτίωση της αυτο-εικόνας. Με αυτόν τον τρόπο «τροφοδοτούνται » σε ατομικό επίπεδο και σε επίπεδο ομάδας. Η διαφοροποίηση στα τυπικά προσόντα (λ.χ. τίτλοι σπουδών) ανάμεσα στις δύο διερευνώμενες ομάδες δεν φαίνεται να επηρεάζει το μέγεθος του παραγόμενου πολιτισμικού κεφαλαίου. Το πολιτισμικό κεφάλαιο που συγκροτείται, φαίνεται να στηρίζεται από τον συνδυασμό των άλλων μορφών κεφαλαίου (κοινωνικό , κοινωνικοποιημένο πολιτισμικό και ανθρώπινο κεφάλαιο).

Αντιπροσωπευτικά τμήματα του μετεγγραμμένου κειμένου

«..αυτό που με οδήγησε ήταν ... να πάρω κάποια εφόδια για μετέπειτα. Και τα πήρα αυτά τα εφόδια- με βοήθησε πάρα πολύ..»

«.. και ακόμη και τώρα δηλαδή μετά από 16 χρόνια μου έρχονται πράγματα στο μυαλό που τα θυμάμαι ακόμη. Αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι όλες είχαμε κοινά σημεία, κοινά προβλήματα, δεν ήταν κάτι που το βίωνα μόνο εγώ...και δεν μετανιώνω ποτέ που ήρθα..»

«.. Και μετά στη ζωή πολλά πράγματα με βοήθησαν πάρα πολύ..»

«..εγώ θέλω να πω ότι έζησα εμπειρίες που δεν ξανάβιωσα τόσα χρόνια μετά...»

«..και υπάρχει εφαρμογή. Τα εφαρμόζουμε αυτά....και στα εγγόνια..»

«..και πήραμε πράγματα ..όχι πολλά αλλά αρκετά..»

«.. αλλά δίναμε συμβουλές η μία στην άλλη... και αυτό ήταν κάτι διαφορετικά και πιο ωφέλιμο, γιατί ήταν κοινά τα προβλήματα. Όταν το βιώνεις μόνη σου λες :εγώ το περνάω μόνο αυτό και κανένας άλλος και βλέπεις ότι και άλλη, και άλλη, και λες: ότι δεν είμαι μόνη..»

«.. μας δόθηκε και η ευκαιρία, ίσως κάποια άτομα να θέλανε να κάνουνε κάτι και να μην έβρισκαν τους κατάλληλους ανθρώπους ή την κατάλληλη δομή , να κάνουν κάποια πράγματα.. εμένα μου άρεσε πάντα να προσφέρω αλλά δεν ήξερα τον τρόπο, δεν ήξερα σε πιο φορέα,... Και αυτό μου έδωσε τη δυνατότητα να κάνω αυτό που πάντα ήθελα..»

«..όλο αυτό μας γέμιζε και καμία δεν ήθελε να μπει μπροστά..»

«..και αυτό το είχαμε σαν ομάδα και μετά ..συνέχεια..»

«..Να ανεβούμε μπροστά σε τόσο κόσμο, σε εκείνη την αίθουσα να βγούμε να δείξουμε τα παιχνίδια. Στην αρχή όλες ντρεπόμασταν, έπρεπε να διαβάσουμε σε τόσο κόσμο όλα αυτά που κάναμε ,ένα να ακούσουν και οι άλλοι. Και εκείνη ήταν πολύ μεγάλη εμπειρία..»

«..για μας άλλη εμπειρία και αυτή, να φύγουμε έξω από το χωριό, να πάμε να δούμε κάτι τελείως διαφορετικά και καινούργια και πρωτόγνωρα. Άλλη εμπειρία καλή και αυτή, θετική που είχαμε μέσα από όλο αυτό..»

«..γίναμε και ηθοποιοί..γελούσαμε πάρα πολύ..μας ευχαριστούσε αυτό το πράγμα..»

«..από το να καθόμαστε σπίτι και να μεγαλώνουμε τα παιδιά μόνο,κάναμε πράγματα..»

«..γίναμε κι εκδότες... ..γράψαμε όλα τα παιχνίδια που κάναμε τα βγάλαμε σε βιβλίο... με σκίτσα...αναλυτικά..πως παίζονται τα παιχνίδια ..που το διαβάζει κάποιος και καταλαβαίνει πως παίζεται το παιχνίδι..»

«..στο βιβλίο αναζητήσαμε πολύ παλιά παιχνίδια ,παιχνίδια που έπαιζαν το 1900..»

«..μετά αγώνα δώσαμε να τα πουλήσουμε, ..άλλη εμπειρία κι αυτή..»

« ..όλα αυτά μόνες μας όμως , που δεν ξέραμε τίποτα ..»

«.. η μία παρακινούσε την άλλη..»

«..ούτε συγγραφείς ήμασταν , ούτε ποιητές ήμασταν ,τίποτα δεν ήμασταν..»

« ..βρήκαμε και το εξώφυλλο ...μόνες μας..τι χρώμα τι εικόνα θα βάλουμε όλα μόνες μας..»..»

«..ούτε και γνώσεις πολλές είχαμε.. δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου ήμασταν όλες..»

«..αυτό ήταν αυτό που μάθαμε, να λειτουργούμε σαν ομάδα..»

«..και μοιραζόμασταν τις δουλειές, τις ευθύνες, ανάλογα με τις δυνατότητες της κάθε μίας. Ότι μπορούσε, ότι δυνατότητα είχε η κάθε μία δεν πιέζαμε κάποιον να κάνει κάτι παραπάνω από αυτό που μπορούσε. Γιατί ήταν ομαδικό και θέμα προσφοράς..»

«..μπορούσα να εκφράσω κάποια συναισθήματά μου δεν θα τα έλεγα κάπου αλλού και έπαιρνα πιο πολύ αυτοπεποίθηση, αυτό νομίζω ότι ήταν κάτι που βοηθούσε..»

«..όλο ξεκινά από μέσα μας, αν εμείς δεν μπορούμε να το ζήσουμε να το βγάλουμε δεν μπορούμε να το δώσουμε όλο αυτό προς τα έξω και να μεγαλώσει όλο αυτό που νιώθουμε και να το ζήσουν και οι άλλοι..»

«..εάν είχαμε κάποιον να μας οδηγεί να είναι μπροστά, να μας λέει τι να κάνουμε δεν θα ήμασταν τόσο δυναμικές όσο φανήκαμε ..θα ήμασταν πίσω..»

«.. κάναμε διάφορες εκδηλώσεις, δράσεις... δώσαμε πολλά, μας έδωσε και η ομάδα πολλά, πάρα πολλά..»

«..η μεγαλύτερη δράση και για πολλά χρόνια ήταν αυτό το χριστουγεννιάτικο παζάρι που κάναμε, το οποίο απαιτούσε απίστευτη προσωπική δουλειά, εργατώρες των παιδιών εδώ όλων, χωρίς όμως να έχει κούραση, ήταν μία διαδικασία εξαιρετική..»

«..μέσα από την ομάδα έβγαιναν διάφορα πράγματα δικά μας στην ομάδα και αυτό ήταν το καλό..»

«..είχαμε και κίνητρα όμως, είχαμε τα παιδιά πάνω στον Άγιο Παύλο που χρειαζόταν βοήθεια και ήταν πολύ σημαντικό..»

«.. γιατί μόνο από το παζάρι μαζεύαμε χρήματα..αυτά τα χρήματα είχαμε πολύ εύκολο στο μυαλό μας για τι σκοπό τα μαζεύουμε –ήταν τα παιδάκια από τον Άγιο Παύλο, ήταν

μια προσπάθεια του πατέρα (...).... τα είχε φέρει από τη Γεωργία... παιδιά του πολέμου..»

«..το κάνουμε για τα παιδιά τα άλλα που δεν τα ξέραμε..τα βοηθήσαμε...αυτή ήταν η διαφορά νομίζω..»

«..όλα τα υπόλοιπα που κάναμε, ένα beach party στην παραλία..»

«.. ένα θεατρικό έργο στον Άγιο Παύλο που ανεβάσαμε..»

«.. και τη συναυλία στον Άγιο Παύλο..»

«.. «Προσέγγιση» νέων ..»

«.. σαν δράσεις μετά από πολλά χρόνια η αλήθεια είναι ότι περιοριστήκαμε κυρίως στον φιλανθρωπικό τομέα... και κει νομίζω ότι ήταν το λάθος και χαθήκαμε..»

«.. δεν είχαμε στόχους και χαθήκαμε..»

«.. ήταν πάρα πολύ ωραία εμπειρία. Πήρα πάρα πολλά πράγματα, έμαθα .. να βλέπω αλλιώς..μάλλον έψαχνα τον εαυτό μου..»

«.. σου ανοίγει άλλους ορίζοντες τελείως διαφορετικούς..»

«..η εμπειρία μας ήταν ευχάριστη μπορώ να πω .. αλλά πιο πολύ δεθήκαμε, δεθήκαμε σαν ομάδα. Ίσως επειδή μαζευόμαστε, ίσως επειδή θέλουμε να καταφέρουμε πράγματα σαν ομάδα..τις δράσεις μας; και ήταν πολύ καλή εμπειρία..»

«..ναι, εμπειρία ζωής..»

«..δεν έχασα καμία συνάντηση και όταν γύριζα, γύριζα πράγματι πολύ καλά, πολύ ευχαριστημένη, πολύ χαρούμενη..»

«.. εμείς δουλεύαμε σαν πρόληψη θέλαμε να δείξουμε διεξόδους ή στα παιδιά ή στους μεγάλους, κάπως έτσι. Δεν ήμασταν ούτε αστυνομικοί ούτε δικαστές, οπότε σταματούσαμε εκεί..»

«.. και από εκεί μου ξύπνησαν πράγματα σε εμένα και σε αυτούς που το είδαν, φαντάζομαι για το πώς αντιδράς στις εξαρτήσεις και τι σημαίνει τέχνη, παιχνίδι, ζωγραφιά και ότι άλλο..»

«..Γιατί αυτή ήταν η προσφορά της ομάδας. Η ομάδα αυτή ήταν. Όταν ζητούσε ένας βοήθεια, πήγαιναν και οι υπόλοιποι. Οπότε υπήρχε συνεργασία μεταξύ μας και η σύνδεση ομάδα με ομάδα .. »

«..όχι μόνο φτιάξαμε αριστουργήματα αλλά μάθαμε να φτιάχνουμε πράγματα και εμείς που τα χέρια μας δεν πιαναν. Δηλαδή, πήραμε πολλά πίσω..»

«..δεν θέλαμε προβολή, κάτι υλικό να κερδίσουμε,... Ήταν γιατί θέλαμε εσωτερικά να γίνουμε εμείς... και να βοηθήσουμε και το χωριό, τους δίπλα μας..»

«.. και γίναμε παράδειγμα για τα ίδια μας τα παιδιά και για τους συγχωριανούς μας και μπορεί κάποιος στο μέλλον να θελήσουν να κάνουν κάτι παρόμοιο..».

2.3. Κοινωνικά Γεγονότα

Πρόκειται για την επανατοποθέτηση των δεδομένων των κοινωνικών οντοτήτων, τα οποία είναι *αποκαθαρμένα από τον εννοιολογικό θόρυβο* » (Χτούρης, 2019 : 14), έτσι ώστε να προκύψουν νέα κοινωνικά δεδομένα. Κατά την επαναλαμβανόμενη ανάγνωση των δεδομένων των κοινωνικών οντοτήτων εντοπίζεται η εμφάνεια των κάτωθι κοινωνικών γεγονότων:

Το πρώτο κοινωνικό γεγονός που καταγράφεται προκύπτει από τους κωδικούς K1+K2+K3+K4 και είναι αυτό της **Προσφοράς /Αλληλεγγύης στο τοπικό κοινωνικό περιβάλλον (Γ1α).**

Περιγραφή γεγονότος:

Η προσφορά /αλληλεγγύη στον τόπο τους, βιώνεται από τα μέλη και των δύο ομάδων ως αυτοσκοπός, ως το ενεργοποιούν στοιχείο. Αναπτύσσουν σχέσεις αλληλοστήριξης και δράσεις αλληλεγγύης, οι οποίες «συσπειρώνονται», γύρω από την ομάδα, την νοσηματοδοτούν. Το ενδιαφέρον για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των άλλων, βιώνεται και ως προσωπική ικανοποίηση, αλλά και ως λόγος ύπαρξης της ομάδας. Στο αρχεακό υλικό καταγράφεται, ότι οι δράσεις προσφοράς/αλληλεγγύης της ομάδας «Προσέγγιση» δεν αφορούν μόνο στα χρήματα που συγκεντρώνουν μέσα από τις δράσεις τους για τα παιδιά που

φιλοξενούνται στην Αγία Βερενίκη⁸¹, αλλά και στην ενισχυτική διδασκαλία που παρέχουν τα μέλη⁸² της ομάδας σε αυτά τα παιδιά. Επίσης καταγράφεται ότι η ομάδα στέκεται αλληλέγγυα, σε ότι αφορά την προστασία⁸³ αυτών των παιδιών στην καθημερινότητά τους. Η αξία που παράγεται και αποδίδεται, απορρέει από τις σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των μελών αλλά και ανάμεσα στις ομάδες και την τοπική κοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο το κοινωνικό κεφάλαιο παίζει σημαντικό ρόλο στην συγκρότηση ανθρώπινου κεφαλαίου.

Συμπληρωματικά με το κοινωνικό γεγονός της προσφοράς /αλληλεγγύης καταγράφεται το κοινωνικό γεγονός **της αμοιβαιότητας (Γ1β).**

Περιγραφή γεγονότος:

Η αμοιβαιότητα αφορά τις ενέργειες που αποβαίνουν προς όφελος των άλλων, παράλληλα με την θετική προσδοκία ότι στο εγγύς και απώτερο μέλλον θα υπάρξει ανταπόδοση. Η ανταπόδοση αυτή εισπράττεται στο παρόν από τα μέλη των ομάδων, αλλά διατηρείται και ως θετική προσδοκία για το μέλλον. Το ατομικό όφελος συνίσταται σε μια βελτίωση της αυτο -εικόνας, η οποία αφορά την εσωτερική ανύψωση αλλά και την απόκτηση δεξιοτήτων. Το συλλογικό όφελος μεταφράζεται σε παραγωγή πολιτισμικών αγαθών και συμπλέει συχνά με το ατομικό. Το γεγονός αυτό λειτουργεί ως συνεκτικό στοιχείο ανάμεσα στα μέλη κάθε ομάδας αλλά και μεταξύ των ομάδων και της τοπικής κοινωνίας.

Το δεύτερο γεγονός που καταγράφεται προκύπτει από τους κωδικούς K2+K3+K4 και είναι της **αυτονομίας /αυτό-οργάνωσης (Γ2) των ομάδων.**

Περιγραφή γεγονότος:

Καταγράφεται υψηλό επίπεδο αυτονομίας/αυτό-οργάνωσης το οποίο φαίνεται να αποτελεί προστατευτικό παράγοντα για την διατήρηση και συνοχή των ομάδων. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός πως στην προσπάθεια οικειοποίησης από θεσμικό φορέα

81 Ένας μοναχός/ιερέας είχε προβεί σε αυτήν την πρωτοβουλία. Διέμενε στον Άγιο Παύλο, μια τοποθεσία έξω από τη Νικήτη όπου είχε χτίσει ένα σπίτι και μια μικρή εκκλησία αφιερωμένη στην Αγία Βερενίκη. Φιλοξενούσε ορφανά κορίτσια από χώρες της ανατολικής Ευρώπης, κυρίως από Ουκρανία, Γεωργία, κ.α, μέχρι να ενηλικιωθούν. Συνέχιζε να παρέχει στήριξη μέχρι να βρουν εργασία, ή να σπουδάσουν ή να παντρευτούν.

82 Τα μέλη της ομάδας είναι στην πλειοψηφία τους εκπαιδευτικοί

83 λειτουργούν ως ενήλικες υποστηρικτές

(εκπολιτιστικό σύλλογο) της δράσης (έκδοση βιβλίου) και συνολικά της ομάδας Στανού, παρατηρείται σθεναρή αντίσταση. Η διατήρηση της αυτονομίας και της αυτό-οργάνωσης, παίζει καθοριστικό ρόλο στην διατήρηση της συνοχής της ομάδας, συνεπώς του κοινωνικού κεφαλαίου. Παρατηρείται ότι η αυτό-οργάνωση είναι πιο υψηλή στην ομάδα Προσέγγιση - έχουν δημιουργήσει από την αρχή ταμείο, το οποίο χρησιμοποιούν για το ξεκίνημα των δράσεων τους - από ότι στην ομάδα του Στανού, όπου ο φορέας υποστήριξης στήριξε το ξεκίνημα της έκδοσης του βιβλίου. Με αυτήν την έννοια η αυτό-οργάνωση συμβάλλει και στην συγκρότηση οικονομικού κεφαλαίου, το οποίο χρησιμοποιείται για την παραγωγή πολιτισμικών αγαθών.

Το τρίτο κοινωνικό γεγονός που καταγράφεται προκύπτει από τους κωδικούς K2+K1 και είναι η **διαμόρφωση των ομάδων ως «κλειστά» συστήματα (Γ3).**

Περιγραφή γεγονότος:

Η διαμόρφωση ισχυρής ταυτότητας στις ομάδες, φαίνεται να τις μετατρέπει σε «κλειστά» συστήματα, με την έννοια ότι δεν εντάσσουν νέους δρώντες ως μόνιμα μέλη της ομάδας. Ο βαθμός αυτής της «κλειστότητας», διαφοροποιείται ανάμεσα στις δύο ομάδες. Στην Ε.Ο. «Προσέγγιση» κατά τη διεξαγωγή της συζήτησης, αφιερώνεται χρόνος για το θέμα αυτό και καταθέτουν όλα τα μέλη τις απόψεις τους, και παρά τις όποιες διαφοροποιήσεις, κοινός παρονομαστής φαίνεται να είναι η ισχυρή ταυτότητα, το *δέσιμο*, που δεν επιτρέπει την είσοδο, δεν αφήνει *χώρο* για κανέναν. Στην ίδια ομάδα στο αρχειακό υλικό έχει καταγραφεί η φράση ότι «τα νέα μέλη θα διαλύσουν την ομάδα». Αντίθετα την ομάδα του Στανού, δεν φαίνεται να την απασχολεί αυτό το ζήτημα, δεδομένου ότι η συζήτηση δεν «ανοίγει» προς αυτή την κατεύθυνση. Τα δύο σχόλια που γίνονται για αυτό το θέμα, στο κλείσιμο της συζήτησης, έχουν μια ανάλαφρη χροιά (γελούν) και αφορούν την σύγκριση ανάμεσα στην ομάδα τους και την δεύτερη ομάδα γονιών που δημιουργήθηκε μεταγενέστερα. Ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι στο αρχειακό υλικό καταγράφεται πως αυτή η δεύτερη ομάδα οφείλεται σε δική τους πρωτοβουλία, καθώς και ότι έχουν ζητήσει τη βοήθεια της για μία από τις δράσεις τους. Παρατηρείται πως ο τρόπος που «δανείζονται» άτομα για την υλοποίηση των δράσεων τους είναι όμοιος και

κοινό το αποτέλεσμα : η μη μόνιμη ένταξη νέων δρώντων. Ο Χτούρης (2004), επισημαίνει ότι ο προσδιορισμός της ταυτότητας γίνεται «...περισσότερο ως σημείο αυτό-αναφοράς και άμυνας ...» και ότι αυτή η διαδικασία αυτό-αναφοράς δεν προκύπτει από κάποιο κανόνα αλλά από το κοινό συμφέρον των μελών, η οποία οδηγεί σε επαναλαμβανόμενους τύπους συμπεριφοράς. Η καταγραφή των ομάδων αυτών ως κλειστές , με την έννοια της μη ένταξης νέων μόνιμων μελών, δεν ερμηνεύεται απαραίτητα ως απομείωση κοινωνικού κεφαλαίου, αλλά ως θέσπιση ορίων τα οποία τίθενται ταυτόχρονα με την παραγωγή της ομάδας - σύμφωνα με τον Bourdieu- γιατί κάθε νέα είσοδος μπορεί να επιφέρει διατάραξη της συνοχής της ομάδας.

Το τέταρτο κοινωνικό γεγονός που καταγράφεται προκύπτει από τους κωδικούς K1+K3 και είναι **της απουσίας μόνιμων διαδράσεων/ ανάπτυξης κοινωνικών δικτύων (Γ4).**

Περιγραφή γεγονότος:

Ενώ καταγράφονται κάποιες απόπειρες επικοινωνίας και συνεργασίας με άλλες ομάδες, αυτές δεν οδηγούν σε μια μόνιμη διάδραση. Πιθανές ερμηνείες που επιχειρούνται για αυτή την απουσία είναι ο γεωγραφικός αποκλεισμός⁸⁴ (που όμως δεν αφορά τη δεύτερη⁸⁵ ομάδα, η οποία προχωρεί σε πρόσκαιρες διαδράσεις εντός και εκτός νομού), η απόσταση που συνεπάγεται μετακινήσεις, η μη ύπαρξη κοινών αναγκών και η μη ένταξη μόνιμων νέων μελών. Πιθανά η «συνύπαρξη» όλων των επιχειρούμενων ερμηνειών να είναι μία απάντηση.

2.4. Διατύπωση Κοινωνικών Τύπων

Σε έναν επόμενο ερμηνευτικό διαλεκτικό κύκλο, παρατίθεται η περιγραφή κοινωνικών τύπων μέσω της ομαδοποίησης των χαρακτηριστικών και των πρακτικών των ομάδων.

A) Πρωτογενής Κοινωνικός τύπος Ε.Ο. Στανού :

Καταγράφεται ένας τύπος ομάδας, της οποίας τα μέλη είναι γυναίκες, μητέρες, σε

84 βλ. κοινωνικοδημογραφικά στοιχεία Στανού

85 βλ. ομάδα κοινωνικοδημογραφικά στοιχεία «Προσέγγιση»

παραγωγική ηλικιακή φάση, που δεν διαθέτουν ιδιαίτερο μορφωτικό επίπεδο, δεν εργάζονται, οι πόροι διαβίωσης προέρχονται από τους συζύγους, με κύρια απασχόληση την ανατροφή/διαπαιδαγώγηση των παιδιών (γονεϊκό ρόλο). Διαμένουν σ ένα απομονωμένο οδικά και συγκοινωνιακά τόπο, από τον οποίο δεν έχουν μετακινηθεί. Η συμμετοχή τους σε ένα βιωματικό πρόγραμμα πρωτογενούς πρόληψης,⁸⁶ αποτελεί αφορμή για τη συνέχιση της ομάδας, στο πλαίσιο της οποίας θέτουν στόχους και τους υλοποιούν, για ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα . Στις πρακτικές τους διαφαίνεται η επικέντρωση στην παράδοση και την θρησκεία. Παρατηρείται μία διαλεκτική πόλωση σε σχέση με τους θεσμικά κατοχυρωμένους φορείς , καθώς και χαμηλή διάδραση με άτομα ή ομάδες. Επίσης παρατηρείται ότι βιώνουν ως χαμηλή τη διάδραση με τον φορέα υποστήριξης⁸⁷.

Το κοινωνικό πρότυπο (προφίλ) της ομάδας αυτής εμφανίζει : ισχυρούς λειτουργικούς δεσμούς με την οικογένεια και τη θρησκεία, υψηλό επίπεδο κοινωνικού κεφαλαίου, πολύ χαμηλό επίπεδο κοινωνικού κεφαλαίου (με την έννοια μόνιμων διαδράσεων με άτομα και άλλες ομάδες ή θεσμικούς φορείς) και υψηλό επίπεδο πολιτισμικού, ανθρώπινου και κοινωνικοποιημένου πολιτισμικού κεφαλαίου.

B) Πρωτογενής Κοινωνικός τύπος της Ε.Ο. Προσέγγιση

Καταγράφεται ένας τύπος ομάδας, της οποίας τα μέλη είναι γυναίκες, μητέρες σε παραγωγική ηλικιακή φάση⁸⁸, που διαθέτουν υψηλό μορφωτικό επίπεδο, εργάζονται⁸⁹, και συνεισφέρουν στο οικογενειακό εισόδημα. Διαμένουν σ ένα τόπο που είναι κόμβος (οικονομικός, πολιτιστικός, τουριστικός). Η συμμετοχή των περισσότερων σε πάνω από ένα βιωματικά προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης⁹⁰, αποτελεί αφορμή για τη συνέχιση της ομάδας, στο πλαίσιο της οποίας θέτουν στόχους και τους υλοποιούν, για ένα πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Στις πρακτικές τους διαφαίνεται μία επικέντρωση για βοήθεια σε ευάλωτες κοινωνικά ομάδες. Καταγράφεται χαμηλή διάδραση με τους θεσμικά κατοχυρωμένους φορείς,

86 Ομάδα για γονείς που υλοποίησε το Κέντρο Πρόληψης

87 την οποία βιώνουν σε διαφορετικό βαθμό σε προγενέστερη φάση (λειτουργία ομάδας γονιών).

88 την περίοδο λειτουργίας της ομάδας

89 σε επαγγέλματα που ανήκουν στη κατηγορία του κοινωνικού/ανθρωπιστικού χώρου(ένα μέλος είναι ελεύθερη επαγγελματίας)

90 Ομάδα για γονείς, ομάδα για εκπαιδευτικούς ,ομάδα εκπροσώπων κοινωνικών φορέων

και μέτρια με άτομα ή ομάδες. Επίσης παρατηρείται ότι βιώνουν ως μέτρια τη διάδραση με τον φορέα υποστήριξης⁹¹.

Το κοινωνικό πρότυπο (προφίλ) της ομάδας αυτής εμφανίζει: ισχυρούς λειτουργικούς δεσμούς με την οικογένεια, υψηλό επίπεδο κοινωνικού κεφαλαίου, μέτριο επίπεδο κοινωνικού κεφαλαίου (με την έννοια μόνιμων διαδράσεων με άτομα και άλλες ομάδες, θεσμικούς φορείς) και υψηλό επίπεδο πολιτισμικού, ανθρωπίνου και κοινωνικοποιημένου πολιτισμικού κεφαλαίου.

2.5. Κοινωνικά Φαινόμενα

Πρόκειται για Εννοιολογικές ολότητες μιας θεωρητικής (κοινωνικής) πραγματικότητας, που αναδύονται ως έννοιες οι οποίες αφορούν σε νέα ή ανασυγκροτούμενα Κοινωνικά Φαινόμενα. Τα Κοινωνικά Φαινόμενα δεν αποτελούν ένα συν-άθροισμα των παραστάσεων των μελών της κοινωνίας για αυτά, αλλά κάτι διακριτό και ξεχωριστό, γιατί συγκροτούνται ως κεντρικές κοινωνικές οντότητες, μέσα από διαφορετικούς ιδεατούς τύπους πρακτικής αλλά και συμβολικά γεγονότα, στα οποία το άτομο συμμετέχει όχι πάντοτε συνειδητά, ή μέσα από καθημερινές ρουτίνες ή θεσμικές λειτουργίες (Χτούρης, 2019).

1. ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ (ΚΦ.1)

Από τα κοινωνικά γεγονότα ($G1\alpha + G1\beta + G2$) αναδύεται το κοινωνικό φαινόμενο της Δημιουργικής αλληλεγγύης.

Η Δημιουργική Αλληλεγγύη αφορά στην μεταβίβαση πόρων που μπορεί να δημιουργούν συνολικό όφελος για την κοινότητα, χωρίς η μεταβίβαση αυτή να οδηγεί στη μείωση του ατομικού οφέλους αυτών που διαθέτουν πλεόνασμα, ή στην απώλεια πόρων από το σύνολο της κοινότητας που θα ωφελούσαν άμεσα άλλους περισσότερους ενδιαφερόμενους. Αυτή η μεταβίβαση πόρων συνδέεται άμεσα με τη συσσώρευση γνώσης, αλλά και την αποδοχή και βαθιά κατανόηση από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους και την κοινότητα. Εκφράζεται μέσω της συμπαράστασης, υποστήριξης, αλληλεγγύης από ομάδες, δίκτυα, κοινότητες που διαθέτουν ισχυρά

⁹¹ την οποία βιώνουν σε διαφορετικό βαθμό σε προγενέστερη φάση (λειτουργία ομάδας γονιών, εκπαιδευτικών, κοινωνικών εκπροσώπων).

δίκτυα μόνιμων σχέσεων.

Περιγραφή Φαινομένου:

Τα κοινωνικά γεγονότα της προσφοράς/ αλληλεγγύης, αμοιβαιότητας και αυτοδιαχείρισης, οδηγούν στην εμφάνιση του κοινωνικού φαινομένου της δημιουργικής αλληλεγγύης, το οποίο περιέχει θέματα κοινωνικής ταυτότητας, νοσηματοδότησης του κοινωνικού εαυτού, συσσώρευσης κοινωνικού κεφαλαίου που βοηθά στο σχηματισμό ανθρώπινου κεφαλαίου και κοινωνικοποιημένου πολιτισμικού κεφαλαίου. Μία απόπειρα εμβάθυνσης, μέσω της σύγκρισης της λειτουργίας και των πρακτικών των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων με αυτές των εθελοντικών ομάδων, οδηγεί σε μία εκτίμηση: η λειτουργία και οι πρακτικές των εθελοντικών ομάδων στην πλειονότητα τους, είναι απόρροια της επίσημης κρατικής πολιτικής (διαφήμιση και ύπαρξη κρατικών προγραμμάτων επιβάλλουν κατά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό τη δημιουργία τους) και ως εκ τούτου μια «εκ των άνω» ενέργεια των πολιτών, όπου η συμμετοχή, η συνέργεια, η υποστήριξη δεν πηγάζουν από τους δρώντες αλλά είναι απόρροια «κατεύθυνσης» και «συμπλήρωμα» της επίσημης κοινωνικής πολιτικής. Υπό αυτήν την έννοια οι πρακτικές και η λειτουργία τους δεν εμφανίζουν το κοινωνικό φαινόμενο της δημιουργικής αλληλεγγύης. Οι αυτό-διαχειριζόμενες ομάδες, αντίθετα, γεννιούνται από τους ίδιους τους πολίτες και ίσως και στο πλαίσιο μιας αντιπαράθεσης με τους θεσμικούς φορείς, ή ειδικούς, και κατανοούνται σαν μια κριτική-εναλλακτική πρακτική ως προς την επίσημη κοινωνική πολιτική. Έχουν διάρκεια και συνέχεια και εμπεριέχουν χαρακτηριστικά όπως τη συλλογική συμμετοχή, τη διάθεση και ετοιμότητα για κοινωνική καινοτομία, την παρουσία και πρόσβαση στο δημόσιο χώρο και την ανοιχτότητα στα θέματα της κοινωνικής αλλαγής, κ.α. Ο εντοπισμός και η ανάδειξη τέτοιων δρώντων/υποδειγμάτων (άτομα, συλλογικότητες, ομάδες, δίκτυα), ιδιαίτερα σε κοινωνίες που βιώνουν κρίση, θα πρέπει να αποτελεί μέλημα, με στόχο το μετασχηματισμό των κοινωνιών, από κοινωνίες κατανάλωσης και ελλειμματικού κοινωνικού κράτους σε κοινωνίες κοινωνικής συνέργειας και συμμετοχής.

2. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ» Η «ΠΕΡΙΧΑΡΑΚΩΣΗ (ΚΦ.2)

Τα κοινωνικά γεγονότα (Γ3+ Γ4) οδηγούν στην υπόθεση ανάδυσης ενός

κοινωνικού φαινομένου που περιγράφεται ως «περιορισμός» ή «περιχαράκωση», των ομάδων που υιοθετούν αρχές αυτοδιαχείρισης .

Περιγραφή Φαινομένου:

Η παραγωγή ομάδων με χαρακτηριστικά «κλειστότητας», αυτονομίας/αυτοοργάνωσης και απουσίας μόνιμων διαδράσεων, συσσωρεύουν από τη μια πόρους (κοινωνικό, ανθρώπινο, πολιτισμικό και κοινωνικοποιημένο πολιτισμικό κεφάλαιο), ταυτόχρονα όμως φαίνεται να οδηγούν σε μια περιοριστική πραγματικότητα. Η έκφραση αυτή διατυπώνεται και κατανοείται, σύμφωνα με τις αναφορές των Portes & Sensenbrenner (1993) για τις αρνητικές όψεις του κοινωνικού κεφαλαίου, όπου υποστηρίζουν ότι παρατηρείται αποκλεισμός των εκτός δικτύου από μια κοινωνική ομάδα και τον όρο *διπλή περιχαράκωση*, των Weber και Parkin, όπου περιγράφουν με αυτόν τον τρόπο το κλείσιμο μιας κοινωνικής ομάδας και την περιχαράκωση της. Σε μια απόπειρα εμβάθυνσης αυτού του φαινομένου, θα μπορούσε να υποθεθεί ένας μηχανισμός που αναπαράγει αυτόν τον εγκλωβισμό, που φαίνεται να είναι κοινός, με την έννοια ότι λειτουργεί ανεξάρτητα από το αν οι διερευνώμενες ομάδες ανήκουν στο επίπεδο της αντιμετώπισης προβλημάτων/ ομάδες κοινωνικά ευάλωτες, ή είναι ομάδες που μελετώνται στο επίπεδο της πρόληψης ψυχοκοινωνικών προβλημάτων ή αν είναι ομάδες αυτοδιαχειριζόμενες. Αυτό το δεύτερο κοινωνικό φαινόμενο αναφέρεται ως υποθετικό, δεδομένου ότι το δείγμα της έρευνας, που αφορά αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες, είναι περιορισμένο. Προκύπτει μεγάλο ενδιαφέρον για την επέκταση της μελέτης σε μεγαλύτερο δείγμα ομάδων που λειτουργούν στη βάση των αρχών αυτοδιαχείρισης, με στόχο την επιβεβαίωση του ή μη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑΣΜΩΝ ΕΥΡΗΜΑΤΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται ο σχολιασμός των ευρημάτων, ακολουθεί η παρουσίαση των λεκτικών διαδράσεων μέσω του σύννεφου λέξεων (world cloud) και η περιγραφή των συμπερασμάτων σε σχέση με τα ερευνητικά ερωτήματα. Επίσης επιχειρείται ο εντοπισμός θεωρητικών προεκτάσεων και η διατύπωση ενός γενικότερου κοινωνικού τύπου. Η συζήτηση ολοκληρώνεται με την «πρόταση ανοίγματος μιας νέας συζήτησης».

3.1. Διαλεκτικοί Στοχασμοί

Η ερευνήτρια⁹² τροφοδότησε με θέματα και φρόντισε να δώσει χώρο σε όλα τα μέλη, καθώς και στην κατάθεση των διαφορετικών απόψεων. Και στις δύο ομάδες εμφανίστηκαν ηγετικοί ρόλοι, κυρίως στο θέμα της «συνέχειας» της ομάδας. Οι όποιες συμφωνίες στις απόψεις μεταξύ των μελών δεν ήταν αποτέλεσμα επιρροής, δεδομένου ότι επέρχονταν (με βάση τα μη λεκτικά μηνύματα) μετά από σκέψη.

Πιο συγκεκριμένα, για την ομάδα Ο.Ε.Σ. Στανού, το πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκε ο διάλογος ήταν ιδιαίτερα ευχάριστο και φιλικό⁹³, ενώ κατά την αφήγηση υπήρξε μια κλιμάκωση στην περιγραφή των γεγονότων και στα συναισθήματα. Κατά την παρουσίαση του εαυτού τους ήταν αρκετά σύντομες και λίγο «κουμπωμένες». Έκαναν αρκετές παύσεις για να θυμηθούν. Σε ότι αφορά την αρχική ομάδα, την ομάδα των γονέων, μιλούσαν με χαρά και νοσταλγία. Δεν ήταν ιδιαίτερα αναλυτικές σ αυτή την ερώτηση σε σχέση με τις ακόλουθες ερωτήσεις. Κατά την αφήγηση της εμπειρία τους από την ομάδα τους χωρίς συντονιστές, υπήρχε μεγάλος ενθουσιασμός, συγκίνηση και χαρά από τα περισσότερα μέλη. Για παράδειγμα όταν αναφέρθηκαν στα παιχνίδια που παίζανε στο πανηγύρι της Αγίας Χάιδως συγκινήθηκαν όλες (άλλες λιγότερο και άλλες περισσότερο) και κυρίως όταν αναφέρθηκε από ένα μέλος ότι *«εκείνη τη βραδιά τη θυμούνται ακόμη όλοι»* ή όταν

⁹² Σημειώνεται ότι, η ερευνήτρια δεν συμμετείχε ως συντονίστρια των ομάδων αυτών, αλλά δεδομένης της θέσης της (Επιστημονικά Υπεύθυνη) στον φορέα είχε παρευρεθεί σε κάποιες από τις δράσεις/εκδηλώσεις των ομάδων εκπροσωπώντας το Κ.Π.

⁹³ Κατά την τηλεφωνική επικοινωνία με τα μέλη της ομάδας για την ενημέρωση του στόχου της συνάντησης, ένα μέλος ενημέρωσε την ερευνήτρια για «μία έκπληξη». Πριν ξεκινήσει η συζήτηση, της δώρισε το βιβλίο που έγραψε πριν δυο χρόνια (2016) με τίτλο «Ντοπιολαλιά του Στανού Χαλκιδικής».

αναφέρθηκαν ότι με αυτή τη δράση βγήκαν έξω από τα νερά τους και από τα στενά όρια του χωριού τους. Με περηφάνια τόνισαν ότι τα κάνανε όλα μόνες τους παρόλο που δεν είχαν γνώσεις. Ήταν δε, ιδιαίτερα περιγραφικές και αναλυτικές στις δράσεις τους (δύο μέλη σηκώθηκαν και εξήγησαν παίζοντας, ένα παραδοσιακό παιχνίδι). Επίσης, υπήρξε μια έντονη αλληλεπίδραση στη ζωντάνια, το πάθος, την ενέργεια και τον ενθουσιασμό τους για όλο αυτό που αφηγούνταν το οποίο φαινόταν σαν να το ζούσαν εκείνη τη στιγμή. Ένα μέλος είχε ηγετικό ρόλο. Τέσσερα μέλη, είχαν πιο ενεργό ρόλο, ενώ τρία μέλη ήταν λιγότερο συμμετοχικές λεκτικά, όχι όμως μη λεκτικά. Φάνηκαν αμήχανες και απογοητευμένες για τη μη συνέχεια της λειτουργίας ως ομάδα - επιχείρησαν να το δικαιολογήσουν με το ότι συναντιούνται μεμονωμένα - καθώς και διστακτικές στην αφήγηση συγκεκριμένων δυσκολιών (ένα μέλος αναφέρθηκε) που αφορούσαν τις σχέσεις ανάμεσα στα μέλη και στην αντιπαράθεση με τον πολιτιστικό σύλλογο του χωριού τους.

Για την Ο.Ε.Σ. Προσέγγιση, το πλαίσιο στο οποίο αναπτύχθηκε ο διάλογος ήταν ιδιαίτερα οικείο και υπό την προσμονή «..*ανασύστασης*..» της ομάδας. Από την πρώτη στιγμή της συνάντησης υπήρχε εγκαρδιότητα, ζεστασιά, χιούμορ και γέλιο. Το κλίμα ήταν ζωντανό, συναισθηματικά ενεργό με πολύ συγκίνηση και ενθουσιασμό. Στην αρχή υπήρχε λίγο άγχος σε κάποια μέλη, στην πορεία όμως εξαλείφθηκε. «Οδηγούσαν» την συζήτηση σαν και γνώριζαν τις ερωτήσεις, την πήγαιναν «παρακάτω» από μόνες τους. Υπήρξε διάδραση των μελών, η οποία εκφράστηκε με την «συνέχιση» της αφήγησης του ενός μέλους με το άλλο, (φαινόταν στα πρόσωπα τους να τους «ξεσηκώνει» κάτι που ξεκινούσε να αφηγείται ένα μέλος), με τη διαφορετική άποψη σε κάποια σημεία, αλλά σχεδόν τις περισσότερες φορές κατέληγαν σε μία διαλεκτική σύνθεση. Διάχυτη ήταν η αλληλο-στήριξη κατά το μοίρασμα γεγονότων όπως η απώλεια ή η απομόνωση. Τα μη λεκτικά μηνύματα, όπως η στάση του σώματος επιβεβαίωναν το κλίμα που επικρατούσε : έγερναν προς τα μπροστά όταν γινόταν διάλογος μεταξύ τους ή χρησιμοποιούσαν ενισχυτικά τα χέρια τους, κοιτάζονταν στα μάτια καθώς συζητούσαν. Επίσης και η έκφραση στα πρόσωπα καθρέφτιζε καθ όλη τη διάρκεια τα συναισθήματα που αναδύονταν. Οι αφηγήσεις ήταν αυθόρμητες, αρκετές φορές διέκοπταν η μία την άλλη για να πάρουν τον λόγο (αυτό δυσκόλεψε την απομαγνητοφώνηση αρκετά). Τα συναισθήματα ήταν

χαρά, περηφάνια, αλλά και απογοήτευση, λύπη όταν μιλούσαν για τη μη συνέχεια της ομάδας ή για δράσεις που δεν έκαναν. Ένα μέλος συμμετείχε πολύ λιγότερο σε σχέση με τα υπόλοιπα, όμως με τις εκφράσεις της έδειχνε ιδιαίτερα συγκινημένη και ότι αναπολούσε όλο αυτό που αφηγούνταν από τα υπόλοιπα μέλη. Κυριάρχησαν λεκτικά δύο μέλη, οι υπόλοιπες όμως σχεδόν πάντα κουνούσαν καταφατικά το κεφάλι σε αυτά που έλεγαν. Στην παρότρυνση κάποιων μελών για ανασύσταση της ομάδας - η οποία δημιουργήθηκε ως αφορμή από αυτή τη συνάντηση, υπήρξε διστακτικότητα από δύο μέλη, αλλά συνεχίστηκε με μεγάλη επιμονή μέσω επιχειρημάτων. Στο τέλος ενώ ήταν όρθιες συμφώνησαν να βρεθούν όλες μαζί για καφέ. Φάνηκε να τους προκαλεί χαρά περιέργεια και ενδιαφέρον το γεγονός ότι θα ξαναγίνει συνάντηση για τον ψηφιακό χάρτη και τη λειτουργία του.

Το κλίμα αυτό διαφάνηκε ότι θα επικρατήσει, δεδομένου ότι κατά την επικοινωνία ορισμού των συναντήσεων, όπου διατυπωνόταν η πρόσκληση για συμμετοχή στις Ο.Ε.Σ., τα μέλη και των δύο ομάδων εξέφραζαν χαρά και ενθουσιασμό, σαν να περίμεναν όλα αυτά τα χρόνια μια συνάντηση *«...πέταξα από τη χαρά μου όταν μας πήρε να μας ενημερώσει η ΠΝΟΗ για τη συνάντηση ..»*. Κατά την διεξαγωγή δε των Ε.Ο, η συνάντηση ονομάστηκε *«..ανασύσταση της ομάδας..»*, *«..Σαν να είχαμε μια συνάντηση σήμερα ..»*, *«..Τώρα νιώθουμε ομάδα ..και πάλι εδώ η παλιά ομάδα..»*, *«..να ενωθούν οι κρίκοι πάλι..»* και κατά την ολοκλήρωση της συζήτησης μετατράπηκε σε ενεργοποίηση, σε κινητοποιητικό στοιχείο για την επαναλειτουργία των ομάδων *«..Εγώ θέλω να θέσω ένα ερώτημα, τα βιβλία έχουν τελειώσει, είμαστε διατεθειμένες να κάνουμε πάλι αυτό από την αρχή, να τυπώσουμε 500 βιβλία και να αρχίσουμε πάλι να τα πουλάμε, είμαστε έτοιμες να το ζήσουμε ξανά αυτό...»*, *«...Άρα πρέπει να το συνεχίσουμε. ..»*, *«..αν ξανα-συσταθεί αυτή η ομάδα με αυτή τη διάδοση που είχε με όλα αυτά που έκανε ,νομίζω ότι μπορεί να επεκταθεί ακόμη περισσότερο... και το «διαζύγιο» που ήμασταν μέχρι τώρα θα ξαναγίνει «γάμος» και που ξέρεις μπορεί να προκύψει και «παιδί»..»*. Για αυτήν την επαναλειτουργία, η μία ομάδα (Προσέγγιση) θέτει έμμεσα την προϋπόθεση του συντονισμού από το Κέντρο Πρόληψης

«..Μυτιλήνη σ αγαπό..»⁹⁴, «.. να τη που ήρθε..»⁹⁵, «..ο Θεός για όλα μεριμνεί ..», σε αντίθεση με την ομάδα του Στανού που δεν το εμπλέκει. Για παράδειγμα, η πρόταση ενός μέλους για ανατύπωση τω βιβλίων απευθύνεται και αφορά αποκλειστικά τα μέλη της ομάδας.

Ένα σχόλιο που αξίζει να σημειωθεί αφορά την αξία που παράγεται, η οποία ενώ αναγνωρίζεται από το τοπικό κοινωνικό περιβάλλον, μέσω της αποδοχής των ομάδων, των δράσεων τους, αλλά και των μελών μεμονωμένα, στα μέλη των ομάδων φαίνεται να προκύπτει μέσω του αναστοχασμού και με αφορμή τη διατύπωση της σχετικής ερώτησης. Δεν φαίνεται αρχικά να συνειδητοποιούν την επίδραση των δράσεων τους στην ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας, παρά μόνο κατά την αφήγηση επέρχεται η αποτίμηση και η αναγνώριση της αξίας. Στο σχετικό ερώτημα στην Ο.Ε.Σ. Στανού ήταν αρχικά διστακτικές και όταν αναγνώριζαν τη συμβολή της ομάδας τους είχαν μια ταπεινότητα, «...αυτό είναι μεγάλη κουβέντα να το πεις » ενώ στην Ο.Ε.Σ. Προσέγγιση, στο ίδιο ερώτημα το βλέμμα και η έκφραση των προσώπων έδειχναν αμφιβολία, και κατά την πορεία της συζήτησης φάνηκε να το συνειδητοποιούν «... τώρα συζητώντας όλα αυτά και βλέποντας όλα αυτά που έχουμε κάνει μου φαίνεται ναι, πράγματι, κάναμε κάτι το πολύ ξεχωριστό και ότι είναι πολύ δύσκολο να επαναληφθεί. Τόσα άτομα να ενωθούν, να δεθούν, χρόνια πολλά, πολύ προσφορά, πολύ συναίσθημα, πολύ πολύ πολύ πάρα πολύ ...».

Ένα άλλο σχόλιο αφορά την αυτονομία/αυτο-οργάνωση των ομάδων. Δεν επιζητούν υποστήριξη από δημόσιους φορείς με την έννοια των χρημάτων (η βοήθεια που ζητούν είναι λ.χ. καθίσματα από τον Δήμο για την εκδήλωση ή η αγορά κάποιων βιβλίων) και αντιστέκονται σε απόπειρα «οικειοποίησης» από φορείς (λ.χ. από τον εκπολιτιστικό σύλλογο). Η στάση αυτή ενισχύεται και από το γεγονός ότι κατά την αφήγηση των βιωμάτων τους, τα μέλη και των δύο ομάδων, «αποτυπώνουν» την υποστήριξη⁹⁶ από το Κέντρο Πρόληψης σε πολύ χαμηλότερο επίπεδο από ότι έχει

94 Με αυτήν την έκφραση θέλουν να δείξουν την αναγνώριση τους στο ΠΜΣ, γιατί το προσλαμβάνουν ως αφορμή για την συνάντησης της ομάδας (είχε εξηγηθεί το πλαίσιο διεξαγωγής της Ο.Ε.Σ.)

95 εννοεί την ερευνητρια ως εκπρόσωπο του Κ.Π.

96 Αυτήν την υποστήριξη την αναγνωρίζουν μόνο στις προγενέστερες φάσεις (ομάδα γονιών, εκπαιδευτικών, κοινωνικών εκπροσώπων), αλλά όχι κατά τη φάση της αυτό-διαχειριζόμενης λειτουργίας τους.

καταγραφεί στο αρχειακό υλικό⁹⁷. Σε αυτό το σημείο σημειώνεται, ότι το θεωρητικό πλαίσιο του προγράμματος «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», εμπεριέχει όρους⁹⁸ που ενισχύουν την αυτονομία και την αυτο-οργάνωση, όπως τη μη θεσμική μετατροπή της ομάδας (λ. χ. σε σύλλογο), ή τη μη αποδοχή χρημάτων. Παρατηρείται μια αμφιθυμία ως προς αυτό, δηλαδή ενώ επιδιώκουν την αυτονομία «.. όταν κάναμε κάτι ήμασταν μόνο σαν ομάδα, συναντιόμασταν εδώ και αποφασίζαμε τι πρέπει να κάνουμε και μετά ενημερώναμε την ΠΝΟΗ ότι θα κάνουμε "αυτό" ή θα πάμε "εκεί", αλλά ήμασταν όλες από μόνες μας και αυτό ήταν..», «..θέλαμε να αποκοπεί όσο μπορεί από την αρχική πηγή της και να γίνει αυτόνομη, ανεξάρτητη, να μεγαλώσει, να γίνει ..», «..αυτοκέφαλη εκκλησία..», ταυτόχρονα, είτε υποχωρούν ως προς αυτήν (ομάδα Στανού) όταν πρόκειται για την υλοποίηση του στόχου «..μας έδωσε η ΠΝΟΗ 500 ευρώ για την έναρξη των εργασιών για την έκδοση του βιβλίου..», είτε βιώνουν (ομάδα Προσέγγιση) τη μη συνέχεια της ομάδας και ως μη στήριξη από το Κέντρο Πρόληψης, «... ίσως σε αυτό το σημείο η ΠΝΟΗ θα μπορούσε να βοηθήσει για να δέσει κάποια καινούρια άτομα με τη ήδη υπάρχουσα ομάδα, το οποίο εμείς δεν μπορέσαμε να κάνουμε σαν παλιά, σαν Προσέγγιση».

Η «προσήλωση» των συντονιστών σε αυτή τη μη κατευθυντικότητα, μπορεί να ερμηνευθεί ως ένας λόγος της μη συνέχειας της ομάδας «Προσέγγιση» «... κάναμε κάποια κρούση. Δεν θυμάμαι αν ήταν κάποια κρούση για αυτό ακριβώς ή αν ήταν για καθοδήγηση, για βοήθεια για ... δεν θυμάμαι όμως ... κάναμε κρούση, είχαμε μια επαφή..», «...βλέπαμε ότι κάτι δεν πάει καλά σε εμάς ότι αρχίζει και φθείρει και θέλαμε κάποια τόνωση, κάποια στήριξη...», «.. και κάναμε ξανά μια συνάντηση αλλά αυτό που θυμάμαι αμυδρά,..ήταν: προσπαθήστε να δεθείτε, λειτουργήστε, εμείς δεν μπορούμε να καθοδηγήσουμε, δεν είναι ο ρόλος μας να καθοδηγήσουμε δεν είναι ο ρόλος μας να καθοδηγήσουμε, εσείς πρέπει να βρείτε το τι θέλετε να κάνετε και το τι πρέπει να κάνετε. ..». Στην ομάδα του Στανού δεν εμφανίζεται αντίστοιχη συσχέτιση, ίσως γιατί

97 Παράρτημα ενότητα 8

98 Οι όροι αυτοί αφενός δεν επιβάλλονται στις ομάδες, η μη κατευθυντικότητα συνιστά βασική προϋπόθεση της αυτοδιαχείρισης, αφετέρου η λειτουργία των δύο ομάδων συμπορεύονταν με την διαμόρφωση αυτού του πλαισίου (για παράδειγμα κατά το μεγαλύτερο διάστημα της λειτουργίας της ομάδας Στανού η επιστημονική ομάδα του Κέντρου Πρόληψης δεν «θεωρεί» την ομάδα αυτή ως αυτοδιαχειριζόμενη).

ο φορέας υποστήριξης « κατευθύνει »⁹⁹ την ομάδα όταν εμφανίζεται «κίνδυνος»¹⁰⁰.

Τα τελικά σχόλια που επιλέγουν τα μέλη να κλείσουν τον διάλογο, έχουν ως σημείο αναφοράς την ομάδα. Όλα τα μέλη βιώνουν τη συνάντηση σαν να μην πέρασε μια μέρα και διακατέχονται από αισιοδοξία για την επαναλειτουργία της ομάδας, η οποία διαφοροποιείται ως προς το βαθμό. Τα μέλη που διατήρησαν έναν πιο ηγετικό ρόλο στη συζήτηση, εκφράζουν μεγαλύτερο βαθμό αισιοδοξίας, και θεωρούν ότι η ανασύσταση της μπορεί να επιτευχθεί μέσω της θέσπισης νέων στόχων. Αυτή η κατάθεση βιώματος, λαμβανομένου υπόψιν του μεγάλου διαστήματος που μεσολάβησε (περίπου 11 με 12 χρόνια) από την τελευταία επαφή/συνάντηση του Κέντρου Πρόληψης με τις δύο ομάδες, θέτει την ενδυνάμωση τους ως κεντρικό στόχο του φορέα υποστήριξης.

3.2. Σύννεφο Λέξεων ως Συχνότητα Λεκτικών Δια-δράσεων

Η συχνότητα των λέξεων που κυριάρχησαν στο διάλογο «ομάδα, ταυτότητα ,ταυτότητα ,μπορούμε, παιχνίδια, δίνουμε, ζήσαμε, κάναμε, προσφέραμε προσεγγίζω, συγκίνησε, λειτουργούσαμε, χωριό, χώρος , άνθρωποι, αποδοχή, γέλια, θέλαμε, θυμάμαι, εμπειρία ,δέσιμο, δεθήκαμε, βοηθήθηκα, βοηθήσαμε, εμπειρία, ενθουσιασμός, συνεχίσουμε, θυμάμαι, δράσεις, συμμετείχαμε, συμμετείχαν, συναντιόμασταν, ενώνει, ικανοποίηση, παιδιά, οικογένεια, βιβλίο», απεικονίζονται συμβολικά με μια γραφική αναπαράσταση ως «σύννεφο» των λεκτικών διαδράσεων των δύο Ε.Ο.

⁹⁹ το θέμα «ανοίγεται » στην ομάδα από τους συντονιστές.

¹⁰⁰ υπάρχει προτροπή από άτομο εκτός ομάδας (ο ιερέας το θέτει ως αναγκαιότητα για την δημιουργία Κέντρου Νεότητας στο χωριό, μέσω της διάθεσης των χρημάτων από την πώληση του βιβλίου τους)να δημιουργήσουν σύλλογο

3.3.Συμπεράσματα -Συζήτηση

Σε ότι αφορά το κύριο ερευνητικό ερώτημα, τα συμπεράσματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύουν ότι, οι ομάδες που κινούνται στο επίπεδο της πρωτογενούς /καθολικής πρόληψης, και υιοθετούν αρχές και αξίες της αυτοδιαχείρισης και της έρευνας-δράσης, λειτουργούν ως ένα σημαντικό βαθμό ως μοχλός ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών και ότι αυτός ο βαθμός μπορεί να αυξηθεί. Με θεωρητικούς όρους καταγράφεται ως υψηλό επίπεδο κοινωνικού, πολιτισμικού και κυρίως κοινωνικοποιημένου πολιτισμικού κεφαλαίου. Οι ίδιες οι ομάδες και το πνεύμα τους αποτελούν ένα «κανάλι που επιτρέπει» (enabling medium)¹⁰¹, που δίνει τη δυνατότητα της ενδυνάμωσης τόσο στα μέλη της ξεχωριστά όσο και στην ίδια την ομάδα σαν συλλογικότητα. Αυτή η ευκαιρία ενδυνάμωσης προκύπτει μέσα από την διαμόρφωση ισχυρής ταυτότητας, τον τρόπο λειτουργίας τους (διάλογος, ομαδικότητα, συνεργασία, προσωπική ανάπτυξη κτλ) και των πρακτικών που αναπτύσσουν. Πιο συγκεκριμένα :

Διακριτή Συλλογική Ταυτότητα

Η διακριτή συλλογική ταυτότητα που χαρακτηρίζει και τις δύο ομάδες, λειτουργεί ως «θεμέλιος λίθος» για αυτές. Αυτή η ταυτότητα εισπράττεται ως ατομικό όφελος από όλα τα μέλη των ομάδων ενισχύοντας τους την αυτοεκτίμηση και την αίσθηση του ανήκειν. Ταυτόχρονα συσσωρεύει αξία η οποία αποδίδεται, «αγκυροβολεί» στην τοπική κοινωνία, μέσω της αποδοχής, του «αγκαλιάσματος» των ομάδων και των δράσεων τους από την οικογένεια και τους συγχωριανούς. Με αυτό τον τρόπο συμβάλλει στην προσωπική και κοινωνική ενδυνάμωση και στην

¹⁰¹ Ο όρος Enabling σημαίνει επιτρέπω, παρέχω τη δυνατότητα σε κάποιον να κάνει κάτι. Ως θετικός όρος (Dunst, C. J., Trivette, C. M., & Deal, A. G. (1994). Enabling and empowering families), είναι παρόμοιος με την ενδυνάμωση (empowerment) και περιγράφει πρότυπα αλληλεπίδρασης που επιτρέπουν στα άτομα να αναπτυχθούν (προσωπική εξέλιξη). Enabling acts μπορούμε να βρούμε σε διαφορετικά πλαίσια (οικογένεια, φίλιες, ευρύτερη κοινωνία) και έχουν σκοπό την ενδυνάμωση μιας ομάδας (και των επιμέρους ατόμων). Ως αρνητικός όρος (Lancet, D. (2018). Are You an Enabler?), η έννοια "enabling" περιγράφει προσεγγίσεις δυσλειτουργικής συμπεριφοράς που προορίζονται να βοηθήσουν στην επίλυση ενός συγκεκριμένου προβλήματος, αλλά στην πραγματικότητα το διαιωνίζουν ή επιδεινώνουν (π.χ επιτρέποντας εθισμούς). Αποτελεί μια αφαίρεση των φυσικών συνεπειών μιας πράξης.

αλληλοτροφοδότηση αυτών.

Ανάληψη πρακτικών-παρεμβάσεων (δράση)

Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση» ακολουθεί τα βασικά χαρακτηριστικά της έρευνας-δράση, αφενός διότι οι αρχές και οι αξίες της (διάλογος, αμοιβαιότητα, ισότιμη συμμετοχή, σεβασμός) διέπουν αυτήν την πρόταση και αφετέρου διότι μπορεί να ενταχθεί στο στάδιο της έρευνας -δράσης που αφορά μία υπάρχουσα ή επαναλαμβανόμενη πρακτική. Πιο συγκεκριμένα, ένα βασικό στοιχείο αυτού του τύπου έρευνας είναι ο από κοινού και σε οριζόντια σχέση με τους άμεσα ενδιαφερόμενους πολίτες σχεδιασμός των παρεμβάσεων. Κατά την περιγραφή¹⁰² του προγράμματος, επισημάνθηκε ότι αυτό ήταν απόρροια ενός αιτήματος από την κοινότητα, που στο πλαίσιο της διερεύνησης του συνενώθηκε η θεωρία με τη δράση και ο σχεδιασμός του συμπορεύονταν με τη λειτουργία των ομάδων. Επίσης κατά την υλοποίηση, οι όποιες αλλαγές προέκυπταν στον σχεδιασμό ήταν μετά την παρατήρηση της λειτουργίας και της δράσης των ομάδων, οι οποίες μπορεί να οδηγούσαν κάποιες φορές σε νέο επανασχεδιασμό. Κριτήριο για αυτό ήταν η διαπίστωση ανεπάρκειας της όποιας αλλαγής, δηλαδή ότι δεν «λειτουργούσε» από αυτό που επιλέγονταν, στο πλαίσιο του διάλογου που αναπτύσσονταν ανάμεσα στα μέλη της ομάδας και τους συντονιστές και στον οποίο η συμμετοχή ήταν ισότιμη. Η διαδικασία αυτή απαιτούσε διάθεση χρόνου - που κάποιες φορές δεν υπήρχε - και εμπειρείχε διαφωνίες ακόμα και συγκρούσεις. Αυτά παρατηρούνταν και στις ίδιες τις αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες και στην επιστημονική ομάδα του φορέα υποστήριξης¹⁰³. Συνεπώς η κυκλική διαδικασία, ήταν διαρκώς παρούσα και θα συνεχίσει να είναι στην προσπάθεια ενδυνάμωσης των ομάδων (για παράδειγμα η πρόταση για την καλλιτεχνική πρακτική μπορεί να μην γίνει αποδεκτή ή μπορεί να μην επιφέρει τα οφέλη που επιδιώκονται).

Στοχοθεσία-Ενεργοποίηση

102 βλ. κεφ.1,1.3.2

103 Στο αρχειακό υλικό, στα μεταγενέστερα σχόλια καταγράφεται πως «ότι συμβαίνει» στην επιστημονική ομάδα παρατηρείται και στις αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες και αντίστροφα. Επίσης κάποιες φορές αυτό αφορούσε και τον επόπτη φορέα (Π.Π.Α.)

Ένα άλλο βασικό στοιχείο της έρευνας-δράσης που εντοπίζεται, αφορά τον στόχο: η ουσιαστική ενεργοποίηση των αξιών αυτών των ομάδων συνιστά τον κεντρικό στόχο και για τον σκοπό αυτό ο ρόλος του συντονιστή ήταν ένας ρόλος εμπυχωτή, ένας ρόλος διευκολυντή που στήριζε ότι γεννιόταν σε κάθε ομάδα.

Η απουσία των μόνιμων διαδράσεων και δικτύων που εντοπίζεται σε αυτή την ερευνητική δουλειά, μπορεί να απομειωθεί με τον ακόλουθο βηματισμό:

- το πρώτο βήμα αφορά στην ενδυνάμωση των ίδιων των μελών και των ομάδων, μέσω του ανοίγματος των ομάδων σε νέα μέλη και την παράλληλη μείωση της μη κατευθυντικότητας από τους συντονιστές, χωρίς αυτό να σημαίνει την κατάργηση του περιφερειακού τους ρόλου.

- το δεύτερο αφορά στην ενδυνάμωση της τοπικής κοινωνίας της κάθε ομάδας, μέσω της δημιουργίας μόνιμων διαδράσεων με άτομα και ομάδες, οι οποίες θα εδράζονται στην δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης, αμοιβαιότητας, επικοινωνίας, συνεργασίας.

- και το τρίτο αφορά στην ενδυνάμωση ευρύτερων τοπικών κοινωνιών με την δημιουργία κοινών τόπων επικοινωνίας, διαλόγου, συνεργασίας, συλλογικής δράσης, μέσω της διασύνδεσης αυτών των πρωτογενών δικτύων και του συντονισμού των δράσεων.

Η διαδικασία αυτή δεν είναι γραμμική. Τα βήματα είναι δυνατόν να προηγούνται ή να έπονται το ένα του άλλου, να συμπορεύονται και να αλληλοτροφοδοτούνται.

Η συμβολή της Τέχνης

Αυτό το «κανάλι που επιτρέπει», μπορεί να «διαχυθεί» με την συμβολή της Τέχνης - που όντας δίκτυο δράσης - μπορεί να συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός δημόσιου χώρου επικοινωνίας, να δημιουργήσει χώρους μόνιμων διαδράσεων, να λειτουργήσει ως «σπέρμα» για την ανάπτυξη κοινωνικών δικτύων, στοιχείο που επίσης οδηγεί στην μακροβιότητα του κοινωνικού κεφαλαίου ως πόρου. Πιο συγκεκριμένα οι συλλογικές πρακτικές τέχνης, ως μορφές κοινωνικά εμπλεκόμενης τέχνης, μπορούν να συνεισφέρουν στη δημιουργία κοινών τόπων διαλόγου, συνεργασίας, επικοινωνίας και να αναπαράγουν από μόνες τους δίκτυα των χρηστών

τους¹⁰⁴.

Ο διαδικτυακός διαδραστικός χάρτης μέσω της προοπτικής που δίνεται με την εξέλιξη του, στοχεύει στην δημιουργία διάδρασης μεταξύ των ομάδων, αρχικά σε επίπεδο νομού και στην επέκταση αυτής της διάδρασης σε όμορους νομούς. Η καλλιτεχνική πρακτική επιλέχθηκε, με σκοπό να αποτελέσει ένα δρών στοιχείο και όχι τμήμα μιας μελέτης. Θα παρατηρηθεί και θα καταγραφεί στην πορεία η συμβολή της ή μη στην ενδυνάμωση των ομάδων και στη δημιουργία μόνιμων διαδράσεων/δικτύων επικοινωνίας.

Παράλληλα η περαιτέρω διερεύνηση, κρίνεται ότι θα συμβάλλει στην αύξηση του βαθμού ενδυνάμωσης. Η διερεύνηση αυτή αφορά :

- το αν η ενεργοποίηση διαδικασιών συμμετοχικότητας, το «άνοιγμα» των ομάδων και η ένταξη νέων μόνιμων δρώντων , συμβάλλει στη διατήρηση της συνοχής των ομάδων

- το αν η αλλαγή της στάσης των συντονιστών¹⁰⁵ των ομάδων σε ότι αφορά τη μη κατευθυντικότητα¹⁰⁶, αν δηλαδή ο «περιορισμός της προσήλωσης» στη μη κατευθυντικότητα λειτουργήσει ενισχυτικά για τη συνέχεια των ομάδων

- τον εντοπισμό ή μη χαρακτηριστικών κλειστής ομάδας σε άλλες ομάδες που λειτούργησαν ή λειτουργούν ως αυτοδιαχειριζόμενες,

Θεωρητικές προεκτάσεις και Γενικός κοινωνικός τύπος

Μια πρώτη επιχειρούμενη θεωρητική παρατήρηση, αφορά την θετική αποτίμηση της λειτουργίας και των πρακτικών των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων στο επίπεδο - πέραν της πρωτογενούς/καθολικής πρόληψης - αντιμετώπισης κοινωνικών προβλημάτων, όπως λ. χ. το προσφυγικό. Διατυπώνεται δηλαδή η αναρώτηση αν και σε ποιο βαθμό, η λειτουργία αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων θα συνέβαλε στην μείωση των αντιδράσεων των τοπικών κοινωνιών που εγκαθίστανται πρόσφυγες και

104 βλ. Α μέρος , κεφ. 3

105 Επιστημονικό Προσωπικό του Κέντρου Πρόληψης

106 Σημειώνεται ότι η «διαχείριση» αυτής της έννοιας απετέλεσε και αποτελεί ένα διαρκές ερώτημα κατά την εφαρμογή του προγράμματος.

ίσως και στην ενσωμάτωση τους σε αυτές.

Μια δεύτερη, σχετίζεται με την ανάδειξη ενός Γενικότερου Κοινωνικού Τύπου γυναικών /μητέρων, ευαισθητοποιημένων και ενεργοποιημένων πολιτών, ευρισκόμενες στο στάδιο της παραγωγικής ηλικίας, δραστηριοποιούνται αποκλειστικά στον τόπο τους, για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι στόχοι που θέτουν και οι πρακτικές που αναπτύσσουν για την υλοποίηση τους επιλέγονται από τις ίδιες και απαντούν σε δικούς τους προβληματισμούς ή ανάγκες. Η δραστηριοποίηση τους αυτή πηγάζει και συντελείται μέσα από τη συμμετοχή σε μία ομάδα. Μία ομάδα με ισχυρή ταυτότητα που επιδιώκει και διατηρεί την αυτονομία /αυτό-οργάνωση της.

Αντί Επιλόγου

Στο πλαίσιο μιας συνεχιζόμενης συζήτησης, η παρούσα μελέτη επίσης θα μπορούσε να ιδωθεί και ως αφορμή ενός γενικότερου αναστοχασμού, σχετικά με την αποτίμηση των υλοποιούμενων παρεμβάσεων πρωτογενούς πρόληψης. Ως βασικό ερώτημα αυτής της διαδικασίας προτείνεται το επιστημονικό και επιστημολογικό υπόβαθρο των παρεμβάσεων: Αν υπάρχει συμφωνία κατ' αρχήν, ως προς τη θεωρητική παραδοχή των κοινών γενεσιουργών αιτιών των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, αν κατά δεύτερον αυτή η παραδοχή «υιοθετείται» στις παρεμβάσεις και αν κατ' επέκταση η προσέγγιση είναι ολιστική και όχι εστιασμένη σε επιμέρους συμπτώματα (λ.χ. εξάρτηση). Ο αναστοχασμός πρέπει να συμπεριλάβει και τον ρόλο των ειδικών, «των κατόχων της επιστημονικής γνώσης», και να διερευνήσει, αν στις προαναφερόμενες παρεμβάσεις υπάρχει και σε ποιο βαθμό το χαρακτηριστικό της ενεργούς συμμετοχής των πολιτών, στους οποίους απευθύνονται αυτές, καθώς και αν αυτή η ενεργός συμμετοχή έχει ως αποτέλεσμα την ανάληψη ευθυνών από τα μέλη των τοπικών κοινωνιών.

Εάν υπάρχει αυτή η συμφωνία, τότε το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», αναμφίβολα συνιστά μια καινοτόμο και τεκμηριωμένη πρακτική πρωτογενούς πρόληψης. Η διάχυση/διεύρυνση του στον σχεδιασμό παρεμβάσεων πρωτογενούς πρόληψης, μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή των πολιτικών για την πρωτογενή/καθολική πρόληψη, οι οποίες σήμερα διέπονται από τη «λογική» της

υλοποίησης κεντρικά σχεδιασμένων δράσεων, που ελάχιστη σχέση έχουν με τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των κοινωνιών στις οποίες απευθύνονται. Μόνο τότε θα αναδειχθεί η πολιτική διάσταση της πρόληψης και η κατανόηση της ως πολιτική και κοινωνική ευθύνη, συνεπώς μόνον τότε θα μπορεί να ειπωθεί ότι η κατεύθυνση είναι προς την αναίρεση των κοινών γενεσιουργών αιτιών των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων (Ζαφειρίδης,2009). Η δημιουργία ενός δικτύου ανάμεσα σε φορείς που εμπλέκονται στην υλοποίηση παρεμβάσεων πρόληψης και θεσμοθετημένους φορείς της επιστημονικής κοινότητας που τους διακρίνει η κριτική ματιά, μπορεί να συμβάλλει σε αυτή την ανάδειξη.

Βιβλιογραφία

- Αφουξενίδης, Α. (2015). Η κοινωνία πολιτών στην εποχή της κρίσης. Στο : Ν. Γ. Γεωργαράκης & Ν. Δεμερτζής (επιμ.). *Το Πολιτικό Πορτραίτο της Ελλάδας* (σελ. 317-336). Αθήνα : Gutenberg & Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών.
- Albee, G.(1982). Preventing psychopathology and promoting human potential. *American Psychologist*, 37, 1043–1050.
- Albee, G. (1985). The answer is prevention, *Psychology Today*, February, 60-62.
- Albee, G. (1986). Toward a just society: Lessons from observations on the primary prevention of psychopathology. *American Psychologist*, 41, 891-898.
- Beardsley, C. M. (1989). Ιστορία των Αισθητικών Θεωριών. Αθήνα: Νεφέλη.
- Bourdieu, P. (1999). Οι τρεις καταστάσεις του Πολιτισμικού κεφαλαίου. Το Κοινωνικό Κεφάλαιο. Προσωρινές σημειώσεις. Στο: Ν. Παναγιωτόπουλος (επιμ.). *Πιέρ Μπουρντιέ. Κείμενα Κοινωνιολογίας* (σελ.75-95). Αθήνα: Στάχυ.
- Bourdie, P. (2015). Η Διάκριση. Κοινωνική κριτική της καλαισθητικής κρίσης. Αθήνα: Πατάκη.
- Bourriaud, N. (2014). Σχεσιακή Αισθητική. Αθήνα: Σχολή Καλών Τεχνών.
- Caplan, G. (1964). Principles of preventive psychiatry. New York: Basic Books.
- Chavis, D. M., & Wandersman, A. (1990). Sense of community in the urban environment: A catalyst for participation and community development. *American journal of community psychology*, 18 (1), 55-81.
- Coleman, J. S. (1998). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of sociology*,118-119.
- Chtouris, S. (2008). Social Capital in Cities and Communities with low institutional thickness. Internasional Sociological Association. Conference, Barcelona 2008.
- Δεμερτζής, Ν. (2006). Η εμπιστοσύνη ως κοινωνικό συναίσθημα. *Επιστήμη και Κοινωνία*, 16, 39-67.
- Debord, G. (2016). Η Κοινωνία του θεάματος. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Ζαφειρίδης, Φ. (2009). Ψυχική υγεία και καπιταλιστική ανάπτυξη. Θεωρητικό υπόβαθρο Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών της Κοινωνικής Κλινικής Ψυχολογίας των Εξαρτήσεων. Στο: Φ. Ζαφειρίδης (επιμ.). *Εξαρτήσεις και Κοινωνία. Θεραπευτικές κοινότητες, ομάδες αυτοβοήθειας* (σελ. 203 – 209). Αθήνα: Κέδρος.

- Ζαφειρίδης, Φ. (2009). Πρόληψη των ναρκωτικών. Οι αθέατες όψεις του προβλήματος. Στο: Φ. Ζαφειρίδης (επιμ.). *Εξαρτήσεις και Κοινωνία. Θεραπευτικές Κοινότητες, Ομάδες Αυτοβοήθειας* (σελ. 188 – 192). Αθήνα: Κέδρος.
- Ζαφειρίδης, Φ. (2009). Η πρόληψη της χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών ως κοινωνική και πολιτική ευθύνη. Στο: Φ. Ζαφειρίδης (επιμ.). *Εξαρτήσεις και Κοινωνία. Θεραπευτικές Κοινότητες, Ομάδες Αυτοβοήθειας* (σελ. 222 -226). Αθήνα: Κέδρος.
- Ζαφειρίδης, Φ., Λαϊνάς, Σ. (2009). Οι ελλοχεύοντες κίνδυνοι για τη ριζοσπαστικότητα των Α.Α. και Ν.Α. Στο: Φ. Ζαφειρίδης (επιμ.). *Εξαρτήσεις και Κοινωνία. Θεραπευτικές κοινότητες, ομάδες αυτοβοήθειας* (σελ. 263 -301). Αθήνα: Κέδρος.
- Ζήση, Α. (2013). Κοινωνία, κοινότητα και ψυχική υγεία. Αθήνα: Gutenberg .
- Ζήση Α., Χίου Β. (2015). Υλικές συνθήκες, κοινωνικό κεφάλαιο και ψυχική υγεία των παιδιών και των εφήβων. Μια σύντομη επισκόπηση. Οικογενειακό περιβάλλον: υλικές συνθήκες, ποιότητα δεσμών και δίκτυα. Σχολικό πνεύμα, δεσμοί και ένταξη. *Ψυχολογία*, 22 (1), 33-35. Διαθέσιμο στο <https://www.researchgate.net/publication/321168339>
- Glăveanu, V.P. (2017). Art and Social Change: The Role of Creativity and Wonder. In: Awad S., Wagoner B. (eds). *Street Art of Resistance*. Palgrave Studies in Creativity and Culture. London: Palgrave Macmillan, Cham, 19-37.
- Goffman, E. (2001). Στίγμα. Σημειώσεις για τη διαχείριση της φθαρμένης ταυτότητας. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2017). Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας και επιστημολογία των κοινωνικών επιστημών. Θεσσαλονίκη: Τζιόλα.
- Ισάρη, Φ. & Πουρκός, Μ. (2015). Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. Εφαρμογές στην Ψυχολογία και στην Εκπαίδευση. Αθήνα: Ελληνικά Ακαδημαϊκά Ηλεκτρονικά Συγγράμματα και Βοηθήματα. Διαθέσιμο στο www.kallipos.gr
- Κονιόρδος, Σ. (2006). Κοινωνικό Κεφάλαιο: μεταξύ θεωρητικής σαφήνειας και σύγχυσης. *Επιστήμη και Κοινωνία*, 16, 1-13.
- Kagan, C., Burton, M., Duckett, P., Lawthom, R. & Siddiquee, A., (2011). *Critical Community Psychology*. London: Wiley-Blackwell.
- Kurtz, L. (1997). *Self help and support groups: a handbook for practitioners*, Sage Publications.

- Λάιος, Ν., Παπακόστα-Γάκη Ε., Χατζηνηταή Α., Παπανώτα Μ., Παπαδάτου Έ., Παπαλάμπρου Β. κ.α. (2016). «Τα Κέντρα Πρόληψης στο επίκεντρο της αντιμετώπισης του φαινομένου της εξάρτησης στην κοινότητα. Τα τρία επίπεδα της πρόληψης και η εστίαση των Κέντρων Πρόληψης». Στο: Ν. Λάιος (επιμ.). *Κοινότητα, Πρόληψη των εξαρτήσεων, Κέντρα Πρόληψης. Φιλοσοφία, πρακτική, προβλήματα, προτάσεις* (σελ. 31-39). Αθήνα: Ηλεκτρονικό βιβλίο διαθέσιμο στο <https://prolipsisworkers.files.wordpress.com>
- Lacy, S. (1995). *Mapping the terrain: New genre public art*. (σελ. 20-46). Seattle-Washington: Bay Press.
- Μπαϊρακτάρης, Κ. (1994). *Ψυχική Υγεία και Κοινωνική παρέμβαση. Εμπειρίες, συστήματα, πολιτικές*. Αθήνα: Εναλλακτικές εκδόσεις.
- Μπαϊρακτάρης, Κ. (2004). *Ψυχοκοινωνικά συστήματα και πολιτικές: Κατασκευή, διαχείριση και αναίρεση του κοινωνικού αποκλεισμού*. Στο: Μ. Δικαίου & D. Berkeley (επιμ.). *Οργανισμοί: ζητήματα έρευνας και ανάπτυξης στις σύγχρονες κοινωνίες* (σελ. 267-276). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Maton, K.I. (2008). *Empowering community settings: Agents of individual development, community betterment, and positive social change*. *American journal of community psychology*, 41(1-2), 4-21.
- McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). *Sense of community: A definition and theory*. *American journal of community psychology*, 14(1), 6-23.
- Montero, M. & Sonn, Ch. (Eds). *Psychology of Liberation. Theory and applications*. New York: Springer.
- Muzumdar, H. T. (1960). *The Grammar of Sociology: Man in Society*. London: Asia Publishing House.
- Ντάφλος, Κ. (2015). *Κοινότητα-Συμμετοχή[κοινός-χώρος]*. Ηλεκτρονικό βιβλίο. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο <http://hdl.handle.net/11419/3177>
- Nancy, J. L. (2015). *Όψεις του απο-κοινού: Τα παγωμένα νερά της Ευρώπης, η βιοτεχνολογία, ο εγκόσμιος χριστιανισμός. Μια συζήτηση με τους Α. Αθανασίου, Γ. Κακολύρη, Α. Λαμπρόπουλο*. *Σύγχρονα θέματα*. Τεύχος 128-129, 26-34.
- National Institute on Drug Abuse (NIDA) (2003). *Preventing Drug Use among*

- Children and Adolescents: A Research-Based Guide for Parents, Educators and Community Leaders (2nd Ed.). Bethesda, MD: National Institute on Health.
- Πουρκός, Μ. (2015). Ιστορική και θεωρητική -επιστημολογική οριοθέτηση του πεδίου, η οίκο-σωματικό- βιοματική προοπτική και η βιοματική, ευρετική και αφηγηματική-διαλογική ψυχοπαιδαγωγική. Στο: Μ.Πουρκός (επιμ.). *Βίωμα και βασισμένες στην τέχνη ποιητικές μέθοδοι έρευνας* (σελ. 38-107). Θεσσαλονίκη: Νησίδες.
- Prilleltensky, Is. (1989). Psychology and the Status Quo. *American Psychologist*, 44, 5, 795-802.
- Prilleltensky, Is., Nelson G. (2002). *Doing Psychology critically. Making a difference in diverse settings*. New York: Palgrave Macmillan.
- Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention: Toward a theory for community psychology. *American journal of community psychology*, 15(2), 121-148.
- Robson,C. (2010). Η έρευνα του πραγματικού κόσμου. Αθήνα: Gutenberg.
- Συλαίου, Σ. (2015). Τοπίο: Ιστορίες, πολιτικές αναπαραστάσεις. Στο: Ι. Ζιώγας, Σ. Συλαίου, (επιμ.). *Πρακτικά Συνεδρίου: Τοπίο: Ιστορίες, Πολιτικές Αναπαραστάσεις* (σελ. 19-20). Θεσσαλονίκη: Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης.
- Σωτηρόπουλος, Δ. (2006). Θετικό και αρνητικό κοινωνικό κεφάλαιο και η άνιση ανάπτυξη της κοινωνίας πολιτών στη νοτιοανατολική Ευρώπη». *Επιστήμη και Κοινωνία*, 16, 139-161.
- Sadan, E. (2004). Empowerment and community planning: Theory and practice of people-focused social solutions. Tel Aviv: Hakibbutz Hameuchad Publishers, 2004.
- Sarason, S. (1981). An Asocial Psychology and a misdirected Clinical Psychology. *American Psychologist*, 36,8, 827-836.
- Smith, P. (2006). Πολιτισμική Θεωρία. Μια εισαγωγή. Αθήνα : Κριτική.
- Staples, L.H. (1993). Powerful ideas about empowerment. *Administration in social work*, 14(2), 29-42.
- Τσαούσης, Δ. (1999). Η κοινωνία του ανθρώπου. Αθήνα : Gutenberg.
- Φακιολάς, Ν. (2012). Επίδραση κοινωνικών δικτύων στην υγεία. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 137-138 Α΄-Β΄, 2012, 201-232.
- Χτούρης, Σ. (2004). Ορθολογικά Συμβολικά Δίκτυα. Αθήνα: Νήσος.
- Χτούρης, Σ. (2009). Η χωρική διάσταση του κοινωνικού-πολιτισμικού κεφαλαίου.

Σύγχρονα Θέματα, 104, Ιανουάριος-Μάρτιος 2009, 72-81.

Χτούρης, Σ. & Ζήση, Α. (2012). Νεολαία και τόπος: Κατασκευάζοντας τρόπους ύπαρξης στον κόσμο. Μια ανασύνθεση του κοινωνικού και πολιτισμικού κεφαλαίου με τη διάσταση του τόπου. Στο: Κ. Τσουκαλά & Χ. Παντελίδου (επιμ.).

Νεολαία.wwv. Δημόσιος Χώρος. Ατακτες συναθροίσεις +Λοζές Διελεύσεις, (σελ . 112-113). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Χτούρης, Σ., Ζήση, Α., Ρενταρή, Μ. (2017). Μια πρόταση για τη διαλεκτική μεθοδολογία εμπειρικής έρευνας: Το παράδειγμα των εστιασμένων ομάδων για την κοινωνική και εργασιακή ένταξη των νέων. Στο: Σ. Χτούρης (επιμ.). *Οι Νέοι στην Ελλάδα σήμερα* (σελ.307-323). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Χτούρης, Σ., Ρενταρή, Μ. (2017). Ποιοτική ανάλυση της μετάβασης στην εργασία των νέων αποφοίτων ΑΕΙ και ΤΕΙ. Στο: Σ.Χτούρης (επιμ.). *Οι Νέοι στην Ελλάδα σήμερα* (σελ. 127-212). Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Χτούρης, Σ. (2019). Η Δυναμική αμφίδρομη σχέση Εμπειρικών Δεδομένων και Θεωρητικών Εννοιών. Ένα πλαίσιο για την Καταγραφή και Κατανόηση των Κοινωνικών Φαινομένων. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 3-27. Διαθέσιμο στο <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Zimmerman, M. A., & Rappaport, J. (1988). Citizen participation, perceived control, and psychological empowerment. *American Journal of community psychology*, 16(5), 725-750.

Άρθρα

Λαϊνάς, Σ. (2011). Αναζητώντας βιώσιμες προτάσεις πρόληψης στις τοπικές κοινωνίες. Το παράδειγμα των ομάδων αυτοδιαχείρισης του Κέντρου Πρόληψης Ν. Χαλκιδικής « Πνοή». Εισήγηση στην 2η Πανελλήνια Διεπιστημονική Δημερίδα των Κέντρων πρόληψης των Εξαρτήσεων & Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας με θέμα: «Πρόληψη: Στάση Ζωής στην Κοινωνική Κρίση». Θεσσαλονίκη.

Μπαλτζής, Α.,Φραγκονικολόπουλος, Χ. (2006). Παρεμβατική τέχνη, κοινωνικά κινήματα και μέσα μαζικής επικοινωνίας. Ανακοίνωση στο συνέδριο Πολιτισμός των ΜΜΕ/Πολιτισμός των ΜΜΕ.Τμήμα δημοσιογραφίας και ΜΜΕ ΑΠΘ 3-5 Νοεμβρίου, (σελ.11-13). Θεσσαλονίκη. Διαθέσιμο στο <http://pacific.jour.auth.gr/madiaculture>

Ηλεκτρονικές Πηγές- Ιστότοποι

EMCDDA (2010) . Prevention of Drug Use. Διαθέσιμο στο:

["http://www.emcdda.europa.eu/themes/prevention/responses-in-eu"](http://www.emcdda.europa.eu/themes/prevention/responses-in-eu)

EMCDDA (2016).Prevention Profiles. Διαθέσιμο στο:

["http://www.emcdda.europa.eu/countries/prevention-profiles"](http://www.emcdda.europa.eu/countries/prevention-profiles)

ΕΚΤΕΠΝ (2011).Εγχειρίδιο για την πρόληψη της ουσιοεξάρτησης. Αθήνα. Διαθέσιμο στο: www.ektepn.gr

ΕΚΤΕΠΝ (2000-2017).Ετήσιες Εκθέσεις. Αθήνα. Διαθέσιμο στο: www.ektepn.gr

Δραγώνα, Δ. (2009, Νοέμβριος 9). [www. Διαδικτυακή Τέχνη – Πώς να προσεγγίσουμε ένα internet έργο. Τα Νέα της Τέχνης . Διαθέσιμο στο \[http://www.artnews.gr/index.php?option=com_content\]\(http://www.artnews.gr/index.php?option=com_content\) HYPERLINK](http://www.artnews.gr/index.php?option=com_content)

Κέντρο Πρόληψης των εξαρτήσεων & προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας Π.Ε.Χαλκιδικής "ΠΝΟΗ" <http://www.pnoh-chal.gr/index.php/library/video.html>

Χαρίτου–Φατούρου, Μ., Χαλιμούρδα, Σ., Καπετάνου, Ε. (2011) . Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Σχολική επιθετικότητα προς τα έξω (συμμαθητές) και προς τα έσω (ναρκωτικά): Ένα Πρόγραμμα Πρόληψης και Συνεργατικής Μάθησης ενάντια στα ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Διαθέσιμο στο [http:// synergatiki- mathisi.blogspot.com](http://synergatiki-mathisi.blogspot.com).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. ΕΝΤΥΠΟ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Μακεδονίας

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Τεχνών

Τμήμα Κοινωνιολογίας

Εικαστικών

Τεχνών

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Πανεπιστήμιο

Δυτ.

Σχολή

Καλών

Τμήμα

& Εφαρμοσμένων

*Δι-ιδρυματικό Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Εφαρμοσμένη – Κλινική Κοινωνιολογία και Τέχνη*

Έντυπο ενημέρωσης

Στο πλαίσιο εκπόνησης της Διπλωματικής Εργασίας του δι-ιδρυματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών «ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ-ΚΛΙΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ» του Πανεπιστημίου Αιγαίου & του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, οργανώνεται η παρούσα Ομάδα Εστιασμένης Συζήτησης με στόχο να ερευνήσει ποιοτικά ένα παράδειγμα δουλειάς το οποίο θέτει ως άπώτερο στόχο τη θετική κοινωνική αλλαγή, μέσω της ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών και την συμβολή του ρόλου της Τέχνης στην επίτευξη αυτής της ενδυνάμωσης.

Περιγραφή

Η Ομάδα Εστιασμένης Συζήτησης αυτή οργανώνεται με σκοπό να μελετήσει τα βιώματα των μελών σε σχέση με τη συμμετοχή τους στις αυτό-διαχειριζόμενες ομάδες, καθώς και τις δράσεις που ανέπτυξαν.

Στόχος αυτής της μελέτης είναι η αποτίμηση της λειτουργίας των αυτό-

διαχειριζόμενων ομάδων από την οπτική των μελών των ομάδων και απώτερος στόχος η συνειδητοποίηση της δυνατότητας που έχουν ως προς την ενδυνάμωση των τοπικών κοινωνιών, αναδεικνύοντας -μέσω της καλλιτεχνικής πρακτικής-, τη συμβολή της Τέχνης για τον σκοπό αυτό. Δευτερογενώς δημιουργείται πρόσφορο έδαφος για το τελικό ζητούμενο που είναι η κοινωνική αλλαγή.

Δεοντολογική εγγύηση

Η συμμετοχή στην Ομάδα Εστιασμένης Συζήτησης βασίζεται στην αρχή της συνειδητής συναίνεσης και την εθελοντική συμμετοχή. Εάν ο συμμετέχων/ουσα θελήσει να αποχωρήσει, είναι ελεύθερος/η οποιαδήποτε στιγμή να διακόψει την συμμετοχή του. Επιπλέον, διαφυλάσσεται η εχεμύθεια των λεγομένων των συμμετεχόντων και εξασφαλίζεται η ανωνυμία τους. Η συνάντηση θα γίνει με την χρήση μαγνητοφώνου ώστε να μελετηθεί και να αναλυθεί χωρίς διαστρεβλώσεις ή παρερμηνείες ο λόγος των συμμετεχόντων/ουσών. Οι συμμετέχοντες/ουσες με την ολοκλήρωση της Ομάδας Εστιασμένης Συζήτησης και έπειτα από την καταγραφή και μελέτη του υλικού δύνανται να έχουν πρόσβαση στο εμπειρικό υλικό και σε κάθε δημοσιοποίηση του.

Η μεταπτυχιακή φοιτήτρια

Παπαλάμπρου Βασιλική

2.ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ

Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Μακεδονίας
Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Τμήμα Κοινωνιολογίας
Εφαρμοσμένων Τεχνών

Πανεπιστήμιο
Δυτικής
Σχολή Καλών Τεχνών
Τμήμα Εικαστικών &

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΙΓΑΙΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

Διερεύνηση της λειτουργίας των αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων ως μοχλού ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών με στόχο τη κοινωνική αλλαγή.

Έντυπο συγκατάθεσης

Δηλώνω τη συγκατάθεσή μου για τη συμμετοχή μου στην ερευνητική εργασία που διενεργείται στο πλαίσιο εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας του δι-ιδρυματικού μεταπτυχιακού προγράμματος *ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ- ΚΛΙΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΗ* του Πανεπιστημίου Αιγαίου & του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας με θέμα: *«Αυτοδιαχείριση και πρωτογενής πρόληψη: Το πρόγραμμα «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση», του Κέντρου Πρόληψης του Ν. Χαλκιδικής, ως παράδειγμα ενδυνάμωσης των τοπικών κοινωνιών για την κοινωνική αλλαγή»*, με Επιστημονικά Υπεύθυνο Καθηγητή Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Αιγαίου, κ. Σωτήρη Χτούρη..

Έχω λάβει το έντυπο ενημέρωσης, στο οποίο περιγράφονται ο σκοπός της μελέτης, η διαδικασία της Ομάδα Εστιασμένης Συζήτησης και οι δεοντολογικές εγγυήσεις που δίνουν οι ερευνητές. Έχω κατανοήσει τι είναι η μελέτη, τι ζητείται από μένα και πώς θα χρησιμοποιηθεί η αφήγηση που θα δώσω στο πλαίσιο διεξαγωγής της Ομάδας Εστιασμένης Συζήτησης. Κατανοώ ότι η ερευνήτρια κα Παπαλάμπρου Βασιλική έχει υποχρέωση να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλιστεί η εχεμύθεια όσων θα πω στην Ομάδα Εστιασμένης Συζήτησης και η ανωνυμία μου. Κατανοώ επίσης ότι μπορώ να διακόψω την συμμετοχή μου στην Ομάδα Εστιασμένης Συζήτησης οποιαδήποτε στιγμή, να αποσύρω τη συμμετοχή μου, και να έχω πρόσβαση στο κείμενο της αφήγησης μου και

σε ότι κείμενα δημοσιοποιηθούν μετά την ανάλυση της Ομάδας Εστιασμένης Συζήτησης.

Με βάση τα παραπάνω συναινώ να συμμετέχω στην έρευνα, παραχωρώντας μια αφήγηση του βιώματός μου ως μέλος της αυτοδιαχειριζόμενης ομάδας.

Ο συμμετέχων / Η συμμετέχουσα

Όνοματεπώνυμο

ή

αρχικά

Υπογραφή

3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ Ο.Ε.Σ.

Ομάδα Στανού Ημερομηνία: 30 Δεκεμβρίου 2018, Διάρκεια:01. 35.00

Τόπος: Στανός Χαλκιδικής . Ονοματεπώνυμο Ερευνητή: Παπαλάμπρου Βασιλική

Ομάδα Προσέγγιση. Ημερομηνία: 8 Ιανουαρίου 2019 Διάρκεια:01.58.00

Τόπος: Νικήτη Χαλκιδικής Ονοματεπώνυμο Ερευνητή: Παπαλάμπρου Βασιλική

Τρόπος καταγραφής: Μαγνητόφωνο. Ολοκληρώθηκαν ομαλά: Ναι

4. Κωδικοποίηση

Κ.1) Σχέσεις/πορεία με τις ομάδες, δημιουργία και ανάπτυξη δικτύων κοινωνικού κεφαλαίου, επικοινωνίας (κοινωνικό κεφάλαιο).

Κωδικοί αναφοράς

Σχέσεις με τα άλλα μέλη ομάδας/ων, βαθμός εμπιστοσύνης/ επιφύλαξης /ταύτισης, σχέσεις με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον, βαθμός ένταξης των μελών, άποψη για τη λειτουργία, κριτήρια/λόγοι επιλογής, λόγοι λειτουργίας της ομάδας,επαφές/επικοινωνία, μέλη, διασυνδέσεις/δίκτυα.

Ο.Ε.Σ. Στανού

.. συμμετείχαμε σε όλο αυτό και στην πορεία, εγώ προσωπικά περίμενα πότε θα έρθει η μέρα και η ώρα να έρθω. Το καλό ήταν ότι δέσαμε και μεταξύ μας και ηλικιακά και σαν ιδιοσυγκρασίες, δέσαμε πάρα πολύ.

..αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι όλες είχαμε κοινά σημεία, κοινά προβλήματα, δεν ήταν κάτι που το βίωνα μόνο εγώ..

..Το σημαντικό ήταν ότι υπήρχε μεγάλη εχεμύθεια από την ομάδα και εμπιστοσύνη, ότι λέγαμε μέσα στην ομάδα- γιατί λέγαμε και εσώψυχα στην ομάδα- δεν βγήκαν παραέξω και αυτό ήταν πάρα πολύ σημαντικό και μας βοήθησε να ανοιχτούμε και να βγάλουμε πράγματα κρυμμένα..

..Αυτό μας βοήθησε όλα αυτά τα χρόνια. Νιώθουμε μια οικειότητα μεταξύ μας..

..Έτσι και ανταμώνουμε μεταξύ μας λες και γνωριζόμαστε πιο καλά από ότι παλιά που δεν κάναμε παρέα. Μας έδωσε αυτό..

..και όπως είπαν και τα κορίτσια δεθήκαμε, αφού τώρα αν τις βλέπω στο δρόμο, οπουδήποτε νιώθω κάτι περισσότερο να τη δω να της μιλήσω από οποιαδήποτε, έχουμε δεθεί..

..τα κορίτσια σήμερα τις νιώθω αδελφές μου, δηλαδή μπορώ να βγάλω πράγματα να συζητήσω με τα κορίτσια, επειδή ξέρω ότι θα με συμβουλευσουν και θα μου πουν κάποια πράγματα που θα είναι για το καλό μας, χωρίς συμφέρον..

..είναι αυτό το δέσιμο..

..και για αυτό ήρθαμε, να ακούσουμε- η αγωνία για το πώς θα μεγαλώσουμε τα παιδιά μας, ήταν μικρά τότε και μεγάλωναν σε μια κοινωνία που όλο και χειροτερεύει, ό,τι μπορέσαμε κάναμε και κάνουμε ..

.. Και μακάρι τέτοιες ομάδες να ξεκινούν από πιο μικρές ηλικίες..

..Σ αυτή την ηλικία όμως χρειάζεται να πάρουμε πράγματα ...και πήραμε πράγματα ..όχι πολλά αλλά αρκετά ..

..ήταν κοινά τα προβλήματα. Όταν το βιώνεις μόνη σου λες :εγώ το περνάω μόνο αυτό και κανένας άλλος, και βλέπεις ότι και άλλη, και άλλη, και λες :ότι δεν είμαι μόνη..

..Ήταν μια οικειότητα που είχαμε μεταξύ μας. γνωριστήκαμε πιο βαθιά... εμένα μου άρεσε πάντα να προσφέρω αλλά δεν ήξερα τον τρόπο, δεν ήξερα σε πιο φορέα, δεν ξέρω πώς να το πω... Και αυτό μου έδωσε τη δυνατότητα να κάνω αυτό που πάντα ήθελα..σε πρώτη φάση ήταν αυτό..

..Ήταν και ο ενθουσιασμός που είχαμε για την ομάδα, δεν θέλαμε να σταματήσει κάπου, θέλαμε να συνεχιστεί αυτό που ζούσαμε τόσο καιρό. Έτσι, αποφασίσαμε μετά την ομάδα να τη συνεχίσουμε μόνες μας και κάναμε αυτά που κάναμε με προσπάθεια, με κόπο και αυτό που κάναμε το μεταδίδαμε και στο χωριό δηλαδή, το έπαιρναν και άλλοι θετικά μετά και δίνανε πράγματα και σε αυτούς ..

..Και κει φαίνεται και το δέσιμο που είχαμε. Γιατί στο μετέπειτα δεν συμμετείχαν μόνο 5 άτομα, όλη η ομάδα σε αυτό..

..ήμασταν το ίδιο ενθουσιασμένοι όπως στην αρχή γι αυτό είπαμε να το συνεχίσουμε όλοι μαζί..

..ενθουσίασε όλο το χωριό, ειδικά όταν το παρουσιάσαμε όλοι μας έπιασαν και μας έλεγαν :ήρθαμε στα παιδικά μας χρόνια..

..Ήταν το δέσιμο που είχαμε όλες μαζί. Έλεγε κάτι η μία και όλες συμφωνούσαμε, ναι να το κάνουμε-να συναντηθούμε .. ίσως ταιριάζαμε και σαν χαρακτήρες; Νομίζω ότι ταιριάζαμε και γι αυτό δεθήκαμε και περισσότερο..

..Ήμασταν όλες περίπου ίδια ηλικία, τα παιδιά μας περίπου ίδιες ηλικίες .. κι έτσι η μία με την άλλη...και νομίζω αυτό μας τράβηξε..

..Λειτουργούσαμε και σαν ομάδα. Ότι θέλαμε να κάνουμε το συζητούσαμε, δηλαδή, εμπιστοσύνη η μία στην άλλη... όλα τα κορίτσια ,αυτό κατάλαβα σαν ομάδα αυτό ήταν το κύριο που μάθαμε πιο πολύ..

.. κι εγώ έτσι νομίζω..

..Μετά αρχίσαμε να προσφέρουμε. Προσφέραμε στην οικογένεια, έμαθα κάτι και πρέπει να προσφέρω, προσφέρω στην οικογένεια ,προσφέρω στο χωριό μου, ότι θα κάνω κάτι και θα μείνει στο χωριό μου, ότι η ομάδα αυτή έκανε κάτι για το χωριό ..

..Όσο προχωρούσαμε νιώθαμε ικανοποίηση για αυτά που κάναμε και αυτό μας ωθούσε να προχωρήσουμε..

..Όλο αυτό μας γέμιζε και καμία δεν ήθελε να μπει μπροστά, να πω εγώ προσωπικά θα είμαι αρχηγός, καμία δεν ήθελε να μπει μπροστά ,όλες ήμασταν το ίδιο.. (με έμφαση)

..Υπήρχαν δημοκρατικοί κανόνες, πάντα με ψηφοφορία το τι θέλουμε, πάντα ακούγαμε όλες τις γνώμες ,δεν υπήρχε στόχος να υπερισχύσει κάποια, για να γίνει το δικό της, συζητούσαμε όλες τις ιδέες και τις απόψεις και καταλήγαμε σε αυτές που ψηφίζαμε ..

..και αυτό το είχαμε σαν ομάδα και μετά ..συνέχεια..

..εμείς παρουσιάσαμε τα παιχνίδια σαν ομάδα...εντάξει μας βοήθησαν και κάποιες άλλες έξω και... ..και μια βραδιά ζητήσαμε να κάνουμε αυτό που σκεφθήκαμε και αυτό βοήθησε ... και ήρθε όλο το χωριό..

.. ήρθαν για να θυμηθούν πώς έπαιζαν οι γονείς μας παλιά .. και ήταν όλο το χωριό, είχαμε πάρα πολύ κόσμο εκείνη τη βραδιά..

..και εμείς προσωπικά στις πρόβες πόσο γελάσαμε και πόσο υπέροχα νιώσαμε, σαν παιδιά..

..Μαζέψαμε τα παιδιά στην αποθήκη και κάναμε πρόβες..

..Και μετά τα παίζαμε ,τα πήγαμε και αλλού..

..μαζεύτηκε όλο το χωριό από νέα παιδιά μέχρι και όλοι οι γέροι για να τα δουν..

..γέλασε όλος ο κόσμος πάρα πολύ,πάρα πολύ..

.. ζήσανε τα χρόνια που πέρασαν πριν από εβδομήντα χρόνια που παίζαν τα παιχνίδια κι αυτοί σαν παιδιά το χαμόγελο ήταν στα χείλη τους ζωγραφισμένο και στο πρόσωπο όλων..

..μπαίνανε μέσα στο παιχνίδι ..αφήναν τη κερκίδα και συμμετείχαν ..

..κι έλεγαν να μπορούσαμε να τα παίζουμε κι εμείς τι καλά να τα παίζαμε κι εμείς τι ωραία που θα ήταν ..

..στο τέλος συμμετείχε όλος ο κόσμος ..

..κι εμείς όσο ο κόσμος φαινόταν ενθουσιασμένος και χειροκροτούσε τόσο και σ'εμάς ήταν η χαρά και ο ενθουσιασμός γιατί στην αρχή ήμασταν διστακτικά ντρεπόμασταν,πως να βγούμε και να πούμε , μεγάλες γυναίκες..

.. Θυμήθηκαν όλοι τα χρόνια τα δικά τους πώς έπαιζαν..

.. ιδίως οι παλιοί που είχαν ζήσει αυτά τα παιχνίδια ..

..και μετά για κάποιο αρκετό χρονικό διάστημα βλέπαμε τα παιδάκια που παίζαν τα παιχνίδια..

..Επίσης κάποια στιγμή μας κάλεσε η ενορία της Αγίας Ακυλίνας του Ζαγκλιβερίου και πήγαμε και παίζαμε τα παιχνίδια αυτά αλλά και άλλα παιχνίδια παραδοσιακά..

.. Αυτά τα έπαιζαν τα παιδιά τα δικά μας με τη βοήθεια τη δικιά μας πάντα ..

..Και στη δικιά μας αίθουσα τα παίζαμε εδώ στην Αγία Χάιδω εδώ στο Στανό..

..Να ανεβούμε μπροστά σε τόσο κόσμο, σε εκείνη την αίθουσα να βγούμε να δείξουμε τα παιχνίδια. Στην αρχή όλες ντρεπόμασταν..

.. συμμετείχαμε σε ένα διαγωνισμό χειροποίητων παιχνιδιών. Πήγαμε ...να συζητήσουμε για τη συμμετοχή μας στα χειροποίητα παραδοσιακά παιχνίδια..

.. μας κάλεσαν να πάρουμε μέρος..

..παρουσιάσαμε τα παιχνίδια και παίζαμε(με έμφαση) κιάλας και τα παίζαμε..

.. Είχαμε βέβαια και την υποστήριξη από τους άντρες μας... Ναι, ναι...μας βοήθησαν και οι σύζυγοί μας ..Σε αυτά τα παιχνίδια μας βοήθησαν. Δεν μπορούμε να πούμε τίποτα..

..Ήταν λίγο δύσκολο, να πάμε να παρουσιάσουμε εκεί, εμείς μαζεμένες, ενθουσιασμένες ..όλα αυτά..Σε ένα άγνωστο μέρος..

..αλλά εντάξει..μία ή άλλη...σιγά σιγά...Τα καταφέραμε..

.. Κάθε μία ανέλαβε δυο –τρία, όσα παιχνίδια να τα γράψει αυτή ..

.. Θυμάμαι πως τότε βοηθήσαμε κι εμείς στην παράσταση..

.. ήταν σε σχέση με την πρόληψη γι αυτό και βοηθήσαμε κι εμείς..

..θυμάμαι ότι βοηθήσαμε τα παιδάκια να βγούνε στη σκηνή και συμμετείχαμε κι εμείς..

..πηγαίναμε στους παππούδες μας και στις μανάδες μας και ρωτούσαμε τι παιχνίδια παίζανε μας τα περιέγραφαν μας τα δείχνανε..

..πήγαμε στα χωριά να το παρουσιάζουμε το βιβλίο μας...Σε πανηγύρια, όπου είχε κόσμο...πρωτοπόρες...Σε εκκλησίες απέξω .. άλλη εμπειρία κι αυτή ..

..δεν πτοούμασταν...Απελπίζομασταν λίγο ..

..Ναι, αλλά αναπτερόνονταν πάλι το ηθικό μας και συνεχίζαμε... δεν πέφταμε...όχι ,όχι δεν πέφταμε....έχουμε συνηθίσει σ αυτό..

..Δεν το βάζαμε κάτω. Αυτό λέγαμε το αφήνουμε στην άκρη, συνεχίζουμε ..

.. Μπορεί η μία να έλεγε άντε τώρα να μην πάμε ...προχθές πήγαμε και δεν πουλήσαμε τίποτα και έλεγε και η άλλη 'άντε,βρε πάμε, κάτι θα κάνουμε'.. καλά εντάξει...θα πάμε.. (γέλια)

..Εμένα με έβαζαν μπροστά γιατί ντρεπόντουσαν αυτές, εγώ δεν ντρεπόμουνα (γέλια) πήγαινα και χτυπούσα τις πόρτες..

..Σκεφτόμασταν τι να κάνουμε τα έσοδα από το βιβλίο..

..κάθε χρόνο πηγαίνουμε εκεί και κάνουμε λειτουργία ..

..Και όταν έρχεται η μέρα της λειτουργίας μαζεύεται κόσμος..

..ακόμη και τώρα λένε: το εκκλησάκι που έκαναν τα κορίτσια που ήταν στην ομάδα ..

..Το ένα έφερνε το άλλο.. εμείς όταν κάναμε κάτι, δεν σκεφτόμασταν το μετά εμείς ζούσαμε τις στιγμές...Αλλά έρχονταν το μετά (γέλια) χωρίς να το καταλάβουμε... Όταν έρχονταν το μετά καλούμασταν να το αντιμετωπίσουμε..

..Πήγαμε .. κάτω στο μοναστήρι που υπάρχει βιβλιοπωλείο..

..όλα αυτά μόνες μας όμως , που δεν ξέραμε τίποτα..

.. αλλά επειδή υπήρχε θέληση, ομαδικότητα και ενθουσιασμός, η μία παρακινούσε την άλλη ..πήγαμε στο τυπογραφείο από μόνες μας..

..γυρίσαμε πάλι πίσω και δώσαμε το οκ ..

..ψάξαμε βρήκαμε σκιτσογράφο..

.. Αυτό ήταν αυτό που μάθαμε, να λειτουργούμε σαν ομάδα, μετά εμείς το εφαρμόζαμε..

.. ίσως ήμασταν τα άτομα που μπορούσαν να συνεννοηθούν –ο αριθμός αυτός, ένας καλός αριθμός για να λειτουργήσουμε ..

.. Η μία έλεγε θα κάνει κάτι, η άλλη αυτό, κάποιες θα πάμε να ρωτήσουμε, κάποιες για την έκδοση ας πούμε, όλα αυτά, δίνανε ιδέες και ..ήμασταν καλά σαν ομάδα και αριθμός..

.. μοιραζόμασταν τις δουλειές, τις ευθύνες, ανάλογα με τις δυνατότητες της κάθε μίας. Οτι μπορούσε, ότι δυνατότητα είχε η κάθε μία δεν πιέζαμε κάποιον να κάνει κάτι παραπάνω από αυτό που μπορούσε. Γιατί ήταν ομαδικό και θέμα προσφοράς, ας το πω. Τι μπορούσε να προσφέρει η κάθε μία..

.. πίναμε έναν καφέ, τα λέγαμε λίγο και άντε συνεννοούμασταν τότε θα πάμε ξανά..

..Τι χρειάζεται να κάνουμε άλλο στο εκκλησάκι;..

.. γιατί τώρα έχουμε ένα κοινό στόχο .. δεν είναι κάτι αυθαίρετο, ‘α θα βρεθούμε’ ..

..κάνουμε πράγματα, αυτά τα λίγα που μπορούμε ... αλλά είμαστε πολύ ευχαριστημένες..

.. το κάνουμε με χαρά αυτό, μας χαροποιεί, δεν πάμε αγγαρεία..

..ένιωσα ότι δεν πρόσφερα φέτος..

..Μας ενώνει αυτό εκεί πέρα, αυτό που πάμε να κάνουμε..

..Ούτε καν γνωρίζουμε τα άτομα που ήταν στην επόμενη ομάδα μετά από εμάς..

..Έγινε και άλλη ομάδα γονιών νομίζω μετά από εμάς τον επόμενο χρόνο, αλλά δεν υπήρξε συνέχεια ...Με το που τελείωσαν οι συνεδρίες ,οι συναντήσεις σταμάτησαν ..

..γνωρίζουμε μία στην Ορμούλια. που δεν είναι όμως από το χωριό..

..Είχαμε συνεργαστεί για να πουλήσουμε κάποια βιβλία. Μας είχε καλέσει και πήγαμε σε ένα πανηγύρι και μας βοήθησαν να πουλήσουμε τα βιβλία. .. Πέρασαμε πολύ ωραία και με την άλλη την ομάδα..

..Μας κάλεσαν από κει σαν ομάδα και αυτή της Πνοής και εμείς, να συνεργαστούμε στην πώληση των βιβλίων..

..Εγώ θυμάμαι στην προσπάθειά μας να παίζουμε έπεσε πολύ γέλιο, γελούσαμε πάρα πολύ –μας ευχαριστούσε αυτό το πράγμα..

..Και παίζαμε και γελούσαμε, θυμόμασταν τα παλιά, όταν ήμασταν μικρές ,ήταν ,ήταν κάτι πολύ ευχάριστο..

..Πηγαίναμε στο σπίτι με ενθουσιασμό, με χαρά, σαν μικρά παιδιά ..

..Και μέσα από την ομαδικότητα..

..κάναμε πράγματα που έτσι και είχαμε και κάποιους υπεύθυνους να μας βοηθήσουν και σε κάτι άλλο και σε κάτι άλλο, νομίζω ότι θα προχωρούσαμε..

..Πήραμε δύναμη από την ομάδα..

.. Και αυτό βοήθησε και εμάς σαν προσωπικότητες αλλά και την οικογένειάς μας..

.. η κάθε μία όταν ερχόμασταν εδώ και λέγαμε στην ομάδα :εγώ είμαι η και έχω αυτό το πρόβλημα, μπορούσα να εκφράσω κάποια συναισθήματά μου δεν θα τα έλεγα κάπου αλλού και έπαιρνα πιο πολύ αυτοπεποίθηση, αυτό νομίζω ότι ήταν κάτι που βοηθούσε ..

.. κάθε μία ξεχωριστά ανέπτυξε την προσωπικότητά της, δυνάμωσε πιο πολύ η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας μέσα από την ομάδα..

..Κάθε μία είναι ο κρίκος της αλυσίδας..

..Και όταν βρεθούμε για ένα σκοπό ,όπως το εκκλησάκι ,νιώθουμε ότι είμαστε μέλη μιας ομάδας..

..ότι εμείς είμαστε η ομάδα της Πνοής..

.. Και πάντα ομαδικά όταν υπάρχει θέληση και συνεργασία υπάρχει ένα καλό αποτέλεσμα...αυτό μπορεί να γίνει για το οτιδήποτε, οπουδήποτε, πάντα η ομάδα βοηθάει, όποιος θέλει να σκεφτεί να κάνει κάτι η ομάδα βοηθάει..

..Και μας αναγνωρίζουν, μας λένε α, αυτά τα έκανε η ομάδα της ΠΝΟΗΣ..

..Ήταν μια διέξοδος, ψυχοθεραπεία, ερχόμασταν εδώ, μιλούσαμε, κάναμε πράγματα..

..Η ικανοποίηση ότι κάτι πρόσφερες..

..Ανακαλύψαμε και τους εαυτούς μας μέσα σε όλο αυτό, τις δυνατότητες που είχαμε, δεν τις γνωρίζαμε..

..ο πάτερ Χρυσόστομος πάρα πολύ μας υποστήριξε αφού ήθελε μετά να κάνουμε και συνεταιρισμό- γινόταν προσπάθειες για να έχουμε και δουλειά αν θέλουμε- δεν τα βρίσκαμε..

..ο πάτερ (.....) μας βοήθησε πάρα πολύ, συνεργάζεται μαζί μας, πρώτα με την αίθουσα που μας παραχωρεί εδώ της ενορίας, χωρίς κάποιο αντάλλαγμα,ότι ώρα θέλαμε εδώ κάναμε τα παιχνίδια, τις κατασκευές. Και ο πάτερ ήταν πάντα εδώ και να έρθει να μας δει, αν χρειαζόμασταν κάτι, να μας συμβουλευτεί...και μας βοήθησε πάρα πολύ..

..Καταρχήν προσπαθούσαμε να τα καταφέρουμε μόνες μας αλλά όπου δεν τα καταφέραμε, όχι σαν άτομα, εκ των πραγμάτων δεν μπορούσαμε περαιτέρω απευθυνόμασταν στον πατέρα (....)

.. η δασκάλα μας βοήθησε πολύ ,επιμελήθηκε το βιβλίο, στη σύνταξη των κειμένων..

.. Ο δήμος τότε είχε πάρει αρκετά βιβλία..

..τόρα που το σκέφτομαι εάν είχαμε κάποιον να μας "οδηγεί" να είναι μπροστά, να μας λέει τι να κάνουμε δεν θα ήμασταν τόσο δυναμικές όσο φανήκαμε ..θα ήμασταν πίσω.. έτσι? θα ήταν μπροστά αυτό το άτομο και θα έλεγε και μεις θα λέγαμε ..καλά...εντάξει.. θα έλεγε αυτός τη γνώμη του και μεις θα λέγαμε καλά..

.. θα επαναπαυόμασταν ότι θα μας βοηθήσει αυτός και δεν θα δραστηριοποιούμασταν από μόνες μας ..

.. βλέπαμε κάτι που μας φαινόταν δύσκολο πως θα το κάνουμε αλλά μετά βρήκαμε τη λύση έλεγε η μία έλεγε η άλλη .. κι εντάξει ..

..δεχόμασταν πιέσεις να συνεργαστούμε με τον σύλλογο για την έκδοση του βιβλίου αλλά εμείς επειδή πιστεύαμε στους εαυτούς μας δεν δεχτήκαμε ..δεν θέλαμε να συνεργαστούμε με το σύλλογο γιατί το κυριότερο ήταν ότι πιστεύαμε στις δυνάμεις μας και θέλαμε αυτό που θα κάναμε να είχε τη δική μας σφραγίδα ..

.. δεχόμασταν πολύ ασφυκτικές πιέσεις για να συνεργαστούμε..

..να μη γράφει ομάδα γονέων Στανού αλλά να γράφει σύλλογος Στανού..όλη η δουλειά είχε γίνει από εμάς οπότε θεωρήσαμε ότι δεν υπήρχε λόγος να μπει το όνομα του συλλόγου γιατί ήταν δική μας η δουλειά..

..τα παιχνίδια είχαν γίνει και καταγράφηκαν από εμάς... ο σύλλογος δεν είχε κάνει τίποτε δεν συμμετείχε καθόλου..

.. μας είχαν δώσει κάποιες φορές την αίθουσα που ήταν αυτοί και γι αυτό τον λόγο μας το ζήτησαν ..μας είχαν πάει και κάποια φορά στη Θεσσαλονίκη..

..υπήρξαν και στιγμές που υπήρχαν και τριβές μέσα στην ομάδα ("αλλάζουν " κάποιες θέση στο σώμα τους)...ε.. εντάξει ..τέτοια (γέλια) όχι τα άτομα που είμαστε εδώ (γέλια)..

..εγώ ..νομίζω ότι είναι φυσιολογικό ..

..αλλά όλα αυτά ..μόνες μας .. η ΠΝΟΗ ενημερωνόταν ..

.. όταν κάναμε κάτι ήμασταν μόνο σαν ομάδα, συναντιόμασταν εδώ και αποφασίζαμε τι

πρέπει να κάνουμε και μετά ενημερώναμε την ΠΝΟΗ ότι θα κάνουμε "αυτό" ή θα πάμε "εκεί", αλλά ήμασταν όλες από μόνες μας και αυτό ήταν..

..να πάμε χωρίς καμιά βοήθεια σε ότι κάναμε ...(παύση) ήταν πρωτόγνωρο όλο αυτό για μας στην αρχή ήταν δύσκολο μεν αλλά μετά συνεχίσαμε ναμας άρεσε μετά..

..μας έδωσε η ΠΝΟΗ 500 ευρώ για την έναρξη των εργασιών για την έκδοση του βιβλίου..

..μας βοήθησε...στους τρεις μήνες...(γέλια) να γίνει η ομάδα ,να γίνει το ξεκίνημα..μας έδωσαν τα εφόδια ..και την αυτοπεποίθηση να έχουμε κάθε μια μας , στις συναντήσεις όλες αυτές και να προχωρήσουμε..

..γιατί αν δεν γινόταν αυτή η ομάδα (εννοεί την αρχική) δεν θα γινόταν τίποτα απ όλα αυτά..

..είπε η ΠΝΟΗ " αν θέλετε να συνεχίσετε σαν ομάδα κάτι πρέπει να κάνετε " τότε είπαμε τι να κάνουμε?.. (γέλια)

..ήτανε κάτι σαν χρέος σαν κάτι..(γέλια)..(μιλάνε γελώντας όλες μαζί λένε: ναι ναι κάτι έπρεπε να κάνουμε)

..εμείς το βάλουμε στο μυαλό μας ,τόρα δεν ξέρω αν σε άλλες ομάδες αυτό "πέρασε" και τι έκαναν άλλες ομάδες.. έπρεπε .. κι εφόσον έπρεπε κι εμείς έπρεπε κάτι να κάνουμε..

.. ήμασταν μαθήτριες σωστές οπότε έπρεπε κάτι να κάνουμε..κάτι σε συνεργασία μεταξύ μας ..

.. είχαμε κάνει πολλές συζητήσεις για τα χρήματα πως να τα διαχειριστούμε είχαμε κάνει πάρα πολλές (με έμφαση) συζητήσεις ..

..κι έγινε το εκκλησάκι κι έτσι μας έχει δέσει κι αυτό..

.. ενώ με το εκκλησάκι υπάρχει και συνέχεια.. και συναντιόμαστε και θα συναντιόμαστε..

.. θα πηγαίνουμε να κάνουμε τη θεία λειτουργία ..μετά ίσως και τα παιδιά μας να συνεχίσουν..

..πόσα καταφέραμε χωρίς να έχουμε κάποιον ισχυρό μπροστά με γνώσεις, χρήματα,

γνωριμίες να μας βοηθήσει..

.. συνεχίζουμε πιο πολύ για την Αγία Χάιδω..

.. Καλό θα ήταν να βρισκόμασταν έτσι ή μια φορά το καλοκαίρι κάπου μαζί σε ένα χώρο ή στο πηγάδι ή .. να μαζετούμε να πιούμε ένα καφέ ..να πούμε διάφορα ..

.. Παλιά μαζεγόμασταν

..Κάποιες φορές λέμε ότι θα το κάνουμε αλλά μένει στο 'θα'..

..Απόφαση να πάρουμε. Το αφήνουμε στο ...χρόνο.. (γέλια)

..Λέμε και μετά το ξεχνάμε...Και ο χώρος, ίσως και ο χώρος..

..χώρος υπάρχει αλλά θέλει κάποιος να το συντονίσει αυτό, αν δηλαδή μου πει κάποιος να πάμε θα πάω, χρειάζεται συντονισμός..αυτό..

..Αν είχαμε και το χώρο και το κάναμε μια φορά μετά θα μας άρεσε και θα λέγαμε να το ξανακάνουμε; Τώρα εδώ πρέπει να πούμε τον πάτερ να μας δώσει το κλειδί και πάνω στο εκκλησάκι για να κάνουμε έναν κύκλο ,μια ομάδα ,σαν ομάδα δεν είναι και τόσο εύκολο..

..Απόφαση πρέπει να πάρουμε και να πούμε κορίτσια αύριο θα πάμε να πιούμε καφέ στην καφετέρια, αν έχει ησυχία μπορούμε να μιλήσουμε, αν δεν είναι οι 10 θα είναι οι 8..

..έτσι είναι δεν παίρνουμε την απόφαση..

..Γιατί άλλες δουλεύουνε ίσως..

..Είναι και θέμα χρόνου. .. αν το αποφασίσουμε ...χρόνο θα βρούμε..

.. ίσως γιατί βρισκόμαστε κιόλας –οι περισσότερες βρισκόμαστε, δεν το κάνουμε σαν ομάδα..

..Μεμονωμένα βρισκόμαστε ..απλά δεν καθίσαμε σαν ομάδα ..

.. ίσως δεν δημιουργήθηκε η ανάγκη..

..είμαστε διατεθειμένες να κάνουμε πάλι αυτό από την αρχή, να τυπώσουμε 500 βιβλία και να αρχίσουμε πάλι να τα πουλάμε, είμαστε έτοιμες να το ζήσουμε ξανά αυτό..

..Εμείς έτοιμες είμαστε αλλά έχουμε και ερώτημα αν θα πωληθούν..

..Έγιναν νέες οικογένειες, το χρειάζονται το βιβλίο..

..Πιστεύω ότι το χρειάζονται... Θα πρέπει να πάμε πιστεύω πιο μακριά να το πουλήσουμε..

..Έστω και εδώ- εδώ οι νέες οικογένειες δεν το έχουν..

.. Ναι, αλλά πόσες θα είναι αυτές οι οικογένειες;..

..Εγώ απλά θέτω το ερώτημα .. αν μπορούμε να το ζανακάνουμε..

..Αν ξέρουμε ότι θα το πάρουν να το κάνουμε..(γέλια) ..Δεν βλέπω προθυμία..

.. Σαν να είχαμε μια συνάντηση σήμερα..

..Καλά θα ήταν κάπου να βρισκόμαστε..

..Όταν τελειώσαμε τότε θέλαμε και πάλι να γραφτούμε στην επόμενη ομάδα αλλά δεν μας δέχτηκαν.. (γέλια)

..Δεν μας θέλανε... αλλά και μεις δεν το βάλαμε κάτω ..απτόητες ..

..Εμείς ήμασταν πιο δεμένες... οι άλλες δεν βγήκαν ενθουσιασμένες ..ήμασταν πιο ενεργά άτομα..

..Εγώ πιστεύω ότι ταιριάζαμε και σαν χαρακτήρες σαν παρέα.. δεν είχαμε άτομα πολύ..

..Ήταν και οι συγκυρίες, το θέλαμε όλες..

Ο.Ε.Σ. «Προσέγγιση»

..είμαι μέλος της ομάδας της ΠΝΟΗΣ , που λέγεται «Προσέγγιση»..

.. Ελπίζω αυτή η συνάντηση να δώσει και νέα «πνοή»στην παλιά ΠΝΟΗ ..

..ατονήσαμε μερικά χρόνια αλλά τώρα νομίζω πως μπορούμε να ζαναρχίσουμε.
Έλλειψε η αρχηγός της ομάδας..

..και εγώ μέλος της παλιάς ΠΝΟΗΣ και ελπίζω να ζανασυναντηθούμε..

.. ιδρυτικό μέλος,.... από τις πρώτες ομάδες γονέων, των εκπαιδευτικών..

..Χαίρομαι πάρα πολύ που ξανασυναντηθήκαμε και έχω ένα άγχος ..

..οι ομάδες αυτές έχουν μία ημερομηνία δίνεις, δίνεις, δίνεις ,κάπου έχεις ιδέες, σταματάς κάπου και μετά μπορείς να συνεχίσεις...έτσι το βλέπω..

..μετά ατόνησε, γιατί έφυγε η Σ. που μας μάζευε,....γι αυτό ατόνησε η ομάδα..

..αν μας δοθεί η ευκαιρία μπορούμε και πάλι..ίσως ..

..Δεθήκαμε πάρα πολύ με την ομάδα και ειδικά όταν ξεκινήσαμε να κάνουμε τις δράσεις, αυτό μας ικανοποιούσε και συνεχίζαμε. Κάποια στιγμή σταματήσαμε, νομίζω τώρα ότι- και με καινούρια ίσως πρόσωπα μαζί με τα παλιά- θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε σε κάτι διαφορετικό..

..και ιδέες για να το κάνουμε παρακάτω και να τραβήξουμε και τη (...)«πίσω»..

..καταφέραμε μέχρι ένα σημείο να δέσουμε από κει και πέρα υπήρχε η (.....)

..δέσαμε πολύ, περνούσαμε καλά, κάναμε διάφορες εκδηλώσεις, δράσεις... δώσαμε πολλά, μας έδωσε και η ομάδα πολλά, πάρα πολλά..

..είχαμε και κίνητρα όμως, είχαμε τα παιδιά πάνω στον Άγιο Παύλο που χρειαζόταν βοήθεια..

..σκεφτήκαμε που μπορεί να γίνει το άνοιγμα- έγινε σε πολλούς, σε πολλά επίπεδα,... τέλος πάντων μαζευτήκαμε και δέσαμε πάρα πολύ, γιατί είχαμε διαφορετικές απόψεις, διαφορετική προσέγγιση των πραγμάτων, ο καθένας μπορούσε από τον τομέα του να προσεγγίσει διαφορετικά τα πράγματα..

..δεν είχαμε, από την προσέγγιση –πιο πολύ οργάνωση, δεν είχαμε στόχους και χαθήκαμε..

..έκλεισε ο Άγιος Παύλος,...και δεν είχαμε κίνητρο για να βρεθούμε..

..Είχαμε επικεντρωθεί μόνο εκεί..

..Είναι δράσεις αυτά, λόγος για να βρεθούμε ..

.. θυμάμαι κάτι πολύ σημαντικό από τη ζωή μου που δεν θα το ξεχάσω ποτέ, που με στήριζαν όταν έχασα τη μαμά μου, που ερχόταν στο μαγαζί και καθόμασταν στην αυλή

για να με κάνουν παρέα. Δεν το έκανε κανείς άλλος αυτό. ...θυμάμαι που ερχόσασταν και ακόμα με συγκινεί..

.. κι εμείς δεν τα ξεχνάμε ..

..πάνω στο δέσιμο της ομάδας, όχι μόνο τα άτομα που είναι εδώ αλλά και άλλα που ήταν, δεν κοντραριστήκαμε ποτέ, μα ποτέ, μα ποτέ. Δηλαδή ήταν από τα αγαπημένα πρόσωπα, και τώρα ακόμα λαχταράω να δω αυτά τα πρόσωπα, την ομάδα..

..Νομίζω ότι το μυστικό αυτής της ομάδας ήταν ότι δεν είχε έναν αρχηγό... αυτό ήταν το μυστικό ..δεν χρειαζόταν αρχηγό ...και κανείς δεν ..δεν ..είχε αρχηγικές τάσεις ..δεν καπέλωσε τον άλλο. Και αυτό ήταν ένα στοιχείο για να προχωρήσει η ομάδα. Έμεινε ομάδα,έμεινε ομάδα με μέλη, όλοι με τη γνώμη τους, με την άποψή τους,.... με την προσωπικότητά τους, με τις ιδιοτροπίες τους, με τα καλά τους και τα κακά τους, αυτό ήταν..

..Και ακόμα ένα ήταν το σημαντικό για εμένα, η εχεμύθεια. Ήταν πάρα πολύ σημαντική ..

..μου είπε :μα γιατί, είμαστε ομάδα, βοηθάμε άλλους και δεν θα βοηθήσουμε εσένα;..

..αλλά πιο πολύ δεθήκαμε, δεθήκαμε σαν ομάδα. Ίσως επειδή μαζευόμαστε, ίσως επειδή θέλουμε να καταφέρουμε πράγματα σαν ομάδα, πράγματα που έπρεπε να κάνουμε σαν ομάδα, τις δράσεις μας; και ήταν πολύ καλή εμπειρία..

.. με βοήθησε γιατί έβρισκα μία διέξοδο.. που προσπαθούσαμε να κάνουμε τις δράσεις για άλλα παιδιά, ..

..Εγώ τρελαινόμουν και περίμενα πώς και πώς να χτυπήσει το τηλέφωνο και να κανονίσουμε συνάντηση, τα γέλια που κάναμε, τα μασάλια που λέγαμε..

.. Ναι, περνούσαμε καλά..

.. δεν μπορώ να πω ότι είχα τον ελεύθερο χρόνο, παρόλα αυτά όμως δεν έχασα καμία συνάντηση και όταν γύριζα, γύριζα πράγματι πολύ καλά, πολύ ευχαριστημένη, πολύ χαρούμενη και έλεγα τότε θα ζαναβγούμε..

..να ενωθούμε **τόσο πολύ**, να συναντιόμαστε, να φτάσουμε να συζητάμε **και**

προσωπικά, να γίνουμε φίλοι, να βοηθάει ο ένας τον άλλον και μετά να συνεχίσουμε να βοηθάμε και τους άλλους, να βγάλουμε όνομα στην ομάδα..

..Θέλαμε να τη δώσουμε ταυτότητα την ομάδα ..

.. να αποκοπεί όσο μπορεί από την αρχική πηγή της και να γίνει αυτόνομη, ανεξάρτητη, να μεγαλώσει..

..ήδη η ομάδα ο ένας με τον άλλον ενωνόμαστε. .. και δέσαμε τόσο πολύ..

.. τώρα με το πρώτο κάλεσμα της ΠΝΟΗΣ ήμασταν όλες θετικές, δηλαδή προσπαθήσαμε να ενωθούμε και χαρήκαμε για αυτό, δηλαδή δεν έφυγε αυτή η αγάπη και αυτό το δέσιμο παρόλο που οι δραστηριότητές μας ατόνησαν..

..το ότι οι άνθρωποι χάνονται, δεν χάνονται και τα αισθήματα..

.. δεν χάνονται οι ψυχές μας..αυτά που δημιουργούμε..

..και χαλαρά νομίζω μπορούμε να το πάμε παρακάτω..

..οι άνθρωποι μπορεί να χάνονται, αλλά οι αναμνήσεις που κάνουν τους ενώνουν, οι αναμνήσεις ενώνουν τους ανθρώπους και εμείς έχουμε δόξα το θεό πολλές, γιατί ήταν πολλά τα χρόνια, ήταν ωραία χρόνια..

..συνέβαλαν και άλλοι εκτός ομάδας ..

..δεν ήταν χορηγός, ήταν που πίστευε στην ομάδα, στη δράση που έκανε, οπότε αμέσως αμέσως βοηθούσε..

..αγκάλιασαν πολλοί την ομάδα, χωρίς να έρχονται τακτικά, να είναι μέλη..

..στις δράσεις που είχαμε, τουλάχιστον στον παιδότοπο που στήναμε το παζάρι των Χριστουγέννων, **πάρα πολύς κόσμος ,με πάρα πολύ συμμετοχή** και πάρα πολύ ο κόσμος έπαιρνε τα πράγματα για να βοηθήσει..

..Με απίστευτη διάθεση, πίστευαν σε αυτό που έκανε η ομάδα, πίστευαν σε αυτό και **..δεν υπήρχε αμφιβολία για το τι έκανε η ομάδα..**

..κανείς δεν μας έλεγξε ποτέ, ούτε ακούσαμε..

..ούτε ακούσαμε, ούτε μεταξύ μας όμως υπήρξαν ..

.. δεν ακούσαμε, γιατί είχαμε την αποδοχή του κόσμου, σαν προσωπικότητες αυτοί που είμαστε, μας ξέραν όλοι ,οπότε δεν υπήρχε **ίχνος** αμφιβολίας για τα χρήματα- δεν ακούστηκε **τίποτα, καμιά φορά**, ούτε μας είπαν... γιατί ακούγονται αυτά... ξέραν ότι θα παν σε καλό σκοπό..

..Γιατί έβλεπαν ότι δίναμε, δεν παίρναμε, αλλά δίναμε ..

..Ναι υπήρχαν πολλοί άνθρωποι...Μας βοήθησαν πάρα πολλοί..

.. και ερχόταν ο κόσμος, είχε ανταπόκριση τα αγόραζε..

..αλλά το αγκάλιασαν... Ερχόταν από όλα τα γύρω χωριά..

..Τα λεφτά του ταμείου πήγαιναν πάντα στις δράσεις..

.. οι άνθρωποι τους προσεγγίσαμε, θέλησαν να βοηθήσουν την ομάδα, το έκαναν αφιλοκερδώς..

..το εύκολο για εμάς, το πού θα δώσουμε τα χρήματά μας..

.. τότε το συζητούσαμε στην ομάδα..

..αυτό το λέω για να δείτε την αποδοχή που είχε η ομάδα στην ευρύτερη κοινωνία..

.. πέρα από τις δράσεις της Προσέγγισης» , όπου μας καλούσαν να βοηθήσουμε πηγαίναμε..

.. υπήρχε μεγάλη κοινωνική αποδοχή της ομάδας και μας πλησίαζαν και άλλες ομάδες για να ζητήσουν τη γνώμη μας, να βοηθήσουμε ή να συμμετέχουμε..

.. ο σύλλογος της Ορμύλιας μας είχε πλησιάσει, είχαμε κάνει κοινή συνάντηση..

..στη Θεσσαλονίκη κατεβήκαμε και ενωθήκαμε με κάποιες ομάδες από άλλους νομούς..

..είχαμε συνεργασία με ομάδες πρώτα μέσα από τη Νικήτη..

..Η ομάδα αυτή ήταν. Όταν ζητούσε ένας βοήθεια, πήγαιναν και οι υπόλοιποι. Οπότε υπήρχε συνεργασία μεταξύ μας και η **σύνδεση ομάδα με ομάδα** όπου συμμετείχε ο ένας της ομάδας αυτής να βοηθάει και την άλλη ομάδα του. Αυτό πήρε και κάποιες διαστάσεις. Δηλαδή υπήρχαν κάποιες ομάδες από την Ορμύλια, από το Μαρμαρά που

ζήτησαν να μας συναντήσουν, να τους πούμε το μυστικό μας, να γνωριστούμε..

.. Είχαμε ακουστεί πέρα από τη Νικήτη σαν ομάδα και ήθελαν να μας γνωρίσουν..

..το μυστικό δεν υπήρχε ουσιαστικά ή και αν υπήρχε δεν το είχαμε ανακαλύψει ούτε εμείς ούτε και τώρα μπορούμε να σας το πούμε.. (γέλια)

.. Μας γνώρισαν πάντως, μας προσέγγισαν , δεν ξέρω αν τους βοηθήσαμε ή όχι να υπάρχουν στη συνέχεια σαν ομάδες...ότι μας ρώτησαν τα είπαμε..

.. βρήκαμε μια ομάδα από την Έδεσσα. Θυμάμαι ότι είχαμε συναντήσει κάποιους από την Έδεσσα και θέλησαν να συναντηθούμε και πέρα από αυτό το μάζεμα. Κάναμε κάποιες προσπάθειες, δυστυχώς δεν συναντηθήκαμε, δεν μπορούσαμε να συντονιστούμε για να έρθουμε. Η μετακίνησή μας ήταν δύσκολη, ήμασταν μεγάλες ομάδες εμείς... δυο φορές προσπαθήσαμε να πάμε και να συναντηθούμε και ναυάγησε..

.. η απόσταση ήταν αρκετά μακριά και δεν μπορέσαμε να βρεθούμε. Δεν θέλησαν και αυτοί νομίζω να κατεβούν Θεσσαλονίκη, εμείς για να πάμε Έδεσσα δύσκολα, αυτοί για να έρθουν εδώ...κάπως έτσι..

.. δεν πετύχαινα κανένα, ήταν όλα χάγια ...και μετά λέω όντως, τι είναι αυτό που έκανα; Πρέπει να προσπαθήσω, τι κάνουν οι άλλες; Να κάνω και εγώ κάτι καλύτερο..

..και με δασκάλους μέσα από το χωριό μας πήραμε που κάνουν μουσική..

..και μου κάνει εντύπωση η αγάπη...που μιλάει η μία για την άλλη και που θυμόμαστε..

..ξεκινώντας από μια ομάδα 10 άτομα, 12 άτομα άγνωστα και φτάνοντας να ενωθούμε τόσο πολύ, να χαθούμε κάποια χρόνια ..

.. εδώ υπάρχει ένας χείμαρρος όχι μόνο πράξεων αλλά και συναισθημάτων..

.. έπρεπε να σου πουν ένα μπράβο για να προχωρήσεις..

..η ομάδα για μένα είναι ένας χώρος συνάντησης..

..ξέραμε ότι μια φορά την εβδομάδα θα συναντηθούμε, θα δούμε τα ίδια πρόσωπα, τους γνωστούς μας ανθρώπους, θα περάσουμε καλά , θα πούμε μια κουβέντα..

.. Βρίσκαμε δηλαδή τον τρόπο γιατί το θέλω μας ήταν μεγαλύτερο από τις δυσκολίες. Και από αυτό το θέλω, το λέω ξανά, περνούσαμε καλά και μαθαίναμε και ήταν σημαντικό γιατί αγαπήσαμε και ο ένας τον άλλο. Δεν υπήρχαν δεύτερες σκέψεις πίσω από το κεφάλι μας ,δεν δημιουργήθηκαν άλλες σκέψεις ..

.. ότι μια φορά την εβδομάδα Πέμπτη θυμάμαι- μου λείπουν οι Πέμπτες- θα συναντιόμασταν..

..εδώ ο ήταν παραμονή του γάμου του, .. ακόμα και εκείνη την ημέρα ήθελε να έρθει..

..και προσεγγίσαμε και καινούρια μέλη, γιατί δεν ήμασταν όλοι από την αρχή..

..ερχόταν ,όχι σαν μέλος της ομάδας..

.. αυτός ήρθε βοηθητικά ..έτσι σαν άτομα καινούρια που μας βοηθούσανε..

.. δεν είχαμε καταστατικό ..

.. εμείς ήμασταν μια ομάδα που προϋπήρχε, οι άνθρωποι που είναι εδώ πέρασαν κάποιες δοκιμασίες για να φτάσουν αυτό το σημείο να είναι ομάδα και να είναι καλά. Όταν ανοίξαμε την ομάδα γιατί θέλαμε να βάλουμε νέα πρόσωπα μέσα, να μας φέρουν νέες ιδέεςόντως ήρθαν πρόσωπα σε εμάς, κοντά μας, μας πλησίασαν, τα πλησιάσαμε εμείς...δεν κάθισαν αυτά τα πρόσωπα γιατί ήδη υπήρχε **το δέσιμο και ήταν δύσκολη η ένταξή τους**. ..δεν ξέρω αν φταίμε εμείς, αν υπήρχε από τη δική τους πλευρά δηλαδή αν δεν δώσαμε εμείς το «**χώρο**» για να μπουν μέσα τα άτομα και να αισθανθούν άνετα ή αν αυτά από μόνα τους μαζεύτηκαν γιατί είδαν ήδη ένα «χώρο» να καταλαμβάνεται από τους ανθρώπους που υπήρχαν..

.. εντάχθηκαν ..μέχρι ένα σημείο..

.. ίσως περίμεναν τα άτομα αυτά να τα καθοδηγήσουμε εμείς και να τους δώσουμε διεξόδους και εμείς περιμέναμε το ίδιο, δηλαδή δεν συναντήθηκαν οι στόχοι μας από τα άτομα αυτά. Δηλαδή, ίσως αυτά τα άτομα μπήκαν και πίστευαν ότι εμείς έχουμε πράγματα... Εμείς πάλι τους φωνάζαμε και ίσως δεν έγινε πολύ ξεκάθαρο αυτό: πείτε μας ιδέες..

.. ήταν γνωστά άτομα αυτά που ήρθαν..

.. είδαν το δέσιμο το δικό μας και είπαν : δεν χωράμε..

.. η ομάδα αυτή ήθελε χρόνο και δεν είχε ο καθένας το χρόνο για να ενταχθεί στην ομάδα..

..ίσως σε αυτό το σημείο η ΠΝΟΗ θα μπορούσε να βοηθήσει για να δέσει κάποια καινούρια άτομα με τη ήδη υπάρχουσα ομάδα, το οποίο εμείς δεν μπορέσαμε να κάνουμε σαν παλιά, σαν « Προσέγγιση»..

.. κάναμε κάποια κρούση. Δεν θυμάμαι αν ήταν κάποια κρούση για αυτό ακριβώς ή αν ήταν για καθοδήγηση ,για βοήθεια για...δεν θυμάμαι όμως...κάναμε κρούση, είχαμε μια επαφή..

.. βλέπαμε ότι κάτι δεν πάει καλά σε εμάς ότι αρχίζει και φθείρει και θέλαμε κάποια τόνωση, κάποια στήριξη..

..δεν θυμάμαι ακριβώς τα λόγια.. αλλά ήταν...: προσπαθήστε να δεθείτε, λειτουργήστε, εμείς δεν μπορούμε να καθοδηγήσουμε, δεν είναι ο ρόλος μας να καθοδηγήσουμε δεν είναι ο ρόλος μας να καθοδηγήσουμε..εσείς πρέπει να βρείτε το τι θέλετε να κάνετε και το τι πρέπει να κάνετε..

.. τα άτομα τα νέα που ήρθαν στην ομάδα είχαν κάποια πιστεύω που δεν έβρισκαν «χώρο» μέσα στην ομάδα...δηλαδή περίμεναν πράγματα..

..ήθελε πιο ενεργητική την ομάδα ενώ εμείς κάποιες φορές ήμασταν πιο παθητικές γιατί θέλαμε το χρόνο μας, θέλαμε να το συζητήσουμε και λίγο, να χαλαρώσουμε και λίγο περισσότερο και εκεί «έφυγε».... έφυγαν..

..δεν συναντήθηκαν οι στόχοι μας..

..Αυτό που ήθελα ήταν να βοηθήσω και να μπω σε μια ομάδα..

..εμείς μείναμε μέσα γιατί βρήκαμε αυτό που θέλαμε, άμα δεν έβρισκα αυτό που ήθελα δεν θα

έμενα στην ομάδα. Αλλά βρήκα αυτό που ήθελα μέσα στην ομάδα..

.. πρώτα από όλα αποδοχή από την ομάδα σαν άτομο αλλά και εγώ να πάρω από τον καθένα ορισμένα πράγματα και να δώσω..

.. εγώ ήθελα να βοηθηθώ, σίγουρα και να βοηθήσω γιατί μου αρέσει να δίνω..

.. γιατί ήθελα να κάνω κάποιες αλλαγές σε εμένα, καταλάβαινα ότι είχα φτάσει σε ένα τέτοιο σημείο εγώ προσωπικά σαν άτομο που δεν με έβγαζε κάπου προσωπικά, έπρεπε κάτι να αλλάξω και κάπως να το αλλάξω και δεν ήξερα ούτε τον τρόπο. Η ομάδα ,βασικά η Προσέγγιση μου έδωσαν και το χώρο και το χρόνο και την αποδοχή και τις ιδέες και το ότι έδινα και εγώ, έβαζα το λιθαράκι μου και αυτό με ικανοποιούσε πάρα πολύ γιατί θέλω να δίνω..

..μπορεί να θεωρούσαμε ότι δεν είχαμε αρχηγό αλλά ήρεμα τον αρχηγό τον έκανε η....., μας οργάνωνε, ήρεμα ,χωρίς να φαίνεται και χωρίς να ζητάει προβολή..

..Το μυστικό είναι αυτό, δεν θέλαμε προβολή, κάτι υλικό να κερδίσουμε, να φανώ για να βγω στις εκλογές, να φανώ για να έχω κόσμο στο μαγαζί μου, για να έχω υλικό αντίτιμο. Ήταν γιατί θέλαμε εσωτερικά να γίνουμε εμείς... και να βοηθήσουμε και το χωριό, τους δίπλα μας..

..λίγο από το Δήμο κάτι είχαμε .. και από τα σχολεία....μας έδιναν τις αίθουσες ,από το Γυμνάσιο ..

.. παρείχαν αίθουσες, υλικό, θέρμανση όταν κάναμε κάποιες εκδηλώσεις ..χωρίς ιδιαίτερα πράγματα όμως..

.. μας ήταν όλα εύκολα μάλλον είχαμε βρει το μυστικό να πείθουμε τους ανθρώπους ότι χρειαζόμαστε βοήθεια και μας βοηθούσαν έτσι, απλά..

..υπήρχε διάθεση από όλα τα άτομα της ομάδας να βοηθήσουν οπότε δεν είχαμε δυσκολίες και κάποιο άτομο που δεν μπορούσε δεν πειράζει το έκανε κάποιο άλλο άτομο που μπορούσε..

.. δεν βάζαμε ένα στόχο και σώνει και ντε πρέπει να γίνει..

..Λέγαμε στη συζήτηση χαλαρά τι μπορούμε να κάνουμε;..

..ήμασταν ευέλικτοι.. και ανοιχτοί σε ιδέες..

.. η προσφορά ήταν το άλφα και το ωμέγα, ο καθένας όπου μπορούσε και ότι μπορούσε και ότι ήταν αυτό..

..πήραμε και δώσαμε..

..το έβλεπαν οι φίλοι των παιδιών μας και γίναμε παράδειγμα για τα ίδια μας τα παιδιά και για τους συγχωριανούς μας και μπορεί κάποιιοι στο μέλλον να θελήσουν να κάνουν κάτι παρόμοιο ..

..νομίζω ότι η ομάδα μας θα είναι **ομάδα** δεν θα μπορέσουν να μπουν άλλοι μέσα ..άλλο να γίνει άλλη ομάδα ..έτσι νομίζω εγώ..

..έχουν περάσει αρκετά χρόνια από την αρχική ομάδα και εμείς θέλουμε τον χρόνο τις αναμνήσεις αυτό που αισθανόμαστε τώρα να το επεξεργαστούμε και να το ξαναβγάλουμε στην .. μπροστά..

..αν μπουν νέοι άνθρωποι **τώρα** μπορούν να ενσωματωθούν..

..και γω αυτό πιστεύω εμείς είμαστε ο **πυρήνας** ..

..δεν συνεχίσαμε σαν ομάδα αλλά επειδή **είμαστε ομάδα** ..

..στην ομάδα δεθήκαμε .. δεθήκαμε αλλιώς και τώρα που δεν λειτουργούμε σαν ομάδα έχουμε άλλο δέσιμο ..

..αυτό που ζητούσαμε κι εμείς από την ΠΝΟΗ ..

.. μπορούμε να κάνουμε το «παιδί μας » τη νέα ομάδα να μπουν καινούρια άτομα ,κι αυτά να στήσουν άλλες ομάδες αν μπορούν και θέλουν .. να δώσουμε τα φώτα , να κάνουμε το ένασμα ..εγώ εκεί νομίζω ..ή ν ανοίξουμε καινούριες ...«πύλες» .. κι αυτοί που θέλουν και μπορούν θα μείνουν ..**ένας** να μείνει, **δύο** να μείνουν από τους νέους και ένας -δύο από εμάς κι **όποτε μπορούν οι υπόλοιποι** .. γιατί αυτό που έχουμε εμείς δεν θα το χάσουμε ποτέ ..

..πρέπει να υπάρχουμε διαδραστικά...

μπράβο .. αυτό ..

..η ομάδα αυτή δημιουργήθηκε και δεν μπορεί να σταματήσει να υπάρχει έχει συσταθεί ,έχει γιγαντωθεί, έχει παρουσιάσει δράσεις.. υπάρχει λοιπόν σαν ομάδα ..το ότι ακολούθησε φθίνουσα πορεία δεν σημαίνει ότι έφτασε στο μηδέν ... πάντα υπάρχει

«χώρος»... για να ανεβεί ξανά .. θεωρώ ότι μπορεί να βάλει νέα άτομα αυτή τη στιγμή μέσα ,γιατί υπάρχουν αυτά τα χρόνια που .. που είμαστε χωριστά ο καθένας , οπότε για «να ξαναγίνουμε» όπως ήμασταν θέλουμε κι εμείς το χρόνο μας .. μέσα σε αυτό τον χρόνο μπορούν να μπουν νέα πρόσωπα.. τα νέα πρόσωπα θα είναι και αυτά που δώσουν την πνοή την καινούρια ,θα δώσουν ..

..τη συνέχεια..αν καθίσουν..

..το να ξέρεις ότι υπάρχουν ...κάποιοι άνθρωποι που μπορείς να πιεις ένα καφέ είναι πολυτιμότεο στη ζωή μας ...και θα είναι σημαντικός καφές , δεν θα είναι καφές της πλάκας... τι έκανε η μία ..τι έκανε η άλλη.. **τι κάνουμε για να βοηθήσουμε η μία την άλλη και μας τους ίδιους ..**

..όποια δω όμως από μας θα τη φιλήσω.. κι αν δε τη φιλήσω σίγουρα θα τη χαιρετήσω ...είναι σαν να «γυρνάω πίσω» ..

..ναι γιατί ήταν ωραίο αυτό που ζήσαμε .. δηλαδή το θυμόμαστε με αγάπη δεν το ξεχνάμε ..

.. γιατί βγάζεις και τον εαυτό σου «έξω» και σημαίνει ότι έχεις πρόσωπα απέναντι σου που μπορείς να το εμπιστευθείς δεν μπορείς εύκολα να βγάλεις την ψυχή σου και να την εκθέσεις και να την «δείξεις» ή στον καθένα..

άρα λοιπόν υπάρχει..(με δυνατή φωνή ενώ σχεδόν όλες τις φορές που μίλησε μέχρι τώρα ήταν κάπως «διακεκομμένη»).. η εμπιστοσύνη..

..υπάρχει αυτό το υπόβαθρο ,που έχει δημιουργηθεί έχει αναπτυχθεί μια ιδιαίτερη σχέση γι αυτό και κράτησε η ομάδα και πρόσφερε και δημιούργησε όλα αυτά ..

..αισθάνομαι σαν να ήταν πριν μια εβδομάδα που ήμασταν και κάναμε πράγματα μαζί και αυτό και μόνο με γεμίζει..είμαι καλά ...

..παρότι πέρασαν κάποια χρόνια που η ομάδα δεν συναντιέται μου φάνηκε σήμερα σαν να μη πέρασε μια μέρα ..αυτή η συνάντηση έτσι εδώ..

..εγώ πέταξα από τη χαρά μου όταν μας πήρε να μας ενημερώσει η ΠΙΝΟΗ για τη συνάντηση ...άστραφα από τη χαρά μου ..παιδιά δεν ξέρετε πως έκανα .. λέω δε θα βγάλουμε άκρη.. αποκλείεται ..η μία πάει Αθήνα ..η άλλη πάει εδώ.. η άλλη φεύγει

Αμερική ..και λέω δε θα μαζευτούμε .. και όταν πήρα το μήνυμα που έλεγε η συνάντηση θα γίνει 8 του μήνα 7 η ώρα yes λέω .. απάντησα : εντάξει ..έτοιμη..(γέλια) κατάλαβες ...δηλαδή .. πλημμυρίζουμε όλοι.. και η αγάπη είναι το σημαντικό ..και όταν υπάρχει αγάπη και προσφορά κάνεις και τον δίπλα σου αγαπάς και το «διαζύγιο» που ήμασταν μέχρι τώρα θα ξαναγίνει «γάμος» » και που ξέρεις μπορεί να προκύψει και «παιδί» γέλια ..το εύχομαι ..

..η καλύτερη ευχή ..

..είμαστε πολύ χαρούμενες γιατί είμαστε πολύ σημαντικές για σένα για να βγεις από το σπίτι για μας ..

Κ.2) Ποια είναι η αξία και η σημασία αυτών των ομάδων σε ατομικό και κοινωνικό επίπεδο (ανθρώπινο κεφάλαιο).

Κωδικοί αναφοράς

Παραγωγή και Απόδοση αξίας (συμβολική, λειτουργική, κοινωνική-πολιτισμική, οικονομική), σημασία, αποτίμηση, προσωπικό - κοινωνικό όφελος, δημιουργία ταυτότητας

Ο.Ε.Σ.Στανού

..Ταυτότητα νομίζω για τον εαυτό μας η κάθε μία όταν ερχόμασταν εδώ και λέγαμε στην ομάδα: εγώ είμαι η και έχω αυτό το πρόβλημα, μπορούσα να εκφράσω κάποια συναισθήματά μου δεν θα τα έλεγα κάπου αλλού και έπαιρνα πιο πολύ αυτοπεποίθηση, αυτό νομίζω ότι ήταν κάτι που βοηθούσε ..

..Αποκτήσαμε ταυτότητα γιατί με αυτά που κάναμε, έλεγαν ξέρω γω στο χωριό 'α, αυτό το έκανε η ομάδα της ΠΝΟΗΣ ,α ..είσαι στην ΠΝΟΗ; α ..είσαι και συ σε αυτή τη δραστηριότητα;

.. Όταν βγάλαμε το βιβλίο ,ο κόσμος εδώ στο χωριό πιστεύω ότι φαντάζεται τα δικά μας πρόσωπα ,ότι ήταν η ομάδα της ΠΝΟΗΣ ,ήταν αυτές ,αυτές ,από το μυαλό όλων αυτό περνάει ακόμα το ίδιο και για το εκκλησάκι ποιες το κάναν και ποιες είναι υπεύθυνες γι αυτό ..

.. Λένε τα κορίτσια της ομάδας της ΠΝΟΗΣ και νομίζω ότι κάθε μία ξεχωριστά

ανέπτυξε την προσωπικότητά της, δυνάμωσε πιο πολύ η προσωπικότητα και ο χαρακτήρας μέσα από την ομάδα

..Ναι ..γιατί αν δεν ήμουν εγώ, η (.....), η (.....) δεν θα γινόταν η δημιουργία αυτής της ομάδας και όλα αυτά τα αποτελέσματα, το βιβλίο ..

..Κάθε μία είναι ο κρίκος της αλυσίδας ..

..Και όταν βρεθούμε για ένα σκοπό ,όπως το εκκλησάκι ,νιώθουμε ότι είμαστε μέλη μιας ομάδας, ότι εμείς είμαστε η ομάδα της Πνοής ..

..θυμόμαστε τις συναντήσεις ..από εκεί που ξεκινήσαμε ..αυτό έχουμε πάντα στο μυαλό μας ..

.. Για το σκοπό που θα βρεθούμε και βρισκόμαστε , όλες μέλη αυτής της ομάδας της ομάδας της ΠΝΟΗΣ

..Και πάντα ομαδικά όταν υπάρχει θέληση και συνεργασία υπάρχει ένα καλό αποτέλεσμα...αυτό μπορεί να γίνει για το οτιδήποτε, οπουδήποτε, πάντα η ομάδα βοηθάει, όποιος θέλει να σκεφτεί να κάνει κάτι η ομάδα βοηθάει..

..Μέσα στην κοινωνία τη δική μας την τοπική αισθανόμαστε εκτός από το ότι είμαστε χωριανοί, κάτοικοι μόνιμοι, αισθανόμαστε και ξεχωριστά μέλη της συγκεκριμένης ομάδας της ΠΝΟΗΣ ..

..Και μας αναγνωρίζουν, μας λένε α, αυτά τα έκανε η ομάδα της ΠΝΟΗΣ ..

..Και μεμονωμένα αισθανόμαστε μέλη μιας ομάδας που στο χωριό ας πούμε ανήκουν δέκα άτομα σε αυτή την ομάδα ..

..Αν δεν υπήρχε η ταυτότητα του μέλους δεν θα υπήρχε και η ταυτότητα της ομάδας

..Ναι ,ναι (όλες μαζί)

..Σε ατομικό επίπεδο εγώ θα έλεγα μία ηθική ικανοποίηση ότι ζήσαμε όλο αυτό, ότι πήραμε πάρα πολλά πράγματα από την ομάδα , αυτά που ζήσαμε μέσα στην ομάδα σε κοινωνικό επίπεδο ότι κάτι προσφέραμε στην κοινωνία του χωριού μας,το πιο επιτυχημένο το εκκλησάκι που κάναμε ..

..Για μας είναι η ικανοποίηση που νιώσαμε εδώ μέσα και αυτά που ζήσαμε τόσα

χρόνια...και στην κοινωνία το εκκλησάκι που προσφέραμε ..

.. Αυτό είναι, η ηθική ικανοποίηση της προσφοράς, ότι ζω σε μια κοινωνία, έχω και υποχρεώσεις σε μία κοινωνία, πρέπει κάτι να προσφέρω, κάτι να αφήσω, δεν είναι απλά πέρασα και έφυγα κάτι να προσφέρω να μείνει, κάτι παραμικρό να θυμάται η επόμενη γενιά. Είναι ότι κάτι πρόσφερες, έστω και μηδαμινό. Στην κοινωνία κάτι να δείξεις, όπως με το βιβλίο ο στόχος μας ήταν αυτός, να τα γράψουμε τα παλιά παιχνίδια και να συνεχίσουν να τα παίζουν..

..Να συνεχιστεί και η παράδοση στο χωριό μας ..

..Και κάτι χειροπιαστό, κάτι γραπτό που μένει αυτό και εμένα μου αρέσει πάρα πολύ η παράδοση και πάρα πολύ σε αυτό, να δείξουμε στα παιδιά μας, στα εγγόνια πως μεγαλώσαμε εμείς και να παραμείνουν και αυτά εκεί όσο μπορούν στις παραδόσεις, στις ρίζες μας..

..Το είχαμε και εμείς οι ίδιες ανάγκη. Ήταν μια διέξοδος, ψυχοθεραπεία, ερχόμασταν εδώ, μιλούσαμε, κάναμε πράγματα ..

..Η ικανοποίηση ότι κάτι πρόσφερες ..

.. Μπορούμε να καταφέρουμε πράγματα για τον εαυτό μας. Σαν άτομο έκανα κάτι πέρα από την οικογένεια και όλα αυτά. Μπορώ να καταφέρω πράγματα και ατομικά και ομαδικά. Γιατί όπως είπαμε και πριν δεν μπορούσαμε να το φανταστούμε αυτό το πράγμα, τώρα που το βάζουμε σε σκέψη λέμε μπράβο μπορώ, αργότερα μπορούμε να καταφέρουμε και κάτι άλλο, όχι μόνο σε σχέση με την ομάδα αλλά και κάτι άλλο ..άμα έχεις θέληση θα βρεις και τη δύναμη και θα τα καταφέρεις ..

..Πρέπει να υπάρχει θέληση για όλα, χωρίς θέληση δεν μπορούμε να καταφέρουμε τίποτα ..

..Πρέπει να έχουμε αυτοπεποίθηση και να λέμε στον εαυτό μας ότι μπορούμε να τα καταφέρουμε, γιατί και μέσα από αυτό προσφέρουμε και στο χωριό και στην κοινωνία. Δηλαδή, όλο ξεκινά από μέσα μας, αν εμείς δεν μπορούμε να το ζήσουμε να το βγάλουμε δεν μπορούμε να το δώσουμε όλο αυτό προς τα έξω και να μεγαλώσει όλο αυτό που νιώθουμε και να το ζήσουν και οι άλλοι ..

..Ανακαλύψαμε και τους εαυτούς μας μέσα σε όλο αυτό, τις δυνατότητες που είχαμε, δεν τις γνωρίζαμε ..

..Τελικά δουλεύαμε τον εαυτό μας, δουλεύαμε την προσωπικότητά μας ..

.. Έτσι κατάλαβα και εγώ, και τις δικές μας ανάγκες πρώτα από όλα και μετά για την οικογένεια και τα παιδιά. Εμείς το είχαμε ανάγκη ..

..Καταρχήν προσπαθούσαμε να τα καταφέρουμε μόνες μας αλλά όπου δεν τα καταφέρναμε, όχι σαν άτομα, εκ των πραγμάτων δεν μπορούσαμε περαιτέρω απευθυνόμασταν στον π. (.....)

..τόρα που το σκέφτομαι εάν είχαμε κάποιον να μας "οδηγεί" να είναι μπροστά, να μας λέει τι να κάνουμε δεν θα ήμασταν τόσο δυναμικές όσο φανήκαμε ..θα ήμασταν πίσω.. έτσι? θα ήταν μπροστά αυτό το άτομο και θα έλεγε και μεις θα λέγαμε ..καλά...εντάξει.. θα έλεγε αυτός τη γνώμη του και μεις θα λέγαμε καλά..

.. θα επαναπαυόμασταν ότι θα μας βοηθήσει αυτός και δεν θα δραστηριοποιούμασταν από μόνες μας ..

..ναι ..για δεξ... αυτά ..τόρα που συζητάμε και "βγαίνουν"..

..βλέπαμε κάτι που μας φαινόταν δύσκολο πως θα το κάνουμε αλλά μετά βρήκαμε τη λύση έλεγε η μία έλεγε η άλλη .. κι εντάξει ..

..και ναι ..είχαμε δυσκολίες και περιπέτειες .. κάποιες φορές ,και η μετακίνηση που είπαμε ..και ο χρόνος.. και παιδιά είχαμε μικρά.. έτσι όλα αυτά.. αλλά εντάξει..

..ζήτησαμε από τον πολιτιστικό σύλλογο σε αντάλλαγμα να καλύψει την εκδήλωση και να πάρουμε όλες από μια κασέτα για να θυμόμαστε τη βραδιά ..στην πορεία ενώ ζητούσαμε αυτή την κασέτα δεν μας την έδινε και δεχόμασταν πιέσεις να συνεργαστούμε με τον σύλλογο για την έκδοση του βιβλίου αλλά εμείς επειδή πιστεύαμε στους εαυτούς μας δεν δεχτήκαμε ..

..δεν θέλαμε να συνεργαστούμε με το σύλλογο γιατί το κυριότερο ήταν ότι πιστεύαμε στις δυνάμεις μας και θέλαμε αυτό που θα κάναμε να είχε τη δική μας σφραγίδα και δεν τις έχουμε πάρει αυτές τις κασέτες και είναι το παράπονο μας αυτό ..

..θα ήταν πολύ ωραίο να το βλέπαμε και αναβιώναμε όλο αυτό που ζήσαμε εκείνη τη βραδιά θα ήταν κάτι πολύ ωραίο απλά υπήρχαν οι παρεξηγήσεις ,διαφωνίες οπότε ..

..δεχόμασταν πολύ ασφυκτικές πιέσεις για να συνεργαστούμε..Να μην είναι τα ονόματα μας στο βιβλίο ...να μη γράφει ομάδα γονέων Στανού αλλά να γράφει (.....) σύλλογος Στανού..

..αλλά η δουλειά είχε γίνει από εμάς ..

..ναι τα παιχνίδια είχαν γίνει και καταγράφηκαν από εμάς ..

..ναι ο σύλλογος δεν είχε κάνει τίποτε δεν συμμετείχε καθόλου ..

..ναι όλη η δουλειά είχε γίνει από εμάς οπότε θεωρήσαμε ότι δεν υπήρχε λόγος να μπει το όνομα του συλλόγου γιατί ήταν δική μας η δουλειά ..

.. διαμέσου τρίτων δεχόμασταν τις πιέσεις ..

..Επίσης υπήρξαν και στιγμές που υπήρχαν και τριβές μέσα στην ομάδα("αλλάζουν " κάποιες θέση στο σώμα τους) ..

..ε.. εντάξει ..τέτοια (γέλια) όχι τα άτομα που είμαστε εδώ .. (γέλια)

..εγώ νομίζω ότι είναι φυσιολογικό ..

..αλλά όλα αυτά ..μόνες μας .. η ΠΝΟΗ ενημερωνόταν ..

.. όταν κάναμε κάτι ήμασταν μόνο σαν ομάδα, συναντιόμασταν εδώ και αποφασίζαμε τι πρέπει να κάνουμε και μετά ενημερώναμε την ΠΝΟΗ ότι θα κάνουμε "αυτό" ή θα πάμε "εκεί" ,αλλά ήμασταν όλες από μόνες μας ..

..και μετά όταν βλέπαμε να πάμε Θεσσαλονίκη,να πάμε χωρίς καμιά βοήθεια σε ότι κάναμε ...(παύση) ήταν πρωτόγνωρο όλο αυτό για μας στην αρχή ήταν δύσκολο μεν αλλά μετά συνεχίσαμε να ..

..μας άρεσε μετά..

δηλαδή σας διευκόλυνε σε κάτι η ΠΝΟΗ;

γέλια .. στους τρεις μήνες...(γέλια απ όλες.. δεν ξέρουμε λένε δυο ..γέλια)

..να γίνει η ομάδα ,να γίνει το ξεκίνημα..

..μας έδωσαν τα εφόδια...ναι ..ναι αυτό (λένε δυο τρεις)

..και την αυτοπεποίθηση να έχουμε κάθε μια μας , στις συναντήσεις όλες αυτές και να προχωρήσουμε ..

.. γιατί αν δεν γινόταν αυτή η ομάδα δεν θα γινόταν τίποτα απ όλα αυτά ..

(όλες μαζί: ναι.. ναι)

..εμείς το βάλουμε στο μυαλό μας ,τόρα δεν ξέρω αν σε άλλες ομάδες αυτό "πέρασε" και τι έκαναν άλλες ομάδες.. έπρεπε .. κι εφόσον έπρεπε κι εμείς έπρεπε κάτι να κάνουμε ..

..ήμασταν μαθήτριες σωστές οπότε έπρεπε κάτι να κάνουμε..κάτι σε συνεργασία μεταξύ μας ..

..είχαμε κάνει πολλές συζητήσεις για τα χρήματα πως να τα διαχειριστούμε είχαμε κάνει πάρα πολλές (με έμφαση) συζητήσεις και στόχος μας ήταν ο χώρος αυτός εδώ να γίνει ένα πνευματικό κέντρο , να έρχονται τ απογεύματα τα παιδιά -γιατί είχαμε παιδιά στην εφηβεία τότε-και δεν ξέρανε που να περάσουνε τον ελεύθερο χρόνο τους και στόχος μας ήτανε να χρησιμοποιήσουμε αυτό το χώρο να ανοίγει κάθε απόγευμα και να έρχονται εδώ με επιτραπέζια με διάφορες δραστηριότητες να περνούνε τον χρόνο τους..

.. είχαμε έρθει σε επαφή με τον π. Νικόλαο και θυμάμαι που μας είχε πει ότι έπρεπε να τον διαχειριζόμαστε εμείς ,κάθε μέρα ξέρω εγώ να είναι και κάποια ..και δεν μπορέσαμε να συμφωνήσουμε .. θυμάμαι που επιμέναμε πάρα πολύ σ αυτό (με έμφαση),το θέλαμε πάρα πολύ αυτό εμείς, θέλαμε να διαθέσουμε κάποιο ποσό να πληρώνουμε κάποιο άτομο να είναι μόνιμα ,κάποιο υπεύθυνο άτομο, να είναι εδώ καθημερινά. Το να ερχόμαστε περιστασιακά εμείς δεν γινόταν και σαν λειτουργία δεν γινόταν και δεν ήμασταν διατεθειμένες να ..

..όλο το απόγευμα να ήμαστε εδώ..

..ναι, ναι .. αυτό δεν μπόρεσε να υλοποιηθεί και μας στεναχώρησε (παύση)

..γιατί δεν υπήρχαν χρήματα ..δεν ξέρω.. ο πάτερ δεν μπορούσε να προσλάβει κάποιο άτομο μόνιμο να το πληρώνει και είπε "αν θέλετε να το κάνετε να το δουλεύετε εσείς"

αλλά εμείς είχαμε τα χρήματα ..

..και μετά αποφασίσαμε να κάνουμε το εκκλησιάκι γιατί κάτι έπρεπε να τα κάνουμε αυτά τα χρήματα ..

..ναι και λέγαμε τι να κάνουμε ,τι να κάνουμε..και καταλήξαμε ..

..ε ναι μετά από πολύ σκέψη,.. αφού δεν μπορούσαμε να υλοποιήσουμε το κέντρο νεότητας εδώ ..ήταν το εκκλησιάκι ..

..κι έγινε το εκκλησιάκι κι έτσι μας έχει δέσει κι αυτό γιατί θα τελειωναν τα λεφτά ..θα έσβηγε ..

..ενώ με το εκκλησιάκι υπάρχει και συνέχεια.. και συναντιόμαστε και θα συναντιόμαστε-πρώτα ο Θεός ..

..κάθε εμπόδιο σε καλό..

.. θα πηγαίνουμε να κάνουμε τη θεία λειτουργία ..μετά ίσως και τα παιδιά μας να συνεχίσουν ..

..θα το "κληρονομήσουν" ..

.. ναι ναι θα πουν "οι μανάδες μας πήγαιναν κι έκαναν θεία λειτουργία ..ας πηγαίνουμε κι εμείς μια φορά το χρόνο ..έτσι σαν τάμα στη μάνα μας " ..ας πούμε.. πιστεύω να το κάνουν κάποια παιδιά ..να ενώνονται για να κάνουν αυτό ..

..Αυτό είναι μεγάλη κουβέντα να το πεις. Όσον αφορά τη βραδιά των παιχνιδιών νομίζω πως ναι, όσον αφορά το βιβλίο, κάποια άτομα μπορεί να το είδαν πολύ θετικά, να το αποζητούσαν, να τους βοήθησε και ακόμη να τους βοηθάει, δεν μπορώ να σκεφθώ κάτι άλλο..

..Και η λειτουργία που κάνουμε πάνω στην Αγία Χάιδω , όποιοι μπορούν έρχονται..

.. ότι είμαστε ένα παράδειγμα στο χωριό; Αυτές οι δέκα γυναίκες, πόσες ήμασταν περίπου, που μόνες μας φτιάξαμε τόσα πράγματα. ..κάποιος που θα το "βολέψει" στο μυαλό του θα πει μπράβο.. τι μπορούν και κατάφεραν δέκα γυναίκες από μόνες τους ..Πόσα καταφέραμε χωρίς να έχουμε κάποιον ισχυρό μπροστά με γνώσεις, χρήματα, γνωριμίες να μας βοηθήσει..

..Και δίνουμε και ένα παράδειγμα για τις επόμενες γενιές ,για τη νεολαία να μένουν στο χωριό, ότι μπορούν να κάνουν πράγματα ..

..Και το βιβλίο για τα μικρά παιδιά, ελάτε να ανοίξουμε το βιβλίο, να δούμε ένα παιχνίδι, να δούμε πως το παίζαμε, να κάνουμε κάτι, αφήστε τα κινητά, τους υπολογιστές και ελάτε να δείτε πώς ήταν παλιά τα παιχνίδια- και τι χαρά πρόσφερε να βγουν έξω τα παιδιά ..

..Και τώρα που δίνει εργασίες ο δάσκαλος, και φέτος, μας παίρνουν τηλέφωνο για τα παιχνίδια, και μας δίνει τέτοια ικανοποίηση και μετά από 16 χρόνια, συγκεκριμένα φέτος μας έψαχναν τα παιδάκια για τα παιχνίδια ..

..Όλα αυτά τα χρόνια πιστεύω και εγώ ότι κάποιες στιγμές η κοινωνία μαζί με μας δηλαδή, ενσωματώνεται μαζί μας και γινόμαστε ένα, κάποιες στιγμές στα χρόνια που πέρασαν, όχι πάντα ..

..Νομίζω ότι βοηθήσαμε στην ενσωμάτωση.. κάποιες στιγμές..

..και αυτό που κάναμε το μεταδίδαμε και στο χωριό δηλαδή, το έπαιρναν και άλλοι θετικά μετά και δίνανε πράγματα και σε αυτούς , με το βιβλίο ,με το εκκλησάκι..

..ήμασταν το ίδιο ενθουσιασμένοι όπως στην αρχή γι αυτό είπαμε να το συνεχίσουμε όλοι μαζί. Και γι αυτό και είχε επιτυχία αυτό που συνεχίσαμε και κάναμε ..

..Προσφέραμε στην οικογένεια, έμαθα κάτι και πρέπει να προσφέρω, προσφέρω στην οικογένεια ,προσφέρω στο χωριό μου, ότι θα κάνω κάτι και θα μείνει στο χωριό μου, ότι η ομάδα αυτή έκανε κάτι για το χωριό και αυτό το θυμόμαστε πάντα, (με έμφαση) δηλαδή δεν φεύγει από το μυαλό αυτό..

..Όσο προχωρούσαμε νιώθαμε ικανοποίηση για αυτά που κάναμε και αυτό μας ωθούσε να προχωρήσουμε ..

..Όλο αυτό μας γέμιζε και καμία δεν ήθελε να μπει μπροστά, να πω εγώ προσωπικά θα είμαι αρχηγός, καμία δεν ήθελε να μπει μπροστά ,όλες ήμασταν το ίδιο .. (με έμφαση)

..Υπήρχαν δημοκρατικοί κανόνες, πάντα με ψηφοφορία το τι θέλουμε, πάντα ακούγαμε όλες τις γνώμες ,δεν υπήρχε στόχος να υπερισχύσει κάποια, για να γίνει το δικό της, συζητούσαμε όλες τις ιδέες και τις απόψεις και καταλήγαμε σε αυτές που ψηφίζαμε ..

..και αυτό το είχαμε σαν ομάδα και μετά ..συνέχεια..

..Άρесе πάρα πολύ στον κόσμο και ήρθαν για να θυμηθούν πώς έπαιζαν οι γονείς μας παλιά και εμείς πώς παίζαμε και ήταν όλο το χωριό, είχαμε πάρα πολύ κόσμο εκείνη τη βραδιά ..

..Χειροκροτήματα, συγχαρητήρια..

..και μας λέγαν : μπράβο τι ήταν αυτό που ζήσαμε...και μπράβο αυτό που κάνατε ..

..Και για χρόνια δεν τα ξεχνούσαν...αυτά τα παιχνίδια δεν τα ξεχνάνε... εκείνη η βραδιά στο σχολείο που τα παρουσιάζαμε, έχει μείνει αζέχαστη. Δηλαδή, ακόμη και τώρα μας βρίσκουν και μας λεν τι βραδιά ήταν εκείνη. Και τώρα να πούμε να τα κάνουμε θα μαζευτούν πάλι ..

..Ίσως άλλοι ήρθαν από περιέργεια, για να γελάσουν ίσως αλλά στο τέλος όλοι συμμετείχαν και έδωσαν συγχαρητήρια ..

..Στην αρχή μερικοί πήγαν να μας κοροϊδέψουν, 'μεγάλες γυναίκες, θα παίξετε παιχνίδια' αλλά μετά αυτοί που πήγαν να μας κοροϊδέψουν μας έδωσαν και συγχαρητήρια, μπήκαν μέσα και συμμετείχαν και αυτοί στο παιχνίδι. Και συγκινήθηκαν κιόλας, γιατί θυμήθηκαν όλοι τα παιδιά τους χρόνια ..

.. Και μετά τα παίζαμε ,τα πήγαμε και αλλού ..

..τα παίζαμε με τα παιδιά στο σχολείο και μαζεύτηκε όλο το χωριό από νέα παιδιά μέχρι και όλοι οι γέροι για να τα δουν ..

..απ όλες τις εκδηλώσεις που έγιναν όλα τα χρόνια δηλαδή από τους συλλόγους κι απ αυτά εκείνη η βραδιά ήταν η πιο πετυχημένη και πέρασαν όλοι πιο καλά απ όλες τις βραδιές..ναι ναι (γελώντας όλες μαζί)

..οι παππούδες γίνανε παιδάκια ..

.. γέλασε όλος ο κόσμος πάρα πολύ,πάρα πολύ ..

..ζήσανε τα χρόνια που πέρασαν πριν από εβδομήντα χρόνια που παίζαν τα παιχνίδια κι αυτοί σαν παιδιά το χαμόγελο ήταν στα χείλη τους ζωγραφισμένο και στο πρόσωπο όλων ..

..μπαίνανε μέσα στο παιχνίδι ..

..αφήναν τη κερκίδα και συμμετείχαν ..

..κι έλεγαν να μπορούσαμε να τα παίζουμε κι εμείς τι καλά να τα παίζαμε κι εμείς τι ωραία που θα ήταν ..

..ήταν απίστευτο..

..στο τέλος συμμετείχε όλος ο κόσμος ..

..Γέμισε το προαύλιο του σχολείου κόσμο από όλο το χωριό, από πολύ μικρά παιδιά μέχρι γέροι, ήρθαν όλοι για να τα δούνε αυτά, άρεσε πάρα πολύ στον κόσμο. Θυμήθηκαν όλοι τα χρόνια τα δικά τους πώς έπαιζαν, δεν έπαιζαν με υπολογιστές τότε, έπαιζαν με άλλα παιχνίδια .

.. ιδίως οι παλιοί που είχαν ζήσει αυτά τα παιχνίδια ενθουσιάστηκαν, είχαν ενθουσιαστεί ..

..και μετά για κάποιο αρκετό χρονικό διάστημα βλέπαμε τα παιδάκια που παίζαν τα παιχνίδια αυτά ,το φουρνατζή -φουρνατζή .. ήταν πολύ ωραία ..

.. στο χωριό όπου έβλεπες παρέα έπαιζαν αυτά τα παιχνίδια ..

..έβλεπες παιδιά 17 χρονών τις Κυριακές το απόγευμα έπαιζαν τα μήλα και τ άλλα παιχνίδια ..

..Επίσης κάποια στιγμή μας κάλεσε η ενορία της Αγίας Ακυλίνας του Ζαγκλιβερίου και πήγαμε και παίζαμε τα παιχνίδια αυτά αλλά και άλλα παιχνίδια παραδοσιακά, όπως ο πραματευτής το περνά -περνά η μέλισσα. Αυτά τα έπαιζαν τα παιδιά τα δικά μας με τη βοήθεια τη δικιά μας πάντα και ο κόσμος έμεινε ενθουσιασμένος και εκεί ..

..Και στη δικιά μας αίθουσα τα παίζαμε εδώ στην Αγία Χάιδω εδώ στο Στανό ..

..και αυτή που διοργάνωσε το διαγωνισμό αυτό, έχουν κάνει ένα λεύκωμα και υπάρχουν και φωτογραφίες από τα δικά μας παιχνίδια ..

..Και όταν έρχεται η μέρα της λειτουργίας μαζεύεται κόσμος, έρχονται και γιαγιές όσες μπορούνε, γιατί είναι δύσκολος ο δρόμος ..

.. και ακόμη και τώρα λένε: το 'εκκλησιάκι που έκαναν τα κορίτσια που ήταν στην ομάδα για τα ναρκωτικά ..

..Αυτό δεν θα ξεχαστεί ποτέ...το εκκλησιάκι και το βιβλίο δεν θα ξεχαστούν ποτέ ..

..Πολλές φορές λέμε ότι τα πολλά άτομα δεν φέρνουν ένα αποτέλεσμα, γιατί δεν μπορούν να συνεννοηθούν –εμείς ίσως ήμασταν τα άτομα που μπορούσαν να συνεννοηθούν –ο αριθμός αυτός, ένας καλός αριθμός για να λειτουργήσουμε και εντάξει..

.. Η μία έλεγε θα κάνει κάτι, η άλλη αυτό, κάποιες θα πάμε να ρωτήσουμε, κάποιες για την έκδοση ας πούμε, όλα αυτά, δίνουμε ιδέες και ..ήμασταν καλά σαν ομάδα και αριθμός. Γιατί και τα λίγα άτομα μπορεί να κάνουν πίσω και θα πούμε σταματάμε , και πολλές δεν μπορούμε να συνεννοηθούμε, νομίζω ότι ήμασταν καλά σαν αριθμός..

Ναι, ναι (όλες μαζί)

..Και μοιραζόμασταν τις δουλειές, τις ευθύνες, ανάλογα με τις δυνατότητες της κάθε μίας. Ότι μπορούσε, ότι δυνατότητα είχε η κάθε μία δεν πιέζαμε κάποιον να κάνει κάτι παραπάνω από αυτό που μπορούσε. Γιατί ήταν ομαδικό και θέμα προσφοράς, ας το πω. Τι μπορούσε να προσφέρει η κάθε μία ..

..Και τώρα το εκκλησιάκι είναι ένα στόλισμα, κόσμημα εκεί πάνω, είναι και ψηλά και φαίνεται.

..Μας έχει μια αγκαλιά- αγκαλιάζει όλο το χωριό ..

..16 χρόνια συνεχίζουμε, δεν σταματήσαμε καμία χρονιά ..

.. Μας ενώνει αυτό εκεί πέρα, αυτό που πάμε να κάνουμε ..

.. Πού να περιμέναμε, όταν τελείωσε η ομάδα ότι θα είχαμε αυτή την εξέλιξη; ..

.. ναι ναι πού να το φανταστούμε; ..

..Αυτό ήταν αυτό που μάθαμε, να λειτουργούμε σαν ομάδα, μετά εμείς το εφαρμόζαμε ..

..Και τώρα που συζητάμε. Εμείς τα κάναμε όλα αυτά; Ξεκινήσαμε να πάμε σε μια ομάδα να μιλήσουμε, να πούμε πέντε πράγματα και φτάσαμε να γράψουμε ένα βιβλίο,

να χτίσουμε να ένα εκκλησάκι. Δεν μπορούσαμε να τα φανταστούμε ακόμη και τώρα ότι τα κάναμε ..

.. Και μέσα από την ομαδικότητα ..

..Ναι ..και τώρα έγινε η ανασκόπηση αυτή. Δηλαδή τα τόσα χρόνια δεν νομίζω να έχουμε καθίσει και να πούμε τι κάναμε ..ε ..εντάξει περνούσαν φευγαλέα ..κάναμε κι αυτό.. τώρα όμως που αρχίζουμε εδώ και τα λέμε .. α..πήγαμε κι εκεί.. γράψαμε και το βιβλίο...παίξαμε κι εκεί ...πιο πολλά πράγματα ..

..Δεν ήταν λίγα όλα αυτά. Αν καθίσουμε να το σκεφτούμε ήταν πολύ σημαντικά πράγματα, βήματα πολύ σημαντικά κάναμε , από το να καθόμαστε σπίτι και να μεγαλώνουμε τα παιδιά μόνο,κάναμε πράγματα που έτσι και είχαμε και κάποιους υπεύθυνους να μας βοηθήσουν και σε κάτι άλλο και σε κάτι άλλο, νομίζω ότι θα προχωρούσαμε ..

..Πήραμε δύναμη από την ομάδα Και αυτό βοήθησε και εμάς σαν προσωπικότητες αλλά και την οικογένειάς μας. εγώ πιστεύω ότι και τα παιδιά μας και οι σύζυγοι μας μας καμάρωναν. Μπορεί να μην το δείχνανε αλλά τους άρεσε. Εγώ πιστεύω άρεσε στα παιδιά μας που η μαμά τους δραστηριοποιούνταν σε κάποια πράγματα, που ασχολούμασταν με τα κοινά ..

..Σε πράγματα που είχαν σχέση με την τέχνη.. τους άρεσε..

..Υπάρχει ένα πολύ μικρό απόθεμα στα βιβλία και συνεχίζουμε ακόμη και σήμερα και πουλάμε..
.. συνεχίζουμε πιο πολύ για την Αγία Χάιδω..

..Τώρα νιώθουμε ομάδα ..και πάλι εδώ η παλιά ομάδα ..

..Είναι και θέμα χρόνου. δεν ξέρω, μεγάλωσαν οι υποχρεώσεις μας; ..

..Ναι, αλλά αν το αποφασίσουμε..

..Φυσικά, αν το αποφασίσουμε ...χρόνο θα βρούμε ..

... Να το κάνουμε καλό θα ήταν να συζητήσουμε τις εμπειρίες μας ..

.. Μεμονωμένα βρισκόμαστε..λίγο πολύ μιλάμε ..απλά δεν καθίσαμε σαν ομάδα ..

..Επειδή βρισκόμαστε ίσως δεν δημιουργήθηκε η ανάγκη ..

..Τώρα νιώθουμε ομάδα ..και πάλι εδώ η παλιά ομάδα ..

ναι ναι (όλες μαζί)

...είμαστε ομάδα και θα πούμε της ομάδας κι αυτά που απασχολούν την ομάδα ..καλό θα ήταν ..

...Καλό θα ήταν ..θυμηθήκαμε τα παλιά ..

..Εγώ νομίζω αν ξαναγίνονταν θα πήγαινα και πάλι ..

..είμαστε έτοιμες να το ζήσουμε ξανά αυτό ..

..Εμείς έτοιμες είμαστε αλλά έχουμε και ερώτημα αν θα πωληθούν, γιατί οι καιροί είναι δύσκολοι

..Γιατί αυτό έγινε πριν από 17 χρόνια. Έγιναν νέες οικογένειες, το χρειάζονται το βιβλίο

..

..Αυτό που κάναμε σήμερα εδώ που κάτσαμε και συζητήσαμε, θυμηθήκαμε τι κάναμε αυτά τα χρόνια, ήταν πάρα πολύ ωραίο συγκινήθηκα. Θυμηθήκαμε πράγματα, ζήσαμε στιγμές ήταν πολύ ωραίο ..

..Σαν να είχαμε μια συνάντηση σήμερα ..

.. Άρα πρέπει να το συνεχίσουμε ..

..Ε, μετά από τόσα χρόνια ,είναι σαν να μην πέρασε μια μέρα. Στα ίδια μέρη εδώ μετά από τόσα χρόνια

..Εμείς ήμασταν πιο δεμένες... ..ήμασταν πιο ενεργά άτομα ..

Ο.Ε.Σ.«Προσέγγιση»

..έχω ένα άγχος ...γιατί περιμένω μια άλλη «προσέγγιση» από όλους..

..είμαι ...ιδρυτικό μέλος,και γω μέλος της παλιάς ΠΝΟΗΣ ..

..Ελπίζω αυτή η συνάντηση να δώσει και νέα «πνοή»στην παλιά ΠΝΟΗ..

..Ατονήσαμε μερικά χρόνια αλλά τώρα νομίζω πως μπορούμε να ξαναρχίσουμε..

..Μετά ατόνησε, γιατί έφυγε η (...) που μας μάζευε, γιατί είχε πιο πολύ χρόνο νομίζω..

..δέσαμε πολύ, περνούσαμε καλά, κάναμε διάφορες εκδηλώσεις, δράσεις... δώσαμε πολλά, μας έδωσε και η ομάδα πολλά, πάρα πολλά....άλλα τόσα..

..Μετά ατόνησε, γιατί έφυγε η (...) που μας μάζευε, γιατί είχε πιο πολύ χρόνο νομίζω

..καταρχήν είσαι εθελοντής. Πρώτο- πρώτο και κύριο το οποίο σε ανυψώνει πάρα πολύ. Βρίσκεις στόχο, είσαι σε μια διαδικασία, αποκτάς αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση, όλα αυτά είναι εφόδια και στον εαυτό σου και στην ομάδα όλη..

..εξού και η ανάγκη να έχει η ομάδα όνομα. Η ταυτότητα προσδιορίζεται από το όνομα. Η ομάδα απέκτησε το όνομά της γιατί **έπρεπε**, εκείνη τη χρονική στιγμή έπρεπε να έχει ταυτότητα..

..δημιουργήθηκε η ανάγκη..

..ναι, και ο καθένας μας... η συμμετοχή σε ομάδες και δράσεις σε κάνει να γνωρίσεις καλύτερα τον εαυτό σου και τις δυνατότητές σου, αυτό που είπε η (...), αυτοεκτίμηση και σεβασμός στους ανθρώπους που έχεις γύρω σου. Σημαντικά στοιχεία για σένα σαν άνθρωπος..

..και όλη η ομάδα πήρε ταυτότητα και έτσι μας γνώρισαν στο χωριό, μας γνώρισαν σαν μια ομάδα «Προσέγγιση» τη λέγαμε εμείς, την ζέραν όλοι, όταν θέλαμε να κάνουμε κάτι: α, η ομάδα που έχετε

..ζέραν ότι υπήρχε η ομάδα και άσχετα αν δεν ζέραν το όνομά της..

..δεν το ήξεραν όλοι όμως... ζέραν όμως ότι είμαστε σε μια ομάδα..

..κάποιες φορές μας μπέρδευαν και με το σύλλογο γυναικών ..(γέλια)

..εγώ είμαι σίγουρη ότι είχε ταυτότητα και φαίνεται αυτό εδώ, βρεθήκαμε, ξαναβρεθήκαμε, αγαπιόμαστε, μοιραζόμαστε πράγματα, πήραμε πράγματα και εγώ το χρησιμοποιούσα κιόλας ..σε βιογραφικά, σε τέτοια. Πώς να το πω; Αν θέλω να περιγράψω τον εαυτό μου λέω ότι εγώ ένα από τα σημαντικά όπως λέω και για την αγωγή υγείας μιλάω και για την ομάδα μας, για την Προσέγγιση, την ομάδα Γονέων... που λέγαμε, τα χρησιμοποιώ όταν είναι να παρουσιάσω τον εαυτό μου κάπου..

.. δεν μου δόθηκε εμένα η δυνατότητα κάπου να πω ξέρεις δεν με ρώτησε κανείς. Ξέραν αυτοί που ήταν μέσα στο χωριό ξέραν ότι είμαι σε αυτή την ομάδα αλλά ότι είμαστε όχι περήφανοι πολύ , αλλά.. δεν μπορώ να πω.. (γέλια)

..γιατί να μην είμαστε περήφανοι; θα τολμήσω να πω ότι είμαστε περήφανοι..γιατί να μην είμαστε; εγώ είμαι περήφανη..

..ναι, περήφανοι ναι ,θέλω να πω ίσως δεν ήταν η κατάλληλη λέξη..

..εγώ είμαι χαρούμενη από την ομάδα που μας γνώρισα και κάναμε αυτά που κάναμε. και ήταν ωραία χρόνια ..

..και όταν ερχόμαστε εδώ μετά από χρόνια που είχαμε να συναντηθούμε έτσι και πλημμυρίζουμε συναισθημάτων που είπε και η Ελένη, αυτό και μόνο είναι πολύ σημαντικό. Αυτό είναι το πιο σημαντικό, το ότι να αισθάνεσαι ότι αυτά τα χρόνια που πέρασαν δεν έχουν αλλάξει, πέρασαν, εντάζει για τους χ ψ λόγους, όμως αυτό που **νιώθεις τώρα είναι αναβιώνω αυτό που είχα ..**

.. δεν έσβησε εκείνη η φλόγα που είχαμε, απλά για κάποιο λόγο τα ξύλα πήγαν πιο εκεί (γέλιο)..

..τότε δημιουργήθηκαν συναισθήματα τα οποία αυτή τη στιγμή βγαίνουν, αυτό είναι το πιο σημαντικό..

.. ο κοινός στόχος που είχαμε για οτιδήποτε, για ομιλίες, για παραστάσεις, για παζάρια ήταν πολύ όμορφα πράγματα..

..εγώ όταν έχω να δω κάποιον από την ομάδα πολύ καιρό στεναχωριέμαι και ρωτάω γιατί, που είναι; Και όταν μαθαίνω κάτι δυσάρεστο για το ίδιο άτομο, πάλι στεναχωριέμαι και λέω κρίμα. Και όταν είναι χαρούμενο ,χαίρομαι..

..όταν μάθουμε κάτι για την ομάδα λέμε : η Λεμονιά εκείνο .. έγινε γιαγιά..

..η (...) εκείνο...το επικοινωνούμε..

..έχω να δω καιρό τη (...): έχω να την δω καιρό ρε (...) τι έγινε;..

..και λέω εγώ : την είδα μια μέρα, ήταν εκεί.. (γελούν, κάποιες συγκινημένες όμως)

..όταν είπες (απευθύνεται στην ερευνήτρια) στην αρχή ότι μας επέλεξες για την έρευνα γιατί είμαστε μια ομάδα που δεν βρίσκεις εύκολα μέσα στον κόσμο..που δημιουργήθηκε και στήθηκε ,λειτούργησε και προχώρησε μου έκανε εντύπωση... τώρα συζητώντας όλα αυτά και βλέποντας όλα αυτά που έχουμε κάνει μου φαίνεται ναι, πράγματι, κάναμε κάτι το πολύ ξεχωριστό και ότι είναι πολύ δύσκολο να επαναληφθεί. Τόσα άτομα να ενωθούν, να δεθούν, χρόνια πολλά, πολύ προσφορά, πολύ συναίσθημα, πολύ πολύ πολύ πάρα πολύ ..

..και χωρίς ούτε έναν καβγά. Αυτό είναι το σημαντικότερο για μένα..

.. κι ο καβγάς μέσα είναι..

..καβγάς σημαντικός που να φύγει κάποιο μέλος..

..και με όσους αγαπάς καβγαδίζεις..

..Άλλο τσακωμός και άλλο καβγάς, διαφωνία, ρήξη. Δεν είχαμε ρήξη, κατάλαβες;..

.. ναι..ναι..

..μας αγκάλιασε όμως και ο κόσμος γιατί..

..γιατί εμείς ήμασταν δεμένοι, για αυτό μας αγκάλιασαν..

..το πιο βασικό ήταν η αγκαλιά η δικιά μας, ο ένας προς τον άλλον και αυτό έβγαине..

.. και προστάτευε ο ένας τον άλλο και αυτό έβγαине και δεν μπορούσε η έξω κοινωνία να χτυπήσει κάποιον..

..Δεν θυμάμαι καμιά αγκαλιά απ' έξω, οι αγκαλιές ήταν **εδώ...για μένα μιλάω..**

..κοίταζε όχι, όταν κάναμε τα παζάρια ερχόταν ο κόσμος. Αυτό θέλω να πωσ μας αγκάλιασε στις δράσεις μας..

..εγώ λέω άλλη αγκαλιά, δεν έχω να αισθανθώ έτσι όπως αισθάνομαι με εσάς σε άλλο χώρο ..

.. το θέμα ήταν ότι εμείς βγαίναμε δυνατοί έξω και για αυτό μας αγκάλιασε ο κόσμος, εμείς ήμασταν δεμένοι, εμείς ήμασταν η γροθιά και ο κόσμος ερχόταν γύρω από εμάς. Αυτό **το δείχναμε**, η ομάδα αυτή είχε μία δυναμική, μία εκπληκτική δυναμική. Όταν

υπάρχει δυναμική δεν τη χάνει η ομάδα, υπάρχει και αυτό έδινε παραπέρα, αυτό έβγαινε ..

.. ότι είσαι βγάζεις και ότι επιτρέπεις σου γίνεται..

.. είχαμε και κίνητρα όμως, είχαμε τα παιδιά πάνω στον Άγιο Παύλο που χρειαζόταν βοήθεια και ήταν πολύ σημαντικό –τις πιο πολλές δράσεις τις διοργανώναμε για να βοηθήσουμε αυτά τα παιδιά..

..Δεθήκαμε πάρα πολύ με την ομάδα και ειδικά όταν ξεκινήσαμε να κάνουμε τις δράσεις, αυτό μας ικανοποιούσε και συνεχίζαμε. Κάποια στιγμή σταματήσαμε, νομίζω τώρα ότι- και με καινούρια ίσως πρόσωπα μαζί με τα παλιά- θα μπορούσαμε να συνεχίσουμε σε κάτι διαφορετικό..

.. ξεκίνησα από την ανάγκη σαν γονιός, πώς να φερθώ στα παιδιά μου. Η αλήθεια είναι ότι με αυτά που γινόντουσαν στην ομάδα άνοιξαν τα μάτια μου σε πάρα πολλά θέματα...πρωτόγνωρα και είδα από διαφορετική οπτική γωνία πολλά πράγματα... Εκ των υστέρων ανοίχτηκε η ομάδα, είχαν έρθει άτομα τα οποία απομακρύνθηκαν όμως θελαν να μούνε και άλλα. Οπότε, σκεφτήκαμε που μπορεί να γίνει το άνοιγμα- έγινε σε πολλούς, σε πολλά επίπεδα,... τέλος πάντων μαζευτήκαμε και δέσαμε πάρα πολύ, γιατί είχαμε διαφορετικές απόψεις, διαφορετική προσέγγιση των πραγμάτων, ο καθένας μπορούσε από τον τομέα του να προσεγγίσει διαφορετικά τα πράγματα..

..Ε..εντάξει, σαν δράσεις μετά από πολλά χρόνια η αλήθεια είναι ότι περιοριστήκαμε κυρίως στον φιλανθρωπικό τομέα..και κει νομίζω ότι ήταν το λάθος και χαθήκαμε..

..και όταν έσβησε και αυτό δεν είχαμε, από την προσέγγιση –πιο πολύ οργάνωση, δεν είχαμε στόχους και χαθήκαμε..

..Εγώ πιστεύω ότι ένας από τους λόγους –δεν είναι ότι έφυγε η (...)- είναι ότι έκλεισε ο Άγιος Παύλος, έφυγαν τα παιδιά, πέθανε ο πάτερ (...) και δεν είχαμε κίνητρο για να βρεθούμε. Είχαμε επικεντρωθεί μόνο εκεί, ενώ το πεδίο δράσης δεν ήταν μόνο εκεί μόνο στη φιλανθρωπία ή μόνο στα άπορα παιδιά, ή στα παιδιά που περνάνε δύσκολα που είναι πολύ σημαντικό κομμάτι και καλό είναι να το ξαναθυμηθούμε –πολύ ωραίο- αλλά πρέπει να επικεντρωθούμε και στα παιδιά που ήδη έχουμε στο δημοτικό, στο γυμνάσιο, να τους μάθουμεΕίναι δράσεις αυτά, λόγος για να βρεθούμε ..

..Να πω και εγώ πάνω στο δέσιμο της ομάδας, όχι μόνο τα άτομα που είναι εδώ αλλά και άλλα που ήταν, δεν κοντραριστήκαμε ποτέ, μα ποτέ, μα ποτέ. Δηλαδή ήταν από τα αγαπημένα πρόσωπα, και τώρα ακόμα λαχταράω να δω αυτά τα πρόσωπα, την ομάδα..

..Νομίζω ότι το μυστικό αυτής της ομάδας ήταν ότι δεν είχε έναν αρχηγό... αυτό ήταν το μυστικό ..δεν χρειαζόταν αρχηγό ...και κανείς δεν ...δεν κατέλωσε τον άλλο. Και αυτό ήταν ένα στοιχείο για να προχωρήσει η ομάδα. Έμεινε ομάδα,έμεινε ομάδα με μέλη, όλοι με τη γνώμη τους, με την άποψή τους,.... με την προσωπικότητά τους, με τις ιδιοτροπίες τους, με τα καλά τους και τα κακά τους, αυτό ήταν..

..ένα ήταν το σημαντικό για εμένα, η εχεμύθεια. Ήταν πάρα πολύ σημαντική, γιατί εγώ τουλάχιστον δεν άκουσα τίποτα από αυτά που συζητούσαμε παρά έξω, δεν τα άκουσα διαστρεβλωμένα που σε άλλες ομάδες .. σε αυτή την ομάδα..

..ναι... δεν μιλάω για την πρώτη, **εδώ ήταν η ομάδα**, στην πρώτη ήταν η εκπαίδευση..

..Η εμπειρία μας ήταν ευχάριστη μπορώ να πω, γιατί ναι μεν γνωριζόμαστε όλες μεταξύ μας..αλλά πιο πολύ δεθήκαμε, δεθήκαμε σαν ομάδα. Ίσως επειδή μαζευόμαστε, ίσως επειδή θέλουμε να καταφέρουμε πράγματα σαν ομάδα, πράγματα που έπρεπε να κάνουμε σαν ομάδα, τις δράσεις μας; και ήταν πολύ καλή εμπειρία..

..Ναι, εμπειρία ζωής. Και τώρα που το σκέφτομαι λέω ότι είναι πολύ δύσκολο πράγματι να ενωθούν τόσα άτομα, να κρατήσει τόσο χρόνο.. παρόλα αυτά όμως δεν έχασα καμία συνάντηση και όταν γύριζα, γύριζα πράγματι πολύ καλά, πολύ ευχαριστημένη, πολύ χαρούμενη και έλεγα τότε θα ξαναβγούμε..

..Πράγματι είναι πολύ σημαντικό αυτό το ότι, μου φαίνεται πολύ δύσκολο τόσα άτομα ξαφνικά να ενωθούμε **τόσο πολύ**, να συναντιόμαστε, να φτάσουμε να συζητάμε **και προσωπικά**, να γίνουμε **φίλοι**, να βοηθάει ο ένας τον άλλον και μετά να συνεχίσουμε **να βοηθάμε και τους άλλους, να βγάλουμε όνομα στην ομάδα**..

..Θέλαμε να τη δώσουμε ταυτότητα την ομάδα , ήταν νομίζω η ιδέα της(...) να έχει μία ταυτότητα η ομάδα, να αποκοπεί όσο μπορεί από την αρχική πηγή της και να γίνει αυτόνομη, ανεξάρτητη, να μεγαλώσει..

..Είπαμε πολλά ονόματα..

..Ήταν το πιο κατάλληλο, γιατί ήθελε η ομάδα να προσεγγίσει τον κόσμο και ήδη η ομάδα προσέγγιζε τα μέλη της, δηλαδή ήδη η ομάδα ο ένας με τον άλλον ενωνόμαστε..

..Εμένα μου αρέσει που μας έλλειψε η ομάδα μετά από τόσα χρόνια που χαθήκαμε, που στο ενδιάμεσο βρισκόμασταν κάθε μία μεμονωμένη με αγάπη πλησίαζε η μια την άλλη και προσπαθώντας να δώσει ότι καλύτερο είχε και τώρα με το πρώτο κάλεσμα της ΠΝΟΗΣ ήμασταν όλες θετικές, δηλαδή προσπαθήσαμε να ενωθούμε και χαρήκαμε για αυτό, δηλαδή δεν έφυγε αυτή η αγάπη και αυτό το δέσιμο παρόλο που οι δραστηριότητές μας ατόνησαν..

..το ότι οι άνθρωποι χάνονται, δεν χάνονται και τα αισθήματα..

.. δεν χάνονται οι ψυχές μας..

..αυτά που δημιουργούμε..

.. πόσα χρόνια έχει η ομάδα; Έχει έξι χρόνια που έφυγε η (...) ή εφτά; Πόσο ακόμη πιο μπροστά;..

.. Να σας πω το εξής: έχω μια πιατέλα από τις δράσεις αυτές που λέει Προσέγγιση 2006 και σκεφτόμουν σήμερα να στη βγάλω φωτογραφία...και θα σου τη στείλω επειδή γράφει και το Προσέγγιση και το 2006..

..Είναι ιστορίες οι οποίες, για αυτό είπα οι άνθρωποι μπορεί να χάνονται, αλλά οι αναμνήσεις που κάνουν τους ενώνουν, οι αναμνήσεις ενώνουν τους ανθρώπους και εμείς έχουμε δόξα το θεό πολλές, γιατί ήταν πολλά τα χρόνια, ήταν ωραία χρόνια..

..δεν ήταν χορηγός, ήταν που πίστευε στην ομάδα, στη δράση που έκανε, οπότε αμέσως αμέσως βοηθούσε, αυτό ήταν ..

.. αγκάλιασαν πολλοί την ομάδα, χωρίς να έρχονται τακτικά, να είναι μέλη..

..στις δράσεις που είχαμε, τουλάχιστον στον παιδότοπο που στήναμε το παζάρι των Χριστουγέννων, **πάρα πολύς κόσμος ,με πάρα πολύ συμμετοχή** και πάρα πολύ ο κόσμος έπαιρνε τα πράγματα για να βοηθήσει..

..Με απίστευτη διάθεση, πίστευαν σε αυτό που έκανε η ομάδα, πίστευαν σε αυτό και δεν υπήρχε αυτό :τόρα τι γίνονται αυτά;.. **δεν υπήρχε αμφιβολία για το τι έκανε η**

ομάδα ..

..κανείς δεν μας έλεγξε ποτέ, ούτε ακούσαμε..

..οπότε δεν υπήρχε **ίχνος** αμφιβολίας για τα χρήματα- δεν ακούστηκε **τίποτα, καμιά φορά**, ούτε μας είπαν... γιατί ακούγονται αυτά... ζέραν ότι θα παν σε καλό σκοπό..

..Γιατί έβλεπαν ότι δίναμε, δεν παίρναμε, αλλά δίναμε..

..και χαλαρά νομίζω μπορούμε να το πάμε παρακάτω..

..Βασικά εμείς δουλεύαμε σαν πρόληψη θέλαμε να δείξουμε διεξόδους ή στα παιδιά ή στους μεγάλους, κάπως έτσι.... Δεν ήμασταν ούτε αστυνομικοί ούτε δικαστές, οπότε σταματούσαμε εκεί..

..και ερχόταν ο κόσμος, είχε ανταπόκριση τα αγόραζε και αυτά τα χρήματα χρησιμοποιούσαμε..

..Ήταν ένα διήμερο παζάρι, δεν ήταν μια μέρα, δεν ήταν κάποιες ώρες, ήταν μεγάλο. Ερχόταν από όλα τα γύρω χωριά, είχαμε τέτοιες επιτυχίες..

..το διαφορετικό με εμάς είναι ότι δεν το κάναμε για προσωπικούς λόγους, το κάναμε για τα ξένα παιδιά, δεν είχαμε δικά μας παιδιά να δώσουμε κάτι, το κάνουμε για τα παιδιά τα άλλα που δεν τα ζέραμε .όχι δεν τα ζέραμε ..τα ζέραμε ..δεν ήταν δικά μας, τα βοηθούσαμε...αυτή ήταν η διαφορά νομίζω..

.. και ήρθε και πολύς κόσμος και εκεί..

..αυτές οι δράσεις δεν ήταν με χρήματα, οι άνθρωποι τους προσεγγίσαμε, θέλησαν να βοηθήσουν την ομάδα, το έκαναν αφιλοκερδώς, τους κάναμε το τραπέζι από αυτά που μαζέψαμε εμείς για το ευχαριστώ. Τα χρήματα που συγκέντρωνε η ομάδα ήταν από το παζάρι. Αυτά τα χρήματα είχαμε **πολύ εύκολο** στο μυαλό μας για τι σκοπό τα μαζεύουμε –ήταν τα παιδάκια από τον Άγιο Παύλο, ήταν μια προσπάθεια του πατέρα (...)

..και εν ώρα μαθήματος συμφώνησαν οι καθηγητές και τα παιδιά, αυτό το λέω για να δείτε την αποδοχή που είχε η ομάδα στην ευρύτερη κοινωνία..

.. υπήρχε μεγάλη κοινωνική αποδοχή της ομάδας και μας πλησίαζαν και άλλες ομάδες για να ζητήσουν τη γνώμη μας, να βοηθήσουμε ή να συμμετέχουμε, Γιατί αυτή ήταν η

προσφορά της ομάδας. Η ομάδα αυτή ήταν. Όταν ζητούσε ένας βοήθεια, πήγαιναν και οι υπόλοιποι. Οπότε υπήρχε συνεργασία μεταξύ μας και η **σύνδεση ομάδα με ομάδα** όπου συμμετείχε ο ένας της ομάδας αυτής να βοηθάει και την άλλη ομάδα του. Αυτό πήρε και κάποιες διαστάσεις. Δηλαδή υπήρχαν κάποιες ομάδες από την Ορμύλια, από το Μαρμαρά που ζήτησαν να μας συναντήσουν, να τους πούμε το μυστικό μας, να γνωριστούμε..

..Είχαμε ακουστεί πέρα από τη Νικήτη σαν ομάδα και ήθελαν να μας γνωρίσουν..

.. και τώρα στο πανεπιστήμιο Αιγαίου.. (γέλια)

..καλό!! σ αγαπό !! (απευθύνεται στο μέλος που το είπε ..γέλια)

.. το καλοκαίρι θα σας περιμένουμε..

.. Μας γνώρισαν πάντως, μας προσέγγισαν , δεν ξέρω αν τους βοηθήσαμε ή όχι να υπάρχουν στη συνέχεια σαν ομάδες...ότι μας ρώτησαν τα είπαμε..

..εμείς ζωγραφίσαμε την παραλία μας, τον « Αρσανά» που πηγαίναμε, βάλουμε και το όνομα..

..ήταν συνδεδεμένο με την ομάδα μας..

..ένα από τα σχέδιά μας ήταν να πάμε να μιλήσουμε και για τις δράσεις μας και για το έργο μας και να δεθούμε καλύτερα κάνοντας μία εκδρομή. Μπορεί να είναι ένας από τους καινούριους στόχους μας. να μην μείνουμε στα «εντός και επί τα αυτά»..

..είναι ανασύσταση της ομάδας αυτό..

..yes αυτό είναι..

..όταν ήρθα εδώ δεν θυμόμουν τίποτα και ξαφνικά στο μυαλό μου χείμαρρος και μου κάνει εντύπωση η αγάπη...που μιλάει η μία για την άλλη και που θυμόμαστε... και μου φαίνεται σαν να μην είναι πραγματικότητα ότι μπορεί να στηθεί αυτό το σκηνικό ξεκινώντας από μια ομάδα 10 άτομα, 12 άτομα άγνωστα και φτάνοντας να ενωθούμε τόσο πολύ, να χαθούμε κάποια χρόνια..

.. σήμερα εδώ υπάρχει ένας χείμαρρος όχι μόνο πράξεων αλλά και συναισθημάτων..

..το πιο βασικό, πλημμύρα συναισθημάτων..

.. Και από αυτό το θέλω, το λέω ξανά, περνούσαμε καλά και μαθαίναμε και ήταν σημαντικό γιατί αγαπήσαμε και ο ένας τον άλλο. Δεν υπήρχαν δεύτερες σκέψεις πίσω από το κεφάλι μας ,δεν δημιουργήθηκαν άλλες σκέψεις..

...εμείς ήμασταν μια ομάδα που προϋπήρχε, οι άνθρωποι που είναι εδώ πέρασαν κάποιες δοκιμασίες για να φτάσουν αυτό το σημείο να είναι ομάδα και να είναι καλά. Όταν ανοίξαμε την ομάδα γιατί θέλαμε να βάλουμε νέα πρόσωπα μέσα, να μας φέρουν νέες ιδέες ...κάπου φτάσαμε σε ένα σημείο που δεν είχαμε ιδέες, θέλαμε να ανοιχτούμε, ανοιχτήκαμε όντως ήρθαν πρόσωπα σε εμάς, κοντά μας, μας πλησίασαν, τα πλησιάσαμε εμείς...δεν κάθισαν αυτά τα πρόσωπα γιατί ήδη υπήρχε **το δέσιμο και ήταν δύσκολη η ένταξή τους..**

.. είδαν το δέσιμο το δικό μας και είπαν : δεν χωράμε..

.. η ομάδα αυτή ήθελε χρόνο και δεν είχε ο καθένας το χρόνο για να ενταχθεί στην ομάδα..

..ίσως σε αυτό το σημείο η ΠΝΟΗ θα μπορούσε να βοηθήσει για να δέσει κάποια καινούρια άτομα με τη ήδη υπάρχουσα ομάδα, το οποίο εμείς δεν μπορέσαμε να κάνουμε σαν παλιά, σαν « Προσέγγιση»..

.. πάντως ότι τα άτομα τα νέα που ήρθαν στην ομάδα είχαν κάποια πιστεύω που δεν έβρισκαν «χώρο» μέσα στην ομάδα...δηλαδή περίμεναν πράγματα....ήθελε πιο ενεργητική την ομάδα ενώ εμείς κάποιες φορές ήμασταν πιο παθητικές γιατί θέλαμε το χρόνο μας, θέλαμε να το συζητήσουμε και λίγο, να χαλαρώσουμε και λίγο περισσότερο και εκεί «έφυγε».... έφυγαν..

..υπήρχαν και τέτοια πρόσωπα .. συμπληρώνω ουσιαστικά αυτό που είπε η (...)κάποιοι έφυγαν..

..δεν συναντήθηκαν οι στόχοι μας..

..εγώ δεν ήθελα κάτι ξεχωριστό να πετύχω. Είχα μια θέση μέσα στο χωριό δεν με ένοιαζε και είναι και η φύση μου τέτοια. Αυτό που ήθελα ήταν να βοηθήσω και να μπω σε μια ομάδα. Δεν ήθελα κάτι παραπάνω να πετύχω. Νομίζω ότι εγώ σαν άτομο ήθελα να είμαι μέσα στην ομάδα και να κάνω ορισμένα πράγματα που λέγαμε. Δεν ήθελα κάτι

παραπάνω από αυτά..

..ένα από τα μυστικά της ομάδας ίσως να ήταν ότι τα μέλη δεν είχαν διάθεση για αυτοπροβολή. Ο καθένας είχε μια ταυτότητα, την κουβαλούσε και η ομάδα απλά διέξοδο στην επικοινωνία με την κοινωνία. Μόνο δεν ήταν αυτοσκοπός να μπω στην ομάδα για να κάνω αυτό ή εκείνο, δεν υπήρχε κάποιος στόχος..

.. και εμείς μείναμε μέσα γιατί βρήκαμε αυτό που θέλαμε, άμα δεν έβρισκα αυτό που ήθελα δεν θα έμεινα στην ομάδα. Αλλά βρήκα αυτό που ήθελα μέσα στην ομάδα..

..που ήταν ..

..πρώτα από όλα αποδοχή από την ομάδα σαν άτομο αλλά και εγώ να πάρω από τον καθένα ορισμένα πράγματα και να δώσω ...τόρα άσχετο.. το παίρνει ο άλλος ή δεν το παίρνει, δεν ξέρω, αλλά εγώ αυτό ήθελα για αυτό μείναμε κιόλας..

.. εγώ ήθελα να βοηθηθώ, σίγουρα και να βοηθήσω γιατί μου αρέσει να δίνω. Τώρα τι έκανα δεν ξέρω.. (γέλια)

..εγώ όπως είπα και πριν ξεκίνησα για να μάθω πώς να μεγαλώσω σωστά τα παιδιά μια και να μην κάνω τα λάθη, γιατί είχα το φόβο της εξάρτησης των ναρκωτικών... πολύ γρήγορα και έμαθα και προσπάθησα και να αλλάζω και σαν άνθρωπος γιατί ήθελα να κάνω κάποιες αλλαγές σε εμένα, καταλάβαινα ότι είχα φτάσει σε ένα τέτοιο σημείο εγώ προσωπικά σαν άτομο που δεν με έβγαζε κάπου προσωπικά, έπρεπε κάτι να αλλάζω και κάπως να το αλλάζω και δεν ήξερα ούτε τον τρόπο. Η ομάδα, βασικά η Προσέγγιση μου έδωσαν και το χώρο και το χρόνο και την αποδοχή και τις ιδέες και το ότι έδινα και εγώ, έβαζα το λιθαράκι μου και αυτό με ικανοποιούσε πάρα πολύ γιατί θέλω να δίνω..

.. και έφυγε και η (...) που ήταν η ψυχή, η φλόγα. Είχε το χρόνο, είχε την κινητήριο δύναμη, είχε αυτό το :πάμε να μαζευτούμε..εμείς χαθήκαμε πάλι στις ρουτίνες μας..

..μπορεί να θεωρούσαμε ότι δεν είχαμε αρχηγό αλλά ήρεμα τον αρχηγό τον έκανε η (...), μας οργάνωνε, ήρεμα ,χωρίς να φαίνεται και χωρίς να ζητάει προβολή.

..Το μυστικό είναι αυτό, δεν θέλαμε προβολή, κάτι υλικό να κερδίσουμε, να φανώ για να βγω στις εκλογές, να φανώ για να έχω κόσμο στο μαγαζί μου, για να έχω υλικό

αντίτιμο. Ήταν γιατί θέλαμε εσωτερικά να γίνουμε εμείς... και να βοηθήσουμε και το χωριό, τους δίπλα μας. Μας λείπει αυτή τη στιγμή, το πρόβλημα, έτσι εγώ το εντοπίζω ότι μας λείπει ο συντονισμός και το η φλόγα, η ιδέα..αν έχεις τη φλόγα..το δόλωμα ,θα τρέξεις..

.. θα τρέξεις και θα βρεις και λύσεις σε όλα αυτά. θα βρεις τη μισή την ώρα. Σήμερα δεν μπορείς εσύ, αύριο δεν μπορώ εγώ αλλά παλεύεται..

..ναι, κοίταξε αυτό που λες είναι βασικό γιατί συναντιόμασταν 20 φορές το χρόνο;..

..ας είναι λιγότερες οι συναντήσεις..θα γίνουν 10..

..απλά στην καμπή της ομάδας δεν βρέθηκε κάτι για να της δώσει τη φλόγα..

..να ενωθούν οι κρίκοι πάλι..

..να τη που ήρθε..

..ο Θεός για όλα μεριμνεί..

..Μυτιλήνη σ αγαπώ..(γελούν όλες)

..ναι φορείς, τα σχολεία, ναι, μας βοήθησαν, μας παρείχαν αίθουσες, υλικό, θέρμανση όταν κάναμε κάποιες εκδηλώσεις. Ο δήμος όταν κάναμε κάποια στιγμή σε κάποιες εκδηλώσεις.. κάτι ζητήσαμε..

.. και από γιατρούς...από το κέντρο υγείας τέλος πάντων ..είχαμε ζητήσει ..

..όχι χρήματα ποτέ (όλες μαζί) βοήθεια υλική μόνο. ...Αυτά τίποτα άλλο. Μέχρι εκεί.. (γελούν)

.. μας ήταν όλα εύκολα μάλλον είχαμε βρει το μυστικό να πείθουμε τους ανθρώπους ότι χρειαζόμαστε βοήθεια και μας βοηθούσαν έτσι, απλά..

.. υπήρχε διάθεση από όλα τα άτομα της ομάδας να βοηθήσουν οπότε δεν είχαμε δυσκολίες και κάποιο άτομο που δεν μπορούσε δεν πειράζει το έκανε κάποιο άλλο άτομο που μπορούσε..

.. και κάτι άλλο συνειδητοποίησα αυτή τη στιγμή, ότι δεν βάζαμε ένα στόχο και σώνει και ντε πρέπει να γίνει. Λέγαμε στη συζήτηση χαλαρά τι μπορούμε να κάνουμε;..

..ήμασταν ευέλικτοι ..

..ναι. σκεφτόμασταν απλά πράγματα..

..δηλαδή πράγματα που γίνονταν ..

..και ανοιχτοί σε ιδέες..

..δεν λέγαμε εγώ κάνω 10 πρέπει και ο άλλος να κάνει 10 ας κάνει ένα.. όποιος μπορούσε, ό,τι μπορούσε

.. η προσφορά ήταν το άλφα και το ωμέγα, ο καθένας όπου μπορούσε και ότι μπορούσε και ότι ήταν αυτό..

..πήραμε και δώσαμε..

.. ναι, αυτό..

..εν μέρει...στην ενδυνάμωση δεν ξέρω αλλά ότι άφησε το στίγμα της και την ταυτότητα της μετά από τόσα χρόνια που έχει να παρουσιάσει δράσεις .. ναι θεωρώ ότι το άφησε..

..ότι θα μπορούσε να είναι πιο δυναμική ναι .. το πιστεύω .. χρειαζόμασταν εναύσματα...κάτι...κάτι να πυροδοτήσει ..

..εμένα πολλές φορές με ρωτήσανε η ομάδα σας τι έγινε; γιατί ..με ρωτούσανε ..τι κάνετε.. όχι τώρα τελευταία .. γιατί σταματήσατε..

..μας ψάχνανε..

..α εκείνη η ομάδα η προσέγγιση έκανε εκείνο κι εκείνο σημαίνει ότι πράγματι έχει αφήσει το στίγμα της ..

..πριν από κάνα δυο χρόνια πήγα κάπου συναντώ μία κυρία από ένα χωριό της Χαλκιδικής και μου λέει : α εγώ σε θυμάμαι ..είχα ''έρθει στο παζάρι σας το 2000 τόσο

..σίγουρα συνέβαλε γιατί ότι κάναμε το συζητούσαμε στο σπίτι μας με τα παιδιά μας , το έβλεπαν οι φίλοι των παιδιών μας και γίναμε παράδειγμα για τα ίδια μας τα παιδιά και για τους συγχωριανούς μας και μπορεί κάποιιοι στο μέλλον να θελήσουν να κάνουν κάτι παρόμοιο ..

..τόρα αν ξανασταθεί αυτή η ομάδα με αυτή τη διάδοση που είχε με όλα αυτά που

έκανε ,νομίζω ότι μπορεί να επεκταθεί ακόμη περισσότερο έχουμε και άλλα δυνατά εργαλεία ε τι λέετε; (ακούγεται από κάποια μέλη : μπορεί ..μπορεί..) .. γιατί νομίζω ότι το face book βοηθάει πάρα πολύ ..και όλα τα μέσα δικτύωσης ..

.. εγώ νομίζω ότι όχι δεν θα ξαναγίνει άλλη ομάδα .. δεν βοηθάει το face book σ αυτό που είμαστε εμείς .. αυτό το face book είναι για άλλες δουλειές ..

..όχι όχι αλλιώς το λέει η (...) ..μπορείς να το επικοινωνήσεις καλύτερα..

..να το διαδώσεις ..

.. δεν μπορείς να το ζήσεις ζανά αλλά όπως ήρθαν οι άλλες και φύγαν έτσι θα ρθουν και οι καινούριες και θα φύγουν νομίζω εκτός αν γίνει άλλη ομάδα από την αρχή έτσι πιστεύω ..περισσότερο διάδοση των δράσεων..

..αλλά νομίζω ότι η ομάδα μας θα είναι **ομάδα** δεν θα μπορέσουν να μπουν άλλοι μέσα ..άλλο να γίνει άλλη ομάδα ..έτσι νομίζω εγώ..

..κοίταξε επειδή έχουν περάσει αρκετά χρόνια από την αρχική ομάδα και εμείς θέλουμε τον χρόνο τις αναμνήσεις αυτό που αισθανόμαστε τώρα να το επεξεργαστούμε και να το ξαναβγάλουμε ... μπροστά

..οπότε αν μπουν νέοι άνθρωποι **τώρα** μπορούν να ενσωματωθούν..

..και εγώ αυτό πιστεύω εμείς είμαστε ο **πορήνας** ..

..και από κει και πέρα τα νέα άτομα μπορούν να βοηθήσουν εμάς σαν παλιά ομάδα..

.. δεν συνεχίσαμε σαν ομάδα αλλά επειδή **είμαστε ομάδα** εκδηλωνόμαστε διαφορετικά όταν συναντηθούμε μεταξύ μας ...αλλά στην ομάδα δεθήκαμε .. δεθήκαμε αλλιώς και τώρα που δεν λειτουργούμε σαν ομάδα έχουμε άλλο δέσιμο..

..και τώρα ακόμη να ξαναγίνει η ομάδα δεν θα μπορώ να προσφέρω αυτά που πρόσφερα πριν από δέκα χρόνια.. δεν ξέρω πιο ύστερα .. σε επόμενα χρόνια ..λέω αυτό που ζω τώρα ..δεν θα μπορώ να προσφέρω .. όχι ότι δεν θέλω να ξαναγίνει ..εντάξει μπορώ να βοηθήσω όσο μπορώ..όσο μπορώ ..

.. νομίζω η ομάδα μας ήταν μια καμπύλη που ανέβηκε.. ανέβηκε... μετά όπως ήταν φυσιολογικό κατέβηκε..κατέβηκε έφτασε και είπα εκεί στο κατέβασμα δεν βρέθηκε κάτι

που να βοηθήσει πάλι να αρχίσει ξανά, να οδηγηθεί η ομάδα ..

..μια νέα πνοή ήθελε ..

..**αυτό** ...το «φύσημα» μια νέα προσέγγιση..

..προσέγγιση plus..

.. **yes** ..εγώ νομίζω ότι αυτό που .. χάσαμε το όνειρο χάσαμε τον ενθουσιασμό, χάσαμε τη φλόγα ε..αντίθετα με τη (...) που το βλέπει λίγο πιο απαισιόδοξα -ότι δεν θα βοηθήσει ένα «άνοιγμα» πιστεύω ότι όπως στις δουλειές μας οι παλιοί λέμε « έχω ποδαράκια να τρέξω και δεν έχω χρόνο.. γέρασα .. κι έχω υποχρεώσεις » μπαίνει όμως ο καινούριος- που έχει «πόδια» - του δίνω τις ιδέες μου, του δίνω τη βοήθεια μου, τη στήριξη μου – αυτό που ζητούσαμε κι εμείς από την ΠΝΟΗ -, μπορούμε να κάνουμε το «παιδί μας » τη νέα ομάδα να μπουν καινούρια άτομα, κι αυτά να στήσουν άλλες ομάδες αν μπορούν και θέλουν .. να δώσουμε τα φώτα, να κάνουμε το έναυσμα ..εγώ εκεί νομίζω ..ή να ανοίξουμε καινούριες ...«πύλες» .. κι αυτοί που θέλουν και μπορούν θα μείνουν ..**ένας** να μείνει, **δύο** να μείνουν από τους νέους και ένας -δύο από εμάς κι **όποτε μπορούν οι υπόλοιποι** .. γιατί αυτό που έχουμε εμείς δεν θα το χάσουμε ποτέ πιστεύω, κι **ότι μπορεί ο καθένας από μας**..

..πρέπει να υπάρχουμε διαδραστικά..

..νομίζω ότι η ομάδα αυτή δημιουργήθηκε και **δεν μπορεί να σταματήσει να υπάρχει** έχει συσταθεί, έχει γιγαντωθεί, έχει παρουσιάσει δράσεις.. υπάρχει λοιπόν σαν ομάδα ..το ότι ακολούθησε φθίνουσα πορεία δεν σημαίνει ότι έφτασε στο μηδέν ... πάντα υπάρχει «χώρος» (κοιτάζει την Ερ/τρια και γελάει) για να ανεβεί ξανά .. θεωρώ ότι μπορεί να βάλει νέα άτομα αυτή τη στιγμή μέσα, γιατί υπάρχουν αυτά τα χρόνια που .. που είμαστε χωριστά ο καθένας οπότε **για «να ξαναγίνουμε» όπως ήμασταν θέλουμε κι εμείς το χρόνο μας** .. μέσα σε αυτόν τον χρόνο μπορούν να μπουν νέα πρόσωπα.. τα νέα πρόσωπα θα είναι και αυτά που δώσουν την πνοή την καινούρια, θα δώσουν ..

..τη συνέχεια..αν καθίσουν..

..και αυτό που είπες (...) ότι ο καθένας μας βιώνει κάποιες καταστάσεις που ..η ομάδα

αυτή θα μπορούσε να τον βοηθήσει ..το να ξέρεις ότι υπάρχουν κάποιος άνθρωπος
...κάποιοι άνθρωποι που μπορείς να πεις ένα καφέ είναι πολυτιμότεο στη ζωή μας..

..βέβαια ..βέβαια ..(συγκινημένες εμφανώς)

..αυτά έμειναν..

..και θα είναι σημαντικός καφές .. **τι κάνουμε για να βοηθήσουμε η μία την άλλη και
μας τους ίδιους..**

..ναι γιατί ήταν ωραίο αυτό που ζήσαμε .. δηλαδή το θυμόμαστε με αγάπη δεν το
ξεχνάμε

..και ότι αγαπάμε του δίνουμε καινούρια ζωή ..

..πολύ συγκινητικό και μόνο που το λέει η (...) που μπορεί και το βγάζει γιατί βγάζεις
και τον εαυτό σου «έξω» και σημαίνει ότι έχεις πρόσωπα απέναντι σου που μπορείς να
το εμπιστευθείς δεν μπορείς εύκολα να βγάλεις την ψυχή σου και να την εκθέσεις και να
την «δείξεις» ή στον καθένα.. άρα λοιπόν υπάρχει..(με δυνατή φωνή ενώ σχεδόν όλες
τις φορές που μίλησε μέχρι τώρα ήταν κάπως «διακεκομμένη»)..

..η εμπιστοσύνη..

..υπάρχει αυτό το υπόβαθρο ,που έχει δημιουργηθεί για να μπορέσεις να πεις .. όπως
είπα εγώ με συγκίνησε η (...) που λέει η (...) ..βρίσκει κάποια από εμάς και αισθάνεται
ιδιαίτερα.. έχει αναπτυχθεί μια ιδιαίτερη σχέση γι αυτό και κράτησε η ομάδα και
πρόσφερε και δημιούργησε όλα αυτά..

..έφυγε η (...) πήγε στη Γερμανία και όμως τη θυμόμαστε..

..πόσες φορές την αναφέραμε μόνο σήμερα δυο ώρες ..

..ήταν άνθρωπος της προσφοράς ..αν μου έλεγες πως θα χαρακτήριζες τη (...) ..θα
έλεγα «άνθρωπος της προσφοράς»..

..εγώ μετά από πολύ καιρό ένιωσα τόσο όμορφα ..(παύση λόγω συγκίνησης)

.. θυμηθήκαμε πάρα πολλά πράγματα .. εγώ πολλά τα είχα ξεχάσει..

.. χάρηκα πάρα πολύ που τα ξαναθυμήθηκα ..

.. τώρα δυο ώρες που έκατσα εδώ ήταν για μένα ...δεν το κάνω αυτό , αυτόν τον καιρό ..και εδώ το έκανα με πολύ αγάπη ..για να ρθω να συζητήσουμε αυτά που είχαμε κάνει ..ναι.. θυμήθηκα τα καρναβάλια ,τις φραουλίσες .. **αυτά τα ζήσαμε** ..

..κοίταξα κάτι φωτογραφίες προχθές .. και την κοίταξα πόση ώρα κι έλεγα : ε ρε (...) τι περάσαμε.. σήμερα τα έζησα ξανά που τα είπαμε και τα ξαναείπαμε ότι είχαμε κάνει.. ήταν πολύ ωφέλιμη αυτή η συνάντηση..

..είναι ωραίο ότι αυτή η μικρή αναδρομή ήταν σαν όλα αυτά να γινόταν χτες.. και είναι ωραίο αυτό και πολύ σημαντικό ..

.. αισθάνομαι ... εγώ που για δικούς μου λόγους έχω λίγο χαθεί από την κοινωνία της Νικήτης- είμαι πιο μέσα στο σπίτι και τα κορίτσια λεν ότι δεν με βλέπουν ..αισθάνομαι σαν να ήταν πριν μια εβδομάδα που ήμασταν και κάναμε πράγματα μαζί και αυτό και μόνο με γεμίζει.. είμαι καλά ..

..παρότι πέρασαν κάποια χρόνια που η ομάδα δεν συναντιέται μου φάνηκε σήμερα σαν να μη πέρασε μια μέρα ..αυτή η συνάντηση έτσι εδώ..

..εγώ πέταξα από τη χαρά μου όταν μας πήρε να μας ενημερώσει η ΠΝΟΗ για τη συνάντηση ..άστραφα από τη χαρά μου ..παιδιά δεν ξέρετε πως έκανα..δηλαδή.. πλημμυρίζουμε όλοι.. και η αγάπη είναι το σημαντικό ..και όταν υπάρχει αγάπη και προσφορά κάνεις και τον δίπλα σου αγαπάς .. και το «διαζύγιο» που ήμασταν μέχρι τώρα θα ξαναγίνει «γάμος» » και που ξέρεις μπορεί να προκύψει και «παιδί»..

..η καλύτερη ευχή..

..θέλω να πω εγώ.. ότι με βγάλατε από το σπίτιμε βγάλατε από το σπίτι.. ναι με βγάλατε από το σπίτι γιατί εδώ και χρόνια είμαι «εσώκλειστη» ..

..είμαστε πολύ χαρούμενες γιατί είμαστε πολύ σημαντικές για σένα για να βγεις από το σπίτι για μας..

Κ.3) Συγκρότηση των ομάδων σε σχέση με τον κοινό χώρο δράσης και των παραγόμενων βιωμάτων (κοινωνικοποιημένο πολιτισμικό κεφάλαιο).

Κωδικοί αναφοράς

Χώρος και ομάδες, σχέση με το χώρο ως «συνθήκη», χαρακτήρας (κοινός), χώρος και κοινωνικά- πολιτισμικά δίκτυα, χώρος και δράσεις.

Ομάδα Στανού

..Η σκέψη μας για τα παιχνίδια ενθουσίασε όλο το χωριό, ειδικά όταν το παρουσιάσαμε όλοι μας έπιασαν και μας έλεγαν :ήρθαμε στα παιδικά μας χρόνια και δεν ακούγαμε ως τότε παιδιά να παίζουν, μετά έπαιζαν τα παιχνίδια που παρουσιάζαμε ..

..προσφέρω στην οικογένεια ,προσφέρω στο χωριό μου, ότι θα κάνω κάτι και θα μείνει στο χωριό μου, ότι η ομάδα αυτή έκανε κάτι για το χωριό και αυτό το θυμόμαστε πάντα,(με έμφαση) δηλαδή δεν φεύγει από το μυαλό αυτό..

..αναβιώσαμε τα παιχνίδια που παίζαμε εμείς όταν ήμασταν μικρές..

.. ήταν το πανηγύρι της Αγίας Χάιδως και υπήρχαν εκδηλώσεις και μια βραδιά ζητήσαμε να κάνουμε αυτό που σκεφθήκαμε και αυτό βοήθησε ...και ήρθε όλο το χωριό..

..Άρесе πάρα πολύ στον κόσμο και ήρθαν για να θυμηθούν πώς έπαιζαν οι γονείς μας παλιά και εμείς πώς παίζαμε και ήταν όλο το χωριό, είχαμε πάρα πολύ κόσμο εκείνη τη βραδιά..

..και για χρόνια δεν τα ξεχνούσαν...αυτά τα παιχνίδια δεν τα ξεχνάνε..

..εκείνη η βραδιά στο σχολείο που τα παρουσιάζαμε, έχει μείνει αξέχαστη..

..Δηλαδή, ακόμη και τώρα μας βρίσκουν και μας λεν τι βραδιά ήταν εκείνη. Και τώρα να πούμε να τα κάνουμε θα μαζευτούν πάλλι..

.. μπήκαν μέσα και συμμετείχαν και αυτοί στο παιχνίδι. Και συγκινήθηκαν κιόλας, γιατί θυμήθηκαν όλοι τα παιδιά τους χρόνια..

..και μετά τα παίζαμε ,τα πήγαμε και αλλού..

.. τα παίζαμε με τα παιδιά στο σχολείο και μαζεύτηκε όλο το χωριό από νέα παιδιά μέχρι και όλοι οι γέροι για να τα δουν ..

..απ όλες τις εκδηλώσεις που έγιναν όλα τα χρόνια δηλαδή από τους συλλόγους κι απ

αυτά εκείνη η βραδιά ήταν η πιο πετυχημένη και πέρασαν όλοι πιο καλά απ όλες τις βραδιές..

..οι παππούδες γίνανε παιδάκια..

.. θυμήθηκαν τα χρόνια που πέρασαν πριν από εβδομήντα χρόνια που παίζαν τα παιχνίδια κι αυτοί σαν παιδιά το χαμόγελο ήταν στα χείλη τους ζωγραφισμένο και στο πρόσωπο όλων..

..μπαίνανε μέσα στο παιχνίδι .. συμμετείχαν ..αφήναν τη κερκίδα και συμμετείχαν ..

..κι έλεγαν να μπορούσαμε να τα παίζουμε κι εμείς τι καλά να τα παίζαμε κι εμείς τι ωραία που θα ήταν ..

..στο τέλος συμμετείχε όλος ο κόσμος ..γέμισε το προαύλιο του σχολείου κόσμο από όλο το χωριό, από πολύ μικρά παιδιά μέχρι γέροι, ήρθαν όλοι για να τα δούνε αυτά, άρεσε πάρα πολύ στον κόσμο..

..ιδίως οι παλιοί που είχαν ζήσει αυτά τα παιχνίδια ενθουσιάστηκαν, είχαν ενθουσιαστεί..

..και μετά για κάποιο αρκετό χρονικό διάστημα βλέπαμε τα παιδάκια που παίζανε τα παιχνίδια αυτά ,το φουρνατζή -φουρνατζή .. όπου έβλεπες παρέα έπαιζαν αυτά τα παιχνίδια..

.. έβλεπες παιδιά17 χρονών τις Κυριακές το απόγευμα έπαιζαν τα μήλα και τ άλλα παιχνίδια ..

..Και στη δικιά μας αίθουσα τα παίζαμε εδώ στην Αγία Χάιδω εδώ στο Στανό..

..συμμετείχαμε σε ένα διαγωνισμό χειροποίητων παιχνιδιών..

..θυμάμαι ένα φούρνο...κάναμε και ψωμάκια πήλινα.. κούκλες πάνινες..αργαλειό με κεραμίδα..

..εμείς παίζαμε αυτά τα παιχνίδια μικρές..κρεμάλα, τόζο..

..και μετά βγήκε και το βιβλίο που κάναμε ...γράψαμε όλα τα παιχνίδια που κάναμε τα βγάλαμε σε βιβλίο ...αναλυτικά..πως παίζονται τα παιχνίδια ..με τα πάντα μέσα...που το διαβάζει κάποιος και καταλαβαίνει πως παίζεται το παιχνίδι..

..στο βιβλίο αναζητήσαμε πολύ παλιά παιχνίδια ,παιχνίδια που έπαιζαν το 1900, πολύ παλιά όπως τα λιθάρια ... που από την ονομασία καταλαβαίνεις ότι είναι πολύ παλιά ..θυμάμαι συγκεκριμένα ..πηγαίναμε στους παππούδες μας και στις μανάδες μας και ρωτούσαμε τι παιχνίδια παίζανε μας τα περιέγραφαν μας τα δείχνανε ..

..μετά αγώνα δώσαμε να τα πουλήσουμε, πήγαμε στα χωριά να το παρουσιάσουμε το βιβλίο μας...σε πανηγύρια, όπου είχε κόσμο...σε εκκλησίες απέξω .. βγάζαμε πάγκο με τα βιβλία ..

..μαζέψαμε λεφτά και χτίσαμε το εκκλησάκι της Αγίας Χάιδως,εδώ στο χωριό..

.. θέλαμε να τιμήσουμε την αγία του χωριού μας..

.. το κάναμε εκεί που λένε :στης Χάιδως τ αλώνι, το κάναμε ακριβώς εκεί πέρα.. και τώρα κάθε χρόνο πηγαίνουμε εκεί και κάνουμε λειτουργία ..

..και όταν έρχεται η μέρα της λειτουργίας μαζεύεται κόσμος, έρχονται και γιαγιές ..

..αυτό δεν θα ξεχαστεί ποτέ...το εκκλησάκι και το βιβλίο δεν θα ξεχαστούν ποτέ..

..το εκκλησάκι είναι ένα στόλισμα, κόσμημα εκεί πάνω, είναι και ψηλά και φαίνεται..

..μας έχει μια αγκαλιά- αγκαλιάζει όλο το χωριό..

..όπου και να πας φαίνεται..

..πάμε και το καθαρίζουμε , όταν γιορτάζει ,ασπρίζουμε όταν χρειάζεται ...Σπείραμε δέντρα ..

..Μαζευόμασταν κάθε τρεις μέρες το καλοκαίρι..τα λέγαμε λίγο και άντε συνεννοούμασταν πότε θα πάμε ξανά..

..Δεν το αφήνουμε, δεν το παρατάμε.... δεν το έχουμε αφήσει..

..γιατί αλλιώς δεν θα βρισκόμασταν πουθενά και ποτέ ..εκεί μαζευόμαστε όλες μαζί, γιατί τώρα έχουμε ένα κοινό στόχο .. αυτό είναι σαν σημείο αναφοράς που μας μαζεύει..

..ο χώρος αυτός που είπες είναι κάτι ενεργό, δεν είναι ανενεργό. Δηλαδή κάποια στιγμή μέσα στο χρόνο ο κόσμος μας περιμένει και πρέπει να ανταποκριθούμε σ αυτό Δεν είναι

κάτι που άντε το κάναμε, κάτι στάσιμο που τελείωσε. Υπάρχει ενέργεια, υπάρχει δράση..

..όσο ζούμε, αν θέλει ο θεός, εκεί θα πηγαίνουμε ..είμαστε υπεύθυνες για το εκκλησάκι και θα μαζευόμαστε..

..16 χρόνια συνεχίζουμε, δεν σταματήσαμε καμία χρονιά..

.. υπάρχει ένα πολύ μικρό απόθεμα στα βιβλία και συνεχίζουμε ακόμη και σήμερα και πουλάμε..

..είναι κοινός ο χώρος, δικός μας, κανενός άλλου εκτός από της ομάδας..

..μας ενώνει αυτό εκεί πέρα, αυτό που πάμε να κάνουμε..

.. η διαχείριση να μεν είναι δική μας ο χώρος ανήκει σε όλο το χωριό, χώρος ευλογίας, προσκύνησης, θέας..

..όποιος θέλει μπορεί να πάει να πιει τον καφέ του εκεί πέρα, με θέα όλο το χωριό..

..γιατί βρισκόμαστε και συνεχίζουμε να είμαστε ομάδα αλλιώς αν δεν υπήρχε αυτός ο χώρος, ο τόπος νομίζω ότι η ομάδα μετά θα εξασθενούσε χρόνο με το χρόνο, εκείνος ο ενθουσιασμός και εκείνο το δέσιμο ..

..ότι ήμασταν όλες στο χωριό.. και εδώ γύρω-γύρω από το χωριό..

.. στόχος μας ήταν ο χώρος αυτός εδώ να γίνει ένα πνευματικό κέντρο , να έρχονται τα απογεύματα τα παιδιά -γιατί είχαμε παιδιά στην εφηβεία τότε-και δεν ξέρανε που να περάσουνε τον ελεύθερο χρόνο τους και στόχος μας ήτανε να χρησιμοποιήσουμε αυτό το χώρο να ανοίγει κάθε απόγευμα και να έρχονται εδώ με επιτραπέζια με διάφορες δραστηριότητες..

.. μετά από πολύ σκέψη,.. αφού δεν μπορούσαμε να υλοποιήσουμε το κέντρο νεότητας εδώ ,..ήταν το εκκλησάκι..

..για βιβλιοθήκη είχαμε σκεφτεί, αλλά βιβλιοθήκη υπάρχει και εδώ και ο εκπολιτιστικός σύλλογος έχει και πλούσια..

.. κι έγινε το εκκλησάκι κι έτσι μας έχει δέσει κι αυτό γιατί θα τελειωναν τα λεφτά ..θα έσβηνε ..

..ενώ με το εκκλησάκι υπάρχει και συνέχεια.. και συναντιόμαστε και θα συναντιόμαστε-πρώτα ο Θεός..

..μετά ίσως και τα παιδιά μας να συνεχίσουν ...θα το κληρονομήσουν..

..ναι ναι θα πουν "οι μανάδες μας πήγαιναν κι έκαναν θεία λειτουργία ..πιστεύω να το κάνουν κάποια παιδιά ..να ενώνονται για να κάνουν αυτό..

..και τώρα που δίνει εργασίες ο δάσκαλος, και φέτος, μας παίρνουν τηλέφωνο για τα παιχνίδια, και μας δίνει τέτοια ικανοποίηση και μετά από 16 χρόνια, συγκεκριμένα φέτος μας έψαχναν τα παιδάκια για τα παιχνίδια ..

Ένα μέλος της ομάδας συγγράφει βιβλίο με τίτλο «Ντοπιολαλιά του Στανού Χαλκιδικής» (2016).

Ο.Ε.Σ. «Προσέγγιση»

..η μεγαλύτερη δράση και για πολλά χρόνια ήταν αυτό το χριστουγεννιάτικο παζάρι που κάναμε, το οποίο απαιτούσε απίστευτη προσωπική δουλειά, εργατοώρες των παιδιών εδώ όλων..

..κάναμε καφέ, κάλεσμα στην κοινότητα, στο χωριό μας και ερχόταν ο κόσμος, είχε ανταπόκριση..

..ερχόντουσαν και ξένοι, Γερμανοί κυρίως..και τους άρεσε αυτό το παζάρι...είναι πιο ευαισθητοποιημένοι τους είναι πιο οικείο, οπότε το αγκάλιασαν και το δικό μας..

..ήταν ένα διήμερο παζάρι, δεν ήταν μια μέρα, δεν ήταν κάποιες ώρες, ήταν μεγάλο...ερχόταν από όλα τα γύρω χωριά, είχαμε τέτοιες επιτυχίες..

..που κάναμε, ένα beach party στην παραλία..

.. ένα θεατρικό έργο στον Άγιο Παύλο που ανεβάσαμε.. και ήρθε και πολύς κόσμος και εκεί..

..την έκθεση βιβλίου που γινόταν στο δημοτικό σχολείο,..να προσέχουμε τα βιβλία, ορισμένες ώρες που χρειαζόταν να είμαστε εκεί..

..δηλαδή υπήρχε μεγάλη κοινωνική αποδοχή της ομάδας και μας πλησίαζαν και άλλες ομάδες για να ζητήσουν τη γνώμη μας, να βοηθήσουμε ή να συμμετέχουμε, ο

Μαρμαράς, ο σύλλογος γυναικών..

..και ο σύλλογος της Ορμούλιας μας είχε πλησιάσει, είχαμε κάνει κοινή συνάντηση ..

..είχαμε συνεργασία με ομάδες πρώτα μέσα από τη Νικήτη..

..στη Θεσσαλονίκη κατεβήκαμε και ενωθήκαμε με κάποιες ομάδες από άλλους νομούς ..

..είχαμε ακουστεί πέρα από τη Νικήτη σαν ομάδα και ήθελαν να μας γνωρίσουν..

.. εμείς ζωγραφίσαμε την παραλία μας, τον « Αρσανά» που πηγαίναμε, βάλουμε και το όνομα.. «τι κάνετε διαφήμιση στο χωριό σας » ..εμάς αυτό μας άρεσε..

..ήταν συνδεδεμένο με την ομάδα μας..

.. ο χώρος ήταν το χωριό που συναντιόμασταν, ο χώρος ήταν πάντα μέσα στο χωριό..

..η ομάδα για μένα είναι ένας χώρος συνάντησης..

..το ότι ζούσαμε όλοι στο ίδιο μέρος ήταν πολύ σημαντικό.. με διευκόλυνε πάρα πολύ ο χώρος αυτός..

..και οι δράσεις ήταν εντός του χώρου του δικού μας, υπήρχε χώρος μέσα σε αυτόν το χώρο για να γίνουν αυτές οι δράσεις..

..αλλά υπήρχε και ο χώρος όχι με την έννοια του χώρου, δηλαδή ξέραμε ότι μια φορά την εβδομάδα θα συναντηθούμε, θα δούμε τα ίδια πρόσωπα, τους γνωστούς μας ανθρώπους, θα περάσουμε καλά , θα πούμε μια κουβέντα...και αυτό με την έννοια το χώρου, των ανθρώπων τώρα, έτσι, της άλλης διάστασης, υπήρχε..

.. Το θέμα ήταν αυτό, ότι ..θα συναντιόμασταν θα υπήρχε χώρος οπωσδήποτε για να συναντηθούμε και αυτό ήταν το καλό ..

.. νομίζω ότι η έννοια του χώρου είναι συνάφεια του τίτλου της ομάδας Προσέγγιση, τελείωσε, αυτό τα περικλείει όλα.. προσέγγιση ..τελεία..

..εμείς ήμασταν μια ομάδα που προϋπήρχε..Όταν ανοίξαμε την ομάδα γιατί θέλαμε να βάλουμε νέα πρόσωπα μέσα..δεν κάθισαν αυτά τα πρόσωπα γιατί ήδη υπήρχε **το δέσιμο και ήταν δύσκολη η ένταξή τους**. ..δεν ξέρω αν δεν δώσαμε εμείς το

«χώρο» ... ή αν αυτά από μόνα τους μαζεύτηκαν γιατί είδαν ήδη ένα «χώρο» να καταλαμβάνεται από τους ανθρώπους ..

..νομίζω ότι είναι αυτό .. ότι δεν είχε χώρο ...είδαν το δέσιμο το δικό μας και είπαν : δεν χωράμε..

..ότι τα άτομα τα νέα που ήρθαν στην ομάδα είχαν κάποια πιστεύω που δεν έβρισκαν «χώρο» μέσα στην ομάδα...δηλαδή περίμεναν πράγματα...

..ταυτίζεται ο χώρος με την εμπειρία, εκεί που τα ζεις, οι μνήμες, δενόμαστε..

.. ο χώρος είναι ζωή...στους ίδιους χώρους οι άνθρωποι κάνουν αναμνήσεις, δένονται, αγαπιούνται, μισιούνται, ο χώρος είναι που τα κάνει όλα, στο χώρο εναποθέτεις το οτιδήποτε έχει ο καθένας και από κει προχωράς..

..ε.. τώρα αν βρεθείς στον Άγιο Παύλο ο χώρος δεν θα σου θυμίσει πράγματα;..

..και ύστερα και στον ίδιο χώρο ο καθένας έχει άλλες εμπειρίες και προσφέρει άλλα πράγματα και παίρνει και άλλα πράγματα, είμαστε όλοι στον ίδιο χώρο αλλά δεν πήρε η κάθε μια μας το ίδιο..ανάλογα με τις ανάγκες που έχει ο καθένας..

.. και ανάλογα και με τις εμπειρίες του καθενός μας ..φτάνουν..

.. εγώ λέω άλλη αγκαλιά, δεν έχω να αισθανθώ έτσι όπως αισθάνομαι με εσάς σε άλλο χώρο..

..εμείς ήμασταν η γροθιά και ο κόσμος ερχόταν γύρω από εμάς..

..νομίζω ότι η ομάδα αυτή δημιουργήθηκε και δεν μπορεί να σταματήσει να υπάρχει έχει συσταθεί ,έχει γιγαντωθεί, έχει παρουσιάσει δράσεις.. υπάρχει λοιπόν σαν ομάδα ..το ότι ακολούθησε φθίνουσα πορεία δεν σημαίνει ότι έφτασε στο μηδέν ... πάντα υπάρχει «χώρος» για να ανεβεί ξανά ..

K.4) Κοινωνική και προσωπική συμμετοχή στις ομάδες (ως μέσο για την παραγωγή πολιτισμικού κεφαλαίου).

Κωδικοί αναφοράς

Γνώση/επίπεδο γνώσης, δεξιότητες, εμπειρία/περιστατικά/βιώματα, επιρροή, ταύτιση,

πρακτικές/δραστηριότητες /πρωτοβουλίες των ομάδων/εναρμόνιση με πρακτικές, ομαδική σκέψη, στόχοι.

Ο.Ε.Σ. Στανού

..αυτό που με οδήγησε ήταν η ανησυχία για το αν μεγαλώνω σωστά τα παιδιά και να πάρω κάποια εφόδια για μετέπειτα. Και τα πήρα αυτά τα εφόδια- με βοήθησε πάρα πολύ..

.. και ακόμη και τώρα δηλαδή μετά από 16 χρόνια μου έρχονται πράγματα στο μυαλό που τα θυμάμαι ακόμη. Αυτό που μου έκανε εντύπωση είναι ότι όλες είχαμε κοινά σημεία, κοινά προβλήματα, δεν ήταν κάτι που το βίωνα μόνο εγώ...και δεν μετανιώνω ποτέ που ήρθα..

.. Στην αρχή και εγώ διστακτικά γιατί όλες είχαν μεγάλα παιδιά και εγώ λέω πώς θα είμαι, τι θα κάνω αλλά στη συνέχεια ήταν πολύ ενδιαφέρον και με βοήθησε και στην κόρη μου.. Και μετά στη ζωή πολλά πράγματα με βοήθησαν πάρα πολύ..

..ένιωθα την ανάγκη, ήθελα να βρεθώ με κορίτσια της ηλικίας μου να πούμε κάποια πράγματα και τα κορίτσια σήμερα τις νιώθω αδελφές μου, δηλαδή μπορώ να βγάλω πράγματα να συζητήσω με τα κορίτσια..

..εγώ θέλω να πω ότι έζησα εμπειρίες που δεν ξανάνωσα τόσα χρόνια μετά ..

..και πήραμε πράγματα ..όχι πολλά αλλά αρκετά ..

..εγώ πίστευα στην αρχή ότι θα μας δίνανε συμβουλές αλλά δίναμε συμβουλές η μία στην άλλη (ναι ναι συμφωνούν όλες μαζί) και αυτό ήταν κάτι διαφορετικά και πιο ωφέλιμο, γιατί ήταν κοινά τα προβλήματα. Όταν το βιώνεις μόνη σου λες :εγώ το περνάω μόνο αυτό και κανένας άλλος και βλέπεις ότι και άλλη, και άλλη, και λες : ότι δεν είμαι μόνη..

.. εγώ πιστεύω ότι μας δόθηκε και η ευκαιρία, ίσως κάποια άτομα να θέλανε να κάνουνε κάτι και να μην έβρισκαν τους κατάλληλους ανθρώπους ή την κατάλληλη δομή και ήταν μια ευκαιρία αυτό, να κάνουν κάποια πράγματα. Και αναφέρομαι στον εαυτό μου, εμένα μου άρεσε πάντα να προσφέρω αλλά δεν ήξερα τον τρόπο, δεν ήξερα σε πιο φορέα, δεν ξέρω πώς να το πω... Και αυτό μου έδωσε τη δυνατότητα να κάνω

αυτό που πάντα ήθελα –σε πρώτη φάση ήταν αυτό..

..και αυτό που κάναμε το μεταδίδαμε και στο χωριό δηλαδή, το έπαιρναν και άλλοι θετικά μετά και δίνανε πράγματα και σε αυτούς , με το βιβλίο ,με το εκκλησάκι..

.. δεν βαρεθήκαμε καθόλου, ήμασταν το ίδιο ενθουσιασμένοι όπως στην αρχή γι αυτό είπαμε να το συνεχίσουμε όλοι μαζί..

..λειτουργούσαμε και σαν ομάδα. Ότι θέλαμε να κάνουμε το συζητούσαμε... όλα τα κορίτσια ,αυτό κατάλαβα σαν ομάδα αυτό ήταν το κύριο που μάθαμε πιο πολύ..

..κι εγώ έτσι νομίζω..

..μετά αρχίσαμε να προσφέρουμε. ..προσφέραμε στην οικογένεια, έμαθα κάτι και πρέπει να προσφέρω.. και αυτό το θυμόμαστε πάντα,(με έμφαση) δηλαδή δεν φεύγει από το μυαλό αυτό..

..όσο προχωρούσαμε νιώθαμε ικανοποίηση για αυτά που κάναμε και αυτό μας ωθούσε να προχωρήσουμε..

..όλο αυτό μας γέμιζε και καμία δεν ήθελε να μπει μπροστά..

..συζητούσαμε όλες τις ιδέες και τις απόψεις και καταλήγαμε σε αυτές που ψηφίζαμε ..

..και αυτό το είχαμε σαν ομάδα και μετά ..συνέχεια..

..η εμπειρία ήταν το κάτι άλλο.. εκείνη η βραδιά στο σχολείο που τα παρουσιάζαμε..

..σε κάποια παιχνίδια κάναμε με ζύλα, με κουτιά από γάλα, όπως τα κάναμε παλιά..

..ήταν απίστευτο..

..στην αρχή ήμασταν διστακτικά ντρεπόμασταν..

.. κι εκεί άλλη εμπειρία. Να ανεβούμε μπροστά σε τόσο κόσμο, σε εκείνη την αίθουσα να βγούμε να δείξουμε τα παιχνίδια. Στην αρχή όλες ντρεπόμασταν, έπρεπε να διαβάσουμε σε τόσο κόσμο όλα αυτά που κάναμε ,ένα να ακούσουν και οι άλλοι. Και εκείνη ήταν πολύ μεγάλη εμπειρία..

.. συμμετείχαμε σε ένα διαγωνισμό χειροποίητων παιχνιδιών....γινόταν διαγωνισμός χειροποίητου παιδικού παραδοσιακού παιχνιδιού και μας κάλεσαν να πάρουμε μέρος ..

..ήθελε να τα παρουσιάσουμε κιόλας .. να κάνουμε δρώμενα..

..θυμάμαι ένα φούρνο...κάναμε και ψωμάκια πήλινα ..κούκλες πάνινες..αργαλειό με κεραμίδια..

..εμείς παίζαμε αυτά τα παιχνίδια μικρές..

..αυτή που διοργάνωσε το διαγωνισμό αυτό, έχουν κάνει ένα λεύκωμα και υπάρχουν και φωτογραφίες από τα δικά μας παιχνίδια..

..για μας άλλη εμπειρία και αυτή, να φύγουμε έξω από το χωριά, να πάμε να δούμε κάτι τελείως διαφορετικά και καινούργια και πρωτόγνωρα. Άλλη εμπειρία καλή και αυτή, θετική που είχαμε μέσα από όλο αυτό ..

..ήταν λίγο δύσκολο, να πάμε να παρουσιάσουμε εκεί, εμείς μαζεμένες, ενθουσιασμένες ...σε ένα άγνωστο μέρος..

..πώς θα πάμε; Τι θα κάνουμε; Πώς θα τα πούμε ...αλλά εντάξει..μία ή άλλη...σιγά...σιγά..τα καταφέραμε ..

..μετά βγήκε και το βιβλίο που κάναμε ...γράψαμε όλα τα παιχνίδια που κάναμε τα βγάλαμε σε βιβλίο...με σκίτσα...αναλυτικά..πως παίζονται τα παιχνίδια ..με τα πάντα μέσα...που το διαβάζει κάποιος και καταλαβαίνει πως παίζεται το παιχνίδι..

..εμπνεύστηκε από το βιβλίο και έγραψε ένα θεατρικό σε σχέση με τα παιχνίδια ήταν κι αυτό και θυμάμαι πως τότε βοηθήσαμε κι εμείς στην παράσταση..

..στο βιβλίο αναζητήσαμε πολύ παλιά παιχνίδια ,παιχνίδια που έπαιζαν το 1900, ...πηγαίναμε στους παππούδες μας και στις manáδες μας και ρωτούσαμε τι παιχνίδια παίζανε μας τα περιέγραφαν μας τα δείχνανε..

..μετά αγώνα δώσαμε να τα πουλήσουμε, πήγαμε στα χωριά να το παρουσιάζουμε το βιβλίο μας...σε πανηγύρια, όπου είχε κόσμο...σε εκκλησίες...βγάξαμε πάγκο με τα βιβλία

..άλλη εμπειρία κι αυτή..

..γίναμε κι εκδότες..

..δεν το βάζαμε κάτω... συνεχίζουμε σε άλλο χωριό.....μπορεί η μία να έλεγε άντε τώρα να μην πάμε .. και έλεγε και η άλλη 'άντε,βρε πάμε, κάτι θα κάνουμε'.. καλά εντάξει...θα πάμε..

..το ένα έφερνε το άλλο.. εμείς όταν κάναμε κάτι, δεν σκεφτόμασταν το μετά εμείς ζούσαμε τις στιγμές..όταν έρχονταν το 'μετά' καλούμασταν να το αντιμετωπίσουμε..

..όλα αυτά μόνες μας όμως , που δεν ξέραμε τίποτα ..ήμασταν άσχετες.. η μία παρακινούσε την άλλη..

..ούτε συγγραφείς ήμασταν , ούτε ποιητές ήμασταν ,τίποτα δεν ήμασταν..

..βρήκαμε και το εξώφυλλο ...μόνες μας..τι χρώμα τι εικόνα θα βάλουμε όλα μόνες μας..

.. τον τίτλο..

..ούτε και γνώσεις πολλές είχαμε.. δημοτικού, γυμνασίου και λυκείου ήμασταν όλες..

..βρήκαμε σκιτσογράφο..

..μόνες μας προσπαθούσαμε.. το ένα έφερνε το άλλο..

..αυτό ήταν αυτό που μάθαμε, να λειτουργούμε σαν ομάδα, μετά εμείς το εφαρμόζαμε..

..η μία έλεγε θα κάνει κάτι, η άλλη αυτό, κάποιες θα πάμε να ρωτήσουμε, κάποιες για την έκδοση ας πούμε, όλα αυτά, δίναμε ιδέες ..

..και μοιραζόμασταν τις δουλειές, τις ευθύνες, ανάλογα με τις δυνατότητες της κάθε μίας. Ότι μπορούσε, ότι δυνατότητα είχε η κάθε μία δεν πιέζαμε κάποιον να κάνει κάτι παραπάνω από αυτό που μπορούσε. Γιατί ήταν ομαδικό και θέμα προσφοράς, ας το πω. Τι μπορούσε να προσφέρει η κάθε μία..

..κάθε χρόνο πηγαίνουμε εκεί και κάνουμε λειτουργία..

..μαζεγόμαστε όλες μαζί, γιατί τώρα έχουμε ένα κοινό στόχο ..

..το κάνουμε με χαρά αυτό, μας χαροποιεί..

..γίναμε και ηθοποιοί..γελούσαμε πάρα πολύ..μας ευχαριστούσε αυτό το πράγμα..

..και τώρα που συζητάμε. Εμείς τα κάναμε όλα αυτά; ..

..από το να καθόμαστε σπίτι και να μεγαλώνουμε τα παιδιά μόνο, κάναμε πράγματα..

.. Πήραμε δύναμη από την ομάδα ..

.. εγώ πιστεύω ότι και τα παιδιά μας και οι σύζυγοι μας μας καμάρωναν..

..άρεσε στα παιδιά μας που η μαμά τους δραστηριοποιούνταν σε κάποια πράγματα, που ασχολούμασταν με τα κοινά..

..μπορούσα να εκφράσω κάποια συναισθήματά μου δεν θα τα έλεγα κάπου αλλού και έπαιρνα πιο πολύ αυτοπεποίθηση, αυτό νομίζω ότι ήταν κάτι που βοήθησε ..

...όλο ξεκινά από μέσα μας, αν εμείς δεν μπορούμε να το ζήσουμε να το βγάλουμε δεν μπορούμε να το δώσουμε όλο αυτό προς τα έξω και να μεγαλώσει όλο αυτό που νιώθουμε και να το ζήσουν και οι άλλοι ..

..εάν είχαμε κάποιον να μας οδηγεί να είναι μπροστά, να μας λέει τι να κάνουμε δεν θα ήμασταν τόσο δυναμικές όσο φανήκαμε ..θα ήμασταν πίσω..

..για δεξ... αυτά ..τόρα που συζητάμε και βγαίνουν..

..δεχόμασταν πιέσεις να συνεργαστούμε με τον σύλλογο για την έκδοση του βιβλίου αλλά εμείς επειδή πιστεύαμε στους εαυτούς μας δεν δεχτήκαμε.. όλη η δουλειά είχε γίνει από εμάς οπότε θεωρήσαμε ότι δεν υπήρχε λόγος να μπει το όνομα του συλλόγου γιατί ήταν δική μας η δουλειά..

..καμιά μας δεν ήταν εργαζόμενη τότε μες στο σπίτι μόνο με οικιακά..

..να πάμε χωρίς καμιά βοήθεια σε ότι κάναμε..

..ήταν πρωτόγνωρο όλο αυτό για μας στην αρχή ήταν δύσκολο μεν αλλά μετά συνεχίσαμε..

..μας άρεσε μετά..

..είχαμε κάνει πολλές συζητήσεις για τα χρήματα πως να τα διαχειριστούμε..

..Αυτό που κάναμε σήμερα εδώ που κάτσαμε και συζητήσαμε, θυμηθήκαμε τι κάναμε αυτά τα χρόνια, ήταν πάρα πολύ ωραίο συγκινήθηκα. Θυμηθήκαμε πράγματα, ζήσαμε στιγμές ήταν πολύ ωραίο..

..σαν να είχαμε μια συνάντηση σήμερα..

..μετά από τόσα χρόνια ,είναι σαν να μην πέρασε μια μέρα. Στα ίδια μέρη εδώ μετά από τόσα χρόνια..

Ο.Ε.Σ. «Προσέγγιση»

..μέσα από την ομάδα έβγαιναν διάφορα πράγματα δικά μας στην ομάδα και αυτό ήταν το καλό..

..κάναμε διάφορες εκδηλώσεις, δράσεις... δώσαμε πολλά, μας έδωσε και η ομάδα πολλά, πάρα πολλά..

.. είχαμε και κίνητρα όμως, είχαμε τα παιδιά πάνω στον Άγιο Παύλο που χρειαζόταν βοήθεια και ήταν πολύ σημαντικό,τις πιο πολλές δράσεις τις διοργανώναμε για να βοηθήσουμε αυτά τα παιδιά..

..ξεκίνησα από την ανάγκη σαν γονιός, πώς να φερθώ στα παιδιά μου. Η αλήθεια είναι ότι με αυτά που γινόντουσαν στην ομάδα άνοιξαν τα μάτια μου σε πάρα πολλά θέματα...πρωτόγνωρα και είδα από διαφορετική οπτική γωνία πολλά πράγματα. μαζευτήκαμε και δέσαμε πάρα πολύ, γιατί είχαμε διαφορετικές απόψεις, διαφορετική προσέγγιση των πραγμάτων, ο καθένας μπορούσε από τον τομέα του να προσεγγίσει διαφορετικά τα πράγματα..

.. σαν δράσεις μετά από πολλά χρόνια η αλήθεια είναι ότι περιοριστήκαμε κυρίως στον φιλανθρωπικό τομέα... και κει νομίζω ότι ήταν το λάθος και χαθήκαμε..

..και όταν έσβησε και αυτό δεν είχαμε, από την προσέγγιση –πιο πολύ οργάνωση, δεν είχαμε στόχους και χαθήκαμε..

..Εγώ πιστεύω ότι ένας από τους λόγους... είναι ότι έκλεισε ο Άγιος Παύλος, έφυγαν τα παιδιά, πέθανε ο πάτερ (...) και δεν είχαμε κίνητρο για να βρεθούμε. Είχαμε επικεντρωθεί μόνο εκεί, ενώ το πεδίο δράσης δεν ήταν μόνο εκεί μόνο στη φιλανθρωπία ή μόνο στα άπορα παιδιά, ή στα παιδιά που περνάνε δύσκολα..

.. ήταν πάρα πολύ ωραία εμπειρία. Πήρα πάρα πολλά πράγματα, έμαθα όπως είπαν και τα κορίτσια να βλέπω αλλιώς..

.. μάλλον έψαχνα τον εαυτό μου..

..Οπότε, το πήρα το μήνυμα αυτό και την αγάπη..

.. σου ανοίγει άλλους ορίζοντες τελείως διαφορετικούς ..

..η εμπειρία μας ήταν ευχάριστη μπορώ να πω, γιατί ναι μεν γνωριζόμαστε όλες μεταξύ μας... αλλά πιο πολύ δεθήκαμε, δεθήκαμε σαν ομάδα. Ίσως επειδή μαζευόμαστε, ίσως επειδή θέλουμε να καταφέρουμε πράγματα σαν ομάδα, πράγματα που έπρεπε να κάνουμε σαν ομάδα, τις δράσεις μας; και ήταν πολύ καλή εμπειρία..

.. εγώ τρελαινόμουν και περίμενα πώς και πώς να χτυπήσει το τηλέφωνο και να κανονίσουμε συνάντηση..

..ναι, περνούσαμε καλά..

..ναι, εμπειρία ζωής. Και τώρα που το σκέφτομαι λέω ότι είναι πολύ δύσκολο πράγματι να ενωθούν τόσα άτομα, να κρατήσει τόσο χρόνο..

..δεν έχασα καμία συνάντηση και όταν γύριζα, γύριζα πράγματι πολύ καλά, πολύ ευχαριστημένη, πολύ χαρούμενη ..

*.. τόσα άτομα ξαφνικά να ενωθούμε **τόσο πολύ**, να συναντιόμαστε, να φτάσουμε να συζητάμε **και προσωπικά**, να γίνουμε **φίλοι**, να βοηθάει ο ένας τον άλλον και μετά να συνεχίσουμε **να βοηθάμε και τους άλλους, να βγάλουμε όνομα στην ομάδα ..***

..γιατί ήθελε η ομάδα να προσεγγίσει τον κόσμο και ήδη η ομάδα προσέγγιζε τα μέλη της, δηλαδή ήδη η ομάδα ο ένας με τον άλλον ενωνόμαστε..

.. είχαμε ο καθένας τη δική του παρέα ..αλλά καμιά μα καμιά δεν ήταν στην ομάδα,..και δέσαμε τόσο πολύ..

..οι άνθρωποι μπορεί να χάνονται, αλλά οι αναμνήσεις που κάνουν τους ενώνουν, οι αναμνήσεις ενώνουν τους ανθρώπους και εμείς έχουμε δόξα το θεό πολλές, γιατί ήταν πολλά τα χρόνια, ήταν ωραία χρόνια..

*..στις δράσεις που είχαμε, τουλάχιστον στον παιδότοπο που στήναμε το παζάρι των Χριστουγέννων, **πάρα πολύς κόσμος ,με πάρα πολύ συμμετοχή** και πάρα πολύ ο*

κόσμος έπαιρνε τα πράγματα για να βοηθήσει..

..έβλεπαν ότι δίναμε, δεν παίρναμε, αλλά δίναμε ..

.. Θυμάμαι μια φορά είχαμε κάνει κάτι με το νερό ...μοιράζαμε..στον «ΔΙΑΠΛΟΥ»...«Νερό το καλύτερο ποτό» γράφαμε..

.. οι άλλοι είχαν στο νου τους ότι εμείς μπορούμε να σταματήσουμε τα ναρκωτικά..

.. εμείς δουλεύαμε σαν πρόληψη θέλαμε να δείξουμε διεξόδους ή στα παιδιά ή στους μεγάλους, κάπως έτσι. Δεν ήμασταν ούτε αστυνομικοί ούτε δικαστές, οπότε σταματούσαμε εκεί..

..εγώ θυμάμαι και έχω πάντα στο μυαλό μουπρέπει να κάνω και για τα άλλα τα παιδιά γιατί και τα παιδιά ζούνε σε ένα κοινωνικό σύνολο..

..εγώ θυμάμαι πάρα πολύ το χορευτικό...για τις εξαρτήσεις, στην παραλία... και από εκεί μου ζύπνησαν πράγματα σε εμένα και σε αυτούς που το είδαν, φαντάζομαι για το πώς αντιδράς στις εξαρτήσεις και τι σημαίνει τέχνη, παιχνίδι, ζωγραφιά και ό,τι άλλο...μια πάρα πολύ ωραία δράση. Χώρια καρναβάλια..

..η μεγαλύτερη δράση και για πολλά χρόνια ήταν αυτό το χριστουγεννιάτικο παζάρι που κάναμε, το οποίο απαιτούσε απίστευτη προσωπική δουλειά, εργατοώρες των παιδιών εδώ όλων, χωρίς όμως να έχει κούραση, ήταν μία διαδικασία εξαιρετική..

..το διαφημίζαμε κιόλας..

..το ιδιαίτερο με αυτό το παζάρι είναι ότι.. δεν το κάναμε για προσωπικούς λόγους, το κάναμε για τα ξένα παιδιά...,το κάνουμε για τα παιδιά τα άλλα που δεν τα ξέραμε..τα βοηθούσαμε...αυτή ήταν η διαφορά νομίζω..

.. βέβαια είχαμε ταμείο που κάθε μήνα συμμετείχαμε, δίναμε ένα μικρό ποσό βέβαια, αλλά όλοι συμμετείχαμε και μαζεύαμε κάποια χρήματα ..τα λεφτά του ταμείου πήγαιναν πάντα στις δράσεις..

..η εισφορά η δικιά μας ήταν ώστε να έχουμε ένα πορτοφόλι για να μπορέσουμε να πάρουμε κάποια υλικά για να γίνει το οτιδήποτε θέλαμε να κάνουμε στη συνέχεια..

..Τα χρήματα που μαζεύαμε από το παζάρι, γιατί μόνο από το παζάρι μαζεύαμε

χρήματα..αυτά τα χρήματα είχαμε **πολύ εύκολο** στο μυαλό μας για τι σκοπό τα μαζεύουμε –ήταν τα παιδάκια από τον Άγιο Παύλο, ήταν μια προσπάθεια του πατέρα

.. τα είχε φέρει από τη Γεωργία... παιδιά του πολέμου..

.. δεν ήταν όμως μόνο τα παιδιά από τον Άγιο Παύλο, είχε και κάτι άλλα παιδάκια... θυμάμαι κάτω στην παραλία που ήταν 4- 5 παιδιά..

..βοηθήσαμε και άλλα παιδιά και άλλες οικογένειες..

..τότε το συζητούσαμε στην ομάδα και **δίνουμε και εκεί** μέρος των χρημάτων αυτών ..

..εμείς αισθανόμασταν ότι έπρεπε να βοηθήσουμε αυτή την οικογένεια..

..αυτές οι δράσεις δεν ήταν με χρήματα, οι άνθρωποι που προσεγγίσαμε, θέλησαν να βοηθήσουν την ομάδα, το έκαναν αφιλοκερδώς..

..δηλαδή και πέρα από τις δράσεις της Προσέγγισης» , όπου μας καλούσαν να βοηθήσουμε πηγαίναμε..

.. υπήρχε μεγάλη κοινωνική αποδοχή της ομάδας και μας πλησίαζαν και άλλες ομάδες για να ζητήσουν τη γνώμη μας, να βοηθήσουμε ή να συμμετέχουμε..

.. Γιατί αυτή ήταν η προσφορά της ομάδας. Η ομάδα αυτή ήταν. Όταν ζητούσε ένας βοήθεια, πήγαιναν και οι υπόλοιποι. Οπότε υπήρχε συνεργασία μεταξύ μας και η **σύνδεση ομάδα με ομάδα** όπου συμμετείχε ο ένας της ομάδας αυτής να βοηθάει και την άλλη ομάδα του.... Αυτό πήρε και κάποιες διαστάσεις..

..συναντηθήκαμε, απλά η αγωνία τους η μεγάλη ήταν ποιο ήταν το μεγάλο μυστικό μας, αλλά αυτό το μυστικό δεν υπήρχε ουσιαστικά ή και αν υπήρχε δεν το είχαμε ανακαλύψει ούτε εμείς ούτε και τώρα μπορούμε να σας το πούμε και ίσως να τους απογοητεύσαμε; Που δεν τους δίνουμε το μυστικό; Ίσως να ζήλεψαν ότι το έχουμε και δεν τους το δίνουμε; Δεν ξέρω τι γινόταν. Μας γνώρισαν πάντως, μας προσέγγισαν , δεν ξέρω αν τους βοηθήσαμε ή όχι να υπάρχουν στη συνέχεια σαν ομάδες...ότι μας ρώτησαν τα είπαμε..

.. ήταν σημαντικό που είχαμε δασκάλους στην ομάδα οι οποίοι και αυτοί στα μαθήματά

τους κάνουν θεατρικά, ζωγραφίες..

..όχι μόνο φτιάξαμε αριστουργήματα αλλά μάθαμε να φτιάχνουμε πράγματα και εμείς που τα χέρια μας δεν πιαναν. Δηλαδή, πήραμε πολλά πίσω..

..αυτό που μάθαμε όλες ήταν να χρησιμοποιούμε λίγο τα χεράκια μας παραπάνω, εγώ προσωπικά στα χεράκια μόνο στυλό έπιανα τίποτα άλλο, όλα τα υπόλοιπα τα φοβόμουνά..

.. και τη συναυλία στον Άγιο Παύλο..

.. «Προσέγγιση» νέων..

..και με δασκάλους μέσα από το χωριό μας πήραμε που κάνουν μουσική στα παιδιά μας..

.. σε αυτό το σημείο ναι, βοήθησε η τέχνη: ένωσε, ξεδίπλωσε, **τσαλάκωσε** χαρακτήρες, δεν τα ξέρουμε όλα, έπρεπε κάποιος να μας τα πει, από κάποιον να τα μάθουμε. Και αυτό βοήθησε, έτσι, σε αυτή τη βάση μπορώ να πω..

..καταρχήν είσαι εθελοντής. Πρώτο- πρώτο και κύριο το οποίο σε ανυψώνει πάρα πολύ. Βρίσκεις στόχο, είσαι σε μια διαδικασία, αποκτάς αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση, όλα αυτά είναι εφόδια και στον εαυτό σου και στην ομάδα όλη..

.. η συμμετοχή σε ομάδες και δράσεις σε κάνει να γνωρίσεις καλύτερα τον εαυτό σου και τις δυνατότητές σου.. αυτοεκτίμηση και σεβασμός στους ανθρώπους που έχεις γύρω σου..

..πήραμε πράγματα και εγώ το χρησιμοποιούσα κιόλας ..σε βιογραφικά, σε τέτοια... Αν θέλω να περιγράψω τον εαυτό μου ... μιλάω και για την ομάδα μας, για την Προσέγγιση, την ομάδα Γονέων... τα χρησιμοποιώ όταν είναι να παρουσιάσω τον εαυτό μου κάπου.

..τόσα άτομα να ενωθούν, να δεθούν, χρόνια πολλά, πολύ προσφορά, πολύ συναίσθημα, πολύ πολύ πολύ πάρα πολύ ..

..αυτό που ήθελα ήταν να βοηθήσω και να μπω σε μια ομάδα. Δεν ήθελα κάτι παραπάνω να πετύχω..

.. η ομάδα απλά διέξοδος στην επικοινωνία με την κοινωνία..

..αποδοχή από την ομάδα σαν άτομο αλλά και εγώ να πάρω από τον καθένα ορισμένα πράγματα και να δώσω ..

..εγώ ήθελα να βοηθηθώ, σίγουρα και να βοηθήσω γιατί μου αρέσει να δίνω..

..Η ομάδα , βασικά η Προσέγγιση , μου έδωσαν και το χώρο και το χρόνο και την αποδοχή και τις ιδέες και το ότι έδινα και εγώ, έβαζα το λιθαράκι μου και αυτό με ικανοποιούσε πάρα πολύ γιατί θέλω να δίνω

..δεν θέλαμε προβολή, κάτι υλικό να κερδίσουμε,... Ήταν γιατί θέλαμε εσωτερικά να γίνουμε εμείς... και να βοηθήσουμε και το χωριό, τους δίπλα μας..

.. δεν βάζαμε ένα στόχο και σώνει και ντε πρέπει να γίνει. Λέγαμε στη συζήτηση χαλαρά τι μπορούμε να κάνουμε;..

..ήμασταν ευέλικτοι ...και ανοιχτοί σε ιδέες..

..η προσφορά ήταν το άλφα και το ωμέγα..

.. και μπορεί κάποιος στο μέλλον να θελήσουν να κάνουν κάτι παρόμοιο ..

..επειδή είμαστε ομάδα εκδηλωνόμαστε διαφορετικά όταν συναντηθούμε μεταξύ μας ..

..νομίζω η ομάδα μας ήταν μια καμπύλη που ανέβηκε.. ανέβηκε... μετά όπως ήταν φυσιολογικό κατέβηκε..κατέβηκε έφτασε και είπα εκεί στο κατέβασμα δεν βρέθηκε κάτι που να βοηθήσει πάλι να αρχίσει ξανά ,να οδηγηθεί η ομάδα..

..η ομάδα αυτή δημιουργήθηκε και δεν μπορεί να σταματήσει να υπάρχει έχει συσταθεί ,έχει γιγαντωθεί, έχει παρουσιάσει δράσεις.. υπάρχει λοιπόν σαν ομάδα ..το ότι ακολούθησε φθίνουσα πορεία δεν σημαίνει ότι έφτασε στο μηδέν ... , οπότε για «να ξαναγίνουμε» όπως ήμασταν θέλουμε κι εμείς το χρόνο μας ..

5. Αναλυτική παρουσίαση του προγράμματος¹⁰⁷

ΕΙΣΗΓΗΣΗ 1η

«Αναζητώντας βιώσιμες προτάσεις πρόληψης στις τοπικές κοινωνίες. Το παράδειγμα των ομάδων αυτοδιαχείρισης του ΚΠ Πνοή».

Λαινάς Σωτήρης :Ψυχολόγος ,Συντονιστής Προγράμματος Προαγωγής Αυτοβοήθειας

Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια στην Ελλάδα παρατηρείται μια μεγάλη αύξηση των υλοποιούμενων παρεμβάσεων πρόληψης και θεραπείας της εξάρτησης από νόμιμες ή/και παράνομες ψυχοτρόπες ουσίες. Η αύξηση των παρεμβάσεων ακολουθεί τους αυξητικούς δείκτες που παρουσίασε το πρόβλημα της εξάρτησης στη χώρα τα τελευταία 25 χρόνια, ως απότοκο των κοινωνικών, πολιτικών και πολιτισμικών εξελίξεων. Στην παρούσα φάση και έχοντας ήδη μια σημαντική εμπειρία από την υλοποίηση αναλόγων παρεμβάσεων στη χώρα, αλλά ταυτόχρονα μπορώντας να αξιοποιήσουμε εμπειρία από την υλοποίηση παρεμβάσεων σε άλλες χώρες του εξωτερικού, θα ήταν χρήσιμο να αναστοχαστούμε επί του έργου που έχει παραχθεί. Στο πλαίσιο του αναστοχασμού μας θα πρέπει να συμπεριλάβουμε το επιστημονικό και επιστημολογικό υπόβαθρο των υλοποιούμενων παρεμβάσεων, καθώς και να συμφωνήσουμε εκ νέου ότι βασικός μας στόχος είναι η απόδοση στην κοινωνία πραγματικά ωφέλιμων και βιώσιμων στο χρόνο παρεμβάσεων. Στο πλαίσιο της αναστοχαστικής αυτής διαδικασίας, θα πρέπει κατά τη γνώμη μας να τεθούν μια σειρά ερωτημάτων, όπως:

- Οι παρεμβάσεις μας διέπονται από μια ολιστική προσέγγιση των αιτιών των σύγχρονων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων ή στοχεύουν αποσπασματικά σε επιμέρους συμπτώματα (π.χ. εξάρτηση); Αν συμφωνούμε στις κοινές αιτίες των σύγχρονων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων ποια είναι η φιλοσοφία που διέπει τις υλοποιούμενες παρεμβάσεις;

- Η εναλλακτική και κριτική μας προσέγγιση αφορά μόνο στην ερμηνεία των αιτιών

¹⁰⁷ Στο πλαίσιο της 2^{ης} Πανελλήνιας Διεπιστημονικής Δημερίδας των Κέντρων Πρόληψης (14 & 15 /5/2011-Θεσσαλονίκη)

των προβλημάτων αυτών ή αγγίζει και τη λογική των παρεμβάσεων και τα εργαλεία που χρησιμοποιούμε;

- Υπάρχουν αντιφάσεις στην καθημερινή πρακτική, ανάμεσα στις θεωρητικές μας τοποθετήσεις και στην επιλογή των εργαλείων που χρησιμοποιούμε και στην εφαρμογή των παρεμβάσεων που κάνουμε; Μήπως είμαστε δέσμιοι του ιατροκεντρικού – κλινικού μοντέλου που επικρατεί στην Ψυχολογία και δρούμε στην κοινότητα σαν να δουλεύαμε κλινικά;

- Υπάρχουν περισσότερο και λιγότερο κατάλληλες σχολές σκέψης της Ψυχολογίας και των άλλων κοινωνικών επιστημών για την υλοποίηση προληπτικών παρεμβάσεων;

Η συγκεκριμένη παρουσίαση, η οποία αφορά στην παρουσίαση μιας δουλειάς που έχει υλοποιηθεί τα τελευταία χρόνια και βασίζεται σε μια κριτική προσέγγιση των παραπάνω ερωτημάτων. Βασίζεται καταρχήν στην παραδοχή ότι το κυρίαρχο επιστημονικό παράδειγμα στην επιστήμη της Ψυχολογίας και στις άλλες κοινωνικές επιστήμες, το οποίο χαρακτηρίζεται από μια απολιτική προσέγγιση των αιτιών των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, οδηγεί σε ατομοκεντρικές ερμηνείες αυτών και κατά συνέπεια προτείνει αποσπασματικές και κατακερματισμένες όσον αφορά το στόχο και με ελάχιστες δυνατότητες επιβίωσης, όσον αφορά στη συνέχιση τους παρεμβάσεις (Ζαφειρίδης, 2001α, Μπαϊρακτάρης, 2004, Sarason, 1981). Ένα βασικό επίσης χαρακτηριστικό του κυρίαρχου επιστημονικού μοντέλου είναι το ότι δίνει μονοδιάστατα μεγάλη έμφαση στους ειδικούς οι οποίοι κατέχουν την επιστημονική γνώση και ταυτόχρονα ότι επιφυλάσσει ρόλους παθητικών αποδεκτών για τους πολίτες στους οποίους απευθύνονται οι παρεμβάσεις. Ένα τρίτο χαρακτηριστικό αυτού του μοντέλου είναι ότι οι παρεμβάσεις αυτές ως στόχο έχουν κατά κύριο λόγο την ενδυνάμωση του ατόμου και στην καλύτερη περίπτωση του οικογενειακού του περιβάλλοντος, θεωρώντας αμετάβλητο το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο οι παρεμβάσεις αυτές υλοποιούνται (Prilleltensky & Nelson, 2002). Σε ένα τέτοιο πλαίσιο τα εργαλεία υλοποίησης της παρέμβασης γίνονται αυτοσκοπός, αποκόπτονται από την πραγματικότητα της κοινότητας ή των ατόμων στους οποίους απευθύνονται και οφείλουν να εφαρμόζονται με ευλάβεια. Προφανώς εντός των παρεμβάσεων

υπάρχει το χαρακτηριστικό της ενεργούς συμμετοχής των άμεσα εμπλεκομένων πολιτών. Της ενεργούς συμμετοχής τους όμως σε μια προκαθορισμένη – και πολλές φορές επινοημένη σε πολιτισμικά πλαίσια πολύ διαφορετικά- παρέμβαση κάποιων άλλων.

Με βάση την παραπάνω λογική, η υλοποίηση και αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων εξαρτάται κάθε φορά σε μεγάλο βαθμό από τους ίδιους τους ειδικούς, την αφοσίωση τους, τη γνώση τους, τα αποθέματα ενέργειας που καταθέτουν, ενώ ταυτόχρονα δεν παρουσιάζονται βιώσιμα αποτελέσματα, γιατί καθώς οι παρεμβάσεις είναι στημένες γύρω από τους ειδικούς διαρκούν όσο αυτοί ή αυτές είναι παρόντες/ούσες.

Ειδικά η πρόληψη των σύγχρονων ψυχοκοινωνικών προβλημάτων, αν ειδωθεί από μια κριτική ματιά και αποδεχτούμε ότι το σύγχρονο κοινωνικό – πολιτικό – οικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την εμφάνιση και τη διόγκωση αυτών των προβλημάτων θα πρέπει να στρέφει αλλού την έμφαση και το σχεδιασμό της. Σε ένα σχεδιασμό που να βασίζεται σε συγκεκριμένες αρχές και αξίες και που θα θέτει στο επίκεντρο των παρεμβάσεων τους άμεσα ενδιαφερόμενους πολίτες και τις τοπικές κοινωνίες. Βασικό χαρακτηριστικό αυτής της προσέγγισης είναι ότι οι διαπιστώσεις για την κοινωνικό - πολιτισμική κρίση, θα πρέπει να συμπεριλαμβάνουν και το παραγόμενο εντός αυτής της κρίσης επιστημονικό μοντέλο και όχι αυτό να το θεωρούν αμετάβλητο. Δεν μπορεί να προέλθει η αλλαγή και το καινούργιο από μια αλλοτριωμένη επιστήμη που παράγει αναποτελεσματικά εργαλεία. Με βάση αυτό το πνεύμα οι προτεινόμενες νέες δράσεις στην κοινότητα θα πρέπει να στοχεύουν στην ουσιαστική ενεργοποίηση και ανάληψη ευθυνών των τοπικών κοινωνιών και των μελών τους. Αυτά τα δύο άλλωστε αποτελούν βασικούς παράγοντες αναίρεσης των αιτιών των σύγχρονων προβλημάτων. Στόχος των παρεμβάσεων με άλλα λόγια είναι η επανενεργοποίηση των φυσικών πόρων και διαδικασιών που ενυπάρχουν στις ανθρώπινες κοινότητες (Ζαφειρίδης, 1998, 2001β). Για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος είναι απαραίτητη η υιοθέτηση μιας εντελώς διαφορετικής οπτικής στο στήσιμο των παρεμβάσεων: απαιτείται η υιοθέτηση της λογικής της συμμετοχικής έρευνας – δράσης όπου οι ειδικοί από κοινού και σε

οριζόντια σχέση με τους άμεσα ενδιαφερόμενους πολίτες αναδεικνύουν τις ανάγκες, σχεδιάζουν, υλοποιούν, αξιολογούν και επανασχεδιάζουν τις διάφορες παρεμβάσεις. Η έμφαση δίνεται στους ίδιους τους πολίτες και για τους ειδικούς επιφυλάσσεται ένας περιφερειακός ρόλος υποστήριξης των πολιτών. Μιλάμε λοιπόν για μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση του ρόλου των ειδικών, σε σχέση με τις παραδοσιακές προσεγγίσεις της Ψυχολογίας και των άλλων κοινωνικών επιστημών (Kagan et al., 2011). Ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο αυτής της προσέγγισης είναι η παραδοχή ότι πέρα από τη γνώση των ειδικών υπάρχει και μια άλλη γνώση εξίσου σημαντική, αυτή των ανθρώπων που βιώνουν μια κατάσταση. Ουσιαστικά αυτή η προσέγγιση βασίζεται σε μια διαφορετική επιστημολογία για τη φύση της γνώσης και την αξία του βιώματος των άμεσα ενδιαφερομένων στην παραγωγή νέας γνώσης (Borkman, 1999).

Ο τοπικός χαρακτήρας των παρεμβάσεων είναι ένα άλλο βασικό χαρακτηριστικό. Δεν μπορούμε να μιλάμε για συνταγές παρέμβασης, παρά για ένα γενικό πλαίσιο αρχών και αξιών με σαφές πολιτικό και επιστημονικό υπόβαθρο, το οποίο βρίσκει την επιμέρους εφαρμογή του σε διάφορα κοινωνικά και πολιτισμικά πλαίσια (Ζαφειρίδης, 2001β). Το κέρδος από την υλοποίηση αυτών των παρεμβάσεων είναι η δημιουργία πυρήνων ενεργών πολιτών εντός των τοπικών κοινωνιών, οι οποίοι πυρήνες ασχολούνται με τα πραγματικά προβλήματα των κοινωνιών τους, είναι περισσότερο δεσμευμένοι γιατί η δράση είναι εξαρχής δικό τους δημιούργημα και εν τέλει έχουν περισσότερες πιθανότητες να αντέξουν στο χρόνο.

Η συγκεκριμένη παρουσίαση λοιπόν δε στοχεύει στην ανάδειξη ενός ακόμη απόλυτου εργαλείου παρέμβασης, αλλά περισσότερο στην ανάδειξη ενός παραδείγματος δουλειάς που βασίζεται σε συγκεκριμένες αρχές και αξίες και μπορεί να αποτελέσει έναυσμα για συζήτηση και δράση σε διάφορα πλαίσια. Σε σχέση με το χαρακτήρα και τη φυσιογνωμία των κέντρων πρόληψης θεωρούμε ότι η υλοποίηση παρεμβάσεων με άξονα τη βιωσιμότητα τους και τη διαρκή και συστηματική εμπλοκή των τοπικών κοινωνιών είναι από τα βασικά στοιχεία που μπορούν να αναδείξουν μια άλλη λογική πρόληψης και να συνδέσουν άμεσα τα κέντρα αυτά με τις κοινωνίες στις οποίες απευθύνονται. Η σύνδεση αυτή μπορεί να γίνει μέσα από την υλοποίηση

δράσεων από τους πολίτες, με τους πολίτες και για τους πολίτες στους οποίους απευθύνονται. Σε αυτό το πλαίσιο η πρόταση αυτή αφορά τον απεγκλωβισμό μας από τη λογική υλοποίησης κεντρικά (ή υπερεθνικά) σχεδιασμένων δράσεων που ελάχιστη σχέση έχουν με τα χαρακτηριστικά και τις ανάγκες των κοινωνιών στις οποίες απευθυνόμαστε.

ΕΙΣΗΓΗΣΗ 2η

« Το παράδειγμα των ομάδων αυτοδιαχείρισης του ΚΠ Πνοή».

Παπαλάμπρου Βασιλική, Κοινωνιολόγος Παντείου Πανεπιστημίου, Επιστημονικά Υπεύθυνη Κ.Π. «ΠΝΟΗ» & Πλατσά Μαρουδιά, Ψυχολόγος ΑΠΘ, Στέλεχος Πρόληψης Κ.Π. «ΠΝΟΗ».

Θα σας πω λίγα πράγματα για το πώς γεννήθηκε η ιδέα των ομάδων αυτοδιαχείρισης, τα χαρακτηριστικά τους, τους βασικούς τους στόχους, το πλαίσιο λειτουργίας τους, την αξιολόγησή τους. Τέλος θα σταθώ σε κάποια σημεία που βοήθησαν στην υλοποίηση των ομάδων, σε κάποια που δυσκόλεψαν και σε κάποιους προβληματισμούς που ανέκυψαν.

A) Ιστορικό

Λίγο πριν κλείσει τα πρώτα τρία χρόνια λειτουργίας του το Κέντρο Πρόληψης (2001) και έχοντας ήδη πραγματοποιήσει πολλές βιωματικές εκπαιδευτικές ομάδες –στην πλειοψηφία τους ήταν ομάδες γονιών- , εισέπραττε μία ανάγκη, η οποία εκφραζόταν ως αίτημα «συνέχειας» της ομάδας. Σε κάποιες από αυτές υπήρχε η επιθυμία να γνωριστούν και με άλλες ομάδες , που είχαν πραγματοποιηθεί σε διαφορετικές περιοχές. Ο αριθμός αυτών των ομάδων αναλογικά με το σύνολο των υλοποιούμενων ήταν περιορισμένος.

Στην επιστημονική ομάδα είχε αναπτυχθεί έντονος προβληματισμός ως προς τη διαχείριση αυτού του αιτήματος και παράλληλα είχε γεννηθεί η αναρώτηση σχετικά με την αποτελεσματικότητα των δράσεων: αν η υλοποίηση των συγκεκριμένων ομάδων (γονιών, εκπαιδευτικών, και γενικότερα ενηλίκων υποστηρικτών), επαρκούσε για την εξάλειψη των γενεσιουργών αιτιών όλων των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων. Γιατί πάνω που άρχιζαν να ευαισθητοποιούνται τα μέλη των ομάδων

- λ.χ οι γονείς- ερχόταν και το «κλείσιμο» των ομάδων. Δεν θέλαμε να αφήσουμε αυτή την επιθυμία των μελών για συνέχεια ανεκμετάλλευτη αλλά δεν ξέραμε και πώς να την αξιοποιήσουμε.

Το ίδιο χρονικό διάστημα το Κέντρο Πρόληψης προσκλήθηκε στην παρουσίαση- ενημέρωση ενός νέου πιλοτικού προγράμματος -υπό την εποπτεία του Τομέα Κοινωνικής και Κλινικής Ψυχολογίας, του Τμήματος Ψυχολογίας του Α.Π.Θ, με την χρηματοδότηση του Ο.ΚΑ.ΝΑ.- του «Προγράμματος Προαγωγής Αυτοβοήθειας», το οποίο ξεκινούσε τη λειτουργία του στη Θεσσαλονίκη . Ένας από του στόχους του προγράμματος ήταν η εκπαίδευση των λειτουργών υγείας, σε νέους ρόλους εμπύχωσης και περιφερειακής υποστήριξης πρωτοβουλιών των πολιτών.

Στο πλαίσιο αυτής της ενημέρωσης για την έννοια της αυτοδιαχείρισης ,ο προβληματισμός αυτός ενισχύθηκε. Το μοντέλο της αυτοβοήθειας, της αυτοδιαχείρισης ομάδων με κοινό πρόβλημα και τα «κοινωνικά δίκτυα» στα οποία βασίστηκε το «Πρόγραμμα Προαγωγής της Αυτοβοήθειας», αποτέλεσαν το «ορμητήριο» του περαιτέρω προβληματισμού και συνεχών συζητήσεων μεταξύ της Επιστημονικής Ομάδας του Κέντρου, αλλά και με το Π.Π.Α. η οποία οδήγησε στη δημιουργία του προγράμματος «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση». Ταυτόχρονα ξεκίνησε μια συνεργασία με το Π.Π.Α. με τη μορφή της εποπτείας.

Στην πορεία διαπιστώθηκε πως όποια θεωρία κι αν υπήρχε θα «λειτουργούσε» , μόνο αν εξέφραζε απόλυτα την ομάδα. Η ομάδα θα είχε τον πρωταρχικό ρόλο και ο συντονιστής θα λειτουργούσε διαφορετικά σε σχέση με τον μέχρι τότε ρόλο του. Η σχέση του με την ομάδα θα ήταν διαλεκτική με στόχο τη σταδιακή αποχώρησή του, γεγονός το οποίο ήταν πρωτόγνωρο, διαφορετικό και φυσικά καθόλου εύκολο τόσο για την ομάδα όσο και για τον ίδιο.

Σημειώνεται ότι η λειτουργία των δύο πρώτων αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων και ο σχεδιασμός του προγράμματος συμπορεύονταν. Η πρώτη διαπίστωση αυτής της συμπόρευσης ήταν πως για να λειτουργήσει η αυτοδιαχείριση, βασική προϋπόθεση αποτελούσε η «αυτονόμηση» της ομάδας. Αυτό είχε ως συνέπεια την «μετατόπιση» από το «παραδοσιακό» ρόλο του συντονιστή σε κάτι «άλλο», γεγονός που διακίνησε συναισθήματα, και αντιστάσεις.

Στο πλαίσιο της εποπτείας από το Π.Π.Α. - η οποία συνεχίζεται έως σήμερα - προτάθηκε και πραγματοποιήθηκε (2005) συνάντηση με την καθηγήτρια του ΑΠ.Θ. κυρία Δικαίου, προκειμένου να συζητηθεί η «αξιολόγηση» του προγράμματος. Με βάση τη καθοδήγηση της εφαρμόστηκαν:

- Συστηματικό αρχείο καταγραφής της πορείας της ομάδας (αριθμός συναντήσεων, σταθερότητα στην παρουσία των μελών, η τήρηση του χρονοδιαγράμματος, η υλοποίηση των στόχων, η δυναμική της ομάδας, οι ιδέες των μελών, εμπόδια που προκύπτουν, κλπ),
- Συστηματική καταγραφή της παρατήρησης της πορείας του προγράμματος (στάδια ομάδων, δημιουργία νέων ομάδων, κ.λ.π.),
- Εκθέσεις συντονιστών(συστηματική καταγραφή της άποψης των συντονιστών με ερωτήσεις και απαντήσεις από τους ίδιους ως γνώστες του προγράμματος).

Β) Στόχοι προγράμματος

- Σύσφιξη σχέσεων - Ανάπτυξη αλληλεγγύης :Μέσα από την δημιουργία ενός κλίματος εμπιστοσύνης να μοιραστούν εμπειρίες ,να ανταλλάξουν απόψεις σε θέματα που τους ανησυχούν και τους προβληματίζουν. Να δημιουργήσουν ειλικρινείς σχέσεις
- Υιοθέτηση ενός πιο δημιουργικού και ανθρώπινου τρόπου ζωής:Μέσω της ατομικής και κοινωνικής αλλαγής, της ενεργοποίησης, και κινητοποίησης για θέματα που ανταποκρίνονται στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας , της ανάληψης κοινωνικής δράσης.
- Δημιουργία κοινωνικών δικτύων: Οι ομάδες αυτές μπορούν σταδιακά να εξελιχθούν σε «κοινωνικά δίκτυα», όχι μόνο μέσω της εισροής νέων μελών, αλλά ερχόμενες και σε επαφή μεταξύ τους,(έχει εκδηλωθεί αυτή η επιθυμία με τις δύο από αυτές), αλλά εμπλέκοντας μέσω της υλοποίησης των στόχων τους ακόμα και φορείς ,επιστήμονες, συλλόγους της περιοχής, άλλες ομάδες του Κέντρου.

Γ) Συγκρότηση /Χαρακτηριστικά των ομάδων

Οι αυτοδιαχειριζόμενες ομάδες συγκροτούνται από άτομα που έχουν

ολοκληρώσει εκπαιδευτική βιωματική ομάδα του Κέντρου Πρόληψης και έχουν «αίτημα» να συνεχίσουν να υπάρχουν και να λειτουργούν ως ομάδα. Τα περισσότερα είναι ενεργοποιημένοι πολίτες στην τοπική τους κοινωνία. Σε μία αυτοδιαχειριζόμενη ομάδα μετέχουν είτε μέλη διαφορετικών ομάδων, είτε μέλη της ίδιας ομάδας (λ.χ. μπορεί να προέρχονται όλα από μια ομάδα γονιών).

Προϋπόθεση είναι η συμμετοχή σε κάποια εκπαιδευτική ομάδα του Κ. Π. Η ομάδα, της οποίας ο αριθμός κυμαίνεται από 8-10 άτομα, αρχικά λειτουργεί με την παρουσία συντονιστή- με ρόλο εμπνευστή- ο οποίος σταδιακά αποχωρεί και η ομάδα συνεχίζει τη λειτουργία της.

Το πλαίσιο λειτουργίας τους είχε ως εξής:

- Στην τελευταία συνάντηση όλων των εκπαιδευτικών ομάδων και αφού είχε εκδηλωθεί επιθυμία για συνέχεια συζητιόταν πώς φαντάζονταν τα μέλη της ομάδας τη συνεργασία με το Κέντρο Πρόληψης από και μετά. Τονιζόταν η διαθεσιμότητα της υπηρεσίας. Αν εκφραζόταν συγκεκριμένο αίτημα, δινόταν χρόνος στα μέλη της ομάδας να το επεξεργαστούν(χωρίς την παρουσία των συντονιστών) και αφηνόταν σε δική τους πρωτοβουλία η επαφή με το Κέντρο.

- Αν γινόταν η επαφή, πραγματοποιούνταν συνάντηση με στόχο τη διερεύνηση του αιτήματος της ομάδας. Σε αυτή τη συνάντηση συζητιόταν διεξοδικά η έννοια της αυτοδιαχείρισης, και αν τους εξέφραζε το νέο πλαίσιο συνεργασίας. Δινόταν έμφαση στη σταδιακή αυτονόμηση της ομάδας.

- Δεν υπήρχε θεματολογία από τους συντονιστές. Αυτή διαμορφωνόταν σε σχέση με τους στόχους που έθετε η ομάδα κάθε φορά.. Οι στόχοι ήταν «εσωτερικοί»(συζήτηση θεμάτων- δυναμική ομάδας) ή «εξωτερικοί» (δράσεις ή ενέργειες που απευθύνονταν στην κοινότητα). Οι δύο αυτές κατηγορίες στόχων εναλλάσσονταν ή μπορεί μια ομάδα να είχε και τα δύο είδη στόχων.

- Ακολουθούσε η υλοποίηση των στόχων με σταδιακή μείωση της παρουσίας του συντονιστή. Ο ρόλος του ήταν, να είναι εκεί για να στηρίζει αυτό που «γεννιόταν» σε κάθε ομάδα και παράλληλα να διασφαλίζει ότι η τελευταία δεν ξεπερνά τα όρια του ρόλου της.

- Το συμβόλαιο διατηρούσε τους κανόνες που υπήρχαν στην αρχική ομάδα, προτεινόνταν όμως και κάποιοι όροι από τους συντονιστές με προτροπή του ΠΠΑ ΜΕ στόχο τη διαφύλαξη της λειτουργίας της ομάδας και αυτοί ήταν οι εξής :
- μη μετατροπή της ομάδας σε σύλλογο(η προϋπάρχουσα εμπειρία αποδεικνύει ότι με αυτόν τον τρόπο διασφαλίζεται η ισοτιμία των μελών και δεν παρεμποδίζεται η αυτοδιαχείριση της ομάδας, καθώς δεν εμπλέκονται και άλλα συμφέροντα)
- η δέσμευση πως δε θα χρησιμοποιούνταν η ιδιότητα του μέλους της ομάδας σε άλλους χώρους, ούτε θα χρησιμοποιούνταν άλλη ιδιότητα του ατόμου (κοινωνική του δράση ή επάγγελμά του) μέσα στην ομάδα κλπ.
- η μη αποδοχή χρημάτων (η ομάδα καταφεύγει σε λύσεις, που στηρίζονται στη συνεργασία των μελών).
- η ανάδειξη ενός προσώπου αναφοράς το οποίο θα άλλαζε σε τακτά χρονικά διαστήματα, με ρόλο κυρίως οργανωτικό.
- η δημιουργία ενός «νέου συμβολαίου» από την ίδια την ομάδα

Δ) Στάδια Αυτονόμησης της ομάδας και ο Ρόλος του Συντονιστή

Ο συντονιστής οφείλει να:

- ενθαρρύνει την ομάδα στην εύρεση στόχων, λ. χ. να βοηθά στο να τεθεί ο στόχος σε ρεαλιστικές βάσεις
- να στηρίζει την ομάδα στην υλοποίηση των στόχων της, λ. χ. να βοηθά στην επίλυση πρακτικών θεμάτων, όμως ταυτόχρονα να «παραχωρεί» την ευθύνη στην ομάδα για την διευθέτηση των ζητημάτων που προκύπτουν . Μέχρι αυτό το στάδιο ο συντονιστής έχει σταθερή παρουσία στη ομάδα.
- να αφήνει την ομάδα μόνη της να θέσει και υλοποιήσει τον στόχο, δηλώνοντας τη διαθεσιμότητα του σε περίπτωση που τον χρειαστεί η ομάδα. Σε αυτό το στάδιο ο συντονιστής δεν έχει σταθερή παρουσία στις συναντήσεις της ομάδας παρεμβαίνει μόνο όταν τον καλέσει η ομάδα .

Επιπλέον ο συντονιστής οφείλει να αποδέχεται τους διαφορετικούς ρυθμούς των

μελών (που μπορεί να οδηγήσουν σε συγκρούσεις), να μπορεί να αντιληφθεί και τις αρνήσεις της ομάδας, γιατί διαφορετικά θα εκπληρώνει δικούς του στόχους. Είναι σημαντικό να δέχεται και να υποστηρίζει τα διαστήματα «κούρασης» της ομάδας τα οποία μπορεί να την καθυστερήσουν στη θέσπιση νέου στόχου. Γενικότερα ο ρόλος του συντονιστή είναι υποστηρικτικός, όταν πιστεύει στο υπόβαθρο αυτών των ατόμων, όταν είναι σε επαφή με τους δικούς του, προσωπικούς φόβους για την ομάδα, έτσι ώστε να μπορέσει να τους επεξεργαστεί κατάλληλα και να μην μπλοκάρει τη διαδικασία της ομάδας. Είναι μεγάλη πρόκληση για αυτόν να ξέρει τα όριά του στο συγκεκριμένο πρόγραμμα.

E) Σχόλια /Παρατηρήσεις

Τι διευκόλυνε

- Το πλαίσιο που τέθηκε(λ.χ. ο περιορισμένος αριθμός των ατόμων ,η διασφάλιση της ισοτιμίας των μελών, το συμβόλαιο ουσιαστικά κ.α.),

- Η θέσπιση των στόχων από την ίδια την ομάδα,

- Το ισχυρό κίνητρο να υπάρχουν ως ομάδα, και η επιθυμία να συμμετέχουν στις τρέχουσες κοινωνικές εξελίξεις,

- Ο ρόλος του συντονιστή. Ήταν καθοριστικός για την σταδιακή αυτονόμηση των ομάδων.

Ο συντονιστής έπρεπε να είναι διαθέσιμος, να αποδέχεται τους διαφορετικούς ρυθμούς των μελών στην επίτευξη των στόχων , να δέχεται και να υποστηρίζει τα διαστήματα «κούρασης» της ομάδας, να μην είναι κατευθυντικός αλλά ταυτόχρονα να οριοθετεί την ομάδα. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε μια μεγάλη πρόκληση για κάθε συντονιστή των ομάδων.

- Ένα επιπλέον στοιχείο που συνέβαλε θετικά είναι το ότι οι κοινωνικοί δεσμοί είναι ακόμη αρκετά ισχυροί στην περιφέρεια, και ότι η δημιουργία /ενίσχυση κοινωνικών δικτύων διευκολύνεται από την ύπαρξη ενός «άτυπου παρατηρητηρίου»(οι άνθρωποι «συναντιούνται» μεταξύ τους αλλά και με τους συντονιστές του Κέντρου Πρόληψης)

- Πολύ σημαντική εμπειρία για τους συντονιστές ήταν η εποπτεία-συνεργασία με το ΠΠΑ, η οποία λειτούργησε στη βάση της εγκαθίδρυσης μιας σχέσης: Μιας σχέσης μεταξύ προσώπων και όχι απρόσωπων φορέων, μιας σχέσης εμπιστοσύνης, αποδοχής, αλληλοβοήθειας, ισότιμης αντιμετώπισης. Για παράδειγμα υπήρχε από τους επόπτες ελευθερία κινήσεων αλλά παράλληλα τηρούνταν και τα όρια του ρόλου -με έναν καθόλου πιεστικό τρόπο- και όλο αυτό το πλαίσιο μεταφέρθηκε και στις ομάδες αυτοδιαχείρισης.

Τι δυσκόλεψε

- Η παρατήρηση της πορείας των ομάδων η οποία απαιτούσε μεγάλα χρονικά διαστήματα, που ευνοούσαν την «κοιλιά» των προγραμμάτων.

- Η «διαθεσιμότητα του συντονιστή» δημιουργούσε δυσκολία στην υλοποίηση του υπόλοιπου προγραμματισμού του ΚΠ καθώς δεν μπορούσε να υπολογιστεί ο χρόνος που θα απαιτούνταν από το συντονιστή και επίσης ήταν και διαφορετικός για κάθε ομάδα, δεδομένου ότι δεν υπήρχε θεματολογία. Ο διαφορετικός ρόλος που όμως αποτελούσε περισσότερο πρόκληση παρά δυσκολία.

- Η καταγραφή-ένταξη αυτής της εμπειρίας στους αυστηρά δομημένους τριετείς προγραμματισμούς του Κέντρου Πρόληψης.

Τι προβλημάτισε

Παρατηρήθηκε ότι στις περισσότερες ομάδες δεν υπήρξε εισροή νέων μελών και όταν αυτό συνέβαινε τα νέα μέλη, ήταν άτομα που είχαν μια «επαφή» με το Κ.Π. και στο παρελθόν είχαν βοηθήσει στην υλοποίηση κάποιων στόχων της συγκεκριμένης ομάδας. Υπήρχε γενικότερα δυσκολία στο να δεχθούν νέα μέλη (όταν «ανοίχτηκε» το θέμα αυτό σε μια ομάδα, ειπώθηκε ότι μπορεί τα νέα μέλη να τονώσουν την ομάδα, όμως μπορεί και να τη διαλύσουν, επειδή δε μιλάν την ίδια γλώσσα, δεν ξέρουν αν θα «δέσουν»). Δε δικτυώθηκαν μεταξύ τους-εκτός από δύο απόπειρες- παρά το γεγονός ότι εξέφρασαν ενδιαφέρον.

Παρατηρήθηκε επίσης πως ότι «συνέβαινε» στο πλαίσιο του Κ.Π., «συνέβαινε» και στις ομάδες: λ.χ. η αρχική αμηχανία των συντονιστών, όπως και των ομάδων στο «νέο» πλαίσιο συνεργασίας, ή το γεγονός ότι δεν έβρισκαν όλοι οι συντονιστές

«νόημα» στην έννοια της αυτοδιαχείρισης και αντίστοιχα κάποιες ομάδες «προχωρούσαν» ως αυτοδιαχειριζόμενες ,όπως και το ότι οι περίοδοι «στασιμότητας» των ομάδων συνδέονταν με περιόδους «στασιμότητας του Κέντρου.

Το ότι η συμμετοχή σε εκπαιδευτική ομάδα αποτέλεσε «προϋπόθεση» για τη δημιουργία αυτοδιαχειριζόμενων ομάδων , δημιούργησε έναν ακόμη προβληματισμό σχετικά με το αν η «προϋπόθεση» αυτή «ακυρώνει» την έννοια της αυτοδιαχείρισης. Αυτό που παρατηρήθηκε είναι ότι με αυτή την προϋπόθεση τα μέλη έμαθαν να λειτουργούν ομαδικά, να επικοινωνούν ουσιαστικά και κατά συνέπεια δημιουργήθηκαν καλύτερες βάσεις για τις ομάδες αυτοδιαχείρισης.

Κλείνοντας, επισημαίνουμε ότι μέσα από τη συστηματική παρατήρηση και καταγραφή όλα αυτά τα χρόνια έχει προκύψει ένας μεγάλος όγκος δεδομένων αλλά και ένας «πλούτος» συναισθημάτων, που είναι δύσκολο να μεταφερθούν με μια εισήγηση, όσο σημαντικά και αν είναι. Επιλέχθηκαν αυτά που μας έμειναν περισσότερο , αυτά που μας «διακίνησαν» πράγματα , αυτά που μπορούν να λειτουργήσουν ως ερεθίσματα και στο αυριανό εργαστήριο και με αυτόν τον τρόπο να μας πάνε παρακάτω. Ελπίζουμε ότι ο αυριανός «χώρος συνάντησης» θα δώσει την ευκαιρία για περισσότερη συζήτηση και για κατάθεση εμπειριών, προβληματισμών ή ότι άλλο προκύψει.

2. ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ : ΣΥΖΗΤΩΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ...

Συντονιστές: Λαϊνός Σωτήρης, Παπαλάμπρου Βασιλική, Πλατσά Μαρουδιά

Φιλοσοφία Σχεδιασμού: Η ιδέα του εργαστηρίου προέκυψε από τον περιορισμένο χρόνο της εισήγησης. Ήταν αδύνατο να αναλυθεί διεξοδικά η ιδέα της αυτοδιαχείρισης στην παρουσίαση, με αποτέλεσμα να κρίνουμε ότι τυχόν απορίες και αντίστοιχες προσπάθειες συναδέλφων ή όποιες άλλες σκέψεις θα συζητηθούν στο εργαστήριο με μεγαλύτερη άνεση χρόνου αλλά και με άτομα που συνειδητοποιημένα θα θέλουν να παρακολουθήσουν.

Σε ότι αφορά το εργαστήριο η συζήτηση εστιάστηκε στις εμπειρίες των συμμετεχόντων σε σχέση με τη «συνέχεια» των ομάδων , παρουσιάστηκε το σκεπτικό και η μεθοδολογία του προγράμματος «Εκπαίδευση στην Αυτοδιαχείριση» ,

δίνοντας έμφαση στο ρόλο του συντονιστή σε αυτές τις ομάδες ,καθώς και στο τι εννοούμε με τον όρο πρόληψη των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων.

Περίληψη Αποτελεσμάτων: Εκδηλώθηκε έντονο ενδιαφέρον από συναδέλφους για να δημιουργηθεί ομάδα εργασίας, η οποία θα πραγματοποιηθεί σε συνεργασία με το ΠΠΑ και θα πραγματοποιηθεί σε αυτόν τον τριετή προγραμματισμό. Η ομάδα εργασίας θα βασιστεί στο σκεπτικό και τη μεθοδολογία του προγράμματος της αυτοδιαχείρισης, συνεπώς αναμένεται η αναδιατύπωση του αιτήματος από τα μέλη του εργαστηρίου).